

**РЕПУБЛИКА СРПСКА
ВЛАДА**

**СТРАТЕШКИ ПЛАН
РУРАЛНОГ РАЗВОЈА
РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ
за период 2009–2015. године**

Бања Лука, април 2009. године

С А Д Р Ж А Ј

	стр.
Садржај	2
Коришћене скраћенице	4
1. УВОДНЕ НАПОМЕНЕ	6
1.1. Уставни основ	7
1.2. Циљ израде стратешког плана	8
1.3. Методологија и начин рада	9
2. ПРЕГЛЕД РАДОВА, ПРИСТУПА И МЕТОДА ИСТРАЖИВАЊА И РАЗВОЈА РУРАЛНОГ ПРОСТОРА	11
2.1. Приступ и политика руралног развоја ЕУ и других развијених земаља	11
2.2. Досадашња истраживања развоја руралних подручја у РС, БиХ и окружењу	12
2.3. Дефинисање руралног простора	13
2.4. ЕУ програми претприступне помоћи (ИРА)	14
3. ОСНОВНЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ РУРАЛНОГ ПРОСТОРА РС	18
3.1. Територијална организација и административна подјела РС	18
3.2. Положај и просторне карактеристике РС	26
4. ДЕМОГРАФСКИ РАЗВОЈ СТАНОВНИШТВА У РУРАЛНОМ ПОДРУЧЈУ РС	29
4.1. Демографска структура становништва	29
4.2. Природни прираштај и миграције	32
5. РУРАЛНА ИНФРАСТРУКТУРА И ЈАВНЕ УСЛУГЕ	34
5.1. Друмски саобраћај	34
5.2. Жељезнички саобраћај	34
5.3. Јавне услуге	35
6. АНАЛИЗА СОЦИОЕКОНОМСКЕ СИТУАЦИЈЕ У РС	38
6.1. Анализа макроекономских кретања у РС	38
6.2. Пољопривреда, шумарство и прехрамбена индустрија у економији РС	43
6.2.1. Значај сектора у економији РС	43
6.2.2. Пољопривреда	43
6.2.3. Прехрамбена индустрија	52
6.2.4. Шумарство	53
6.3. Дрвопрерада	64
6.4. Мала и средња предузећа	68
6.5. Рурални туризам РС	75
6.6. Заштита животне средине и управљање земљиштем	77
6.7. Запосленост	80
6.8. Тржиште радне снаге	82
7. СНАГЕ, СЛАБОСТИ, ШАНСЕ И ПРИЈЕТЊЕ ЗА РАЗВОЈ РУРАЛНИХ ПОДРУЧЈА	86

8.	ВИЗИЈА, СТРАТЕШКИ ЦИЉЕВИ, И ПЛАН РУРАЛНОГ РАЗВОЈА РС	95
	8.1. Стратешки циљеви	95
	8.2. Матрица циљева и мјера	97
9.	ПАРТНЕРСТВА У ПРОВОЂЕЊУ ПОЛИТИКЕ РУРАЛНОГ РАЗВОЈА РС	108
10.	ПРИСТУП РУРАЛНОМ РАЗВОЈУ У ЗАВИСНОСТИ ОД УСЛОВА, СТЕПЕНА РУРАЛНОСТИ И РАЗВИЈЕНОСТИ	111
11.	МАТЕРИЈАЛНЕ ПРЕТПОСТАВКЕ ЗА РЕАЛИЗАЦИЈУ СТРАТЕШКОГ ПЛАНА РУРАЛНОГ РАЗВОЈА РС	121
	11.1. Извори финансирања за реализацију Стратешког плана руралног развоја	124
	11.2. Структура трошкова реализације Стратешког плана руралног развоја	128
12.	МОНИТОРИНГ И ЕВАЛУАЦИЈА	131
13.	ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА	134
14.	ЛИТЕРАТУРА И ИЗВОРИ ПОДАТАКА	139
	ПРИЛОЗИ	141
	<i>Прилог 1 – Опис мјера руралног развоја</i>	142
	<i>Прилог 2 – Процјена трошкова</i>	250
	<i>Прилог 3 – Преглед индикатора руралног развоја</i>	254

КОРИШЋЕНЕ СКРАЋЕНИЦЕ

APC	-	Анкета о радној снази
CARDS	-	Community Assistance for Reconastruction, Development and Stabilization (Подршка заједницама за реконструкцију, развој и стабилизацију)
CBD	-	Convencion on Biological Diversity (Конвенције о биодиверзитету)
CEFTA	-	Central European Free Trade Agreement (Споразум о централноевропској зони слободне трговине)
CORINE biotope	-	Coordination of Information on the Enviroment (Метода за прикупљање података уз адекватну софтверску подршку)
EAFRD	-	European Agricultural Fund for Rural Development (Европски пољоприврдни фонд за рурални развој)
EAGGF	-	Europien Agricultural Guidelance Guarantee Fund (Европски фонд за усмјеравање и гаранције у пољопривреди)
EEA	-	European Enviroment Agency (Европска агенција за заштиту околине)
ENPI	-	European Neighbourhood and Partnership Instrument (Инструменти за европско сусједство и партнерство)
EUREP GAP	-	Euro-Retailer Produce Working Group Good Agricultural Practice (ЕУ стандард за добру пољопривредну праксу)
FAO	-	Food and Agricultural Organization (Свјетска органиазција за храну и пољопривреду)
FP	-	Framework Programee (Оквирни програм за научна истраживања)
FSC	-	Forest Stewardship Council (Организација за промоцију менаџмента у шумарству)
НАССР	-	Hazard Analyses Critical Control Point (Анализа опасности и критичне контролне тачке)
HBO	-	Невладина организација
IDF	-	International Development Fund (Међународни развојни фонд)
ILO	-	International Labor Organization Међународна организација рада
IPA	-	Instrument for Pre-Accession (Претприступни инструменти)
IPGRI	-	International Plant Genetic Resources Institute (Међународни институт за биљне генетичке ресурсе)
ISO	-	International Organization for Standardization (Међународна организација за стандарде)
LAG	-	Local Action Group (Локална акциона група)
LFA	-	Less Favoured Areas (Мање повољна подручја)
METAR	-	Mediterranean Environmental Technical Assistance Program (Медитерански програм техничке помоћи за заштиту природе)
NEAP	-	National Environmental Action Plan (Акциони план за заштиту животне средине)
NUTS	-	Nomenclature des Unites Territoriales Statistiques (Статистичка номенклатура територијалних јединица)
OECD	-	Organization for Economic Cooperation and Development (Органиазција за економску сарадњу и развој)
PEFC	-	Programme for Endorsement of Forest Certification (Организација за промоцију одрживог управљања шумама)
SAPARD	-	Special Accession Programme for Agriculture & Rural Development (Посебан приступни програм за пољопривреду и рурални развој)
SESMARD	-	Support of establishment state ministry of Agriculture and Rural Development

		(Подршка успостављању државног министарства пољопривреде и руралног развоја)
SMART	-	Specific, Measurable, Available/achievable, Relevant, Timely (Специфично, мјерљиво, доступно/достижно, релевантно, благовремено)
SWOT	-	Strengths, Weaknesses, Opportunities and Threats (Снаге, шансе, слабости и претње)
АПИФ	-	Агенција за пружање посредничких, информатичких и финансијских услуга
БГРХП	-	Биљни генетички ресурси у пољопривреди и прехрани
БДП	-	Бруто друштвени производ
БиХ	-	Босна и Херцеговина
ЕУ	-	Европска унија
ЗАП ЕУ	-	Заједничка аграрна политика Европске уније
ЈПШ РС	-	Јавно предузеће шуме Републике Српске
ЛЕАДЕР	-	Liaison Entre Actions de Développement de l'Economie Rurale (Везе међу активностима за развој руралне економије)
МКО	-	Микрокредитна организација
МПШВ	-	Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде
МСП	-	Мала и средња предузећа
ПИО РС	-	Пензионо-инвалидско осигурање Републике Српске
РС	-	Република Српска
САД	-	Сједињене америчке државе
СДИ	-	Стране директне инвестиције
СТО	-	Свјетска трговинска организација
ТИС	-	Тржишно-информативни систем
ШКО	-	Штедно кредитна организација
ШПП	-	Шумско привредно подручје

1. УВОДНЕ НАПОМЕНЕ

У економској теорији и пракси, појам руралног развоја јавља се последњих деценија. Настао је као погодан одговор на проблеме везане за регионалне неједнакости у степену развијености и послужио као прихватљив концепт за комплексније валоризовање развојних потенцијала руралних подручја.

Неки теоретичари заступају тезу да рурално сиромаштво (а не неједнакости) условљава успостављање посебне политике – политике руралног развоја. Због тога рурална неразвијеност се може сматрати као основни фактор укупне неразвијености мање развијених земаља. Подаци Свјетске банке говоре да три четвртине од 1,4 милијарде људи, који живе у зонама "мање од 1,25 долара по становнику дневно" чини рурална популација, а према подацима ФАО-а, три четвртине од преко 800 милиона неухрањених, такође чини рурална популација.

Концепт руралног развоја представља новије поглавље теорије развоја. Тестиран је у "земљама трећег свијета" као покушај рјешавања проблема на релацији "храна–сиромаштво–популација", који су кулминирали 50-тих година прошлог вијека. Позитивни резултати пилот пројеката у земљама у развоју послужили су као основа за успостављање новог концепта интегралног руралног развоја, посебно у индустријски развијеним земљама гдје се концепт, најчешће, уводи у праксу преко реформе аграрне политике. Још од осамдесетих година прошлог вијека овакву праксу имају САД, Швајцарска, Јапан и земље Европске уније.

У овим земљама бројни разлози су утицали на промјену свијести у схватању да се проблеми развоја руралних подручја морају рјешавати на комплекснији начин од онога који нуди аграрна политика. Аграрна политика је оријентисана секторски, углавном на примарну пољопривреду тако да она не даје свеобухватна рјешења развоја руралних подручја. Уз то, релативни значај пољопривреде перманентно опада захваљујући општем технолошком напретку. Технолошки напредак је истовремено и узрочник финансијске кризе у пољопривреди. С друге стране, јавља се све већа криза запошљавања гдје најчешће технолошки вишкови бивају управо они који су, као недовољно квалификовани, прерано напустили рурална подручја. Велики дио ових подручја је демографски девастиран, али са значајним природним ресурсима. У овај комплекс разлога, свакако, спада и процес децентрализације управљања, гдје се доношење одлука (нарочито финансијских) све више преноси на локални ниво.

Рурална политика бави се остваривањем циљева за рурална подручја која обухвата широк дијапазон различитих социоекономских активности. Руралном економијом у Републици Српској доминирају пољопривреда и шумарство, која у правилу зависи од ове двије гране, сем одређених области које теже да се трансформишу у субурбана подручја. Међутим, рурална економија никада није само пољопривреда или заједно пољопривреда и шумарство. Она, уствари, представља мрежу економских активности које покривају села, насељена мјеста, а могу да укључе и градове. Рурална економија је толико различита као и национална економија која обезбјеђује: путеве, комуникације, образовање, здравље, животну средину, продавнице, банке, занатске и професионалне услуге, производне капацитете и друго. Према томе, проблеми руралне економије су другачији од проблема пољопривреде, као што су и рјешења различита. Веза између двије наведене политике је у томе да постизање циљева у једној области у великој мјери зависи од успјеха у другој области.

Провођење политике руралног развоја Републике Српске у надлежности је Министарства пољопривреде, шумарства и водопривреде. Међутим, већина министарстава у Влади РС имају свој дио одговорности за рурални развој која произлази из њиховог дјелокруга рада, а што је регулисано законским прописима. Промјене у смислу опредјељености за развој усклађен са глобалним трендовима, а посебно заинтересованост за међународне интеграције (ЕУ, СТО), створиле су услове за успостављање институција и политике интегралног руралног развоја у РС као и у БиХ.

У земљама ЕУ, интересовање и одговорности за политике руралног развоја простиру се преко бројних министарстава, агенција и невладиних организација. То је разумљиво јер је рурални развој, заправо сложен социоекономски развој посебног типа региона који укључује

читав низ питања као што су: запосленост, индустрија, пољопривреда, здравље, транспорт, животна средина, социјалне службе, образовање, комуникације, финансије, културно наслеђе и слично. Рурални развој је само једна област регионалне политике, међутим, он је довољно важан да има специфичну политику и циљеве. У том смислу неопходно је да на врху пирамиде заинтересованих институција и организација постоји институција која ће у крајњем случају, бити одговорна за координацију и провођење политике. С обзиром на то да је рурално становништво Републике Српске ослоњено на пољопривреду и шумарство, као основу руралне економије, логично је да таква координација буде смјештена у МПШВ. Министарство у оквиру својих надлежности има и одговорности за највећи дио ресурса на које се ослања рурални развој и рурална економија. Од усклађености руралног развоја са расположивим ресурсима, који се узајамно ослањају зависи ефикасност пољопривреде и шумарства, што снажно утиче на укупан привредни развој земље. Дакле, рурални развој је од кључног значаја за развој пољопривреде и шумарства. То су једине области привредног и друштвеног развоја у којима рурални развој представља не само основни оквир за њихов развој већ њихов саставни дио.

У циљу правилног постављања политике руралног развоја, мора се направити неопходна дистанца између руралне и пољопривредне политике.

Пољопривредна политика бави се постизањем циљева за пољопривредни сектор. Домети ове политике су фарме и произвођачи. Циљеви су по правилу: одржавање и побољшавање прихода, ефикасност и конкурентност, а у вријеме међународне несигурности, повећање производње, чак и ако није профитабилна.

Рурална политика бави се постизањем циљева за рурална подручја која обухвата широк спектар различитих социоекономских активности. Крајњи корисници политике руралног развоја су сви становници руралних подручја, а не само пољопривредни произвођачи, те је зато и стратешки циљ политике руралног развоја оријентисан ка унапређењу квалитета живота руралног становништва. Циљеви којима се то постиже, тичу се унапређења конкурентности свих дјелатности карактеристичних за руралну економију једне земље, обезбјеђење алтернативних извора прихода, промоција локалних вриједности и производа, културног и историјског наслеђа, те заштита животне средине, биодиверзитета, као и карактеристичног пејзажа руралне средине.

Руралном економијом у Републици Српској, као и већини других европских земаља, доминира пољопривредна активност, а колико успјешан пољопривредни сектор доприноси развоју руралних области кроз локалне приходе и расходе и стварање запослености, тако и успјешна рурална економија обезбјеђује запошљавање за вишак радне снаге у пољопривреди. Успјешна рурална економија са широким могућностима за запошљавање, може имати већи утицај на пољопривреду него што пољопривредни сектор има на руралну економију.

1.1. Уставни основ

Уставни основ за израду Стратешког плана руралног развоја Републике Српске, садржан је у Амандману XXXII, став 1. тачка 8, на Устав РС („Службени гласник Републике Српске“, број 28/94), према којем РС уређује и обезбјеђује основне циљеве и правце развоја пољопривреде и села.

Стратешки план руралног развоја има основ и у Стратегији развоја пољопривреде РС, која је усвојена, на приједлог Владе, од стране Народне скупштине РС, половином 2006. године. Стратегијом развоја пољопривреде РС дефинисани су кључни циљеви развоја аграрног сектора, а међу тим циљевима важно мјесто заузима развој руралних подручја гдје се наводи: „*Неопходно је осигурати уравнотежен интегрални развој, аграрни, рурални и регионални, јачање конкурентности и економске заштите произвођача, заштиту животне средине, заустављање депопулације и економско-социјална ревитализација руралних, посебно брдско-планинских подручја.*“.

Поред тога, узимајући у обзир обавезе Босне и Херцеговине, а тиме и Републике Српске према хармонизацији прописа и опште законске регулативе са стандардима Европске уније, преузетих потписивањем Споразума о стабилизацији и придруживању, пружа се довољно основе за потребу доношења Стратешког плана руралног развоја Републике Српске.

1.2. Циљ израде Стратешког плана руралног развоја РС

Проблеми руралних области су различити. Постоје разлике између земаља, али и између региона. Проблеми који се најчешће јављају у Републици Српској односе се на низак доходак и ограничену могућност запошљавања, како ван пољопривреде, тако и у њој самој. Ово има за резултат: висок ниво незапослености, нижи ниво прихода од просјечног, ограничене могућности за остварење каријере, лошије јавне услуге, миграцију и смањење популације пошто се посао и услови бољег живота траже у већим насељеним мјестима и градовима. Они који се селе су по правилу најфлексибилнији и најприлагодљивији, а то су најчешће млади. Становништво које остаје, углавном је старо и прилично се тешко прилагођава новим околностима и више зависи од јавних услуга, а посебно од здравствене службе. У циљу дефинисања политике руралног развоја, потребно је дефинисати рурално подручје. Појам “рурално” ствара слику сеоског подручја, поља, њива, пашњака, брдовитих крајева. Економска област која представља циљ политике руралног развоја укључује села и градове који имају економски ефекат који може да се шири на околину. Задовољавајуће дефинисање руралног подручја показало се веома тешким. Употребљени индикатори чине пропорцију радног становништва у пољопривреди у оквиру локалне административне јединице и густине становништва.

Програмом истраживања и израдом Стратешког плана развоја руралних подручја, као документа који утврђује базичне принципе и ствара оквир за практичну примјену у пракси, Република Српска добија научностручну и практичну претпоставку за остваривање развоја руралних подручја и заједница у дужем временском периоду, као израз свог трајног развојног одређења. Стратешки план руралног развоја својом структуром и предложеним мјерама треба да удовољи потребама развоја руралног простора РС, по начелима савременог програмирања развоја руралних подручја и руралних заједница, а темељи се на следећим полазиштима:

- Стварање услова за реструктурирање и одрживи развој производних дјелатности на руралним подручјима, подижући конкурентност произвођача,
- Развој привредних, услужних и других дјелатности сагласно захтјевима заштите животне средине, одржавања природног простора, културно-историјских и традиционалних вриједности и друго,
- Побољшање доступности јавних добара на руралним подручјима ради подизања квалитета живота, као и ради спречавања негативних демографских кретања и
- Прилагођавање захтјевима који произлазе из процеса приступа Босне и Херцеговине ЕУ.

Стратешки план руралног развоја обезбеђује:

- Утврђивање руралног простора Републике Српске, као и његову подјелу према степену руралности у складу са националним развојним приоритетима и међународним методологијама,
- Анализу руралних подручја са аспекта примјене социоекономских индикатора за оцјену степена развијености руралних подручја,
- Анализу снага, слабости, шанси и пријетњи за развој руралних подручја, односно руралних заједница РС,
- Развој руралних подручја РС у смислу постизања цијелог комплекса жељених социјалних, економских, еколошких, културолошких и других ефеката, правилним коришћењем доступних ресурса и
- Дефинисање циљева, приоритета и мјера укључујући и материјалне оквире за развој руралних подручја РС.

Општи циљ који се жели постићи израдом Стратешког плана руралног развоја РС је да се на бази анализе социоекономских прилика дефинишу кључни проблеми и ограничења у развоју руралних подручја Републике Српске и предложе мјере за њихово рјешавање.

Основни циљ програмирања руралног развоја јесте да усмјери рурални развој према МПШВ и шире према Влади РС, кроз практично грађење капацитета администрације која треба да буде у складу са захтјевима РС и са праксом ЕУ.

То се посебно односи на:

- Успостављање ефикасног програма руралног развоја, његову имплементацију и надгледање од стране МПШВ РС или Агенције за рурални развој, коју би требало формирати,
- Идентификацију и препознавање суштине руралног развоја,
- Израду мјера које ће бити финансиране из државног буџета, буџета локалне самоуправе, различитих фондова и других екстерних извора,
- Успостављање процедура и алата да би се подржало програмирање, надгледање и евалуација акција предузетих у циљу развоја руралних подручја,
- Припрему плана за рурални развој селективних руралних подручја РС и уношење у план руралног развоја РС,
- Са јавним финансијским и другим институцијама РС успоставити процедуре како би се остваривало управљање и систем контроле субвенција усмјерених у пољопривреду и планова за подршку руралном развоју.

1.3. Методологија и начин рада

За израду Стратешког плана руралног развоја РС коришћена су сва домаћа и страна стручна и научна достигнућа и пракса у сфери програмирања, евалуације, имплементације и анализе ефеката руралног развоја.

У **првој фази** израде стратешког плана руралног развоја извршено је прикупљање квалитативних и квантитативних информација као што су: демографске и социоекономске информације, затим информације о пословном окружењу, инфраструктури, посједовној структури и др.

За прикупљање ових врста информација коришћени су различити извори:

- Институције: Републички завод за статистику, Урбанистички завод Републике Српске, подаци Министарства и општинских власти, невладине организације, привредни субјекти, коморски систем и др.
- Литература и извори података: статистички годишњаци, студије, програми, стратегије, анализе и друга литература која се односи на проблематику руралних подручја.
- Проучена је већина стручних, научних и практичних искустава земаља које су пролазиле кроз процес транзиције, као и достигнућа у сфери руралног развоја развијених земаља, што се посебно односи на методологије утврђивања руралних подручја и креирања мјера и поступака за имплементацију програма руралног развоја.
- Поред прикупљања различите грађе извршена су опсежна истраживања свих потребних елемената за израду социоекономске анализе руралних подручја. Проведена истраживања су извршена путем анкетања 1390 газдинстава којима су обухваћена сва подручја РС. Поред тога, до драгоцјених резултата дошло се анализирањем базе података око 35.000 регистрованих пољопривредних газдинстава у РС са којом располаже МПШВ. Све ово је омогућило да се уради квалитетна SWOT анализа.

У **другој фази** истраживања примјењена је тзв. SWOT анализа која указује на могућности развоја руралних подручја. Полазећи од тога да потенцијали руралних подручја и њихове развојне могућности зависе од низа интерних и екстерних фактора, у SWOT анализи је дат преглед стања појединачно по свим елементима који чине **снаге, слабости, шансе и пријетње**.

У трећој фази рада креирана је структура Стратешког плана руралног развоја по следећим компонентама: **визија, циљеви, програми**. У овој фази примијењен је партиципативни приступ израде Стратешког плана и у оквиру радионица, радних састанака и других нивоа комуникације, укључене институције и представници сектора од значаја за рурални развој и процес дефинисања наведених компоненти. Планом надгледања и вредновања Стратешког плана дефинисани су индикатори учинка (*performance indicators*), за Стратешки план у цјелини, као и мјере за остваривање циљева које су саставни дио Стратешког плана.

2. ПРЕГЛЕД РАДОВА, ПРИСТУПА И МЕТОДА ИСТРАЖИВАЊА И РАЗВОЈА РУРАЛНОГ ПРОСТОРА

2.1. Приступ и политика руралног развоја ЕУ и других развијених земаља

Главни циљеви и приоритети политике руралног развоја на нивоу ЕУ су углавном исти за све земље чланице и усмјерени су на унапређење конкурентности, квалитета живота и заштиту животне средине у руралном подручју. Основни елементи руралне политике са којима се служе чланице ЕУ садржани су и у плановима и програмима руралног развоја земаља које воде преговоре о уласку у ЕУ, с тим што су присутне одређене разлике које произлазе из специфичности појединих земаља. Начин на који поједине земље користе средства из Стубца 2 фонда за пољопривреду и рурални развој, разликује се од земље до земље и дефинисан је њиховим националним плановима за развој пољопривреде и руралних подручја, као и плановима за коришћење претприступних помоћи којима располажу нове земље чланице.

Рурална подручја у свих 27 земаља ЕУ обухватају око 90% укупне територије и 56% становника. Због тога јачање политике руралног развоја добија на важности и уврштава се међу развојне приоритете ЕУ. У досадашњем периоду остваривања Заједничке аграрне политике (ЗАП), развој руралних подручја традиционално се ослањао на пољопривредну производњу као главног носиоца материјалног развоја. Након суштинских промјена проведених 2003–2004, ЗАП се од политике подршке пољопривредној производњи, преусмјерава према повећању квалитета производа, изазовима тржишта, коришћењу нових развојних могућности и очувању околине. Тај заокрет слиједи и битне промјене политике руралног развоја која се у периоду 2007–2013. године усмјерава на три главна циља:

- повећање конкурентности пољопривреде и шумарства,
- побољшање стања и заштита животног простора,
- побољшање квалитета живота у руралним подручјима и подршка диверзификацији руралног привређивања.

Државе чланице и регије дужне су осигурати уравнотежено провођење политике руралног развоја примјереном расподјелом средстава између три наведена тематска подручја.

Додатно је потребно осигурати и средства за провођење иницијативе ЛЕАДЕР. Овај европски модел руралног развоја, покренут 1991. године, заснива се на приступу одоздо према горе („bottom-up“), уважавању локалних специфичности и успостављању локалних развојних партнерстава (локална акциона група – ЛАГ) у којем представници сва три сектора учествују у развоју и провођењу локалне развојне стратегије. Стратешки план се проводи пројектима усмјереним на рјешавање специфичних локалних питања.

У склопу Леадер+ у ЕУ, прије проширења 2004. Године, постојало је око 900 локалних акционих група (ЛАГ). У неким од земаља чланица које су ушле у ЕУ 2004. године, ЛАГ-ови већ увелико раде под Леадер начином развоја.

Леадер+ је настао због:

1. најбољег могућег искоришћавања природних и културних ресурса, укључујући и повећање вриједности неких предјела,
2. побољшања квалитета живота у руралним подручјима,
3. додавања вриједности локалним производима, посебно кроз стварање приступа на тржиште малих производних јединица преко колективних дјеловања и
4. коришћења новог "know-how" приступа и нових технологија и тако стварања конкуритивних производа и услуга у руралним срединама.

Правни инструментариј Заједнице осигурава цјеловитост политике руралног развоја на читавом подручју Уније заједничким стратешким смјерницама, финансијском подршком Европског пољопривредног фонда за рурални развој (ЕПФРР) и уредбом Комисије. Земље

чланице у националним стратегијама руралног развоја разрађују заједничка усмјерења бирањем развојних могућности које ће стварати највећу додатну вриједност на нивоу Заједнице, на регионалном и националном нивоу.

Међутим, ако се сагледају активности које се воде на програмирању руралног развоја код земаља које су посљедњих година (2004. и 2007. године) примљене у чланство ЕУ и земаља које су добиле статус кандидата или ће добити статус кандидата у времену које долази, онда се могу дати сљедеће констатације. Готово код свих земаља о којима је ријеч, принципи на којима се темељи програмирање руралног развоја су слични. Истина, постоје одређене разлике које су условљене специфичностима руралног простора и степеном развоја тих земаља. Међутим, када је ријеч о материјалној подршци програмима руралног развоја онда постоје разлике које се огледају у могућностима повлачења средстава из Фондова ЕУ. Коришћење развојних фондова дефинисаних у оквиру ЗАП, није могуће од стране земаља које се припремају да постану чланице ЕУ. За те земље могуће је користити фондове који су садржани у инструментима за претприступну помоћ – ИРА о чему ће бити ријечи у наставку овог стратешког плана.

Треба посебно апострофирати одређења ЕУ на програмирању и провођењу **регионалног руралног развоја**, што треба имати у виду код програмирања руралног развоја у земљама које се припремају да постану чланице ЕУ.

2.2. Досадашња истраживања развоја руралних подручја у РС, БиХ и окружењу

Досадашња истраживања руралне економије у БиХ и РС се слажу у једном: неусклађеност достигнутог степена развоја са расположивим потенцијалима. У том смислу се истиче да пољопривреда и шумарство нису развијене гране у складу са расположивим земљишним и шумским фондом, да рударско и водопривреда у развојном погледу, не прате своје природне потенцијале, да остале дјелатности и активности које чине комплекс руралне економије такође далеко заостају за могућностима и потребама њиховог развоја.

И ако се не може говорити о присуству свеобухватнијег истраживања и програмирања руралног развоја у БиХ, ипак треба истакнути да је проблематика руралног развоја у посљедњих неколико година све присутнија у активностима једног броја институција које се баве привредним и друштвеним развојем БиХ и РС.

У РС је усвојена Стратегија развоја пољопривреде у којој значајно мјесто заузима развој руралних подручја чиме се, уствари, Влада врло одређено поставља према овом развојном питању. Основно одређење које произлази из наведене стратегије, а односи се на развој руралних подручја је у сљедећем:

„Развијене руралне заједнице су од великог значаја за политичку и економску стабилност. Општи циљ је побољшање добробити руралних домаћинстава и јачање руралних заједница путем мјера које ће повећати запошљавање на фарми и ван фарме и у цијелини побољшати квалитет руралног живота и рада. Планирање руралног развоја требају обавити сви заинтересовани ресори уз координацију Министарства пољопривреде, шумарства и водопривреде, укључујући израду Стратешког плана руралног развоја РС.“¹

Полазећи од овог одређења Влада је прихватила да за подршку развоју руралних подручја годишње издваја 20% средстава од укупних средстава намијењених подршци пољопривреди преко МПШВ.

Такође, и друга министарства располажу одређеним средствима која су намијењена потребама развоја локалне самоуправе, док и сама локална самоуправа издваја дио средстава, намјенски, за потребе руралног развоја. Поред тога МПШВ, да би подстакло органе локалне самоуправе на доношењу својих планова руралног развоја, организовало је израду пилот програма руралног развоја за три локалне самоуправе. Сам поступак израде пилот програма, ангажовање и рад локалних заједница, активно учешће представника руралне популације,

¹ МПШВ „Стратегија развоја пољопривреде РС“, Бања Лука, јула 2006. године.

невладиних групација, привредних и ванпривредних субјеката и других, представља увјерљиву основу за ширење ових активности на цјелокупни рурални простор РС, користећи се прихваћеним методологијама програмирања и имплементације програма руралног развоја.

На нивоу БиХ још увијек нису створени услови за институционално уређење проблематике развоја руралних подручја као сегмента укупног развоја земље. Било је више покушаја да се проблематика руралног развоја дефинише и уреди као дио укупног друштвено-економског развоја. Међутим, то када је и чињено, чињено је у контексту успостављања државног Министарства за пољопривреду, прехрану и рурални развој, што још увијек није доведено до краја. У вези са овим треба истакнути да се у тексту „Стратешки план БиХ за хармонизацију пољопривреде, прехране и руралног развоја“ елаборирају врло важни елементи за успостављање стратешког плана руралног развоја у БиХ.

Осим органа и организација на локалном, ентитетском и државном нивоу, допринос разматрању проблематике руралног развоја дао је одређен број стручних и научних кадрова наступајући на стручним и научним скуповима различитог нивоа. Ту свакако треба посебно апострофирати један број кадрова са Института за економику пољопривреде, Пољопривредног факултета Бања Лука, као јединој домаћој високошколској институцији, на којој већ неколико година егзистира студијски програм у којем рурални развој заузима значајно мјесто.

Све досадашње активности у сфери руралног развоја у БиХ и РС завређују пажњу, али је то још увијек недовољно, имајући у виду степен развијености руралних подручја, бројност популације која живи у руралним срединама, ниво квалитета живота руралног становништва, услове привређивања, незапосленост, заштиту и очување животног простора, перспективу младих и друго. Због тога развој руралних подручја се намеће као трајан задатак и он, у истину, мора представљати национални развојни интерес сваког друштва па отуда и РС. То су, уствари, активности које осим што морају бити крајње озбиљно програмиране, морају бити сталне и континуиране. Њима се морају бавити не само они који програмирају и стварају услове за развој, већ и цјелокупна рурална популација на коју се односи развој.

2.3. Дефинисање руралног простора

Рурални простор ЕУ представљају површине свих регија, углавном другог или трећег нивоа према NUTS (*Nomenclature des Unites Territoriales Statistiques*) номенклатури, које су сврстане у руралне регије према одговарајућим критеријима.

Методологија којом се дефинишу рурална подручја је методологија ОЕЦД која је у најширој примјени. Заснована је на утврђивању густине популације, према којој се локалне јединице (нпр. општине) означавају као руралне уколико је густина насељености испод 150 становника по квадратном километру. Као што је познато у РС, до сада није званично извршена подјела на урбана и рурална подручја примјеном ОЕЦД или неке друге методологије.

За регионалну примјену ове дефиниције мора бити позната подјела територија државе на мање јединице у више нивоа. Затим, потребно је располагати с подацима о густини насељености за два територијална нивоа. Нижи ниво, или просторно мање јединице, називамо *локалним територијалним јединицама*, а виши ниво *регионалним јединицама*. Локална територијална јединица или локална заједница обично је NUTS 4 подручје (општина, град), и за њу се израчунава густина насељености. Уколико је густина насељености испод 150 становника по км², таква се заједница сматра сеоском или руралном. Више таквих локалних јединица чине регионалну јединицу као територијалну цјелину, и то је обично NUTS 3 или NUTS 2 подручје. За регију се израчунава удио становника у руралним локалним заједницама у односу на укупан број становника. Регије се разликују по степену руралности у зависности о томе колики удио становништва живи у руралним локалним заједницама, па се према томе сврставају у сљедеће категорије:

- Претежно руралне регије: с више од 50% становништва у руралним локалним заједницама,
- Значајно руралне регије: с 15 до 50% становништва у руралним заједницама и
- Претежно урбане регије: мање од 15% становништва у руралним заједницама.

Уколико би се за простор Републике Српске примијенио модификовани критериј OECD за оцјену руралности, густина насељености од 100 становника по квадратном километру, добио би се податак да је 95% територије у РС рурално са 83% њене популације. Просјечна густина насељености у РС износи 60 становника по м². Међутим, категоризација подручја РС према проценту руралности најбоље се може сагледати из сљедећег прегледа:

Категорија	Густина насељености	Територија км ²	Удио популације
Предоминантно урбано	> 100 стан./км ²	19,07%	46,10%
Семи урбано	50 - 100 стан./км ²	26,01%	31,02%
Предоминантно рурално	0 - 50 стан./км ²	52,62%	23,92%

2.4. ЕУ програми претприступне помоћи (IPA)

Земље, нове чланице ЕУ имају на располагању средства претприступне помоћи која имају за циљ олакшавање процеса прилагођавања нових чланица стандардима ЕУ у погледу законских прописа и процедура, институционалне инфраструктуре, социјалног благостања, конкурентности привреде, тржишних реформи итд. С обзиром на степен руралности свих нових земаља чланица и доминантну улогу пољопривреде за развој руралне популације, највећи дио претприступних фондова односи се управо на мјере за унапређење живота у руралним подручјима.

У новом буџету ЕУ 2007–2013. предвиђена су и средства за нови Инструмент за претприступну помоћ (Instrument for Pre-accession Assistance – IPA) који треба да припреми државе кандидате и потенцијалне кандидате за коришћење структурних фондова ЕУ када постану пуноправне чланице. IPA замјењује досадашње инструменте подршке земљама кандидатима и потенцијалним кандидатима за чланство у ЕУ, укључујући и програм CARDS, који тренутно подржава активности држава Западног Балкана у оквиру Процеса стабилизације и придруживања.

IPA регулатива дефинише **обим и тип** подршке намијењене земљама Западног Балкана за период 2007–2013. године. Са аспекта доступности фондова, земље Западног Балкана подијелене су у двије групе:

- Земље кандидати за чланство у ЕУ (Турска, Хрватска и Македонија) и
- Земље потенцијални кандидати за чланство у ЕУ (Србија, Црна Гора, Босна и Херцеговина и Албанија).

IPA садржи пет компоненти које ће бити доступне за земље кандидате, од којих прве двије мјере могу да користе и земље потенцијални кандидати за чланство у ЕУ, што укључује и БиХ:

- а) за помоћ у процесу транзиције и изградње институција, с циљем испуњавања критеријума приближавања ЕУ и јачања административних и правосудних капацитета,
- б) за помоћ за регионалну и прекограничну сарадњу,
- в) за регионални развој,
- г) за развој људских ресурса и
- д) **за развој села и пољопривреде (подршка руралном развоју).**

Земљама потенцијалним кандидатима за чланство у ЕУ биће омогућено коришћење средстава из фондова прве двије компоненте, али и остављена могућност да се из средстава прве компоненте финансирају и програми/пројекти из преостале три компоненте. То практично значи да се кроз подршку транзиционом процесу земљама потенцијалним кандидатима оставља могућност да са понуђене листе саме дефинишу своје националне приоритете у коришћењу фондова. Укупан износ помоћи је 11.468 милијарди евра, а предуслов је да земља прималац

помоћи има статус кандидата и да има успостављен децентрализован систем управљања фондовима (Колурис П. 2007).²

У оквиру пете компоненте подршке руралном развоју, средства ће се имплементирати за следеће категорије и мјере подршке:

Оса 1 - Унапређење ефикасности тржишта и имплементација ЕУ стандарда

- Инвестиције у фарме за реструктурирање и подизање стандарда на ниво ЕУ,
- Помоћ успостављању произвођачких група и асоцијација и
- Инвестиције у прераду и маркетинг пољопривредних производа и рибарства, за реструктурирање и подизање стандарда на ниво ЕУ.

Оса 2 - Припремне акције за имплементацију „агро-околишних“ мјера и ЛЕАДЕР приступа

- Припрема за имплементацију мјера и акција за уређење околине и пејзажа и
- Припрема локалних приватно-јавних партнера за имплементацију локалних развојних стратегија.

Оса 3 - Развој руралне економије

- Унапређење и развој руралне инфраструктуре,
- Развој и диверзификација руралних економских активности и
- Унапређење тренинга.

Које ће се мјере руралног развоја финансирати у појединој држави, овиси о националном програму руралног развоја који мора одобрити Европска комисија. При томе, ЕУ може финансирати највише 50% јавних трошкова појединих мјера, а укупни удио јавних средстава, укључујући и националне фондове, може износити до 75%. Изузетак су мјере намијењене локалној самоуправи и техничка помоћ, гдје удио може бити и 100%. Ако се ради о финансирању мјера које укључују профитабилна предузећа, укупни удио јавних средстава може бити највише 50% укупног трошка, у чему средства ИРА могу износити највише 75%.

Да би ИРА средства била доступна и њихово коришћење одобрено, од земаља кандидата се очекује да испуне следеће предуслове:³

- Започну дефинисање Националне стратегије руралног развоја уз учешће других јавних партнера и цивилног друштва,
- Успоставе основна државна тјела као што су ветеринарске службе и службе за заштиту животне средине,
- Подстичу организовање цивилног друштва у различите форме организовања: пољопривредника, пословног сектора, за заштиту животне околине, локалне асоцијације за рурални развој,
- Подржавају иницијативе на унапређењу приступа тржишту новца за фармере и оне који започињу бизнис у руралним подручјима (ове мјере нису предвиђене ИРА програмом),
- Успоставе савјетодавну и стручну пољопривредну службу (ове мјере нису предвиђене ИРА програмом),
- Настоје да остваре што већа искуства у добро дефинисаним пилот пројектима,
- Успоставе одговарајуће националне структуре способне да дефинишу стратегије, програме, да организују и контролишу дистрибуцију, и да обезбиједи услове коришћења ИРА програма и

² <http://ec.europa.eu/enlargement/financijal-assistance/ipa/index-en.htm> IPA An Overview

Претприступни фондови ЕУ 2007-2013.

³ Мала рурална домаћинства у Србији и рурална непољопривредна економија, проф. др Наталија Богданов, Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде Републике Србије, 2007. год.

- Повећају знање и транспарентност о ситуацији у пољопривреди и руралним областима (попис стања, регистар газдинстава, катастар, статистику цијена, анализе најважнијих сектора).

У том смислу на нивоу РС је реализовано низ значајних активности: усвојена стратегија развоја пољопривреде и покренута иницијатива за израду стратегије руралног развоја на ентитетском нивоу, усвојен нови модел финансирања пољопривреде који предвиђа издвајање 20% средстава буџета за финансирање мјера руралног развоја (шема бр. 1), иницирана и реализована израда три пилот стратегије руралног развоја локалних заједница по принципу „bottom-up“ приступа, покренут процес успоставе Регистра пољопривредних газдинстава, покренут процес ревизије Задржног сектора, оснажена структура МПШВ са додатним особљем, нарочито у Одјелу за рурални развој, покренуте активности на оснивању ентитетске Агенције за плаћања, донијет значајан број законских и подзаконских аката усклађених са Европском правном регулативом и др.

Република Српска, односно МПШВ, такође активно учествује у провођењу низа активности на државном нивоу (нивоу БиХ) које се тичу припрема сектора пољопривреде и руралног развоја Европским интеграцијама. На државном нивоу дата је подршка у: изради плана хармонизације сектора пољопривреде и руралног развоја, провођењу процеса усаглашавања подстицајних мјера из области пољопривреде и руралног развоја на ентитетским нивоима, успостављање и оснаживање Агенције за сигурност хране, Агенције за идентификацију животиња, Агенције за плаћања, Уреда за ветеринарство и других националних и ентитетских организација. Већина ових активности покренута је кроз пројекат “Развој пољопривреде и руралних подручја” који се финансира из средстава Свјетске банке, а до краја имплементације пројекта очекује се потпуно институционално уређење сектора пољопривреде и руралног развоја.

Најважнији корак који је постигнут у правцу припреме БиХ за приступ Европској унији је свакако потписивање Споразума о стабилизацији и придруживању који је донио нове обавезе, али и права БиХ и РС нарочито у погледу либерализације и отварања домаћег тржишта, те претприступних фондова из прве три компоненте које су на располагању земљама потенцијалним кандидатима.

Шема бр. 1: Мјере подршке руралном развоју

Ред. бр.	Назив мјере
1	Унапређење конкурентности пољопривредне производње
	Подршка развоју пословних активности унутар задруга и удружења
	Подршка унапређењу квалитета пољопривредних производа и увођењу стандарда
	Подршка развоју и промоцији локалних производа типичних за регион
2	Економско-социјална ревитализација села
	Подршка развоју допунских активности на пољопривредним газдинствима
	Подршка развоју туристичких активности
	Подршка оснивању малих производних погона
	Подршка удружењима жена у руралном подручју
	Подршка увођењу иновација на пољопривредним газдинствима
	Подршка мјерама заштите животне средине
3	Подршка ревитализацији сеоске инфраструктуре
	Учешће у изградњи, адаптацију и уређењу сеоских домова, здравствених и ветеринарских амбуланти и других објеката од заједничког интереса
	Учешће у изградњи и опремању ресурсних центара за развој села
	Учешће у изградњи, поправци и уређењу сеоске инфраструктуре
	Суфинансирање превентивних мјера у заштити од елементарних непогода
4	Подршка изради програма руралног развоја
5	Подршка едукацији и доквалификацији радно способног становништва у руралним заједницама
6	Интервентне мјере у области заштите биљака и животиња

3. ОСНОВНЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ РУРАЛНОГ ПРОСТОРА РС

3.1. Територијална организација и административна подјела РС

Република Српска заузима простор површине од 24.810 км², који према процјенама из 2006. године, настањује око 1.487.797 становника. Настала је као резултат подјеле Босне и Херцеговине, утврђене Дејтонским мировним споразумом, по ком јој у односу на цјелокупну површину територије Босне и Херцеговине припада 49%, а другом ентитету, односно Федерацији Босне и Херцеговине 51% територије.

Табела бр. 1: Збирни преглед основних географских и демографских показатеља о Републици Српској⁴

Показатељ	Вриједност
Укупан број општина у Републици Српској	62
Укупна површина Републике Српске у км ²	24.810
Укупан број становника	
- 1991. година	1.563.731
- 2006. година	1.487.797

Повлачењем дејтонске линије разграничења, Републици Српској су припале 62 општине. Од укупно 62 општине, један број општина је и након повлачења дејтонске линије разграничења задржао пријератне административне границе, или већи дио своје територије и сједишта (табела бр. 2). Ове општине чине око 90,41% укупне територије Републике Српске. Другу групацију општина у Републици Српској чине тзв. новоформиране општине, настале од дијелова општина, чије сједиште и значајан дио територије припадају Федерацији Босне и Херцеговине. Ова група општина, процентуално заузима 9,59% укупне територије РС (табела бр. 3).

Прву групу општина карактерише велика површина територије и број становника. Као најбољи примјер је град Бања Лука, који се простире на површини од 1.232 км², с процијењеним бројем становника у 2006. години од 227.046 (табела бр. 2). Новоосноване општине (табела бр. 3) су најчешће рубне, с несразмјерним бројем становника и величином територије. Илустрације ради може послужити примјер општине Рибник. Општина Рибник је настала подјелом територије некадашње општине Кључ. Одликује се малим бројем становника; процијењен број становника у 2006. години је износио око 9.095, али с површином територије општине од 496 км².

На основу наведених показатеља који се, поред осталог, узимају и као критеријуми за утврђивање степена развијености општина у Републици Српској, се израђује се тзв. ранг листа развијености⁵. Према критеријумима („Сл. гласник Републике Српске“, бр. 32/07), општине се дијеле на:

1. развијене,
2. средње развијене,
3. неразвијене и
4. изразито неразвијене општине.

⁴ Извори: Информација о условима, могућностима и потреби промјене територијалне организације јединица локалне самоуправе у РС, Економски институт, 2007. године.

⁵ Напомена: У табелама бр. 2. и 3. су приказани неки од макроекономских показатеља (критерија) на основу којих се утврђује ранг листа развијености општина у Републици Српској. Критерији за утврђивање степена развијености се доносе за сваке три године од стране Народне Скупштине Републике Српске, а степен развијености утврђује Влада.

Рангирање општина према степену развијености на бази одређених критерија је значајно ради дефинисања правила за редистрибуцију средстава из буџета РС. Посебна пажња се поклања при пружању финансијске подршке неразвијеним и изразито неразвијеним општинама у Републици Српској, а с циљем што ефикаснијег извршавања надлежности истих.

Према ранг листи развијености општина за 2009. годину ("Сл. гласник Републике Српске", бр. 115/08), у групу развијених општина спадају: Бања Лука, Бијељина, Гацко, Градишка, Добој, Лукавица, Лакташи, Пале, Приједор, Прњавор, Теслић, Требиње, Зворник и Угљевик.

Средње развијене општине су: Босански Брод, Вишеград, Дервента, Касиндо, Козарска Дубица, Милићи, Модрича, Мркоњић Град, Нови Град, Соколац, Србац, Фоча, Челинац и Шамац.

Неразвијене општине су: Билећа, Братунац, Босанска Костајница, Власеница, Котор Варош, Кнежево, Лопаре, Невесиње, Петрово, Рибник, Рогатица, Рудо, Сребреница, Хан Пијесак, Чајниче, Шековићи и Шипово.

Изразито неразвијене општине су: Берковићи, Вукосавље, Доњи Жабар, Источни Дрвар, Источни Мостар, Источни Стари Град, Језеро, Калиновик, Крупа на Уни, Купрес, Љубиње, Осмаци, Оштра Лука, Пелагићево, Петровац, Трново и Устипрача.

Но, без обзира на то о којој наведеној групацији општина у РС се радило, карактеристично за њих је да се општине или одређена подручја у склопу већих урбаних центара, могу означити као „рурална подручја“. На основу података о густини насељености из периода 2006. године (табела бр. 4), изузев већих урбаних центара у Републици Српској (Бања Лука, Приједор, Добој, Бијељина, Зворник), преостале општине имају мању густину насељености од 100 ст/км². У Европској унији, густина насељености се према OECD методологији, узима званично као критериј одређивања руралних подручја. Уколико је густина насељености испод 150 ст/км², општине имају карактер руралних.

Табела бр. 2: Општине у Републици Српској, површина, густина насељености и број насеља⁶

Општина	Површина општине у км ²	Број становника		Густина насељености у ст/км ²		Број насеља
		1991. година	2006. година	1991. година ⁷	2006. година ⁸	
Бања Лука	1.232	195.692	227.046	158,84	184,29	54
Градишка	762	59.974	62.112	78,70	81,51	70
Језеро	65	2.257	1.335	34,72	20,54	11
Кнежево	330	15.886	12.422	48,14	37,64	20
Котор Варош	574	36.853	20.217	64,20	35,22	42
Лакташи	387	29.832	40.743	77,08	105,28	37
Мркоњић Град	663	26.173	20.227	39,48	30,50	37
Петровац	145	361	195	2,50	1,34	6
Прњавор	631	47.055	50.349	74,57	79,79	63
Рибник	496	10.052	9.095	20,26	18,33	29
Србац	447	21.840	24.979	48,86	55,88	38
Источни Дрвар	74	61	68	0,82	0,92	3

⁶ Извори: Републички завод за статистику РС, Министарство финансија РС, Министарство унутрашњих послова РС, Министарства управе и локалне самоуправе Републике Српске, подаци општина.

⁷ Обрада аутора.

⁸ Обрада аутора.

Купрес	45	850	492	18,89	10,93	4
Челинац	365	18.713	17.728	51,27	48,57	30
Шипово	530	15.694	10.721	29,61	20,23	46
Козарска Дубица	499	31.606	35.319	63,34	70,78	62
Крупа на Уни	83	2.798	1.969	33,71	23,72	12
Нови Град	484	35.427	31.487	73,20	65,06	43
Приједор	834	112.543	99.679	134,94	119,52	71
Костајница	70	6.238	7.975	89,11	113,93	12
Оштра Лука	204	6.354	3.359	31,15	16,47	23
Бијељина	734	96.988	110.298	132,14	150,27	61
Братунац	293	33.61	23.263	114,74	79,40	50
Власеница	247	18.348	20.712	74,28	83,85	38
Зворник	379	68.976	52.306	181,99	138,01	64
Лопаре	291	20.172	17.202	69,32	59,11	27
Милићи	287	15.594	10.351	54,33	36,07	54
Осмаци	81	6.222	4.875	76,81	60,19	16
Пелагићево	190	11.223	6.496	59,07	34,19	10
Сребреница	527	36.666	22.102	69,57	41,94	81
Доњи Жабар	49	3.085	2.948	62,96	60,16	6
Угљевик	172	19.263	17.220	111,99	100,12	25
Шековићи	195	9.629	10.304	49,38	52,84	38
Вукосавље	55	7.134	5.552	129,71	100,95	13
Дервента	516	56.489	43.248	109,47	83,81	57
Добој	628	87.819	81.426	139,84	129,66	83
Модрича	297	35.586	28.944	119,82	97,45	23
Петрово	279	9.502	12.183	34,06	43,67	8
Брод	234	34.693	20.591	148,26	88,00	23
Теслић	872	61.228	49.606	70,22	56,89	57
Шамац	175	24.113	23.640	137,79	135,09	21
Вишеград	448	21.199	19.659	47,32	43,88	161
Калиновик	732	4.667	4.933	6,38	6,74	69
Пале	491	14.124	27.185	28,77	55,37	62
Рогатица	664	21.978	15.018	33,10	22,62	117
Рудо	344	11.571	9.920	33,64	28,84	88
Соколац	723	14.857	17.595	20,55	24,34	91
Фоча	1.121	35.483	25.795	31,65	23,01	101
Источна Илиџа	28	1.432	16.893	51,14	603,32	5
Источни	77	970	3.218	12,60	41,79	19

Стари Град						
Ново Горажде	128	4.956	3.131	38,72	24,46	65
Источно Ново Сарајево	37	4.112	9.209	111,14	248,89	8
Трново	113	3.979	2.617	35,21	23,16	25
Чајниче	275	8.956	5.367	32,57	19,52	36
Хан Пијесак	342	6.348	4.941	18,56	14,45	26
Берковићи	256	3.530	2.832	13,79	11,06	20
Билећа	633	13.284	12.409	20,99	19,60	59
Гацко	736	10.788	10.410	14,66	14,14	71
Љубиње	326	4.172	4.300	12,80	13,19	21
Невесиње	923	14.448	19.149	15,65	20,75	56
Источни Мостар	87	1.201	812	13,80	9,33	3
Требиње	905	29.068	31.620	32,12	34,94	140
Укупно Република Српска	24.810	1.563.731	1.487.797	63,0	60,0	2.711

Поставља се питање: *Шта је узрок појаве изражене руралности подручја Републике Српске?*

Главни узрок изражене руралности подручја су промјене настале у територијалној организацији Републике Српске, изазване дјеловањем друштвено-политичких, али и економских фактора. Гледајући у ретроспективи промјена у територијалној организацији некадашње БиХ, темељ територијалног организовања су, као и данас чиниле општине, те тзв. „*облици средњег нивоа организовања*“ (срезови, окрузи, бановине), чије постепено укидање је услиједило у периоду након завршетка Другог свјетског рата (до 1951. године окрузи су у потпуности укинута, а срезови 1963. године). Такође, значајне промјене (од 1961 до 1991. године) у територијалној организацији је представљало и укидање 11 општина на територији данашње Републике Српске: Бараћи (14 насеља), Босанска Костајница (14 насеља), Б. Петрово Село (12 насеља), Бронзани Мајдан (19 насеља), Ивањска (10 насеља), Козарац (10 насеља), Козлук (21 насеље), Крупа на Врбасу (14 насеља), Љубија (29 насеља), Омарска (12 насеља), Улог (37 насеља)⁹.

Укидања „*облика средњег нивоа организовања*“, као и смањивање броја општина, имало је негативне посљедице на укупан социоекономски развој појединих подручја. Те посљедице су се огледале у наглашеним миграционим кретањима и економској емиграцији у друге републике некадашње Југославије или иностранство. Процјењује се да је око 171.925 становника остало без своје општине, чија територија бива припојена другим општинама са сједиштима удаљеним чак и до 40 км¹⁰. Велике општине, које су се повећале припајањем територија укинутих су биле: Бања Лука, Приједор, Сански Мост, Добој и Зворник. Због своје

⁹ Извор: „Информација о условима, могућностима и потреби промјене територијалне организације јединица локалне самоуправе у Републици Српској“, Економски институт, децембар 2007. године. Преглед политичко-територијалне подјеле код општина 1961-1971. година, Савезни завод за статистику, Београд, децембар 2007. година.

¹⁰ Извор: „Информација о условима, могућностима и потреби промјене територијалне организације јединица локалне самоуправе у Републици Српској“, Економски институт, децембар 2007. године. (Укупан број становника, који је живио у „*укинутим*“ општинама (11) с подручја данашње територије Републике Српске).

величине, ове општине нису могле ефикасно да функционишу и запостављала су своја рурална подручја. Ако се томе дода, тада наглашен процес централизације, којем су претходиле наведене промјене у територијалној организацији, онда се добија још јаснија слика о појави изражене руралности на подручјима појединих општина Републике Српске. Поред тога и посљедња ратна дешавања на територији БиХ су добрим дијелом допринијела појави демографског пражњења неких подручја Републике Српске.

Република Српска има тзв. монотипску структуру локалне самоуправе, која подразумијева постојање једног типа јединице локалне самоуправе – општине, иако је Уставом Републике Српске омогућено законски обављање послова локалне самоуправе и у граду¹¹. Релевантна законска регулатива на нивоу Републике Српске (Закон о локалној самоуправи „Службени гласник Републике Српске“, број 101/ 04), дефинише да се локална самоуправа остварује у општинама и градовима, а извршавају је грађани и органи јединица локалне самоуправе. У РС, Б. Лука и И. Сарајево имају статут града, с тим што је град И. Сарајево подијељено на сљедеће општине: Касиндо, Лукавица, Пале, Соколац, Источни Стари Град и Трново. Град Б. Лука за разлику од И. Сарајева није подијељена на општине, већ њену територију чине 54 насељена мјеста. Подјела града Б. Луке на насељена мјеста је дефинисано Статутом града, којим се између осталог једино и може извршити подјела града на градске општине, уколико се то жели. Територију осталих општина у Републици Српској чине насељена мјеста, чији број је приказан у табели бр. 4.

Имајући у виду све горе наведено, као и преглед основних макроекономских показатеља општина у Републици Српској (приказани у табелама бр. 2 и 3), евидентна је диспропорција како у њиховој величини, распореду становништва, али исто тако и у економској снази и путној инфраструктури. Иако РС званично административно није регионално организована, а у циљу превазилажења евидентних социоекономских разлика између општина, намеће се потреба за њиховим регионалним удруживањем, односно стварањем *функционалних просторних јединица – региона. Такве цјелине обично имају створену функционалну и хијерархијску мрежу урбаних центара и носилаца развоја, а њихов однос према окружењу подразумијева већ изграђен међусобни однос специфичних морфолошких структура са различитим потенцијалима и развојним карактеристикама¹².*

¹¹ Законом о локалној самоуправи из 1999. године град има карактер територијалне јединице локалне самоуправе, Извор: „Уставно право“, др Рајко Кузмановић, Бања Лука, стр. 555.

¹² Извор: Просторни план Републике Српске до 2015. године, страна 54.

Табела бр. 3: Основни макроекономски показатељи за новоосноване општине у Републици Српској за период 2006. година¹³

Општина	Површ. у км ²	Број становника		Радна снага		Број ученика		Број љекара	Буџет у (000) КМ	Број правних лица	Број телефона	Путеви у км		
		1991.	2006.	Запос- лени	Незапос- лени	Основ. школе	Сред. школе					Лок.	Маг.	Рег.
Берковићи	256	3530	2832	287	426	195	92	2	646,2	35	467	140	6	27,81
Вукосавље	55	7134	5552	155	0	359	152	0	612,4	28	586	65	30,4	0
Доњи Жабари	49	3085	2948	258	0	271	0	0	1692,6	66	933	32	9,06	3,67
Источни Дрвар	74	61	68	145	0	0	0	0	686,6	32	24	24	0	25
Источни Стари Град	77	970	3218	270	228	42	0	2	846,3	36	326	97	5,1	13,50
Источни Мостар	87	1201	812	0	0	0	0	0	198,6	1	22	22	0	0
Језеро	65	2257	1335	73	333	162	0	0	548,1	12	336	44	3	3,50
Касиндо/ Источна Илиџа	28	1432	16893	2646	1591	1278	770	72	6677,0	256	4088	47	7,5	1,80
Крупа на Уни	83	2798	1969	109	375	131	0	0	430,8	14	226	71	0	10
Купрес	45	850	492	83	0	18	0	0	256,2	16	0	10	0	6
Лукавица/ Источно Ново Сарајево	37	4112	9209	4554	1085	970	677	212	5884,2	320	2312	71	0	7,8

¹³ Извор: Републички завод за статистику РС, Министарство финансија РС, Министарство унутрашњих послова РС, Министарства управе и локалне самоуправе Републике Српске подаци општина.

Ново Горажде/ Устипрача	128	4956	3131	363	336	0	0	1	2158,6	42	363	155	14,12	4,50
Осмаци	81	6222	4875	393	418	395	0	0	1296,4	54	922	63	5,2	4,40
Оштра Лука	204	6354	3359	575	745	394	0	4	1186,0	60	226	142	6,7	23,50
Пелагићев о	190	11223	6496	278	0	426	0	0	1513,2	76	995	60	20,36	9,50
Петровац – Дринић	145	361	195	336	104	57	0	0	824,8	49	0	34	0	17,85
Петрово	279	9502	12183	797	1294	595	181	5	1624,9	117	2368	111	0	0
Рибник	508	10052	9095	1212	796	631	198	7	2290,9	74	964	110	13	44
УКУПНО	2379	76.100	84.662	12.534	7.731	5.924	2.070	305	29.373.968	1.288	15.158	1.158	114,52	175,10

Значајан социоекономски и еколошки просперитет локалних заједница у Републици Српској би се обезбиједио кроз обликовање *функционалних* локалних заједница, које заступају и штите интересе локалних иницијатива, те кроз креирање и реализацију одређених програма уз подршку партнерства на различитим нивоима одлучивања, подстичу активирање властитих потенцијала (ендогених фактора)¹⁴ ("*bottom up*" принцип).

У Просторном плану РС до 2015. године представљена је планирана регионализација, како је то приказано у прилогу.

Према Просторном плану Републике Српске, издваја се шест мезорегионалних цјелина с центрима: Б. Лука, Бијељина, Добој, Приједор, И. Сарајево и Требиње и четири под - или субрегионална центра: Градишка, Зворник, Мркоњић Град и Фоча.

Табела бр. 4: Површине, број становника, број насеља и густина насељености по регијама у РС за период 2006. године

Регија	Површина општине у км ²	Број становника у 2006. години	Густина насељености ¹⁵ у ст/км ²	Број насеља
Бања Лука	6.746	497.729	48,73	490
Приједор	2.174	179.788	68,25	223
Добој	3.056	265.190	91,94	285
Бијељина	3.445	339.785	74,68	470
Источно Сарајево	5.523	165.481	84,31	873
Требиње	3.886	81.532	17,57	370
Укупно Република Српска	24.810	1.487.797	60,00	2.711

Користећи податке о основним показатељима за општине РС из табеле бр. 4, те њиховим груписањем на основу планиране регионализације из Просторног плана, могу се уочити међурегионалне разлике. У РС по површини, броју становника и броју насеља, највећа је регија Б. Лука (6.746 км² и број становника од 497.729). Најмања регија по површини је регија Приједор (2.174 км²), док највећу густину насељености има регија Добој од 91,94 ст/км², а најмању регија Требиње (17,57 ст/км²). Управо код регије Требиње је изражена неравномјерност у погледу површине и броја становника, односно густине насељености, тако ова регија заузима значајну површину територије, али је ријетко насељена.

3.2. Положај и просторне карактеристике РС

Потписивањем Дејтонског мировног споразума, РС је одређена са површином од 49% површине БиХ. Стварањем територије Брчко Дистрикта тај проценат је смањен на 47.86% или 24.666 км².

Територија РС заузима сјеверне и источне дијелове БиХ. Источни дио РС пружа се у правцу сјевер-југ од Орјена до Саве у дужини (у правој линији) од 260 км, а на правцу Соколац–Рудо има максималну ширину од 80 км. Западни дио РС пружа се у правцу исток-запад од Дрине до Уне у дужини од 230 км и на правцу Виторог–Сава има максималну ширину од 115 км.

Ако се територија РС посматра као цјелина, њена дужина је око 480 км, а просјечна ширина око 52 км. Сјеверну границу Р. Српске према Хрватској чине ријеке Уна и Сава,

¹⁴ Ендогени фактори: расположиви природни и људски ресурси, стручност радне снаге, непокретна имовина, стање градског урбаног окружења, инфраструктуре и заједничких средстава.

¹⁵ Обрада аутора.

источну границу према Србији ријека Дрина, одакле се ка југу граница протеже обронцима и висовима *Звијезде, Златибора и Јаворја, према Србији и даље, Ковача, Велике Љубишње, Обзира, Маглића, Волујака, Лебришника, Капица, Сомине, Опутних Рудина и Орјена према Црној Гори.*

Република Српска је претежно планинска земља, иако захвата три макрорелефне цјелине: планинску, панонску и јадранску. Највеће пространство у рељефу заузима планинска област која се састоји од Динарских планина. Планински простор је карактеристичан по врло израженом рељефу, с дубоким ријечним долинама. Сјеверни дијелови Р. Српске захватају Панонску област (обод Панонске низије). Типични низијски крајеви су Лијевче поље, шамачка Посавина и Семберија. Трећу макрорелефну цјелину српских земаља чини Јадранска област, којој својим дијелом припада дио Српске Херцеговине (ниска Херцеговина).

С обзиром на дејство спољних и унутрашњих фактора, у Р. Српској разликујемо три типа климе: континентална (измијењено континентална), умјерено континентална (са више варијетета), јадранско-средоземна. Измијењено континентална клима влада у сјеверним дијеловима (перипанонска област), умјерено континентална у средишњој-планинској области, док јадранско-средоземна влада у ниској Херцеговини.

Територија РС одликује се комплексном геолошком и хидрогеолошком средином. Њене ријеке припадају Црноморском и Јадранском сливу. Својим значајем истичу се ријека Дрина као водом најбогатија и најзначајнија ријека, те ријека Сава која представља важну саобраћајну артерију Р. Српске и ријека Босна која својим доњим током протиче кроз Р. Српску. Значајне су такође и ријека Уна која је својим доњим током гранична ријека између Р. Српске, Хрватске и Федерације БиХ. Средњи и доњи ток ријеке Врбас такође припада РС. У Херцеговини посебан значај има ријека понорница Требишњица. На простору РС налази се укупно седам већих објеката за производњу електричне енергије (пет хидро и двије термоелектране). Хидроелектране се налазе на ријекама Врбасу (Бочац), Требишњици (Дубровник, Требиње 1, Требиње 2), и Дрини (Вишеград). Укупна инсталисана снага ових електрана износи 826 MW. Двије термоелектране (Угљевик и Гацко) имају укупно инсталисани капацитет од 600 MW.

Топле и минералне воде су велико, али још увијек недовољно проучено и неискоришћено национално богатство. Тренутно у Републици Српској познате су бање: Мљечаница, Слатина, Српске Топлице, Лакташи, Бања Врућица, Кулаши, Дворови, Црни Губер, Вишеградска бања.

Разноврсни природни ресурси Р. Српске имају велики значај за развој цјелокупне њене привреде. Од активних рудника метала издвајају се: рудник жељезне руде “Љубија” код Приједора, рудници боксита “Милићи”, олова и цинка “Сребреница”, рудници боксита “Мркоњић Град” и др. На простору Р. Српске значајна су и налазишта неметала као сто су: керамичке сировине, рудници каолина, кварцне сировине, гипса, азбеста (Озрен), магнезита и др. Најпотенцијалнији извор енергије је угаљ, док је могућност експлоатације нафте и гаса још увијек неизвјесна (простор Посавине). Најпознатији рудници лигнита су Станари код Добоја и Гацко. Мрки угаљ се експлоатише у Миљевини код Србиња и Угљевику, као највећем руднику мрког угља у Р. Српској.

Република Српска располаже са укупним земљишним површинама од 2.482.117 ха. Под пољопривредним површинама налази се око половине свих земљишних површина или тачно 1.240.628 ха¹⁶, од којих 70,9% отпада на обрадиве површине, а 26,3% на пашњаке и остало представљају рибњаци и трстици. Пољопривредне површине су најраспрострањеније на сјеверу. У најплоднија земљишта спадају алувијална карбонатна и некарбонатна тла и долинска смеђа земљишта. Богатство пољопривредних или ораничних површина по становнику је знатно израженије у односу на непосредно окружење, а нарочито у односу на просјек земаља Западне Европе.

Шуме покривају 1.015.042 ха¹⁷, односно 40% територије РС, што је знатно више од просјека у Европи који износи 29%. Високе шуме се налазе на 57,84% површина, изданачке

¹⁶ Према неким изворима Република Српска располаже са 1.245.170 ха пољопривредног земљишта, што чини 49,7% њене територије.

¹⁷ Према неким изворима проценат шумовитости Републике Српске је 42%.

шуме на 20,88% и шумске голети на 13,98% и шумске културе 7,30%. Структура шумских сортимената по врстама шумског дрвета, код лишћара износи 41,24%, а код четинара 58,76%.

У РС преовладава прерађивачки комплекс у структури индустрије. По индустријској запослености предњачи Бања Лука, док у центре средње величине спадају: Приједор, Градишка, Добој, Зворник и Требиње. Као главна осовина индустријског развоја могу се издвојити: сјеверна (Бијељина – Брчко – Модрича – Добој – Дервента – Прњавор – Бања Лука – Приједор – Нови Град), те источна (Бијељина – Угљевик – Зворник – Власеница – Хан Пијесак – Соколац – Пале – Рогатица – Србиње – Гацко – Билећа – Требиње).

Терцијарне дјелатности (саобраћај, трговина, туризам) у Републици Српској имају велику важност за цјелокупан привредни развој. Посебно се то односи на потребу модернизације саобраћајница (жељезничких и друмских) у два основна правца: исток-запад и сјевер-југ. Република Српска има природне претпоставке развоја туризма (бањски, планински, транзитни, на водама).

4. ДЕМОГРАФСКИ РАЗВОЈ СТАНОВНИШТА У РУРАЛНОМ ПОДРУЧЈУ РС

4.1. Демографска структура становништва

Просјечна густина насељености РС је 58 становника/км², и сврстава се у ред ријетко насељених територијалних цјелина. Поред тога и регионални размјештај становништва је веома неравномјеран. Најрјеђа насељеност је на простору југозападног дијела Крајине, Херцеговине и на Озрену. Најгушће насељени дјелови Републике Српске са више од 100 ст/км² су Лијевче поље и Семберија. Ова подручја су доживјела и раст становништва у односу на 1991. годину. Поред тога што се ова подручја карактеришу највећом концентрацијом становништва, карактеришу се и концентрацијом индустријских и привредних објеката са развијеном инфраструктуром.

Демографске анализе у РС су мањкаве недостатком новијег пописа становништва, (последњи попис 1991. године). Због тога се приказ демографских прилика заснива на основу процјена, које су представљене у табели бр. 5.

Табела бр. 5: Динамика кретања становништва у РС¹⁸

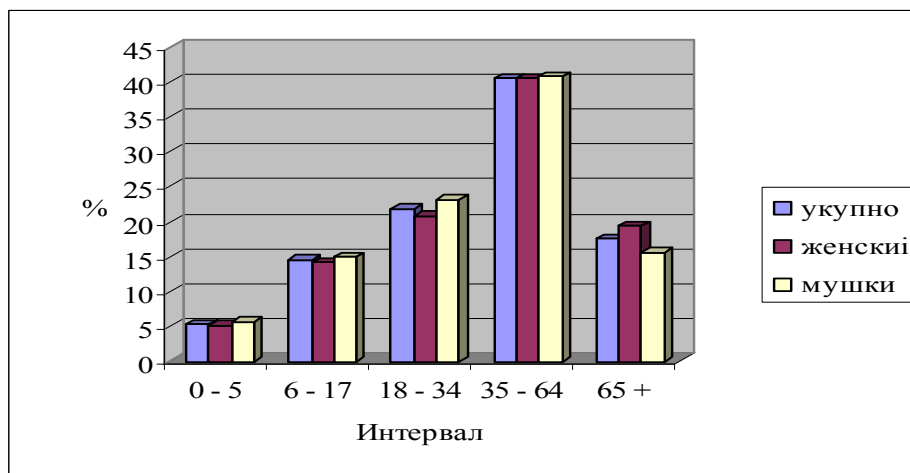
Година	Број становника			Ланчани индекс	Индекс пораста (1996=100)
	Укупно	Мушки	Женски		
1996.	1.355.885	-	-	-	100,00
2002.	1.455.446	708.449	746.997	107,34	107,34
2003.	1.452.351	706.925	745.426	99,79	107,11
2004.	1.449.897	705.731	744.166	99,83	106,93
2005.	1.446.417	704.037	742.380	99,76	106,48
2006.	1.443.709	702.718	740.991	99,81	106,48
2007.	1.439.673	700.754	738.919	99,72	106,18

У укупном броју становника веће је учешће женске популације. Период од 1996. године до данас карактерише позитиван тренд (са 1.355.885 у 1996. години број становника на подручју РС се повећао на 1.439.673 у 2007. години), али је вриједност ланчаног индекса у посматраном периоду опала у 2002. години са 107,34 на 99,72 у 2007. години. Присутно је равномјерно повећање броја становника од 1996. године, са порастом од просјечних 0,55% годишње.

Концентрација становништва и насеља у РС усмјерена је ка нижим просторима и уз ријечне долине, док су брдско-планинска и карстна подручја веома ријетко насељена. Томе треба додати да је и старосна структура становништва ријетко насељених подручја неповољна, нарочито рубних простора где се углавном задржала категорија старог становништва. Планински и карстни простори Српске (посебно Херцеговина, Крајина) представљају емиграционе зоне из којих се становништво стално иселавало, у правцу развијених урбаних центара, што је утицало на садашње велике разлике у погледу просторног размјештаја становништва РС.

¹⁸ www.rzs.rs.ba и обрачун аутора.

Граф. бр. 1: Структура становништва према старосним групама у 2004. години

Н

ајвећи број становника је у интервалу од 35-64 године и са сљедећим интервалом чини преко 60% укупног становништва РС, док прва два интервала, односно дјеце и омладине, чине 20% становништва РС. Становништво РС има карактеристике старијег становништва, на шта указује и просјечна старост (преко 40 година).

Доминантан број становника спада у категорију радно способног становништва (преко 62%), што тренутно представља значајан развојни потенцијал који ће одређивати утицати на рјешавање проблема незапослености.

Према процјенама на територији руралног подручја РС у структури домаћинства доминирају мјешовита домаћинства 49,1% док је чистих пољопривредних домаћинстава 43,4%, а непољопривредних 7,5%. За рурални развој значајна су мјешовита домаћинства (држе 49% обрадивих површина) њихово искоришћавање земље јако овиси о величини њиховога непољопривредног дохотка, саставу и квалификацији радне снаге, опремљености, занимању и љубави према земљи.

Скоро $\frac{1}{2}$ анкетираних домаћинстава има пет и више чланова у домаћинству (47%), 23% са четири члана, 15% три члана, 12% два члана и 3% само један члан. Подаци показују да је висок број сеоских домаћинстава са већим бројем чланова, што указује да у једном сеоском домаћинству живи више генерација.

Анализа резултата показује да полна структура домаћинства даје приближно једнак број мушких (2,32) и женских чланова (2,16).

Старосна структура сеоских домаћинстава показује да је популација млађих од 15 година 19%, од 15 до 24 године 14,5%, између 25 и 49 година 34%, од 50 до 64 године 20% и старијих од 65 година 12,5%. Чланови домаћинства, око 68,5% њих чине радно способна лица, узраста (15 до 64 године), а издржаваног 31,5% што представља доста повољан однос. С обзиром на резултате истраживања може се рећи да је старосна структура сеоских подручја доста повољна.

У Републици Српској нема званичне подјеле на урбана и рурална подручја, примјеном ОЕСД или неке друге методологије. Уколико би се примјенио критериј да се руралним подручјима сматрају средине са мање од 150 ст/км², онда се може рећи да је у РС преко 91% територије рурално или да 75% становника живи у руралним срединама. Међутим, ако се за критериј подјеле узме да се руралним подручјима сматрају средине са мање од 100 ст/км², онда се може рећи да је у РС преко 80% територије рурално или да 53 % становника живи у руралним срединама.

Образовна структура становништва заузима посебно мјесто у демографским истраживањима с обзиром на утицај који има на природно и миграционо кретање становништва, али и на припрему младих нараштаја и цјелокупног друштва за континуиран развој привреде и друштва у цјелини.

Према подацима Министарства просвјете и културе, број ученика уписаних у први разред школске 2007/2008. године био је 11.058, а у 2008/2009. уписано је 10.586, односно мање

за 472 ученика, што указује на демографску неравнотежу. Укупан број ученика у основним школама РС је 109.596¹⁹, а удио у укупном становништву је 7,4%.

Табела бр. 6: Број одјељења и ученика у средњим школама у школској 2007/2008. у РС²⁰

ШКОЛА	III СТЕПЕН		IV СТЕПЕН		УКУПНО III+IV	
	Бр. одј.	Бр. уч.	Бр. одј.	Бр. уч.	Бр. одј.	Бр. уч.
Гимназије	118	120	119	115	472	12.387
Средње школе	397	9.632	908	25.806	1.305	35.438
Умјетничке школе	0,0	0,0	15	386	15	386
Посебне школе	18	121,0	0,0	0,0	18	121
УКУПНО	533	9.873	1.042	26.307	1.810,0	48.332

Највећи број ученика је у средњим стручним школама и чини 73% укупних средњошколаца, али посматрано на нивоу РС учешће средњошколаца у укупном становништву је веома мало 3,2%, а број ученика у струци пољопривреда и прерада хране је 2.551, што чини 5% укупних средњошколаца.

Што се тиче високо образовних институција оне су највећим дијелом смјештене у већим административним центрима РС. Укупан број факултета у 2006/2007. био је 61, академија 5 и виших школа 11. Према статистичким подацима број високошколских установа из године у годину расте, а у односу на 2002/2003. се повећао за 43 установе, док се број уписаних студената повећао за 14.351, тако да учешће студената у укупном становништву у школској 2006/2007. било је 2,2%. Највећи број студената је друштвених наука и у укупном броју учествују са 69%, а најмање је студената природних наука свега 2,5%, биотехничких наука је 4% итд.

Приказани подаци о образовању показују мали удио становништва које се школује на високошколским установама, као и у средњим школама. Ова слика образованости становништва РС је потврђена и истраживањем.

Табела бр. 7: Ниво образовања чланова домаћинства

Школска спрема	%
Без школе	6,73
Предшколски узраст	4,94
ОШ 4 разреда	12,03
ОШ 8 разреда	24,56
Средња школа	45,10
Виша школа	2,80
Висока школа	3,84

¹⁹ Интерна база података Министарства просвјете и културе.

²⁰ Интерна база података Министарства просвјете и културе.

Узимајући у обзир степен образованости чланова домаћинства, доминирају чланови са средњом стручном спремом, њих 45,1%²¹, док је удио чланова са вишом и високом школом веома мали 6,6%, што указује на чињеницу да се образованија радна снага тешко може задржати у руралном подручју јер ова подручја не поседују атрактивна занимања за ову популацију становништва.

У погледу доступности основних школа, већи број руралних средина има само петероразредне основне школе, док у преко 70% села не постоји основна школа са 9 разреда. Да би продужило своје школовање од шестог до деветог разреда сеоско становништво треба да пређе у просеку 10 км до најближе деветероразредне школе. Међутим, и поред тога житељи руралних средина не сматрају постојање основне школе једним од приоритетних потреба. На скали понуђених приоритета, постојање основне школе стављају тек на девету или десету позицију. Најзначајнији приоритети становника руралних средина су продавнице мјешовите робе и откупне станице.

Истраживања су, такође, показала да преко 50% домаћинстава нема жељу да напусти своје мјесто боравишта, ¼ анкетираних би се одселила у друге средине и то највећи број њих првенствено због перспективе своје дјецe и боље плаћеног посла.

4.2. Природни прираштај и миграције

Анализом виталне статистике Републике Српске за период 2001–2007. утврђено је да је присутан негативан или низак природни прираштај становништва. Општа стопа наталитета становништва у РС је у 2003. године износила 7,3% док је у 2007. стопа наталитета износила 7,0%, што указује на чињеницу да је број живорођених на 1.000 становника у посматраним годинама био мањи у 2007. за 0,3%. У истом периоду стопа морталитета је већа у односу на стопу наталитета. Тако је стопа морталитета у 2001. години износила 9,0%, а у 2007. години је та стопа износила 9,8%.

Табела бр. 8: Природни прираштај становништва у периоду 2003–2007.²²

Број рођених	Број умрлих	Рођени	Умрли	Природни прираштај	Витални индекс
10.537	12.988	7,3	8,9	- 1,7	0,80
10.628	13.082	7,3	9,0	- 1,7	0,80
10.322	13.802	7,1	9,5	- 2,4	0,70
10.524	13.232	7,3	9,2	- 1,9	0,80
10.110	14.146	7,0	9,8	-2,8	0,70

Природни прираштај представља разлику између стопе наталитета и стопе морталитета, и представља укупан раст популације за годину посматрања. Промјене у природном прираштају становништва заснивају се на тенденцијама које указују на стагнацију рађања. Такође, може се говорити о одумирању становништва, дакле, о природном паду јер се стопа рађања стално смањује. Посебна демографска неповољност је старење становништва, па се може очекивати и пораст стопе морталитета.

У периоду 2002–2004. године само десетак општина у Републици имало је позитивну стопу природног прираштаја. Међутим, 2005. године тај број је смањен на само њих четири:

²¹ Процент се односи на завршене средње школе, занате и ученике чије је средњошколско образовање у току, а третирају се као чланови домаћинства.

²² Извор: Републички завод за статистику РС, Демографски билтен, број 11, 2008. год.

Лакташе, Зворник, Гацко и Берковиће. Ради се, дакле, о популационо мањим општинама, па није тешко констатовати да је на територији Српске присутан веома лош популациони развој. Посебно забрињава чињеница да су велики градови и општине у процесу депопулације. То значи да се смањује наталитет и истовремено, повећава морталитет. Такође, више становништва одлази са ових простора, него што долази.

5. РУРАЛНА ИНФРАСТРУКТУРА И ЈАВНЕ УСЛУГЕ

5.1. Друмски саобраћај

Стање и опремљеност путне мреже има пресудан значај за одвијање производних активности, протока роба и путника, равномјернији распоред економских активности становништва и др. Опремљеност и развијеност путне мреже уједно има и велики утицај на развој туризма на одређеном подручју. Путну мрежу РС-а²³ чини 1.781 км магистралних, 2.183 км регионалних путева као и 227 км локалних путева који су проглашени битним за функционисање укупног саобраћаја на територији Републике Српске, што укупно износи 4.191 км. Један од главних показатеља развијености путне мреже је број становника по километру пута. У Републици Српској на километар пута долази 355 становника²⁴. Један од главних путних праваца у РС је путни правац Градишка - Бања Лука - Јајце, који је уједно и најоптерећенији, а други важан путни правац је Шамац - Добој. Путни правац Нови Град - Приједор - Бања Лука - Добој - Брчко - Бијељина повезује источни са западним дијелом РС-а.

Велика оштећења путне инфраструктуре РС која су настала у току посљедњих ратних дејстава су обновљена чиме је омогућено дјелимично нормално одвијање саобраћаја у РС. Међутим, потребни су и даље значајни напори да се процес реконструкције и модернизације убрза јер постоје велике потребе и интереси²⁵.

Основни проблем путне мреже у РС је стање и квалитет. Нарочито су у лошем стању локални путеви, који су од виталног значаја за функционисање Општина, насеља и сеоских подручја. Истраживање показује да преко 30% путева у руралном подручју није асфалтирано, а исто тако је и преко 42% домаћинстава незадовољно постојећом путном мрежом.

5.2. Жељезнички саобраћај

Укупна дужина жељезничке мреже у РС је 417 км²⁶. Жељезничку мрежу РС чине, углавном, електрифициране пруге са једним колосјеком. Од укупне дужине жељезничких пруга, 19 км, чине пруге са два колосјека, а остатак су пруге са једним колосјеком. Електрифицирано је око 81% пруга. Жељезничку мрежу РС чине два основна правца: сјевер-југ и исток-запад. Први повезује источни и јужни дио РС, а други РС са ФБиХ и Јадранским морем.

Жељезнице РС имају велику конкуренцију у друмском саобраћају. Ако упоредимо статистичке податке о порасту односно смањењу превезених путника и роба, тј индексе за првих седам мјесеци²⁷, уочава се да је у жељезничком саобраћају дошло до повећања броја превезених путника и роба у односу на исти период претходне године. Слична ситуација је и са друмским саобраћајем, с тим што је много већи индекс пораста превезених путника него код жељезница. Анализирајући податке у погледу превезених роба жељезнице биљеже пораст док је у друмском саобраћају дошло до смањења. Ово указује на све већи значај и улогу жељезнице у погледу превоза роба. Мањи пораст превезених путника у односу на друмски саобраћај указује да је жељезница РС још увијек мање конкурентна и атрактивна за путнички саобраћај. Оваква ситуација ће потрајати све док жељезнички саобраћај не постане конкурентан друмском саобраћају у погледу квалитета и цијена превоза.

Основна карактеристика руралних подручја јесте лош приступ физичкој инфраструктури, тако да су становници руралних средина углавном незадовољни постојећом инфраструктуром (неасфалтирани путеви, водоснабјевање, снабјевање електричном енергијом, канализациона мрежа, ТВ сигнал). Проблеми физичке инфраструктуре су најчешће истицани проблеми на селу и чине више од 51% укупних проблема који се тичу руралне популације. Анализирајући податке о физичкој инфраструктури може се констатовати да је електрификација обављена у највећем проценту, док су у знатно мањој мјери заступљени

²³ www.putevirs.com

²⁴ У Хрватској 156, у Србији 195 ст/км.

²⁵ Друмским саобраћајем у РС превезе се више од 90% укупних количина роба.

²⁶ www.bih-cz.net/dwnld/SWOT_b.pdf

²⁷ Индекси за друмски саобраћај: терет - 98, путника - 127, 8; индекс за жељезнички саобраћај: терет - 101, 6, путника 104, 3; Саопштење статистике саобраћаја, јул 2008. год.

водовод и канализација. Генерално је уочљиво да је проблем физичке инфраструктуре доминантнији у односу на доступност руралних сервиса.

5.3. Јавне услуге

Здравствена заштита је кључни индикатор за утврђивање квалитета живота становништва. Здравствена политика треба да има у виду стандарде Свјетске здравствене организације, која подразумева оптималну ефикасност система здравствене заштите, укључење приватне праксе у систем здравственог осигурања, уједначавање услова пружања здравствене заштите. Приоритет треба да буде заштита здравља мајки и дјеце, што је, између осталог, и саставни део националне стратегије за побољшање здравља и смањење сиромаштва становништва.

Основу система здравствене заштите у Републици Српској чине два клиничка центра у Бања Луци и Источном Сарајеву. Најнижи ниво специјалистичке заштите су општински домови здравља, који су и најраспрострањенији и грађанима најдоступнији ниво за остваривање примарне здравствене заштите. Пружање здравствене заштите се обавља у оквиру 319 објеката и 566 амбуланти, од тога је 298 амбуланти у оквиру теренских зграда. Реформом здравства Републике Српске, форморано је 706 тимова породичне медицине.

Основни индикатор нивоа развијености здравствене мреже и квалитета здравствених услуга је број становника на једног љекара. Република Српска је у 2007. години имала укупно 1.988²⁸ љекара, односно 724 становника на једног љекара. (просјек за Србију је 376 становника на једног љекара)²⁹. Овај податак потврђују и веома мала распрострањеност амбуланти на руруалном подручју чији је проценат веома низак и износи само 30%. Поред тога веома је велики проценат домаћинства у руралном дијелу РС, што представља проблем којег треба приоритетно рјешавати. Отуда, међу највећим приоритетима у мјесту живљења сеоско становништво истиче, доступност здравствених услуга.

Истраживања показују да сеоска домаћинства до најближе задржавствене установе морају да пређу у просјеку преко 8 км. Само 10% руралних средина има на располагању повремену амбуланту, што упућује на закључак да ни сеоске средине у близини градова нису у потпуности покривене овим видом здравствене заштите. Међутим, иако веома мали број сеоских средина има обезбјеђењу «минималну» примарну здравствену заштиту, становници су веома задовољни пруженом услугом од стране стручних тимова, који их посјећују.

Ови подаци указују да већина сеоских подручја није обезбјеђена са квалитетном здравственом заштитом, а нарочито становници удаљенијих села. Разлог оваквој констатацији треба тражити, у лошој путној мрежи и инфраструктури, као и у малом броју стучног особља.

Снабдијевање електричном енергијом врши Електропривреда РС која је организована у пет самосталних електродистрибуција: Електрокрајина, Електро Добој, Електро Бијељина, Електродистрибуција Пале и Електрохерцеговина, која производи и испоручује електричну енергију потрошачима чији укупан број у РС износи 498.868.

Због својих природних карактеристика РС се сврстава у области богате хидроенергетским потенцијалом, али упркос томе степен искоришћености хидропотенцијала је око 30%. Овај податак указује да је недовољна искоришћеност водног потенцијала за производњу електричне енергије, што ипак значајније не утиче на укупну снабдјевеност привредних субјеката и домаћинства овом врстом енергије. У прилог овој констатацији је истраживање које указује да највећи број сеоских домаћинства је електрифицирано, али исто тако чак 56% домаћинства није задовољно напоном и континуитетом испоруке електричне енергије. Истраживањем је такође утврђено да поједина сеоска подручја имају разведену уличну расвјету. Међутим, овај податак се односи за села која се налазе у непосредној близини градских средишта.

²⁸ Извор: Института за заштиту здравља Републике Српске.

²⁹ Студија развоја локалне економије општине Панчево, Београд, новембар 2005. год.

Приказани подаци указују да иако постоји висок степен електрифицираности домаћинства, квалитет напајања електричном енергијом, ипак, није задовољавајући па је нужно побољшати континуитет испоруке електричне енергије као и квалитет.

Снабдијевање водом је релативно задовољавајуће. Прикључак на водоводну мрежу има 61% сеоских домаћинства, док текућу воду има 87% домаћинства. Истраживањем је утврђено да су корисници који су прикључени на водовод задовољни степеном услуге. Међутим, треба имати на уму да се велики број сеоских домаћинства снабдијевају текућом водом из властитих изворишта, што налаже перманентну контролу исправности воде. Само 8% руралних средина има уређену канализациону мрежу и могло би се рећи да се ради о сеоским подручјима која су у непосредној близини урбаних средина. Сеоска подручја која имају ријешену канализациону мрежу су исказали релативан степен задовољства овим видом услуге (преко 62%). Генерално се не може рећи да у руралним подручјима постоји организовано сакупљање, одвођење, а нити пречишћавање отпада из вода.

Телекомуникације су једна од основних потреба људи и значајан предуслов за развој савременог информационог друштва. До 1996. године ПТТ саобраћај на територији РС се одвија путем јединственог јавног предузећа ПТТ саобраћај Републике Српске, а од 1996. године извршена је подјела на "Телеком Српске" и "Српске поште". Према подацима "Телекома Српске" укупан број претплатника фиксне телефоније, у 2007. години био је 328.560, што указује да је густина телефонских претплатника у РС на 100 становника износи 22. У РС на једну пошту долази 1.704 домаћинства, 5.777 становника, а на једног поштоношу долази 774 домаћинства.³⁰

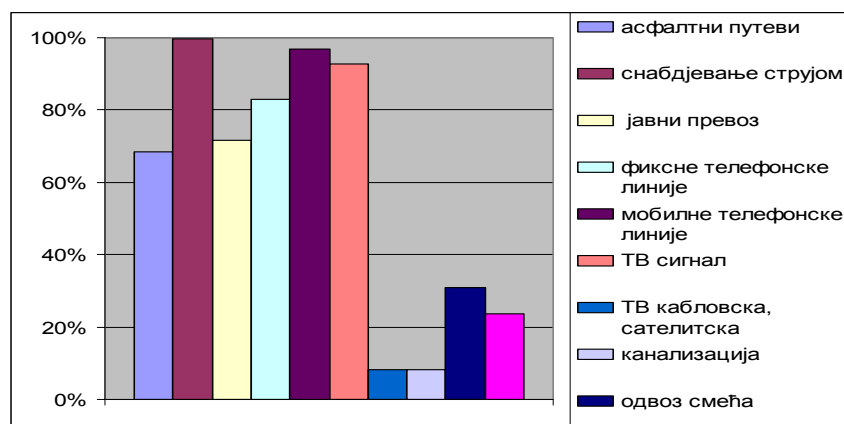
Покривеност сеоских подручја ТВ сигналом је добра и 92% домаћинства има ТВ уређај. Квалитет пријема и број канала који се могу пратити у појединим сеоским срединама истичу се као један од значајних проблема. Тако је истраживањем доказано да чак 40% сеоских домаћинства, иако имају ТВ сигнал, нису задовољна његовим квалитетом.

Већина сеоских домаћинства има приступ фиксној и мобилној телефонији, чак је већа доступност сигнала мобилног телефона (96%), иако су још увијек инвестиције у мобилну телефонију знатно мање него у фиксну мрежу. Корисници услуга фиксне и мобилне телефоније су изразили висок степен задовољства (у оба случаја преко 70%). Испитивања су показала да је стање у телекомуникацијама знатно боље, односно већа је доступност и задовољство услугама него у другим областима.

Податак који се може повезати са телекомуникацијама, бар у једном дијелу, јесте и број рачунара у сеоским домаћинствима. На основуведеног истраживања примјећује се веома велика заступљеност рачунара. Скоро свако треће домаћинство посједује рачунар. Међутим и поред тога рачунари се не користе за потребе управљања пољопривредним газдинством, већ за потребе ученика и студената. Разлог оваквој тврдњи је у чињеници да $\frac{1}{4}$ чланова сеоског домаћинства чине ученици и студенти, као и да преко 6% чланова домаћинства има звршену вишу и високу школу.

³⁰ www.pkr.inecco.net/komora/udruzenje/saobračaj.pdf

Граф. бр. 2: Доступност физичке инфраструктуре

Културно-спортски садржаји су за свако друштво, па тако и за рурално становништво, изузетно значајан фактор за подизање квалитета живота, здравља и развоја свих узраста, а нарочито младе популације. У том погледу грађанима треба омогућити избор различитих културно-спортских садржаја. Доступност појединих садржаја становништву руралних подручја је доста сиромашно на што утичу величина и степен развијености села и низак ниво улагања у инфраструктуралне садржаје јавног карактера.

Према подацима Републичког завода за статистику РС, у 2006. години укупан број биоскопа је 28, позоришта 5, од чега 1 професионално, 3 аматерска и 1 дјечије и библиотека 48.³¹

Истраживањем је утврђено да чак 70% руралног становништва нема никакве културне садржаје у свом мјесту живљења. Културни живот у руралним срединама је на доста ниском нивоу јер веома мали број сеоских средина има установе које су у уској вези са културом. Преко 77% сеоских средина нема дом културе или биоскоп. Поред тога, што установе овог типа нису доступне становницима сеоских подручја знатан број становника их и не види као приоритете у свом селу (85%), али истиче да су неопходне.

Мали број сеоских средина посједује уређена спортска игралишта на којима би се развијале различите спортске активности. Истраживања, такође, показују да у преко 50% сеоских средина не постоје уређена спортска игралишта на којима би се развијале различите спортске активности. Подаци указују на низак степен спортских садржаја на селу, односно организованих активности у овом подручју. У циљу побољшања квалитета живота, здравијег живљења, поготово младе популације, нужно је развијати спортске терене и пружити могућност руралној популацији, поготово младој, да спортским садржајима и активностима замијени кафиће и сличне досадашње садржаје. Развојем културно спортских садржаја на селу у првом реду се ствара могућност младима да се одупру пороцима савременог друштва кроз већу подршку на организовању слободних активности. Поред тога развој спортских садржаја на селу се може довести у везу са руралним туризмом и повећањем туристичке понуде, односно развоја спортско рекреативног туризма уз искоришћење природних потенцијала локалних заједница.

³¹ Статистички билтен, бр. 5, 2007, Култура и умјетност, Бања Лука.

6. АНАЛИЗА СОЦИОЕКОНОМСКЕ СИТУАЦИЈЕ У РС

6.1. Анализа макроекономских кретања у РС

Анализа макроекономских кретања показује да је Република Српска у претходном периоду, а посебно у 2006. и 2007. години, остварила значајан раст привредне активности изражено кроз релативно висок раст бруто домаћег производа, доношење и имплементацију бројних системских закона којима се подржавају структурне реформе и остварује значајан напредак у њиховом спровођењу, те смањење степена сиромаштва. Међу неповољним ефектима, прије свега, треба навести још увијек високу незапосленост, висок спољнотрговински дефицит и дефицит платног биланса, продужавање рокова у реструктурирању и приватизацији предузећа, те присутну сиву економију и социјално раслојавање.

Бруто домаћи производ Републике Српске је растао брже него у Босни и Херцеговини (8,3% у текућим, 5,1% у сталним цијенама) и учешће Републике Српске у укупном бруто домаћем производу Босне и Херцеговине је повећано са 29,7% у 2002. на 33,6% у 2006. години, а бруто домаћи производ по становнику повећан са 82,9% у 2002. на 87,7% просјека БиХ у 2006. години.

Бруто домаћи производ РС је имао позитивну реалну стопу раста у протеклом периоду. Номинални БДП у 2007. години износио је 7.356.943.000,00 КМ³², а стопа раста је износила 6,5% и била је изнад стопе раста БиХ. Основни фактор раста БДП у периоду 2004–2007. године била је потрошња, која је у првом реду генерисана растом кредита³³.

Сектори са највећим доприносом БДП су трговина, порези и прерађивачка индустрија. Стопа раста индустријске производње је била изузетно позитивна на прелазу из 2004. у 2005. годину и порасла је са 9,7% на 19,8%, да би у 2007. години пала на 1,4%. Основни узроци успоравања раста индустријске производње у 2007. у односу на претходне године могу се навести лоша хидролошка ситуација и редовни ремонт постројења у термоелектранама, што је за посљедицу имало пад производње електричне енергије³⁴.

По неким процјенама релативни ниво привредне развијености Републике Српске, мјерено оствареним бруто домаћим производом и стопом (не)запослености у односу на почетну годину транзиције – 1990. годину, крајем 2006. године је достигао 76,5% предратног нивоа и процјена је да би се тај ниво крајем 2008. године могао подићи на 81,3% БДП из 1990. године. Треба истаћи да су све новопримљене чланице ЕУ, државе кандидати (Хрватска и Македонија) и Албанија предратни ниво развијености премашиле до 2004. године, а неке су се већ и приближиле просјеку ЕУ. Ниво предратног бруто домаћег производа још нису достигле (2006): Србија (71,8%), Црна Гора (80,5%), ФБиХ (око 75%) и Република Српска (76,5%).

Полазећи од тога да је бруто домаћи производ по становнику по завршетку рата у Републици Српској износио само 3% тадашњег просјека ЕУ (1990 = 15,5%) и да је у 2006. години достигао 9,6% просјека ЕУ-27, може се закључити да је РС на добром путу да још брже смањује разлику у развијености у односу на недавно примљене чланице ЕУ.

³² Републички завод за статистику РС.

³³ Инвестиционо развојна банка РС, Економски монитор, ст. 4.

³⁴ Инвестиционо развојна банка РС, Економски монитор, ст. 5.

Табела бр. 9: Бруто друштвени производ Републике Српске у тржним цијенама

Р. бр.	Дјелатност	Бруто додата вриједност				Структура			
		2004.	2005.	2006.	2007.	2004.	2005.	2006.	2007.
A	Пољопривреда, лов и шумарство	726.884	795.286	883.606	936.330	17,1	17,1	16,4	15,5
B	Рибарство	1.593	2.132	2.389	3.664	0,0	0,0	0,0	0,1
C	Вађење руде и камена	71.321	103.841	114.958	129.478	1,7	2,2	2,1	2,1
D	Прерађивачка индустрија	322.230	365.347	451.835	531.415	7,6	7,8	8,4	8,8
E	Производња и снабдијевање елек. енергијом, гасом и водом	294.821	324.907	334.992	335.306	7,0	7,0	6,2	5,5
F	Грађевинарство	213.409	221.225	225.866	348.167	5,0	4,7	4,2	5,8
G	Трговина на мало и велико, оправка моторних возила и предмета за личну употребу	674.834	747.281	963.670	1.043.063	15,9	16	17,8	17,3
H	Хотели и ресторани	192.758	195.743	272.453	269.683	4,5	4,2	5,0	4,5
I	Саобраћај, складиштење и везе	386.322	431.025	451.205	528.311	9,1	9,2	8,3	8,8
J	Финансијско посредовање	146.232	160.534	155.680	201.297	3,4	3,4	2,9	3,3
K	Активности у вези с некретностима, изнајмљивање и пословне активности	425.828	483.140	504.726	585.836	10	10,4	9,3	9,7
	од тога импутирана рента	368.737	381.675	375.236	368.048	8,7	8,2	6,9	6,1
L	Државна управа, одбрана и обавезно социјално осигурање	416.491	443.879	506.343	575.357	9,8	9,5	9,4	9,5
M	Образовање			242.647	232.417	3,8	3,7	4,5	3,9

		159.081	170.773						
N	Здравствени и социјални рад	165.380	174.730	204.975	234.573	3,9	3,7	3,8	3,9
O	Остале комуналн., друштвене и личне услужне активности	113.001	138.306	185.630	216.653	2,7	3,0	3,4	3,6
	FISIM	69.280	91.184	97.594	139.887	1,6	2,0	1,8	2,3
	Укупно по подручјима	4.240.905	4.666.965	5.403.381	6.031.663	100	100	100	100
	Порези на производе, услуге и увоз минус субвенције	767.559	948.896	1.095.411	1.325.280				
	Бруто домаћи производ у тржиш. цијенама	5.008.464	5.616.861	6.498.792	7.356.943				
	Становништво – процјена средином године	1.471.529	1.479.634	1.487.785	1.439.673				
	Бруто домаћи производ по становнику, КМ	3.404	3.796	4.368	5.110				

Извор: Републички завод за статистику Републике Српске.

Табела бр. 10: Просјечне нето плате по секторима у РС – 2007. у КМ

Ред. бр.	Дјелатност	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
	Укупно	531	560	569	577	576	584	576	593	598	601	607	628
A	Пољопривреда, лов и шумарство	444	503	498	495	529	533	518	531	532	533	533	537
B	Рибарство	513	568	447	605	520	534	535	545	556	570	484	555
C	Вађење руде и камена	696	683	640	712	734	720	699	683	663	706	655	672
D	Прерађивачка индустрија	410	423	408	432	433	442	437	431	445	441	453	446
E	Производња и снабдијевање електричном енергијом, гасом и водом	684	682	699	747	717	722	698	692	689	689	700	697
F	Грађевинарство	451	425	463	413	467	481	501	504	513	527	528	633
G	Трговина на мало и велико, оправка моторних возила и предмета за личну употребу	414	414	413	430	426	432	432	434	433	431	440	442
H	Хотели и ресторани	364	378	354	395	370	393	385	385	393	393	390	400
I	Саобраћај, складиштење и везе	532	687	659	660	665	659	670	671	698	695	703	763
J	Финансијско посредовање	1096	1172	1141	1157	1195	1193	1234	1227	1254	1193	1219	1269
K	Активности у вези с некретнинама, изнајмљивање и пословне активности	584	585	588	616	544	614	599	655	639	624	656	688
L	Државна управа, одбрана и обавезно социјално осигурање	856	767	883	878	893	876	883	918	922	917	913	910
M	Образовање	458	449	492	476	473	472	464	505	504	528	518	552
N	Здравствени и социјални рад	552	623	572	584	589	598	580	645	661	634	657	664
O	Остале комуналне, друштвене и личне услужне активности	471	526	497	497	509	518	518	515	524	519	533	530

Извор: Републички завод за статистику Републике Српске.

Дефицит трговинског биланса РС у 2007. години у односу на 2006. годину повећао се за 37,3%, а БиХ за 27,9%. У структури оствареног извоза РС у 2007. години доминирају сировине и полуфабрикати са ниском додатом вриједношћу, што намеће потребу интезивирања напора у повећању степена финализације производних учинака.

Доминантно учешће у структури увоза остварује увоз машина и транспортних средстава, хране и живих животиња и нафте и сличних производа.

За сектор спољно-трговинске размјене значајна су два документа која је БиХ потписала у периоду 2007–2008, а то су Споразум о стабилизацији и придруживању и споразум СЕФТА.

Споразум о централноевропској зони слободне трговине – СЕФТА за БиХ је ступио на снагу 21. новембра 2007. године. С обзиром на то да је домаће тржиште већ неколико година у потпуности либерализовано, примјена Споразума неће довести до повећавања увоза у БиХ као посљедица СЕФТА-е, док примјена правила дијагоналне кумулације³⁵ поријекла, генерише низ могућности за експанзију домаћег извоза.

Табела бр. 11: Спољнотрговинска размјена РС и БиХ у 000 КМ

Година	2005.	2006.	2007.
Република Српска			
Извоз	1.130.518	1.539.229	1.671.601
Увоз	2.953.177	2.760.157	3.347.925
Обим робне размјене	4.083.695	4.299.386	5.019.526
Салдо робне размјене	-1.822.659	-1.220.928	-1.676.324
Покривеност увоза извозом	38,3	55,8	49,9
Босна и Херцеговина			
Извоз	3.783.280	5.164.339	5.936.895
Увоз	11.178.545	11.389.183	13.898.709
Обим робне размјене	14.961.825	16.553.522	19.835.604
Салдо робне размјене	-7.395.265	-6.224.844	-7.961.814
Покривеност увоза извозом	33,8	45,3	42,7

Извор: РЗС РС и Агенција за статистику БиХ

Потписивањем Споразума о стабилизацији и придруживању са ЕУ, отпочела је нова фаза либерализације и отварања домаћег тржишта. До испуњења услова за његову потпуну примјену склопљен је Привремени споразум о трговини и трговинским питањима између ЕУ и БиХ, а који се односи на слободно кретање роба. Привременим споразумом, који је ступио на снагу 01.07.2008. године, предвиђено је да се у периоду од највише пет година успостави подручје слободне трговине између ЕУ и БиХ. Потенцијално тржиште, без царинских и количинских ограничења за производе поријеклом из БиХ, је проширено са тржишта које је обухваћемо споразумом СЕФТА на цјелокупно тржиште Заједнице. С друге стране, сировинска и технолошка база за домаћу производњу постаје јефтинија и доступнија, што би требало да утиче на повећање ефикасности и конкурентности домаће производње.

Укидање и либерализација царина, резултираће повећањем степена атрактивности домаћег тржишта за иностране извознике. Домаћи произвођачи ће бити изложени притиску привредних субјеката из иностранства и постоји реална опасност да јефтинији и конкурентнији увоз угрози домаћу производњу, те иницира пропадање неконкурентних произвођача. Међутим, на дуги рок, примјена Споразума довешће до диференцирања домаће производње

³⁵ Примјена дијагоналне кумулације поријекла робе у трговини између земаља региона и касније региона са ЕУ, према одредбама СЕФТА споразума значи да се компоненте са поријеклом партнера (пословни партнер – фирма из региона, чланица СЕФТА-е) третирају као домаће поријекло.

према конкурентским предностима и креирања услова за оптимално позиционирање домаће производње на међународним тржиштима.³⁶

РС је у 2005. и 2006. години привукла укупно 366 милиона КМ нето страних директних инвестиција (СДИ). Обе године су имале скроман прилив СДИ, највећим дијелом узрокован смањењем учешћа страних инвеститора у процесу приватизације. У 2007. години у Републици Српској је било укупно 1,95 милијарди страних директних инвестиција, што чини чак 81,6% укупних улагања на нивоу БиХ у тој години. Узрок овом наглом скоку СДИ је приватизација стратешких предузећа у Републици Српској.

6.2. Пољопривреда, шумарство и прехрамбена индустрија у економији РС

6.2.1. Значај сектора у економији РС

Према основним макроекономским индикаторима, пољопривредни сектор, заједно са шумарством и прехрамбеном индустријом је веома значајан у економском смислу за Републику Српску. Индикатори који ову констатацију потврђују су удио сектора пољопривреде и шумарства у БДП од 16 до 11%, удио пољопривредне радне снаге у укупној економски активної радної снази од 30%³⁷, удио руралне популације у укупној популацији од преко 60%, те удио пољопривредног земљишта у укупним земљишним површинама од 50%. Ови подаци потврђују да у Републици Српској постоје природни предуслови за развој пољопривреде и шумарства, да велики дио популације има приступ и власништво над земљом, те да је радна снага односно велики дио становништва традиционално усмјерено на пољопривредну производњу као први потенцијални извор прихода за обезбјеђење егзистенције.

6.2.2. Пољопривреда

Пољопривреда (укључујући лов и шумарство) представља други највећи сектор у привреди Републике Српске, последије трговине на мало и велико. Иако је процентуално учешће пољопривреде у БДП од 2005. године у благом паду, од 17,1% у 2005. до 15,5% у 2007. години, његова номинална вриједност је у порасту, а у 2007. години је износила 936.330.000 КМ. Велико учешће пољопривреде огледа се и у дијелу радне популације запослене у овом сектору. Анкета о радної снази³⁸, проведена 2007. године показује да у РС има укупно 93.000 лица запослених у пољопривредним активностима, што чини чак 31,2% у структури запослених.

³⁶ Економски монитор Инвестиционо-развојне банке, септембар, 2008. год.

³⁷ Удио пољопривредне радне снаге у укупно запосленој популацији је 31% према Анкети о радної снази, а 19.73% према Студији о мјерењу животног стандарда, Републички завод за статистику.

³⁸ Анкета о радної снази 2007, Labor Force Survey 2007, Агенција за статистику БиХ, Федерални завод за статистику ФБиХ, Републички завод за статистику РС, подржано од стране UNDP.

Табела бр. 12: Запослени према групама подручја дјелатности и полу

	Укупно (у хиљадама)		Мушки (у хиљадама)		Женски (у хиљадама)	
	2006.	2007.	2006.	2007.	2006.	2007.
Укупно	298	340	186	214	112	126
Пољопривредне дјелатности	93	106	59	66	-34	40
Непољопривредне дјелатности	80	96	60	75	20	21
Услужне дјелатности	125	138	68	73	58	65
Структура						
Укупно	100	100	100	100	100	100
Пољопривредне дјелатности	31,2	31,2	31,6	30,9	-30,4	31,7
Непољопривредне дјелатности	26,8	28,2	32,1	35,1	17,8	16,5
Услужне дјелатности	42,1	40,6	36,2	34	51,8	51,8

Пољопривреда и прехранбена индустрија у спољној трговини Републике Српске има негативан утицај на ионако дефицитаран спољнотрговински биланс. Иако дефицит у спољној трговини пољопривреде и прехране има тренд опадања, захваљујући динамичном расту вриједности извоза пољопривредних производа, покривеност увоза извозом у овом сектору је око 27% и представља највишу покривеност од 2003. године.

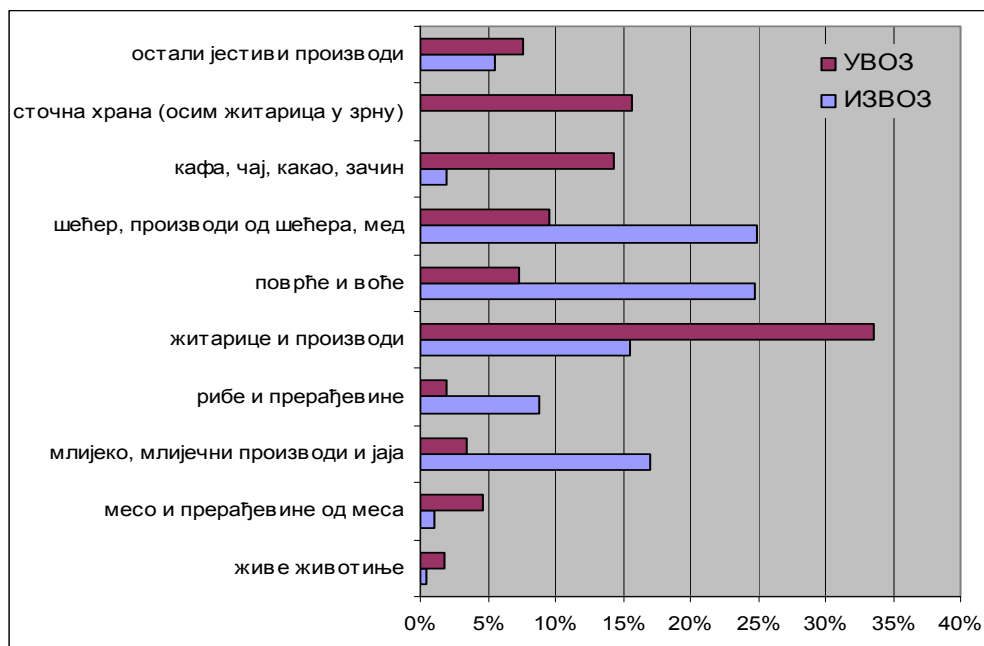
Учешће пољопривреде у спољнотрговинској размјени Републике Српске је на другом мјесту, али по вриједности далеко иза прерађивачке индустрије. У 2007. то учешће је износило 4,7% укупног увоза и само 2,57% укупног извоза РС. За храну и живе животиње Република Српска издваја финансијска средства за увоз већа 3,78 пута у односу на извоз, док су за пића и дуван издвајања већа 27 пута.

Најзначајнији трговински партнери са РС су земље бивше државе иза којих су земље ЕУ. Удио земаља у трговинској размјени се мијења (Хрватска, Словенија, Србија и Црна Гора), са изузетком Хрватске чија роба је најпримјетнија.

Ако посматрамо структуру увоза извоза према стандардизованој међународној класификацији онда се да примијетити да је категорија: храна и живе животиње, на трећем мјесту у структури увоза и на петом мјесту у структури извоза. Од прехранбених производа и живих животиња, највише се извози поврће и воће, а највише увозе житарице и производи од жита.

Увоз жита далеко доминира над домаћом производњом, а у 2007. години заузимао је преко 30% укупног увоза прехранбених производа.

Граф. бр. 3: Структура извоза и увоза хране у РС за 2007. годину

Спољнотрговинска размјена воћа и поврћа има позитиван тренд задњих година у смислу покривености увоза извозом. Трговина воћем и поврћем заузима 25% укупне пољопривредне трговине. Увоз воћа и поврћа је у паду од 2004. године, док је извоз у благом порасту. Ипак РС и даље увози велике количине воћа и поврћа, нарочито из Италије, Шпаније, Србије, Македоније и других земаља.

Када је у питању покривеност увоза извозом, она је у највећем дијелу остварена у области производње или узгоја рибе, а у 2006. години остварен је чак суфицит. Спољно-трговинска размјена млијека и млијечних производа је имала позитиван тренд у смислу покривености увоза извозом, што је са једне стране резултат доласка интернационалних фондова и великих мљекара на РС тржиште, а са друге стране спецификација у производњи појединих мањих мљекара и извоз специфичних производа (сирева, кајмака и др.).

Пољопривредна производња је организована највећим дијелом на индивидуалним газдинствима. Учешће производње пољопривредних култура у оквиру пољопривредних предузећа и задруга износи тек 3–5%. Процјена је да у РС постоји 221.000 фарми, што чини 53,88% укупног броја домаћинстава у РС. Ова домаћинства укључују око 800.000 становника или 57% укупне популације у РС³⁹.

Табела бр. 13: Структура индивидуалних газдинстава у РС

Величина газдинства	Учешће у процентима	
	2006. ⁴⁰	2008. ⁴¹
< 1 ха	33,5	1,33
1-2 ха	18,5	6,57
2-5 ха	28,5	37,98
5-10 ха	14,5	37,75
> 10 ха	4	16,38

³⁹ SESMARD Project (EC/BiH/05/026-EurpeAid/121262/C/SV/BA)

⁴⁰ Увођење новог модела субвенција, заштите и финансирања пољопривреде РС“, Пољопривредни факултет, Бања Лука, 2006. година.

⁴¹ Регистар пољопривредних газдинстава РС, просјек за 36.840 домаћинстава.

У структури газдинстава, готово једнако учешће заузимају газдинства величине до 1 ха и она у групи 2–5 ха. Међутим, анализом података из регистра пољопривредних газдинстава који за сада броји око 40.000 регистрованих произвођача доминантно учешће чине газдинства из групе 2–5 ха и групе 5–10 ха. Такође, до сада коришћени подаци о просјечној величини газдинстава (просјек ораничних површина) од 3,6 хектара, према подацима из регистра повећан је на 3,97 ха ораница по газдинству. Истраживањем величине пољопривредних газдинстава проведено за потребе израде ове стратегије, дошло се до податка о 4,12 ха ораничних површина по једном газдинству.

Ови подаци упућују на тренд укрупњавања газдинстава у Републици Српској, што и поред још увијек неповољне како величине тако и структуре газдинстава, може представљати позитиван помак у развијању конкурентније тржишно оријентисане пољопривредне производње.

У периоду од 2002. до 2007. године структура производње се није битније мијењала, с тим што је у неким гранама пољопривредне производње дошло до повећања односно смањења засијаних површина. Удио необрађених ораница такође је остао на истом нивоу од око 40%.

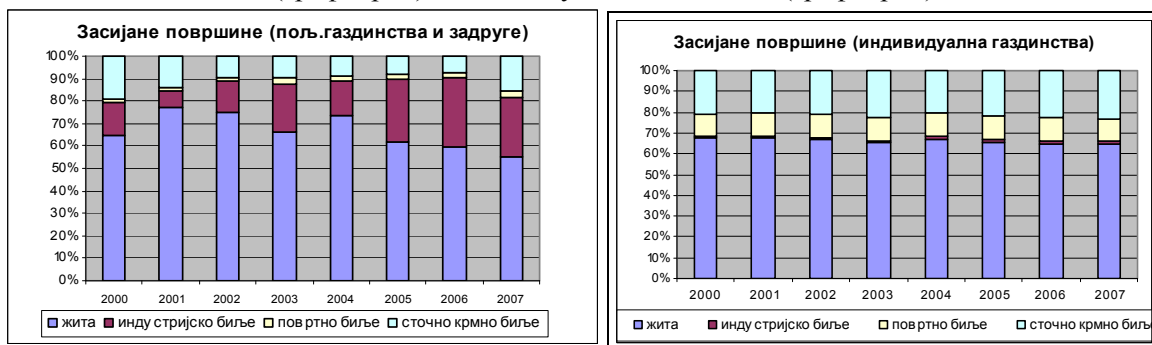
Највеће повећање засијаних површина забиљежено је код индустријског биља и оно се креће од 4.409 ха у 2002. до 7.594 у 2007. години, те код крмог биља од 73.585 до 80.406 ха. Све остале врсте производње биљеже пад учешћа у структури производње који се креће до неколико хиљада ха.

Граф. бр. 4: Структура обрадивих површина у РС, 2007. год.

Структура производње на индивидуалним газдинствима у односу на пољопривредна предузећа и задруге се разликује у односу учешћа индустријског биља које се више гаји у оквиру предузећа и задруга и односа површина под поврћем које се више узгаја на индивидуалним газдинствима.

Граф. бр. 5 и 6: Структура засијаних површина – пољопривредна предузећа и задруге, (граф. бр. 5) – индивидуална газдинства (граф. бр. 6)

Производња житарица у сјетвеној структури заузима највеће површине. Од ратарских култура највише се узгаја **кукуруз**. Површине под овом ратарском културом се нису значајно промијениле у периоду 2002–2007. године, међутим, забиљежено је значајно варирање у приносу и самим тим у укупној производњи. Тако се по ниском приносу истичу изразито сушне 2003. и 2007. година са просјечних 2,7 односно 3 т/ха. Као године са повећаним приносом истичу се 2004. година са 5,4 т/ха и 2008. година, за коју је процјена да се принос на појединим парцелама креће и око 10 т/ха.

Друга ратарска култура по важности и обиму производње је **пшеница**, која биљежи незнатан пад производње у хектарима засијаних површина али такође и стагнацију у висини приноса, па чак и пад укупне производње за период 2002–2007. године. Седмогодишњи просјечни приноси пшенице су остварени са 3,32 т/ха, што је на нивоу просјечног приноса за посљедње три године.

Табела бр. 14: Производња житарица у РС, 2002–2007. год.

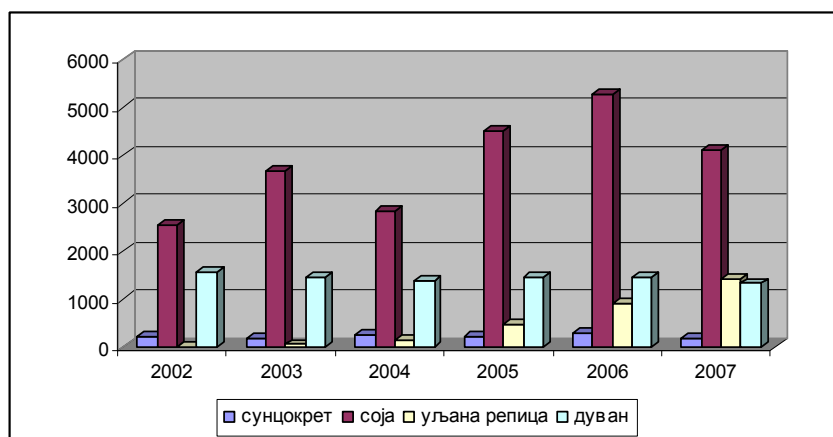
Житарице	2002.	2003.	2004.	2005.	2006.	2007.
Кукуруз						
Површина	143.436	140.868	140.367	142.300	142.534	144.432
Производња (т)	670.431	389.706	752.548	757.951	740.149	434.593
Принос (т/ха)	4,67	2,77	5,36	5,33	5,19	3,00
Пшеница						
Површина	61.483	45.826	62.059	56.606	49.612	50.646
Производња (т)	188.102	101.216	237.901	174.469	153.949	172.481
Принос (т/ха)	3,06	2,21	3,83	3,08	3,10	3,40
Раж						
Површина	2.258	1.899	1.868	1.830	2.476	1.864
Производња (т)	5.481	3.259	5.332	3.676	6.366	4.575
Принос (т/ха)	2,43	1,72	2,85	2,01	2,57	2,5
Јечам						
Површина	12.248	8.884	11.260	10.316	12.386	11.338
Производња (т)	34.093	17.614	36.922	28.780	37.493	36.162
Принос (т/ха)	2,78	1,98	3,28	2,79	3,03	3,20
Зоб						
Површина	18.905	19.064	17.078	13.778	13.935	11.918
Производња (т)	48.660	32.652	48.193	29.753	32.843	29.647
Принос (т/ха)	2,57	1,71	2,82	2,16	2,36	2,5
Тритикале						

Површина		150	1.701	1.771	3.391	5.870
Производња (т)		525	6.935	7.041	12.559	21.240
Принос (т/ха)		3,50	4,07	3,97	3,70	3,60

У производњи индустријских биљака највише се узгаја соја, чије су површине у периоду 2002–2007. године повећане за 66%, док је укупна производња варирала заједно са временским условима у појединим годинама производње који су условили приносе и до 2,5 тона у 2004, односно 1,5 тона у 2007. години. Производња уљане репице можемо рећи тек заживљава на просторима РС, а њена производња у 2007. години, на око 1.400 ха, надмашила је и производњу дувана.

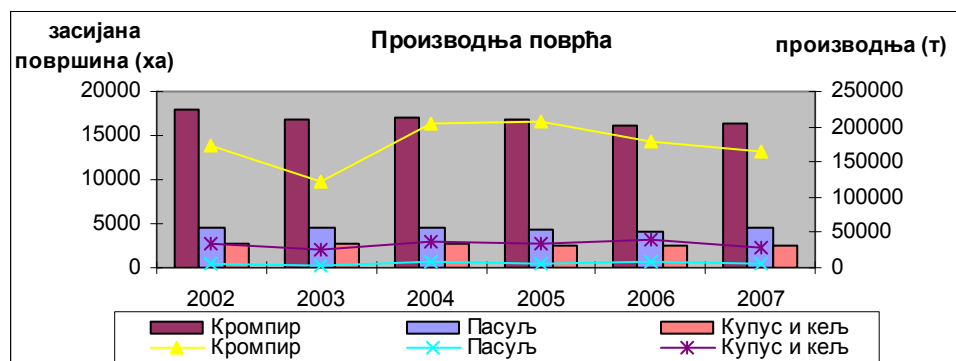
За разлику од осталих ратарских и повртарских култура које се узгајају претежно на имањима индивидуалних пољопривредних произвођача, индустријске културе се претежно или у једнаком проценту узгајају у организацији пољопривредних предузећа и задруга.

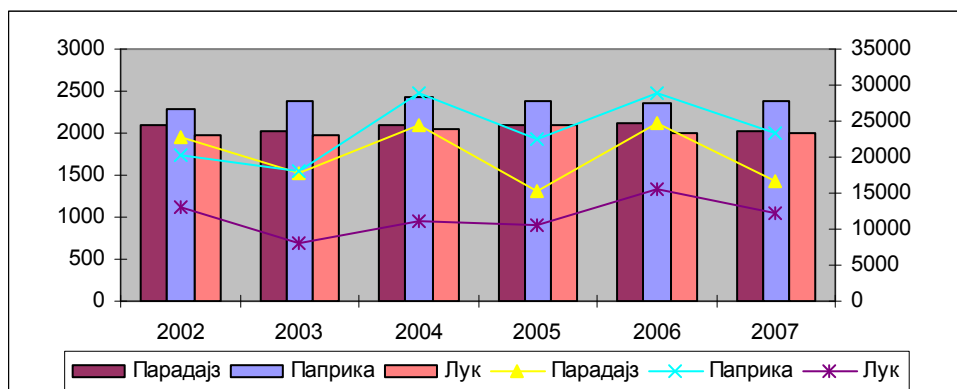
Граф. бр. 7: Производња индустријског биља, 2002–2007. год.

У производњи поврћа највише површина заузима кромпир, а затим слиједе пасуљ, парадајз, паприка, купус и друге повртарске културе. Скоро све повртарске културе биљеже стагнацију или благи пад засијаних површина. Изузетак су диње и лубенице чије су површине повећане за 200%, као и малине, коју статистика такође убраја у групу ратарских и повртарских култура. Принос ових култура је повећан два пута у случају малина, а у случају лубеница и диња чак три пута.

Граф. бр. 8: Производња неких врста поврћа, 2002–2007. год.

Производња воћа заузима значајно мјесто у укупној производњи пољопривредних производа. У структури воћарских култура преовладавају шљива са 54% укупних површина под воћем, затим сљеде јабука са 27%, крушка са 11%. Нова стабла су у периоду 2002–2007. године засађена код јабука, крушака, вишања и бресака. Повећање приноса је било незнатно код свих воћарских култура и на основу датог статистичког прегледа не може се оцијенити да ли је оно резултат интензивирања производње или достизања максимума физиолошке зрелости воћака.

Табела бр. 15: Преглед производње најважнијих воћарских култура, 2002–2007. год.

Воће	2002.	2003.	2004.	2005.	2006.	2007.
Јабукe						
Површина	1.637	1.695	1.744	1.862	1.932	1.971
Производња (т)	22.769	28.937	32.731	34.216	36.945	38.707
Принос (т/ха)	13,9	17,1	18,8	18,4	19,1	19,6
Крушке						
Површина	730	740	770	799	776	810
Производња (т)	7.452	10.005	11.155	13.721	14.284	12.779
Принос (т/ха)	10,2	13,5	14,5	17,2	18,4	16,8
Шљиве						
Површина	5.715	5.723	5.732	5.735	5.574	7.140
Производња (т)	26.857	61.604	107.393	59.771	74.184	81.596
Принос (т/ха)	4,7	10,8	18,7	10,4	13,3	14,5
Трешње						
Површина	293	296	295	295	296	307
Производња (т)	4.450	3.657	5.143	4.410	4.617	5.679
Принос (т/ха)	15,2	12,4	17,4	14,9	15,6	19,0
Малине						
Површина	274	299	481	574	636	616
Производња (т)	1.658	1.109	2.230	4.111	4.975	5.359
Принос (т/ха)	6,17	3,72	4,67	7,19	7,92	8,7

Број чокота винове лозе се повећао за 72%, а просјечан принос на 2 кг по чокоту. За исто вријеме производња вина се повећала 200%.

Гро пољопривредне производње налази се у Бијељинској и Бањалучкој регији и то општинама Бијељина, Градишка, Лакташи и Бањалука. Сем у случају неких воћних култура, остале општине у Републици Српској учествују много мање у укупној пољопривредној производњи.

Оваква регионална расподјела капацитета у пољопривреди је једним дијелом наслеђена из предатног периода, а другим дијелом је и посљедица природних предуслова који владају у свакој од регија (површина обрадивог земљишта, дубина земљишног профила, клима – температура и вјетрови, итд.). Како су и прерађивачки капацитети концентрисани око мјеста у близини веће производње сировина, тако се интензивни пољопривредни региони Бијељина, Бањалука и Градишка настављају развијати и као индустријски региони, док у мање развијеним регијама, тренд производње и прераде иде у правцу његовања и заштите традиционалне производње, ограничених количина и високог квалитета производа, те увођења додатних садржаја у понуди ових региона: рурални туризам, традиционална храна и др.

Сточарска производња у РС има велики простор за даљи развој и интензивирање. У табели бр. 16, представљен је број стоке по категоријама у периоду 2000–2007, те однос броја грла и хектара обрадивих површина.

У случају говеда, свиња и живине примјетан је осјетан пад производње у 2007. години у односу на претходни период, који је и без детаљнијег истраживања могуће повезати са скоком цијена репроматеријала, кукуруза и других жита на тржишту. Насупрот томе уочљиво је да број оваца има стални ток раста у посматраном периоду, што такође можемо повезати са релативно благим зимама и лако доступном кабастом сточном храном на пашњацима широм територије РС.

Табела бр. 16: Бројно стање стоке, 2000–2007. год.

Врста стоке	Просјек 2000–2004.	2006.	2007.	Индекс 2007/ просјек 2000–2004.
Говеда	212.497	275.580	235.513	110,83
Краве и високо гравидне јунице	157.823	173.277	167.122	105,89
Грла/ха обрадиве површине	0,26	0,33		
Свиње	492.983	595.945	416.156	84,42
Крмаче и супрасне назимице	104.985	113.810	106.565	101,50
Грла/ха обрадиве површине	0,85	1,00		
Овце	379.578	460.590	481.256	126,79
Расплодне овце	279.454	327.404	357.861	128,06
Грла/ха обрадиве површине	0,39	0,46		
Коњи	16.031	15.917	15.536	96,91
Кобиле	5.314	4.211	4.432	83,40
Живина	6.466.735	7.346.564	8.191.229	17,63
Козе	27.569	30.940	25.949	94,12
Зечеви	5.016	7.546	6.602	131,62
Кошнице	90.051	113.440	133.669	148,44

Према подацима Републичког завода за статистику, у кланицама заврши тек око 10% броја говеда, 11–16% броја свиња, тек 1% броја оваца и 30–40% живине.

Количина произведеног млијека у односу на укупан број грла (краве, овце и козе) говори о изузетно малој продуктивности односно млијечности музних грла.

Од укупно произведених количина крављег млијека, кроз откуп и слободну продају млијека на тржишту се нађе тек 20% укупно произведених количина.

Табела бр. 17: Производња производа анималног поријекла, 2005–2007. год.

Врста сточних производа	Укупна производња	
	2006.	2007.
Кравље млијеко, хиљ. лит.	340.823	401.121
Овчије млијеко, хиљ. лит.	7.188	6.876
Козије млијеко, хиљ. лит.	2.616	2.220
Вуна, тона	633	725
Јаја, мил. ком.	311	468
Мед, тона	1.370	1.190

Производња рибе у Републици Српској организована је у неколико рибњака шарана и пастрмке, што представља двије главне врсте рибе узгајане у РС. Број пастрмских рибњака је повећан са 6 у 2006. на 8 у 2007. години са укупном површином од 33.684 м² и укупно произведеном количином рибе од 1.268 тона.

Шаранских рибњака има укупно шест, укупне површине 2.896 м² и укупне производње у 2007. години од 1.775 тона.

Табела бр.18: Преглед капацитета у производњи рибе

	Пастрмски рибњаци		Шарански рибњаци	
	2006.	2007.	2006.	2007.
Број рибњака	6	8	6	6
Површина рибњака, м ²	37.099	33.684	2.924	2.896
Производња (тона)	1.140	1.268	2.081	1.775

Тржиште пољопривредних производа

На основуведеног истраживања евидентно је да пољопривредни произвођачи већину својих производа (46,7%) пласирају директно на имањима, било да се ти производи откупе директно од стране потрошача или од стране купаца. Значајно учешће у пласману пољопривредних производа заузимају и директна продаја на пијаци, те продаја преко дистрибутера (купаца).

Табела бр. 19: Начин продаје пољопривредних производа

Врста тржишта	Учешће у укупном пласману
- не производи за тржиште	13,51%
- продаје директно на имању	46,7%
- продаје директно на пијаци	36,21%
- преко дистрибутера/купаца	30,89%
- директно прерађивач. индустрији	17,03%
- преко удружења/задруга	3,45%

Оно што је такође евидентно је да се најмањи дио пољопривредних производа прода преко удружења или задруге, тек 3,45%, што одговара податку који је такође добијен истраживањем, а то је да 74,93% пољопривредних произвођача нису чланови нити задруга нити удружења. Оваква реална слика стања није зачуђујућа, с обзиром на то да предратне задруге на

простору РС у већини случајева нису активне и оптерећене су дуговима насталим у послератном периоду (дугови према радницима задруге, дугови за комуналије, те дугови према добављачима), да је већина предратних задруга претрпјела огромне материјалне штете (механизација, објекти, основно стадо, засади, складишни капацитети), а дио имовине је трајно отуђен нелегалном продајом основних средстава.

Ипак, откуп пољопривредних производа, према извјештају Републичког завода за статистику није занемарив и његова вриједност се креће од 61.304.833 КМ у 2006. години до 74.767.069 КМ у 2007. години. У укупном откупу млијеко учествује са 41%, на другом мјесту су жита са 24%, а затим стока са 16%.

6.2.3. Прехрамбена индустрија

Укупан број предузећа у прехрамбеној индустрији која су ушла у транзицију је педесет, а обухватају прераду воћа и поврћа, меса, млијека, пиварску и дуванску индустрију, производњу пића и напитака.

Дио предузећа је проглашен стратешким (укупно девет) за Републику Српску гдје је посебним програмом вршена трансформација државног капитала.

На основу расположивих података о стању у предузећима која су у структури власништва имала државни капитал, (обухваћено 50 предузећа и то 9 предузећа са више од 60% државног капитала и 41 предузеће са мањим учешћем државног капитала), укупан број запослених у 2007. години је 4.000, док је у претходној 2006. години тај број око 6.658, што указује на тенденцију смањења радне снаге.

Највећи инсталирани **капацитети за прераду воћа и поврћа** налазе се у Бијељинској и Бањалучкој регији, гдје је концентрисана и производња сировина: поврћа и воћа.

Главни производи су воћни сокови, џемови, кисело поврће и традиционални производи од воћа и поврћа као замрзнуто и сушено воће и поврће. Основни параметри показују да приватизована предузећа биљеже знатан раст у производњи, као и ефикасније освајање домаћег и страног тржишта. Евидентна је већа производња сировина за прераду прехрамбених производа што условљава смањење трговачког дефицита у сектору за 25% у 2007. години.

Производња пива, пића и напитака традиционално даје највећи допринос бруто производу прехрамбене индустрије, али тренутно са ниском годишњом стопом раста. У овој индустријској области највећи допринос се остварује у производњи пива.

Производња вина биљежи знатан раст. Тренутни капацитети за прераду вина износе преко милион литара боца годишње. Производња вина је углавном смјештена у јужном дијелу Републике Српске, гдје је и центар производње сировине, винских сорти грожђа. Тренутно у РС има 26 регистрованих винских подрума, међу којима се налазе и двије професионалне винарије.

За прераду млијека и млијечних производа инсталирани су превелики капацитети са сиромашним производним програмом. Производњу млијека као сировине, прерађивачка индустрија не прати у довољној мјери, а недостатак производа допуњују мале млекаре које имају прерађевине као што су: сиреви, јогурт, различите категорије млијека итд. Индустрија млијека и млијечних производа углавном се одвија кроз 25 млекара од којих су двије најзначајније и чији је капацитет дневне производње изнад 100.000 л/дан. У посљедње три године млијечна индустрија биљежи годишњи раст од 7%.

Структура производње и прераде млијека у задњих пет година није се мијењала и углавном се односи на производњу течних производа у чему доминира стерилисано млијеко са 50% учешћа и трендом раста од 9%. Производња павлаке и милерама има годишњи раст од 12%, док је производња сирева већа за 9%. Међутим, раст производње сирева се односи на краткотрајне свјеже сиреве, док је производња трајних и полутрајних сирева у паду.

У Републици Српској **прерадом меса** бави се 19 значајнијих прерађивача. Основна карактеристика прерађивача у овој области је да су базирани на клаоничку дјелатност и ситне услуге и углавном регистровани као СЗР. На основу података за 2006. и 2007. годину, прерађивачка индустрија се брже развија у односу на производњу меса (број регистрованих предузећа).

Због недостатка обртних средстава и визије будућег предузећа створени су скромни прерађивачки капацитети који задовољавају локално тржиште, запошљавају мали и нестручни кадар у производњи без оријентације на тржишну производњу.

Највећи раст производње у месној индустрији у 2007. години остварен је производњом салама и кобасица, док за димљене и замрзнуте производе нема довољно података.

У области **млинско-пекарске индустрије** РС постоји 36 регистрованих млинова. Капацитети за складиштење и мљење житарица варирају од неколико хиљада, па до 50.000 тона. Квалитет и технолошка способност млинова и складишта знатно варирају. Некада велики државни млинови, сада АД предузећа, посједују савремена постројења за разлику од приватних, малих млинова једноставније технологије и врло дискутабилне производње.

На основу података Завода за статистику Републике Српске у посљедњих 15 година, забиљежено је да у структури укупне прерађене пшенице, увозна пшеница сачињава 80%, а домаћа 20%. У прилог томе, говоре и подаци о спољнотрговинској размјени, из којих се може закључити да су највећа девизна средства утрошена за увоз пшенице.

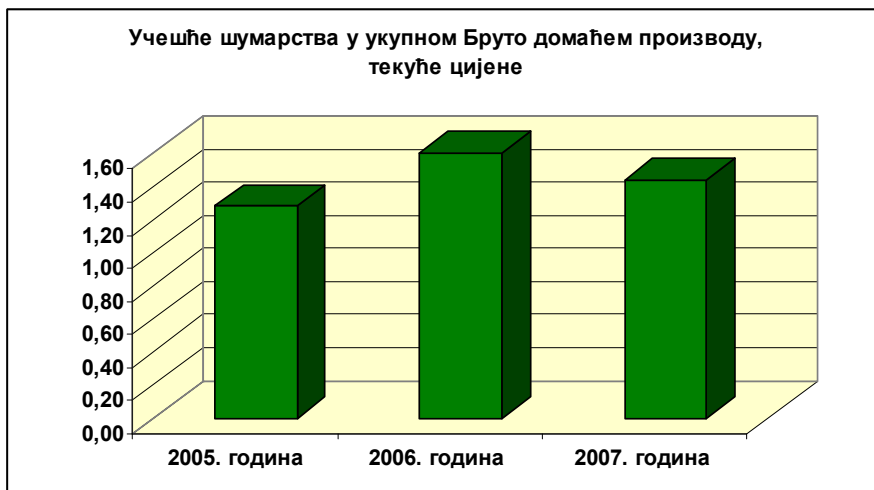
Производњом сточне хране, баве се значајни привредни субјекти у којима је производња, релативно стабилна и износи 25.000 тона годишње.

6.2.4. Шумарство

С аспеката значаја развоја руралних подручја Републике Српске, шумарство након пољопривреде представља другу по важности примарну дјелатност. Тај значај се, поред осталих општедруштвених функција шума⁴², огледа и у обезбјеђивању сировинске базе за постојећу дрвопрерађивачку индустрију.

У периоду 2005–2007. године, удио шумарства у укупном бруто домаћем производу Републике Српске, изражено у текућим цијенама се кретао како је то приказано у графикону бр. 9.

Граф. бр. 9: Учешће шумарства у укупном бруто домаћем производу, текуће цијене

Шуме представљају један од значајних природних ресурса у Републици Српској. Око 40% територије Републике Српске се налази под шумом или 1.015.042 ха, од чега је у државном власништву 750.532 ха, а у приватном 264.510 ха⁴³. Према структури власништва државне шуме у Републици Српској учествују са 73%, а приватне са 22%. Уколико се у цјелини посматра територија Републике Српске и просторни распоред природних ресурса, односно

⁴² Опште корисним функцијама шума, у смислу овог закона, сматрају се позитивни утицаји шума на животну средину, а нарочито: заштитне, хидролошке климатске, хигијенско-здравствене, туристичко-рекреативне, привредне, наставне, научноистраживачке и одбрамбене функције.

⁴³ Извор: Статистика шумарства, број 7, Статистички билтен, Бања Лука, 2007. година.

подручја која највише обилују шумама и шумским земљиштима, могу се издвојити следеће зоне или доминатна шумска подручја:

1. У западном дијелу Републике Српске, највеће површине под шумом, па тиме и дрвних залиха се налазе на подручју дијелова општина Петровац и Источни Дрвар, затим подручја општина Рибник, Мркоњић Град, Шипово и на подручју, које заузимају општине: Кнежево, Котор Варош, Теслић, Бања Лука и Челинац.
2. У сјеверозападном дијелу Републике Српске, значајне површине под шумом и дрвне залихе се налазе на подручју општина: Приједор, Козарска Дубица и Градишка, јер се на том простору налази планина Козара.
3. У источном дијелу Републике Српске, највеће површине под шумом се налазе на подручју општина: Хан Пијесак, Соколац, Пале, Трново, Рогатица и Вишеград, те у источном подручју Бирча са општинама Шековићи и Власеница, као и горњоподрињском подручју у општинама: Фоча, Чајниче, Рудо и Калиновик.

(Табела бр. 20, карта бр. 1).

Табела бр. 20: Површине под шумама у 20 најбогатијих шумско-привредних подручја Републике Српске⁴⁴

Назив шумског газдинства	Шумско привредна подручје/а	Територија обухвата ШПП (општина/е)	Површ. шумско-привредног подручја у ха
Бања Лука	Доње Врбаско	Бања Лука, Лакташи, Челинац	48.604,50
Градишка	Посавско, које обухвата 3 ШПП: Градишко	Градишка	39.951,26
	Србачко	Србац	
	Прњаворско	Прњавор	
Рибник	Рибничко	Рибник	32.099,04
Оштрељ–Дринић Дринић	Дрварско-петровачко, које обухвата 2 ШПП: Дрварско ШПП Дринићко ШПП	Источни Дрвар и мањи дио територије општине Рибник и Дринић	20.500
Лисина Мркоњић Град	Мркоњићко	Мркоњић Град	29.999,70
Чемерница Кнежево	Кнежевско	Кнежево и један дио општине Мркоњић Град	14.969,69
Горица Шипово	Шиповско	Шипово, Језеро, Ново Село	37.665,70
Врбања Котор Варош	Которварошко	Котор Варош	23.731,02
Приједор Приједор	Козарачко	Приједор, Козарска Дубица, Крупа на Уни, Нови Град, Костајница, Оштра Лука	73.764,40
Борја Теслић	Теслићко	Теслић	51.478,93
Бирач Власеница	Милићко, Шековачко Власеничко-зворничко	Милићи, Шековићи, Осмаци, Власеница, Зворник	40.813,68
Дрина Сребреница	Доњедринско	Сребреница и Братунац	39.468,44
Височник Хан Пијесак	Пјесачко	Хан Пијесак, Власеница Милићи, Соколац	20.719,94
Романија Соколац	Соколачко	Соколац	45.039
Сјемећ Рогатица	Рогатичко	Рогатица, Соколац, Пале, Хан Пијесак, Вишеград, Горажде	40.091,25
Јахорина Пале	Паљанско	Пале	31.314,23
Панос Вишеград	Вишеградско	Вишеград, Рудо, Рогатица	43.527,29

⁴⁴ Извор: ЈПШ „Шуме Републике Српске“ www.sumers.org

Зеленгора Калиновик	Калиновачко-трновско	Калиновик, Трново, Источна Илиџа	35.023
Маглић Фоча	Горњедринско	Фоча	55.401,55
Вучевица Чајниче	Чајничко	Чајниче, Ново Горажде	19.044,75
УКУПНО			743.207,37

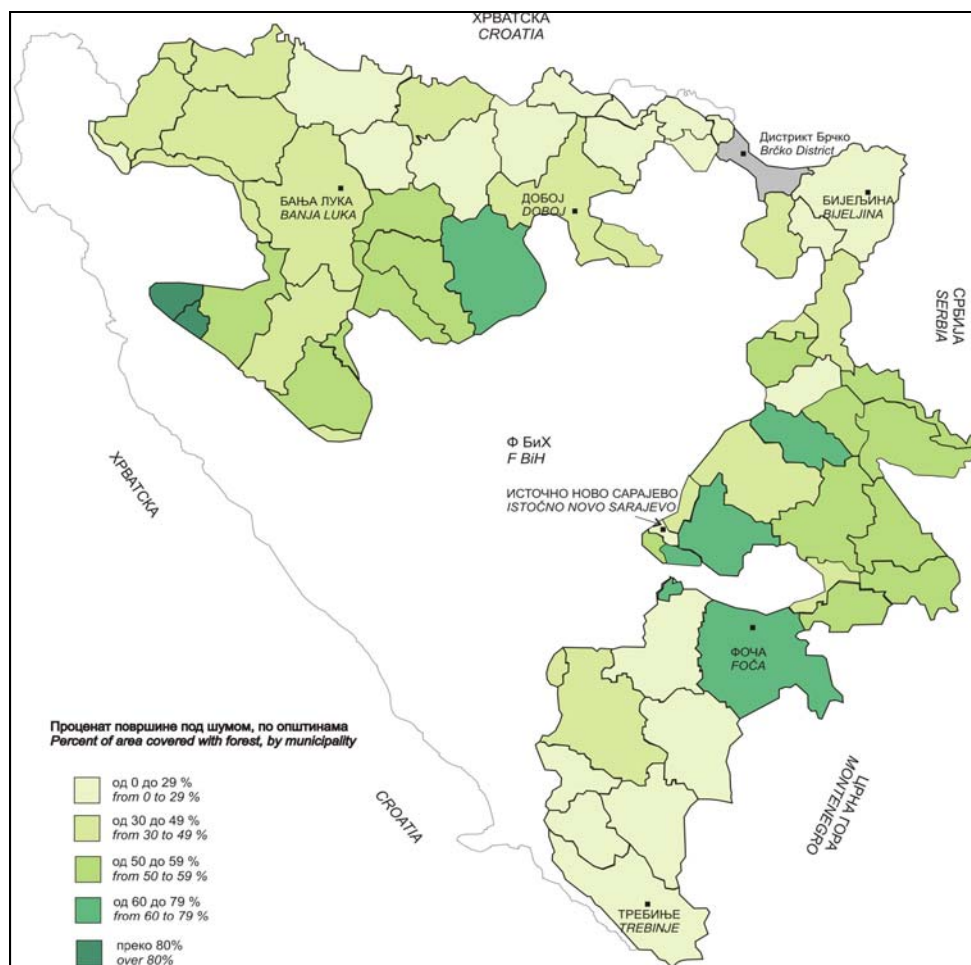
Дакле, укупна површина шума и шумског земљишта за 20 шумско привредних подручја, која највише располажу овим ресурсом износи 743.207,37 ха. Границе шумско-привредних подручја су усаглашене са административним границама општина у Републици Српској. Неки од шумско-привредних подручја обухватају териториј двије или више општина, као што је то случај са нпр. Дрварско-петровачким, које обухвата териториј општина Источни Дрвар и мањи дио територије општина Рибник и Дринић.

На основу представљених података о густинама насељености општина у Републици Српској⁴⁵, а имајући у виду горе дефинисане доминантне шумске зоне, може се закључити да оне заузимају ријетко насељена подручја општина (рурална подручја општина или руралне општине у цјелини).

Овакво стање намеће потребе за активним ангажовањем надлежних државних структура, чији примарни циљ би био да кроз Стратегију руралног развоја или посебне програме (**примјена *top down* принципа**), између осталог, максимално подупиру развој шумарства и других пратећих дјелатности (лова), као и дрвопрераде. Упоредо с тим, такав концепт би допринио и постепеном насељавању, те прекидању даљњих процеса миграције са подручја, која су добрим дијелом демографски испражњена.

⁴⁵ Напомена: У сепарату Стратегије, који се односи на територијалну организацију и административну подјелу РС дат је опширнији преглед општина и густина насељености.

Карта бр. 1: Површине под шумама по општинама у 2006. години⁴⁶

За шумска подручја Републике Српске карактеристично је да нису једнако „отворена“, односно неједнако подлијежу искоришћавању.

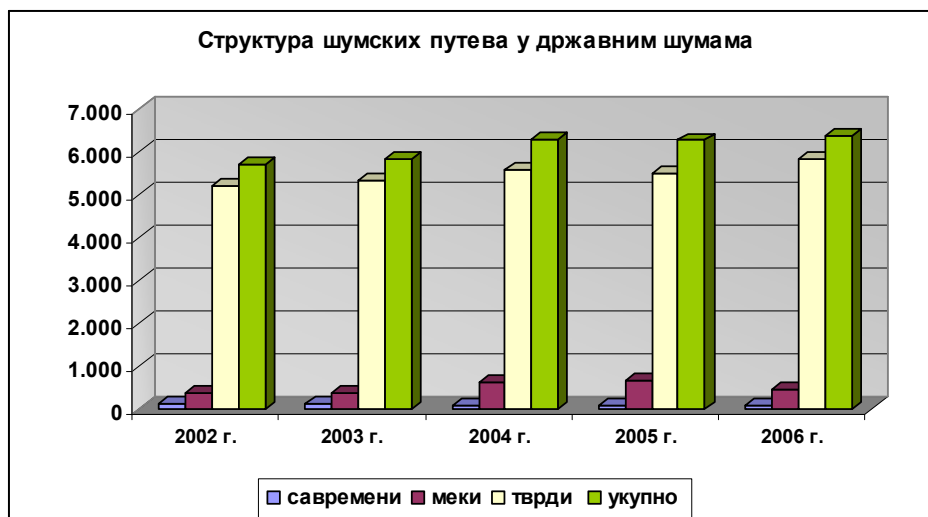
Стављајући у однос укупну дужину шумских саобраћајница у државним шумама од 9.519 км с укупном површином државних шума од 750.532 ха, произлази да је отвореност државних шума 12,68 км/1.000 ха⁴⁷. У структури путне инфраструктуре у државним шумама је највише тзв. „тврдих“ путева или макадама, чија је укупна дужина у периоду од 2002. до 2006. године износила око 27.406 ха.

Овакво стање у будућем периоду захтјева значајна улагања у изградњу шумских путева државних шума, с циљем веће отворености шума и бољег искоришћавања шумског фонда за потребе привреде (граф. бр. 10).

⁴⁶ Извор: Статистика шумарства, број 7, Статистички билтен, Бања Лука, 2007. година.

⁴⁷ Извор: обрада аутора.

Граф. бр. 10: Структура шумских путева⁴⁸

Укупан број запослених у сектору шумарства у периоду 2002–2006. године је износио 18.916.

У квалификационој структури запослених највише је квалификованих (КВ) и висококвалификованих (ВК) 6.152, а затим слиједе административни радници 5.614 и шумарски техничари, њих 5.321. Најмање је шумарских инжењера, а укупан број дате групације износи 1.829.

Уколико се шумарство у руралним подручјима Републике Српске жели унаприједити, а тиме и повећавати своју конкурентност, што уједно и представља један од стратешких циљева, посебну пажњу треба поклонити развоју и јачању људског потенцијала у како државном, тако и у приватном сектору шумарства.

То превасходно подразумијева, да се поред стицања знања кроз формално образовање, запосленима у државном сектору шумарства обезбиједи и тзв. неформални облици образовања, односно организовање и похађање разних програма обуке с циљем унапређења постојећих, али и стицања нових знања и вјештина. Такође, посебну пажњу заслужује пружање подршке организовању програма едукације приватних шумовласника у руралним подручјима, с циљем њиховог упознавања о економским, еколошким и социјалним вриједностима и функцијама шума.

⁴⁸ Извор: Статистика шумарства, број 7, Статистички билтен, Бања Лука, 2007. година.

Шумски фонд у односу на цјелокупну територију Републике Српске чини око 40%. Према врстама састојина, односно чисте састојине лишћара и четинара и мјешовитим састојинама (лишћара, четинара и лишћара и четинара), удио површина у периоду 2006. године је износио 68,7% мјешовитих и 31,3% чистих састојина⁴⁹. У структури државних и приватних шума понаособ доминирају мјешовите састојине у односу на чисте састојине шума.

Граф. бр. 11: Површине шума по врстама састојина у 2006. години (укупно државне и приватне)⁵⁰

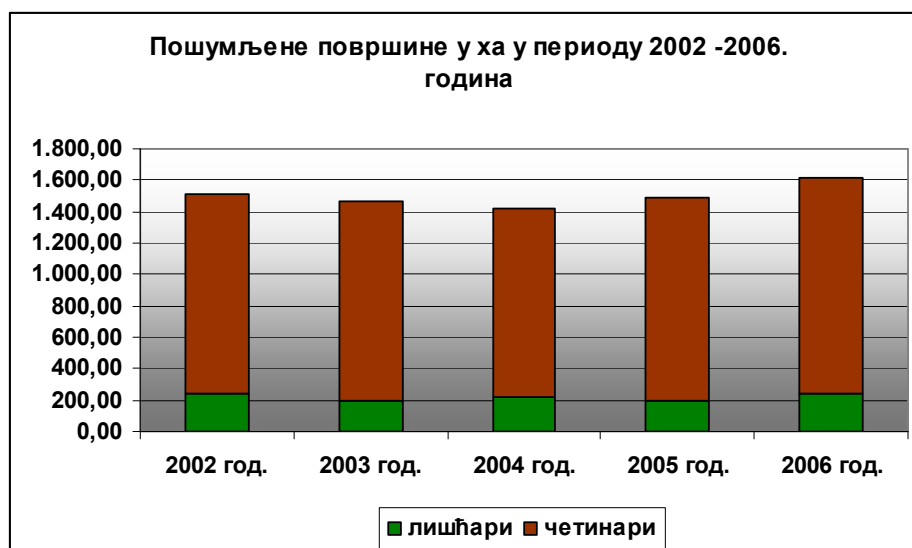
Најзаступљеније категорије шума (државна и приватна) су високе шуме са природном обновом или високе економске шуме, чија површина се процјењује на око 482.315 ха, а затим слиједи изданачке шуме са око 174.119 ха и голети са око 60.833 ха. Уколико површину шума с природном обновом ставимо у однос са укупном површином шума у Републици Српској, онда произлази да око 48% или приближно једна половина отпада на ову категорију шума, што представља значајан ресурс за експлоатацију, преваходно од стране дрвопрерађивачке индустрије. Значајне површине представља и необрасло шумско земљиште, шибљаци и голети подесне за пошумљавање и површине неподесне за пошумљавање и газдовање, чија површина износи 121.666 ха. То упућује на предузимање одређених активности с циљем обнове шумског фонда углавном у дјеловима Републике Српске, с површинама под шумом мањом од 30% (Источна Херцеговина).

Пошумљавање представља важну мјеру у сектору шумарства. Укупне пошумљене површине шума у периоду 2002–2006. година су износиле 7.496 ха, од чега пошумљене површине лишћара су износиле 1.085 ха, а четинара 6.441 ха. (граф. бр. 12).

⁴⁹ Напомена: Вриједности се односе на површине шума на крају године.

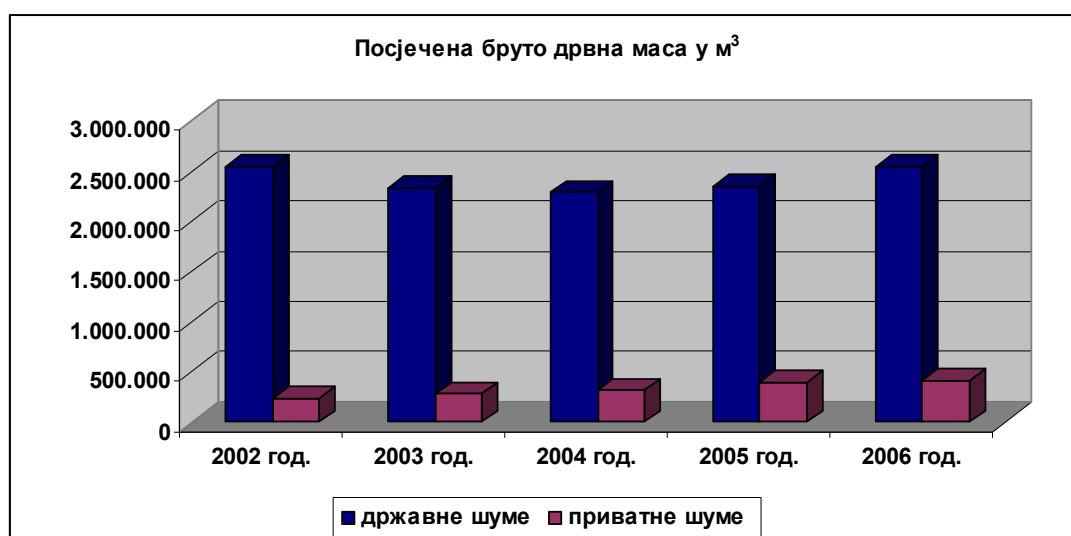
⁵⁰ Извор: Статистика шумарства, број 7, Статистички билтет, Бања Лука, 2007. година. Напомена: Приказане површине представљају површине шума на крају године.

Граф. бр. 12: Пошумљавање шума у периоду 2002–2006. године⁵¹

Искоришћавање шума у РС показује да је укупна посјечена бруто дрвна маса за период 2002–2006. година износила од 2.782.618 до 2.975.991 м³, при чему је више посјечено државних шума у односу на приватне шуме (граф. бр. 13). Званична статистика показује да према категоријама шума и врстама састојина, у погледу сјече предњаче високе шуме с природном обновом лишћара како чистих састојина, тако и мјешовитих, а затим и изданачке шуме (табела бр. 21)⁵².

Граф. бр. 13: Искоришћавање шума у периоду 2002–2006. године⁵³

У структури сјече према врстама састојина шума, у 2006. години је посјечено више мјешовитих састојина лишћара-четинара, у односу на чисте састојине, што је сасвим разумљиво с обзиром на већи удио мјешовитих у укупној структури површина шума, у односу на чисте састојине. Укупна сјеча шума у 2006. години је износила 2.948.785 м³.

⁵¹ Извор: Статистика шумарства, број 7, Статистички билтет, Бања Лука, 2007. година.

⁵² Напомена: Приказани подаци се односе само на 2006. годину.

⁵³ Извор: Статистика шумарства, број 7, Статистички билтет, Бања Лука, 2007. година.

Табела бр. 21: Посјечена бруто дрвна маса према категоријама шума и врстама састојина у м³ за период 2006. године⁵⁴

Категорија шума	Врста дрвећа	Посјечено у м ³	
		чисте састојине	мјешовите састојине
Високе шуме	четинари	58.834	315.648
	лишћари	377.225	596.714
	лишћари-четинари		1.221.372
	укупно	436.059	2.133.734
Изданачке шуме	четинари	46	88
	лишћари	58.086	311.349
	лишћари-четинари		1.340
	укупно	58.132	312.777
Остале шуме	четинари	253	7
	лишћари	4.058	3.495
	лишћари-четинари		270
	укупно	4.311	3.772
Укупно	четинари	59.133	315.743
	лишћари	439.369	911.558
	лишћари-четинари		1.222.982
	укупно	498.502	2.450.283
Укупно чисте и мјешовите састојине		2.948.785	

Споредни производи и услуге шума Републике Српске могу заузимати значајно мјесто у економији шумарства. Поред осталог, велики је број јестивих гљива попут: вргања, рујнице, смрчка, сунчанице, затим различите врсте шумског воћа попут: дивљих јабука, трешања, крушака, трњине, дрена, шумских јагода, дивље купине и малине, те пужеви, као и љековито и медоносно биље.

Познавање и искоришћавање споредних шумских производа представља, између осталог, једну од могућности повећања прихода руралних домаћинстава. Стога једна од предложених мјера у Стратегији руралног развоја ће се управо односити на могућности коришћења споредних шумских плодова, као и услуга шума (туризам, рекреација, лов и риболов) од стране приватних шумовласника, како би се осигурао додатни приход руралних домаћинстава, повећала запосленост и обезбиједила база за њихов одрживи развој.

Највеће штете у државним шумама су првенствено последица дјеловања инсеката и биљних болести, елементарних непогода и антропогеног или људског фактора. Велику препреку у коришћењу шума у ширем смислу (поред производних намјена и коришћење шума у едукативне, научне, рекреативне намјене), свакако представљају и минирани површине у државном сектору шума. Према подацима којим располажу шумска газдинства ЈПШ „Шуме Републике Српске“, минирани површине шума у државном сектору износе око 9.200,87 ха, од

⁵⁴ Извор: Статистика шумарства, број 7, Статистички билтет, Бања Лука, 2007. година.

чега је највише минираних површина на простору доњедринског и горњедринског шумско-привредног подручја (подручје општине Сребреница и Фоча).

Ловство представља јавну дјелатност и обухвата мјере заштите и узгоја дивљачи, уређење ловишта и рационално коришћење дивљачи и ловишта, остварено кроз еколошку, друштвену, спортску и привредну дјелатност. У РС, Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде обавља управне и друге стручне послове, који се директно односе на ловство и ловну привреду, а регулисано је Законом о ловству („Службени гласник Републике Српске“, број 4/02 и 34/08). Ловство представља јавну дјелатност и обухвата мјере заштите и узгоја дивљачи, уређење ловишта и рационално коришћење дивљачи и ловишта, остварено кроз еколошку, друштвену, спортску и привредну дјелатност.

Сходно намјени, ловство, па самим тим и ловишта се могу класификовати као:

- Привредно ловство/ловиште – подразумијева бављење ловством с циљем остваривања дохотка,
- Спортско ловство/ловиште – подразумијева бављење ловством с циљем личног задовољења, као и рекреације чланова ловачких удружења,
- Привредно-спортско ловство/ловиште – подразумијева комбинацију привредног и спортског ловства,
- Те ловство/ловиште с посебном намјеном, које се установљава с циљем обављања научних истраживања, образовања, заштите ријетке и проређене дивљачи, те за друге потребе, које су дефинисане посебним законским прописима.

Република Српска тренутно располаже с 91 ловиштем, која су од стране Министарства пољопривреде, шумарства и водопривреде дата на управљање и газдовање, овисно од начина установљавања ловишта, према одређеним категоријама корисника на следећи начин:

- Четири шумска газдинства и два национална парка газдују с шест посебних ловишта, а на основу рјешења о установљењу ловишта је одређен корисник,
- За 10 привредних ловишта је рјешењем о установљењу ловишта одређен корисник, 75 ловишта, којима рјешењем о установљењу није одређен корисник, дата су на коришћење након јавног оглашавања привредним субјектима (13) и ловачким удружењима (62)⁵⁵.

Укупна површина ловишта у 2006. години је износила 236.300 ха, а у структури површина, ловне чине 214.100 ха, а неловне површине 22.200 ха⁵⁶.

Структура дивљачи у ловиштима је разноврсна. Разликују се заштићене и незаштићене врсте дивљачи, при чему од заштићених врста дивљачи најдоминантнији су дивокоза и медвјед. Од незаштићених врста дивљачи се издвајају вук и лисица (табела бр. 22)⁵⁷.

Поред богате фауне, на подручјима неких ловишта се налазе и ријетке и заштићене биљне врсте, као нпр. ловиште „Сјемећ“ Рогатица, станиште *мечје лијеске*, која се простире на надморским висинама од 1.040 м. Шуме мечје лијеске су најчешће заштитног карактера, с цијењеним дрветом, чија боја је слична боји медвјежег крзна. На локалитету Лијеска–Борике се налази примјерак *мечје лијеске* стар и до 450 година. На истом ловишту, друга по значају ријетка и заштићена биљна врста је *Панчићева оморика*, чија станишта припадају подручју средњег тока ријеке Дрине, односно између Бајине Баште, Вишеграда и Рогатице, те на планинама Вигор и Радомишљи⁵⁸.

⁵⁵ Извор: Информација о стању и смјерницама за даљни развој у сектору ловства, Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде Републике Српске, Бања Лука, јуни 2008. године.

⁵⁶ Извор: Статистика шумарства, број 7, Статистички билтен, Бања Лука 2007. година.

⁵⁷ Извор: Статистика шумарства, број 7, Статистички билтен, Бања Лука 2007. година.

⁵⁸ Извор: ЛПШ „Шуме Републике Српске“ www.sumers.org

Табела бр. 22: Бројно стање дивљачи у 2006. години

Врста дивљачи	Број	Врста дивљачи	Број
јелен	59	јаребица	12
срна	27	фазан	55
дивокоза	1.033	вук	855
медвјед	556	јазавац	1
зец	83	лисица	11
дивља свиња	8	куна	6
тетријиб велики	619	-	-
УКУПНО			3.325

Једино ловиште у Републици Српској, које је прихватило *FSC стандарде* је ловиште у оквиру шумског газдинства „Маглић“ Фоча. Тиме је практично прихваћен концепт одрживог газдовања ловиштем у складу с међународним стандардима, а у циљу:

- еколошки одговорно,
- друштвено корисно и
- економски одрживо газдовање шумом.

Већина ловишта у Републици Српској су опремљена с ловно-узгојним и ловно-техничким објектима, као и адекватним смјештајним капацитетима (ловачки домови; око 160, ловачка кућа, мотели).

Национални паркови представљају подручје посебних природних вриједности и одлика еколошког, научног, културног, историјског, образовног и здравствено-рекреативног значаја. (*Службени гласник РС*“, број 21/96).

На подручју Републике Српске постоје два национална парка:

- Национални парк „Сутјеска“, са сједиштем на Тјентишту, површине 9.051 ха и
- Национални парк „Козара“, са сједиштем у Приједору површине од 5.831 ха.

Генерално, подручја националних паркова Републике Српске се одликују значајним биодиверзитетом биљног и животињског свијета: шумски плодови, гљиве, љековито биље, затим различите врсте дивљачи: срна, дивокоза, дивља свиња, тетријиб, зец и др.

Табела бр. 23: Отвореност националних паркова (км путева на 1000 ха)⁵⁹

Национални парк	Површина НП	км пута	Отвореност шума
Козара	5.831	34	5,83
Сутјеска	9.051	85,4	9,44
УКУПНО	14.882	119,40	8,02

У погледу путне инфраструктуре, укупна дужина саобраћајница у националним парковима износи 8,02 км/1000 ха. С циљем обезбјеђивања значајније отворености националних паркова, неопходна су већа финансијска улагања.

⁵⁹ Извор: Министарство за просторно уређење, грађевинарство и екологију РС, Стратегија заштите природе.

6.3. Дрвопрерада

Развој дрвопрерађивачке индустрије Републике Српске базира се првенствено на богатом шумском капиталу, с обзиром на то да се око 1.015.042 ха или око 40% територије Републике Српске налази под шумом. Поред изузетно великог значаја подсектора дрвопрераде у укупном привредном развоју ентитета, дрвопрерада представља, између осталог, један од темеља социоекономског развоја руралних подручја Републике Српске. Као потврда наведеној констатацији су индикатори, обрађени у овој анализи, који јасно показују, да у неким изразито руралним општинама Републике Српске (Шипово, Кнежево, Соколац, Хан Пијесак, Рибник), дрвопрерада представља кључни фактор развоја подручја наведених општина.

Према подацима Министарства привреде, енергетике и развоја, у Републици Српској има око 457 дрвопрерађивачких капацитета. Распоред дрвопрерађивачких капацитета углавном је у складу с просторним распоредом подручја, која највише обилују шумама и шумским земљиштем. Стога и не чуди чињеница да је у појединим доминантним шумским зонама управо и највећа концентрација, односно број дрвопрерађивачких капацитета. С циљем што подробнијег увида у стање дрвопрерађивачке индустрије Републике Српске, анализа обухвата приказ следећих индикатора:⁶⁰

- Број дрвопрерађивачких капацитета по општинама и укупно по регијама, као и у односу на степен развијености општина у Републици Српској,⁶¹
- Степен обраде дрвопрерађивачких капацитета по регијама,
- Укупни остварени приходи дрвопрерађивачких капацитета по регијама,
- Удио оствареног извоза појединих дрвопрерађивачких капацитета по општинама и регијама у укупном оствареном приходу и
- Број запослених у дрвопрерађивачким капацитетима у регијама.

Број дрвопрерађивачких капацитета и степен развијености, посматрано по општинама и регијама је врло различит. Према регионалној заступљености, највећа концентрација дрвопрерађивачких капацитета се налази у регији Бања Лука, која броји око 159 предузећа. Општина која броји највише дрвопрерађивачких капацитета је општина Шипово, а затим и општина Мркоњић Град.

Предузећа су организована као друштва с ограниченом одговорношћу, а у погледу сјече дрвног сортиманта с овог подручја, најдоминантније врсте су буква, храст, јела и смрча.

На подручју регије Приједор, примат у погледу броја дрвопрерађивачких капацитета има општина Приједор, с 13 предузећа. Углавном сва предузећа су према својинском облику организована као д.о.о., а од дрвног сортиманта за сјечу највише користе букву, храст, јелу, смрчу, али и багрем и липу.

Укупан број дрвопрерађивачких капацитета с подручја регије Добој је 39, с доминантним учешћем општина Петрово и Теслић.

Иако је општина Бијељина смјештена на подручју, које се одликује равничарско-брдским рељефом и незнатно заступљеним шумским потенцијалом, у односу на друге општине у регији, има највише дрвопрерађивачких капацитета. Разлог томе је, да се дрво за прераду у овим дрвопрерађивачким капацитетима углавном обезбјеђује с подручја општина, односно из шумских газдинстава, која су богата овим ресурсом и то углавном из западног и сјеверозападног дијела РС. Географски, то су углавном рубне општине, богате шумом попут Рибника, Петровца, Кнежева, Шипова. Надаље, оваква прерасподјела сировина има негативне посљедице за наведене општине, које се огледају у погоршању социоекономског развоја датих подручја општина, који се између осталог базира на развоју дрвопрераде, заснован превасходно на значајном шумском капиталу.

Регија Источно Сарајево у односу на остале регије има највећи број дрвопрерађивачких капацитета, што је и очекивано с обзиром на богатство у шумама и шумским земљиштем,

⁶⁰ Наведени показатељи су анализирани на основу података Министарства привреде, енергетике и развоја РС за период до 16.06.2008. године.

⁶¹ Напомена: Број дрвопрерађивачких капацитета у односу на степен развијености општина у РС је извршен на основу ранг листе, приказане у сепарату, који се односи на територијалну и административну подјелу РС.

којима обилују подручја датих општина. У погледу броја дрвопрерађивачких општина у регији, највећу бројност имају општине Пале и Соколац, а затим и Хан Пијесак и Рогатица.

Регија, која има најмањи број дрвопрерађивачких капацитета је регија Требиње, преваходно због доминантног подручја крша, које се простире на површинама општина Требиње, Билећа, Љубиње и Берковићи, као и дијеловима општина Гацко и Невесиње⁶².

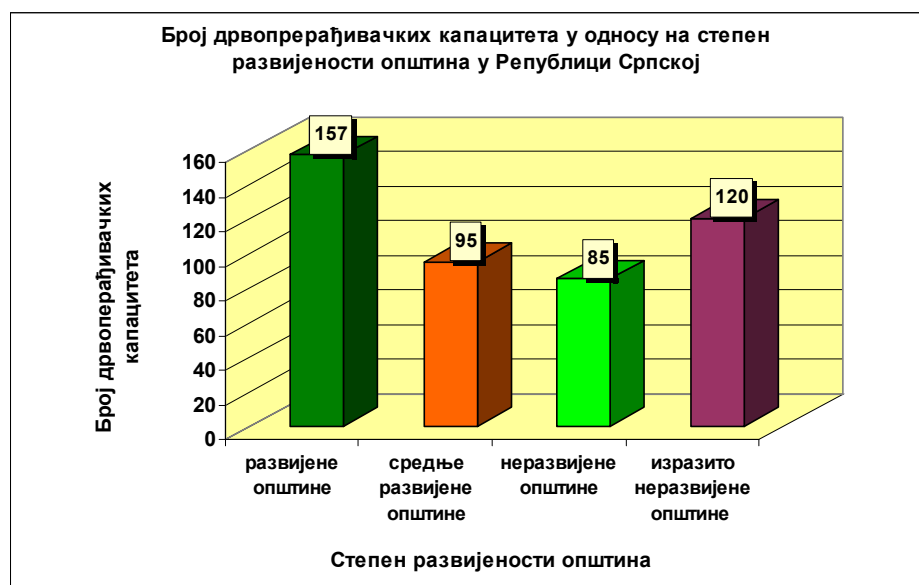
Табела бр. 24: Преглед дрвопрерађивачких капацитета по регијама РС

Ред. бр.	Регија	Број општина	Број дрвопрерађивачк. капацитета
1.	Бања Лука	15	159
2.	Приједор	4	30
3.	Добој	6	39
4.	Бијељина	10	59
5.	Источно Сарајево	12	166
6.	Требиње	3	4
УКУПНО			457

Јединице локалне самоуправе, односно општине, сходно утврђеним критеријумима од стране Народне скупштине Републике Српске, могу се подијелити у четири групе: развијене општине; средње развијене општине; неразвијене општине и изразито неразвијене општине.

У погледу наведених група развијености општина, број дрвопрерађивачких капацитета у Републици Српској се значајно разликује, како то илуструје и граф. бр. 14.

Граф. бр. 14: Број дрвопрерађивачких капацитета у односу на степен развијености општина

Приказ у граф. бр. 14. говори да је највећа заступљеност дрвопрерађивачких капацитета у развијеним општинама (157), изразито неразвијеним општинама (120), а затим и у средње развијеним општинама (95). Број дрвопрерађивачких капацитета у неразвијеним општинама није занемарив и износи (85). Значајна заступљеност дрвопрерађивачких капацитета у изразито неразвијеним, неразвијеним и средње развијеним општинама говори да је дрвопрерада један од главних темеља развоја датих општина, посебно имајући у виду да неке од тих општина припадају групи рубних, изразито руралних општина, мале густине насељености.

⁶² Извор: ЈПШ „Шуме Републике Српске“.

Према степену обраде и прераде дрвета у Републици Српској, највећи удио чине дрвопрерађивачки капацитети с примарном прерадом дрвета од 86,84%, а затим полуфинализери с удјелом од 9,43%. Највећи број дрвопрерађивачких капацитета, са доминантном примарном прерадом дрвета се налази у неразвијеним и изразито неразвијеним општинама, које се са аспекта одређивања руралности (мала густина насељености) могу окарактерисати као рурална подручја. Тако, нпр., у општини Шипово, која спада у ред неразвијених општина, од укупно 38 дрвопрерађивачких капацитета, у 34 доминира примарна обрада и прерада дрвета, а у преостала четири полуфинална прерада.

Зато је неопходно у стратешком дијелу овог документа дефинисати циљеве или прецизније хијерархију циљева, као и мјере, које ће се односити на повећање степена финализације обраде и прераде дрвета у дрвопрерађивачким капацитетима, настањеним у руралним подручјима Републике Српске, а тиме директно утицати и на повећање конкурентности овог сектора у цјелини (*Стратешки циљ 3.*).

Међутим, повећање степена обраде и прераде дрвета није једини приоритет повећању конкурентности домаће дрвопрерађивачке индустрије. Јачање људског капитала, кроз стицање нових знања и вјештина, сарадња с релевантним институцијама, успостављени системи квалитета управљања у дрвопрерађивачким капацитетима, такође су значајни за унапређење конкурентности овог сектора.

Граф. бр. 15: Структура дрвопрерађивачких капацитета према степену обраде и прераде дрвета у Републици Српској

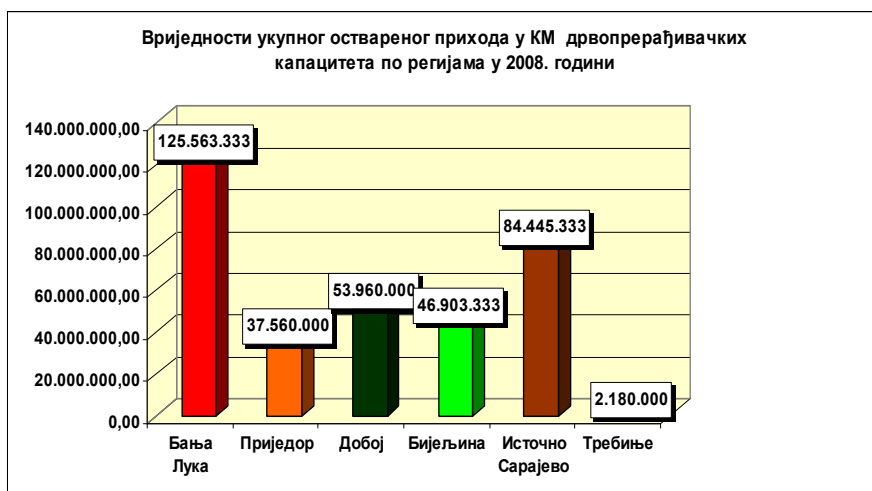

Остварени приходи дрвопрерађивачких капацитета су већи у оним општинама и регијама, у којима је њихова заступљеност већа, који имају савременију опрему и организацију рада. Укупна сума остварених прихода дрвопрерађивачких капацитета је износила 350.612.000 КМ⁶³.

Процентуално, највећи удио у укупним оствареним приходима има регија Бања Лука 35,81%, а затим регија Источно Сарајево од 24,10%. Најмање приходе су остварила предузећа из регије Требиње, удио прихода у укупним износи 0,62%.

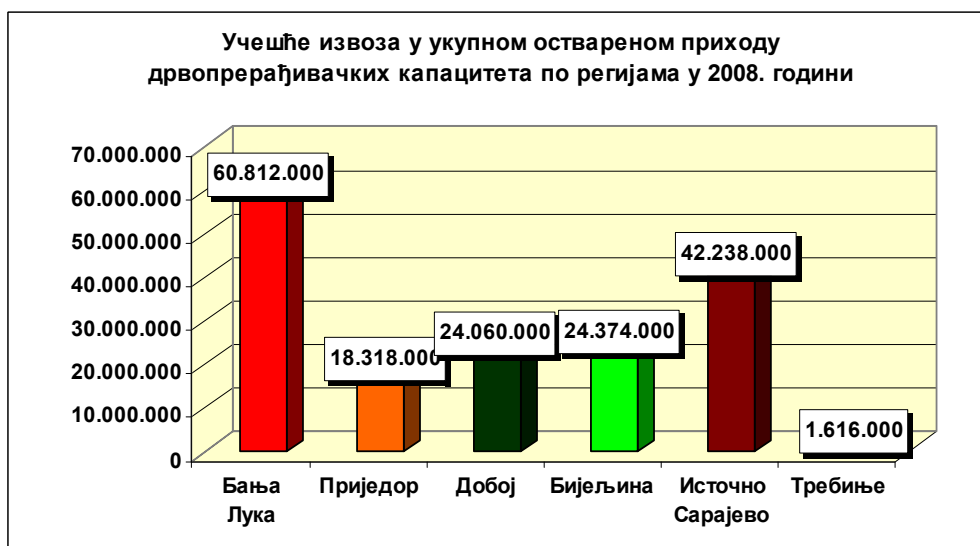
Граф. бр. 16: Остварени приход дрвопрерађивачких капацитета по регијама у 2008. години

⁶³ Напомена: Преглед дрвопрерађивачких капацитета у РС закључно са 16.06.2008. године, Подаци Министарства привреде, енергетике и развоја.

Укупно остварени извоз дрвопрерађивачких капацитета у Републици Српској⁶⁴ је износио 171.418.000 КМ. У односу на укупни остварени приход дрвопрерађивачких капацитета, удио извоза се креће око 48,89%. У структури удјела извоза, највише су оствариле регије Бања Лука (35,5%) и Источно Сарајево (24,64%).

Граф. бр. 17: Удио извоза у укупном приходу дрвопрерађивачких капацитета по регијама у 2008. години

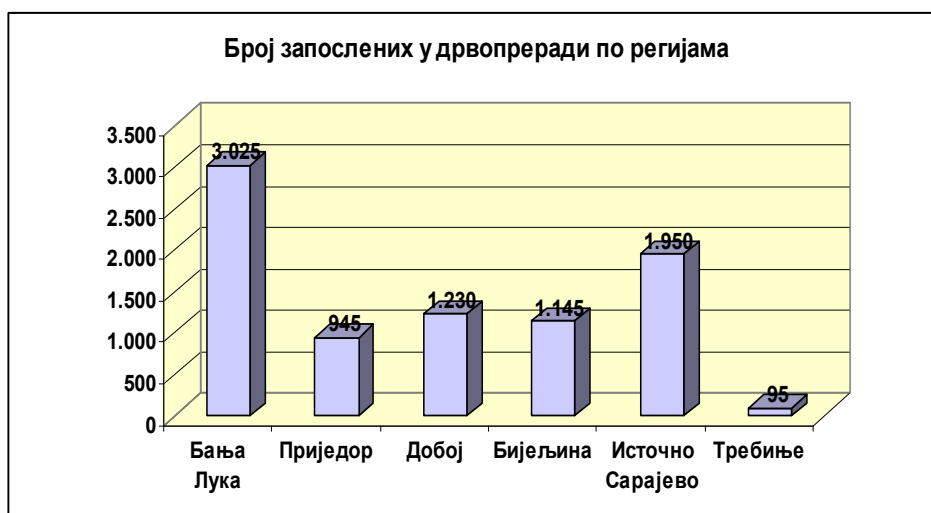

Број запослених у дрвопреради Републике Српске⁶⁵ износи 8.390. Посматрано по регијама Републике Српске, највише је запослених у регији Бања Лука (3.025), а најмање у регији Требиње (95).

Граф. бр. 18: Број запослених у дрвопрерађивачким капацитетима по регијама у Републици Српској

⁶⁴ Напомена: Преглед дрвопрерађивачких капацитета у РС закључно са 16.06.2008. године, Подаци Министарства привреде, енергетике и развоја.

⁶⁵ Напомена: Преглед дрвопрерађивачких капацитета у РС закључно са 16.06.2008. године, Подаци Министарства привреде, енергетике и развоја.

Дакле, на основу представљених индикатора може се закључити да у погледу развоја дрвопрерађивачке индустрије предњаче регије Бања Лука и Источно Сарајево. Највећа концентрација дрвопрерађивачких капацитета, а тиме и највећи број запослених, највећи приход, као и удио извоза у укупном приходу, налази се управо у ове двије регије. Степен обраде и прераде дрвета у дрвопрерађивачким капацитетима је на веома ниском технолошком нивоу, што условљава да у структури извоза производа дрвета доминира обловина и дрвена грађа.

6.4. Мала и средња предузећа

Темељ развоја привреде европских земаља представљају мала и средња предузећа. Значај развоја овог сектора у Републици Српској се првенствено огледа у повећању запослености, повећању извозних активности, смањењу платног дефицита, јачању материјалних претпоставки за развој друштвених дјелатности, те смањењу разлика у развоју (тзв. мезо) регија.

Да би се креирало повољно пословно окружење за развој малих и средњих предузећа у Републици Српској, неопходно је било успоставити институционални оквир, као и обезбиједити финансијску подршку за развој овог сектора. На том пољу досада је дефинисана законска регулатива, израђен кровни документ: *Стратегија развоја малих и средњих предузећа у Републици Српској за период 2006–2010. године*, основане институције подршке развоју МСП-а; Републичка агенција за развој малих и средњих предузећа, двадесет локалних агенција, четири регионална центра Републичке агенције, те обезбијеђена средства за подстицај развоја МСП-а из Развојног програма РС за период 2007–2010. године.

С циљем приближавања ЕУ, БиХ је у јуну 2003. године, заједно с осталим земљама Западног Балкана: Албанијом, Хрватском, Македонијом, Србијом и Црном Гором потписала Европску повељу за мала и средња предузећа, која дефинише десет принципа, значајних за побољшање пословног амбијента за развој малих и средњих предузећа, а односе се на:

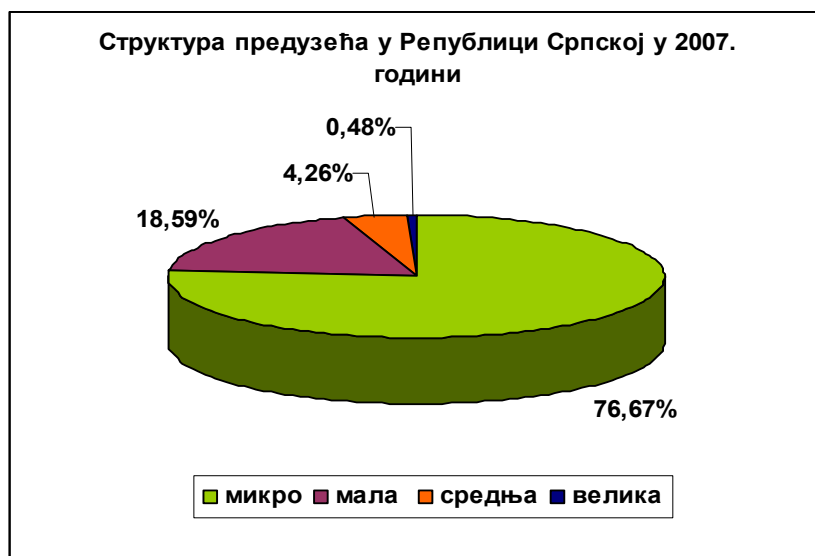
- Образовање и обуку у подручју предузетништва,
- Јефтиније и брже покретање малих и средњих предузећа,
- Бољу легислативу и прописе,
- Стицање пословних вјештина,
- Побољшање *on line* приступа,
- Боље коришћење предности јединственог тржишта,
- Пореску и финансијску политику,
- Јачање технолошких капацитета малих предузећа,
- Успјешне моделе електронског пословања и врхунске подршке малом бизнису и
- Развој јачег, ефикаснијег представљања интереса малих и средњих предузећа на нивоу ЕУ и државном нивоу.

Мала предузећа су правна лица, која запошљавају просјечно годишње од 11 до 50 радника, остварују укупни годишњи приход од продаје до 4.000.000,00 КМ или имају збир билансне активе у вриједности до 2.000.000,00 КМ. Микро предузећа запошљавају просјечно годишње до десет радника. Средња предузећа су правна лица, која запошљавају годишње од 51 до 250 радника, остварују укупни годишњи приход од продаје до 20.000.000,00 КМ или имају збир билансне активе у вриједности до 10.000.000,00 КМ.

Према подацима Фонд ПИО РС, укупан број предузећа у 2007. години је износио 12.451.

У структури предузећа према величини у Републици Српској за исти посматрани период највећи удио су имала микро предузећа са око 76,67%, а затим мала са око 18,59%, (граф. бр. 19).

Граф. бр. 19: Структура предузећа према величини у Републици Српској у 2007. години

Генерално, у РС је у протеклом двогодишњем периоду примјетан пораст свих предузећа, тако да је од 2005. до 2007. године забиљежен раст за 22,15%.

Табела бр. 25: Број малих и средњих предузећа у Републици Српској за период 2005–2007. године⁶⁶

Ред. бр.	Предузеће	2005. година	2006. година	2007. година	Повећање 2005–2007. године у %
1.	Микро	7.641	8.601	9.546	24,93
2.	Мала	2.031	2.178	2.315	13,98
3.	Средња	472	503	530	12,29
УКУПНО		10.144	11.282	12.391	22,15

У структури малих и средњих предузећа по секторима у 2007. години, највећи удио чине мала и средња предузећа у сектору трговине на мало и велико (42,87%), оправци моторних возила и предмета за личну употребу, прерађивачке индустрије (18,36%), те у саобраћају, активностима у вези с некретнинама и грађевинарству.

Табела бр. 26: Структура малих и средњих предузећа по дјелатностима у Републици Српској за 2007. Годину

⁶⁶ Извор: Фонд ПИО РС.

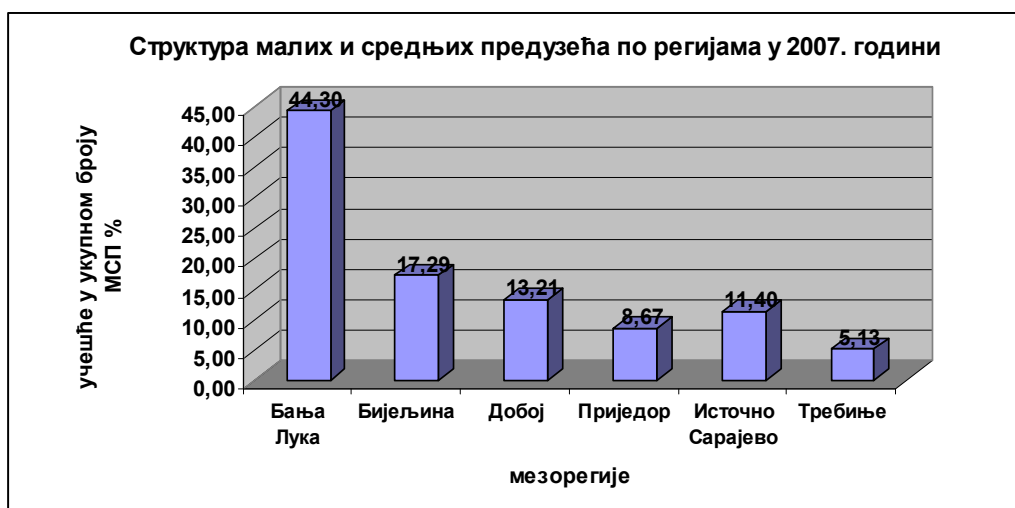
Р. бр.	Сектор	Предузеће			Укупно МСП	Учешће МСП у укупном броју %
		Микро	Мало	Средње		
1.	Подручје А – Пољопривреда, лов и шумарство	387	131	40	558	4,50
2.	Подручје Б – Рибарство	11	6	3	20	0,16
3.	Подручје Ц – Рударство	66	17	2	85	0,69
4.	Подручје Д – Прерађивачка индустрија	1.493	586	196	2.275	18,36
5.	Подручје Е – Производња и снабдијевање електричном енергијом, гасом и водом	70	68	44	182	1,47
6.	Подручје Ф – Грађевинарство	506	196	52	754	6,09
7.	Подручје Г – Трговина на велико и трговина на мало; оправка моторних возила, мотоцикала и предмета за личну употребу и домаћинство	4.450	773	89	5.312	42,87
8.	Подручје Х – Угоститељство	152	54	8	214	1,73
9.	Подручје И – Саобраћај, складиштење и комуникације	816	187	42	1.045	8,43
10.	Подручје Ј – Финансијско посредовање	365	74	16	455	3,67
11.	Подручје К – Пословање некретнинама, изнајмљивање и пословне дјелатности	759	130	18	907	7,32
12.	Остале дјелатности ⁶⁷	471	93	20	584	4,71
УКУПНО		9.546	2.135	530	12.391	100,00

Укупан удио малих и средњих предузећа у производним секторима износи у пољопривреди и шумарству 31,27% у односу на услужне секторе, чији укупан удио се креће око 68,73%. Посматрајући однос удјела у структури малих и средњих предузећа за производну и услужну групу сектора, може се констатовати да је неповољан.

У погледу територијалне заступљености малих и средњих предузећа у Републици Српској у 2007. години највећи удио у укупном броју МСП је имала (мезо) регија Бања Лука са 44,30%, затим слиједе (мезо) регија Бијељина (17,29%), те регија Добој (13,21%), (Граф. бр. 20).

⁶⁷ У остале дјелатности спадају: државна управа, образовање, здравствени и социјални рад, те остале јавне, комуналне, друштвене, социјалне и личне услужне дјелатности.

Граф. бр. 20: Регионална структура малих и средњих предузећа у Републици Српској за 2007. годину

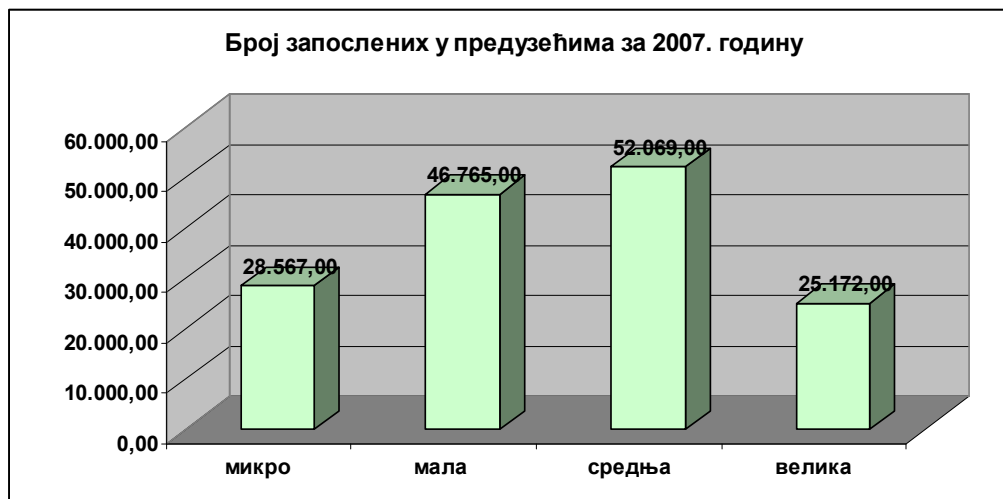

На основу приказа из Граф. бр. 20, уочава се велика разлика у територијалној заступљености малих и средњих предузећа. То се посебно односи на разлике у броју малих и средњих предузећа између регије Бања Лука и осталих регија унутар Републике Српске.

Од укупног броја запослених у Републици Српској у 2007. години, око 49,34% је било запослено у малим и средњим предузећима.

Према величини предузећа, највећи број запослених у 2007. години је био у средњим предузећима, а најмање у микро предузећима (Граф. бр. 21).

Граф. бр. 21: Број запослених према величини предузећа у 2007. години⁶⁸

За период 2005–2007. године број запослених лица у малим и средњим предузећима је константно растао, што потврђују и подаци приказани у наредној табели.

⁶⁸ Извор: Фонд ПИО РС.

Табела бр. 27: Број запослених у малим и средњим предузећима за период 2005–2007. године⁶⁹

Ред. бр.	Предузеће	2005. година	2006. година	2007. година	Повећање 2005–2007. године у %
1.	Микро	23.465	26.184	28.567	21,74
2.	Мала	40.789	44.034	46.765	14,65
3.	Средња	46.881	49.732	52.069	11,07
УКУПНО		111.135	119.950	127.401	14,65

По дјелатностима у 2007. години, највећи број запослених је био у малим и средњим предузећима, која се баве трговином на мало и велико и прерађивачком индустријом. У структури предузећа по дјелатностима, највећи број запослених су имала средња предузећа у прерађивачкој индустрији, чак око 20.204 и мала предузећа у сектору трговине на мало и велико, око 14.708. Најмањи број запослених су имала микро предузећа у сектору рибарства 29. Упоредјујући број запослених у производним дјелатностима с бројем запослених у услужним дјелатностима, уочава се значајна заступљеност запослених у услужним дјелатностима у односу на производне. Дакле, и у погледу броја запослених према групама дјелатности, структура малих и средњих предузећа је неповољна (Табела бр. 28).

⁶⁹ Извор: Фонд ПИО РС.

Табела бр. 28: Број запослених према дјелатностима у малим и средњим предузећима за 2007. годину⁷⁰

Ред. бр.	Сектор	Предузеће			Укупно запослени у МСП	Учешће запосл. у укупном броју (%)
		Микро	Мало	Средње		
1.	Подручје А – Пољопривреда, лов и шумарство	1.079	2.545	3.979	7.603	5,97
2.	Подручје Б – Рибарство	29	98	202	329	0,26
3.	Подручје Ц – Рударство	216	349	180	745	0,58
4.	Подручје Д – Прерађив. индуст.	4.876	12.753	20.024	37.833	29,70
5.	Подручје Е – Производња и снабдјевање електричном енергиј., гасом и водом	216	1.805	4.274	6.295	4,94
6.	Подручје Ф – Грађевинарство	1.742	3.962	5.754	11.458	8,99
7.	Подручје Г – Трговина на в. и м.; оправка моторних возила, мотоцикла и предмета за личну употребу и домаћинство	12.665	14.708	7.506	34.879	27,38
8.	Подручје Х – Угоститељство	469	1.193	738	2.400	1,88
9.	Подручје И – Саобраћај, складиштење и комуникације	2.617	3.487	4.553	10.657	8,36
10.	Подручје Ј - Финансијско посре.	1.158	1.159	1.573	3.890	3,05
11.	Подручје К - Пословање некретнинама, изнајмљивање и пословне дјелатности	2.100	2.538	1.463	6.101	4,79
12.	Остале дјелатности ⁷¹	1.400	2.168	1.643	5.211	4,10
УКУПНО		28.567	46.765	52.069	127.401	100,00

У 2007. години, на основу расположивих података из Агенције за посредничке и информатичке услуге, укупан приход, који су остварили привредни субјекти Републике Српске је износио 13.433.927.115 КМ. У укупном приходу, највеће учешће су имала мала и средња предузећа са 77,42%, или 10.400.546.372 КМ. Удио прихода великих предузећа је био 22,58% или 3.033.380.742 КМ.

У структури укупног прихода малих и средњих предузећа, највеће учешће у 2007. години су имала мала предузећа с 4.630.000.450 КМ или с удјелом од 44,52%, а затим средња предузећа с 3.365.104.484 КМ или 32,35%.

⁷⁰ Извор: Фонд ПИО РС.

⁷¹ У остале дјелатности спадају: државна управа, образовање, здравствени и социјални рад, те остале јавне, комуналне, друштвене, социјалне и личне услужне дјелатности.

У структури прихода малих и средњих предузећа према дјелатностима, највеће приходе су остварила предузећа у секторима трговине на мало и велико у висини од 5.556.600.749 или 53,43% и прерађивачкој индустрији са 2.040.151.797 или 19,62%.

Учешће прихода од продаје производа на иностраном тржишту малих и средњих предузећа у 2007. години је највише забиљежено код сектора прерађивачке индустрије. Удио оствареног прихода од продаје производа у прерађивачкој индустрији се кретао око 51,21%. У структури предузећа за исти посматрани период, највећи приход од продаје производа на иностраном тржишту су остварила средња предузећа. Укупан приход од продаје производа, који су остварила средња предузећа је износио 334.697.785 КМ или процентуално 36,12%. Посматрано по групама дјелатности, производне дјелатности остварују већи приход од продаје производа на иностраном тржишту у односу на услужне дјелатности.

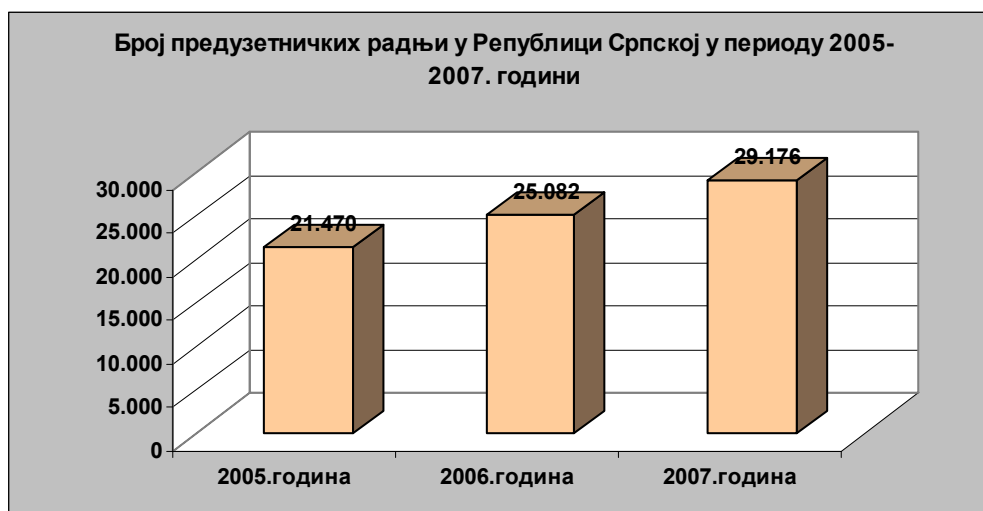
Табела бр. 29: Број новорегистрованих малих и средњих предузећа 2005–2007. године⁷²

Редни број	Предузеће	2005. година	2006. година	2007. година
1.	Микро	792	944	950
2.	Мала	163	163	133
3.	Средња	53	31	26
УКУПНО		1.008	1.138	1.109

У структури предузећа, за период 2005–2007. година, евидентно је знатно повећање броја новорегистрованих микро предузећа за око 19,95%. Код малих предузећа је забиљежено смањење броја новорегистрованих предузећа за око 18,40%. Број новорегистрованих средњих предузећа у 2007. години у Републици Српској је износио 26, што је у односу на 2005. годину мање за чак 50% (Табела бр. 29).

У погледу бројности занатско-предузетничких радњи, због једноставнијег поступка регистрације и регулативе пословања, њихов број је значајно већи у односу на мала и средња предузећа. У 2007. години, број занатско-предузетничких радњи у Републици Српској је износио 29.176, што је у односу на 2006. годину веће за 16,32%, односно на 2005. годину за око 35,89% (Граф. бр. 22).

Граф. бр. 22: Број предузетничких радњи у Републици Српској у периоду 2005–2007. година⁷³

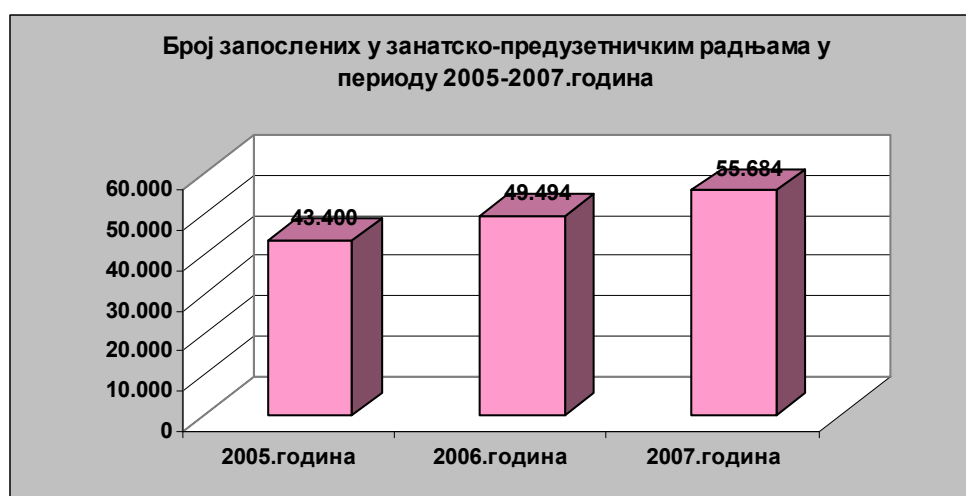
Упоредо с повећањем броја занатско-предузетничких радњи у периоду 2005–2007. године, дошло је и до повећања броја запослених. У 2007. години укупан број запослених у

⁷² Извор: Фонд ПИО РС.

⁷³ Извор: Фонд ПИО РС.

занатско-предузетничким радњама је износио 55.684, што је у односу на 2006. годину веће за 12,50%, односно на 2005. годину за 28,30% (граф. бр. 23).

Граф. бр. 23: Број запослених у занатско-предузетничким радњама у периоду 2005–2007. године⁷⁴

Број малих и средњих предузећа (укључујући и занатско-предузетничке радње) по становнику у Републици Српској за период 2005–2007. године је имао тенденцију постепеног раста. Број малих и средњих предузећа на 1000 становника се кретао од 19,1 у 2005. години до 24,8 у 2007. години (табела бр. 30). Ово представља значајан напредак, имајући у виду чињеницу да је у БиХ, у 2002. години на 1000 становника број малих и средњих предузећа био 7.

Табела бр. 30: Број малих и средњих предузећа на 1000 становника⁷⁵

Опис	2005. година	2006. година	2007. година
Укупно МСП и предузетничких радњи	28.244	32.279	36.848
Број становника – процјене ⁷⁶	1.479.634	1.487.785	1.487.785
Број малих и средњих предузећа на 1000 становника	19,1	21,7	24,8

6.5. Рурални туризам РС

Развој сеоског туризма, као саставног дијела укупне туристичке привреде, имао би посебан значај у Републици Српској, базиран превасходно на богатом природном наслеђу; незагађеним ријекама, разноврсној флори и фауни, благој клими, као главном мотивирајућем фактору за привлачење великог броја туриста у рурална подручја, али и на једнако значајном културно-историјском наслеђу. Посебну културну вриједност представљају грађевине традиционалне архитектуре, производи кућне радности, специфични за ово подручје, кроз које се упознаје културно наслеђе народа у Републици Српској.

⁷⁴ Извор: Фонд ПИО РС.

⁷⁵ Извор: Фонд ПИО РС.

⁷⁶ Извор: Републички завод за статистику Републике Српске.

Поред тога, домаће становништво, које се бави пољопривредном производњом представља битан фактор развоја (агро) туризма у руралним подручјима. Поред економског ефекта, који пружа овај вид туризма, важан је и социјални ефекат, који се огледа у пружању могућности мушкарцима и женама, а посебно младима, свих социјалних категорија, бављење овом врстом дјелатности.

С обзиром на неуједначен економски развој појединих региона унутар Републике Српске⁷⁷, веома је важно истакнути, да рурални туризам представља, између осталог, један од расположивих механизма за успостављање уравнотеженог развоја.

Развој сеоског туризма, као допунске или комплементарне дјелатности има првенствено за циљ ревитализацију напуштених руралних подручја и обезбјеђење одрживог развоја истих у Републици Српској, кроз:

- Стварање нових радних мјеста и повећање запослености у руралним подручјима Републике Српске,
- Развој неких других дјелатности, који пружају индиректне услуге у руралном туризму,
- Очување локалног идентитета, традиције и обичаја, те амбијенталних и других вриједности у сеоским насељима,
- Развијање и промоција изворне, традиционалне и еколошке производње,
- Заустављање негативног тренда одласка становништва на релацији село–град, а тиме и спречавања даљне депопулације руралних подручја,
- Обезбјеђење подршке развоју инфраструктуре, која с друге стране доприноси развоју и неких других дјелатности у руралним подручјима и
- Пласман пољопривредних производа и производа кућне радиности кроз потрошњу од стране страних и домаћих туриста.

Иако је према званичним подацима Министарства трговине и туризма, у општинама Републике Српске имплементиран (или се планира имплементација) извјестан број пројеката с циљем унапређења развоја руралног туризма, још увијек постоје одређене препреке, односно фактори, који ограничавају развој овог потенцијалног облика туризма. То се првенствено односи на недовољно развијену инфраструктуру (с посебним нагласком на туристичку инфраструктуру), незнатан број смјештајних капацитета, што представља велики проблем приликом формирања јединственог туристичког производа села у Републици Српској. Кључни, лимитирајући фактор представља и недовољна информисаност домаћег становништва о свим позитивним ефектима, посебно о економским, које пружа сеоски туризам.

Тренутно у Републици Српској *не постоји ниједно регистровано туристичко-сеоско домаћинство*, које се бави пружањем туристичко-угоститељских услуга, изузев одређеног броја пружалаца ових услуга у сеоским подручјима, који издају своје собе и куће за одмор, али нису регистровани за обављање ове врсте дјелатности. Број таквих домаћинстава је ограничен на капацитет кућног смјештаја од 52 домаћинства с комплетним туристичким аранжманом на подручју општине Рибник, затим 10 домаћинстава с подручја општине Гацко и домаћинства, која пружају услуге смјештаја с подручја општине Калиновик⁷⁸.

Да је заиста ријеч о недовољној информисаности домаћег становништва, говори и чињеница да би само око 1,51% руралних домаћинстава било спремно да, између осталог, инвестира у покретање ове врсте дјелатности⁷⁹.

Сумирајући све напријед представљено, може се закључити да реално постоје могућности развоја овог перспективног вида туризма, али кроз конкретизацију мјера, које би подразумијевале:

⁷⁷ Према планираној регионалној организацији РС: Просторни план РС до 2015. године.

⁷⁸ Подаци Министарства трговине и туризма о могућностима развоја руралног туризма у РС, 2008. година.

⁷⁹ Резултати истраживања до којих се дошло анкетирањем сеоских домаћинстава у руралним подручјима Републике Српске, Институт за економику пољопривреде, Пољопривредни факултет, Бања Лука, период јуни–јули 2008. године.

1. Квалитативну анализу руралних домаћинстава, односно идентификацију руралних домаћинстава путем анкетирања, како би се утврдио број домаћинстава, која желе да се баве овом врстом дјелатности,
2. Упознавање или информисање и обука руралних домаћинстава за обављање ове врсте дјелатности, односно упознавање с релевантном законском регулативом: Закон о туризму, пречишћен текст ("Службени гласник РС", бр: 112/07) и Правилника о начину пружања туристичко-угоститељских услуга у сеоском домаћинству ("Службени гласник РС", бр: 57/05)⁸⁰,
3. Категоризација руралних домаћинстава,
4. Формирање базе података о руралним домаћинствима,
5. Интересно удруживање сеоских домаћинстава и формирање локалних удружења руралног туризма⁸¹,
6. Успостављање сарадње између локалних удружења руралног туризма и представника Министарства трговине и туризма Републике Српске, Туристичке организације, с циљем организовања едукативних скупова (семинари, радионице, сајмови), ангажовањем властитих или иностраних консултаната земаља ЕУ, који имају искуства у бављењу овом врстом дјелатности. Такође, поред наведених владиних институција, мрежу носиоца развоја руралног туризма у Републици Српској би чинила Привредна комора Републике Српске – Удружење за туризам и угоститељство, туристичке агенције, факултети, као и општине, односно општинске туристичке организације (укупан број локалних ТО у Републици Српској је 54), центри за развој и унапређење села на локалном нивоу, те невладине организације, међународне организације у Републици Српској и други.
7. Промоција руралног туризма Републике Српске, заснована на изради промотивног материјала, *web* презентација, као и учешћу на важнијим сајамским манифестацијама у региону и шире.

Институционалну надлежност за област туризма на нивоу Републике Српске имају:

1. Министарство трговине и туризма, чије основне надлежности су доношење законских и подзаконских аката, стратешких докумената,
2. Туристичка организација, с циљем промоције и унапређења туризма, те обављања информативно-пропагандне дјелатности из области туризма и
3. Привредна комора Републике Српске – Удружење за туризам и угоститељство.

6.6. Заштита животне средине и управљање земљиштем

Владе Федерације БиХ и Републике Српске су у јулу 2000. године добиле грант Међународног развојног фонда (IDF-а) Свјетске банке за институционално јачање у сфери заштите животне средине. У оквиру овога гранта, почетком 2003. године, завршена је израда заједничког базног програмског документа, првог међуентитетског **Акционог плана заштите животне средине за Босну и Херцеговину, тзв. NEAP-а** (National Environmental Action Plan). Циљ NEAP-а БиХ је идентификација краткорочних и дугорочних приоритетних активности и стварање основе за припрему дугорочне стратегије заштите околиша, у складу са привредним и економским развојем Босне и Херцеговине и њеним друштвено-политичким уређењем. Намјера NEAP-а је израда заједничке политике заштите околиша у контексту програма макроекономских реформи, борбе против сиромаштва и процеса транзиције. Утврђено је осам приоритетних области NEAP-а: Водни ресурси/отпадне воде, Одрживи развој руралних

⁸⁰ Правилником о начину пружања туристичко-угоститељских услуга у сеоском домаћинству („Службени гласник РС“, бр: 57/05), уређени су минимални услови за пружање туристичко-угоститељских услуга у сеоском домаћинству и начин категоризације објеката у којима се пружају ове услуге.

⁸¹ Напомена: Рурални туризам обухвата неколико категорија, а то су: агротуризам, алтернативни, екотуризам, те сходно наведеној подјели се могу формирати удружења нпр. агротуризма, екотуризма и сл.

подручја, Управљање околишем, Заштита биолошке и пејзажне разноликости, Отпад/управљање отпадом, Привреда/одрживи развој привреде, Јавно здравље и Деминирање.

У склопу пројекта Европске комисије под називом "Припрема закона и политике за заштиту животне средине у БиХ" припремљен је сет закона који чине:

- Оквирни закон о заштити околиша/животне средине,
- Закон о заштити вода,
- Закон о заштити природе,
- Закон о управљању отпадом,
- Закон о заштити зрака/ваздуха и
- Закон о фонду за заштиту животне средине.

Сет закона усвојен је у Републици Српској у септембру 2002. године, објављен у "Службеном гласнику РС", број 52/02, те 54/02. У процесу је израда стратегије заштите природе која има за циљ да се у што већој мјери реализују захтјеви дефинисани законском регулативом из области заштите животне средине и програмским документима у којима су посебно дефинисани циљеви и мјере из области заштите природе: Акциони план за заштиту животне средине БиХ (NEAP) и Просторни план РС.

Један од важних циљева је и повезивање заштићених природних подручја РС у европске и свјетске мреже заштићених подручја (NATURA 2000, EMERALD), као и оспособљавање за размјену података са Европском агенцијом за животну средину (ЕЕА), уз коришћење индикатора и метода за прикупљање података уз адекватну софтверску подршку (CORINE biotope и сл.).

Надлежност проблематике заштите животне средине у Републици Српској припада Министарству за просторно уређење, урбанизам, грађевинарство и екологију.

У току је процес јачања институција из области заштите животне средине на нивоу БиХ, при чему је кроз пројекат МЕТАР (Mediterranean Environmental Technical Assistance Program) омогућена израда плана институционалне реорганизације у сфери заштите животне средине, развоја система мониторинга и процјене утицаја на животну средину и смјерница за њихову употребу.

Процесом усвајања нових ентитетских закона о заштити животне средине створени су финансијски услови за унапређивање развоја економске структуре повољне за животну средину, спречавање нових и отклањање насталих штета у животној средини, очување заштићених природних подручја, унапређење и примјена расположиве технологије и алтернатива, као и истраживање заштите животне средине.

Управљање земљиштем

Република Српска покрива површину од 2.446.780 ха од чега је 51,2% пољопривредно земљиште (1.252.311 ха) и 40% шумско земљиште (1.015.042 ха). Укупно обрадиво земљиште је 834.000 ха или 83% пољопривредног земљишта. Површине под ораницама износе 596.000 ха или 24% од укупних земљишних површина од кога је 41,6% (248.000 ха) необрађено. Према томе, Република Српска располаже са 0,89 ха пољопривредног или 0,64 ха обрадивог земљишта по становнику (оранице, баште, воћњаци, виногради, ливаде), а од тога се тренутно обрађује само око 0,20 ха (степен коришћења овог природног ресурса је низак, са тенденцијом даљег смањења).

Територија РС се условно може подијелити у три основна пољопривредна региона (агроеколошка подручја)⁸², равничарско-брежуљкасти, брдско-планински и субмедитерански регион. Равничарско-брежуљкасти регион се налази на сјеверу РС и представља основни ратарско-повртарски регион у РС. Главни ограничавајући фактор интензивне пољопривредне производње у овом региону су: нерегулисан водно-ваздушни режим, земљишта тешког механичког састава, киселе реакције, сиромашна у фосфору, хумусу и азоту. Брдско-планински регион простире се јужно од равничарско-брежуљкастог региона, са надморским висинама од 300–500 м у брдском дијелу и 500–1.000 м у планинском дијелу, све до субмедитеранског

⁸² Стратегија заштите природе, Министарство за просторно уређење, грађевинарство и екологију.

региона. Основна ограничења за пољопривредну производњу су: недостатак падавина, нагиб терена, тежак механички састав и често велика површинска каменитост. Трећи регион се налази на југу РС и укључује општине Требиње, Љубиње, Билећу и Берковиће који имају дјелимично медитеранску климу. Доминирају плитка земљишта на кречњачко-доломитним супстратима и са екстензивном вегетацијом.

У сва три региона у љетним сушним мјесецима јавља се дефицит воде, па је у циљу подизања интензивности производње неопходно примјењивати мелиоративне мјере.

Данас се у Српској под системима за наводњавање налази око 6.000 ха, што износи само 0,5% пољопривредног земљишта или око 0,7% укупних обрадивих површина. Студија одрживог развоја иригационих површина на подручју Републике Српске доноси податак да је у РС под системима за наводњавање обухваћено: у сливу ријеке Саве, свега 3.439 ха пољопривредног земљишта, а у сливу ријеке Требишњице 3.823 ха, што укупно износи 7.262 ха или 4,46% од расположивих 158.000 ха виших бонитетних класа. У односу на системе који су у функцији, на површинама од 1.700 ха, тај однос износи 1,076%. Студија предвиђа да се до краја 2017. године, развојем нових иригационих система, обухвати 43.000 ха површина и изврши ревитализација постојећих иригационих система на 7.262 ха површина, што укупно износи око 50.000 ха површина.

Ратна дешавања су имала пресудан утицај на тржиште земљиштем и вриједност земљишта у Републици Српској. Миграције и расељавања људи узроковали су дубоке промјене у насељености територије. Неискоришћеног пољопривредног земљишта у БиХ је било и прије рата због изражене миграције руралног становништва у градска подручја, тако да су се током рата ове површине још више повећале. Економски разлози је други фактор који доприноси повећаном напуштању земљишта. Државне фарме остављају значајан дио својих површина необрађеним јер нису у стању да на профитабилан начин пласирају своје производе на тржиште. Минска поља су још увијек једно од главних ограничења развоја руралних подручја. Друго ограничење се може дефинисати као трајна несигурност управо власништва над земљиштем, фрагментација земљишта и велики број расељених лица. Процењује се да је након рата 3.000 ха пољопривредног земљишта трајно изгубљено претварањем у другу намјену. Често се ради о врло плодном и доступном обрадивом земљишту, али након рата није било поуздане евиденције о промјени намјене коришћења земљишта.

У периоду 2000. до 2002. године FAO и Италијанска влада, заједно са локалним институцијама реализовале су пројекат "Инвентар земљишних ресурса у послератној ситуацији у БиХ".

Проблеми везани за управљање земљиштем у БиХ могу се посматрати са три аспекта⁸³:

- Значајна несигурност у погледу власништва над земљом, са очигледним утицајем на инвестиције,
- Фрагментација пољопривредних површина и мале парцеле и
- Слаб или не постојећи (негдје ратом оштећени) катастарски систем.

Јасна пољопривредна политика према трагичном проблему мина у руралном подручју, још увијек треба да се развије. Процењује се да је око 670.000 мина и 650.000 UXO остало у БиХ на више од 2.000 км². Деминирање је стога важно не само са аспекта људских права (јер угрожавају људски живот), већ и са аспекта дугорочног развоја и мјера за заштиту животне средине.

Босна и Херцеговина има сложен систем регистрације земљишног власништва, који се састоји од земљишне књиге и катастра. Земљишни регистар датира из аустроугарског времена и технички се још одржава по истим основама, осим мањег дијела територија гдје је успостављен катастар некретнина заснован на новом катастарском премјеру. У правном смислу, земљишна књига је јавни регистар права на некретнинама. Вођење, одржавање и успостављање земљишних књига, те упис некретнина и права над некретнинама уређени су Законом о земљишним књигама РС („Службени гласник РС“, бр. 67/03, 46/04 и 109/05). На основама овог закона усвојени су и правилници: Правилник о електронском начину вођења

⁸³ Land market in Bosnia and Herzegovina, Petra Nikic, Tihomir Predic, Republic of Srpska/ Bosnia and Herzegovina, Food and Agriculture Organisation of the United Nations & Slovak University of Agriculture, Nitra.

земљишних књига, Правилник о поступању у земљишно-књижним стварима и Правилник о образовању и стручном испиту за земљишно-књижног референта⁸⁴. У РС су премјер и катастар некретнина уређени Законом о премјеру и катастру некретнина, који је донесен у мају 2006. године.

Планирање, заштита, уређење, коришћење и располагање пољопривредним земљиштем, као и друга питања од значаја за пољопривредно земљиште као добро од општег интереса, уређени су Законом о пољопривредном земљишту, који је усвојен августа 2006. године. Допунама овог закона покренута је и битна активност регистрације пољопривредних газдинстава, које је стављено у оперативну надлежност АПИФ-у (Агенцији за пружање стручних и информатичких услуга), а финансијски подржано кроз пројекат Пољопривреде и руралног развоја, за који су средства обезбијеђена од стране Свјетске банке. До краја 2008. године укупно је регистровано цца. 40 000 пољопривредних газдинстава. Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде дало је прелазни период од годину дана свим пољопривредницима да заврше процес регистрације како би били у могућности аплицирати за подстицајне мјере из републичког аграрног буџета.

6.7. Запосленост

Данас се у свијету знатно промијенила ранија слика у погледу запослености, односно у погледу строгих разлика између запослености и незапослености. Многи људи, због флексибилности радног времена или рада код куће, не морају бити стално запослени, па и поред тога остварују средства за живот.

Резултати истраживања показују, да када је ријеч о радној снази, у Републици Српској тој категорији припада око 35% од укупног броја становника у БиХ. Радно способног становништва, у 2007. години, било је 969 хиљада, а укупно запослених 340 хиљада људи, односно стопа запослености била је 35,1%.⁸⁵ У укупној запослености жене учествују са 37%.

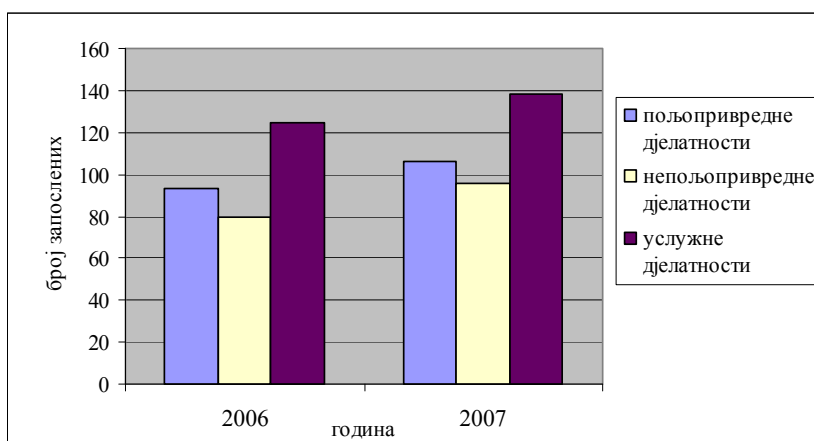
Подаци Анкете о радној снази, урађене према методологији ИЛО⁸⁶, показују да је дошло до смањења незапослености за нешто више од три процентна поена у 2007. години. Међутим, и поред тога стопа запослености је још увијек ниска јер показује да је само 35% радно способног становништва у РС запослено.

⁸⁴ Извјештај из области пољопривреде за БиХ, 2007. година, Министарство вањске трговине и економских односа БиХ уз подршку ЕУ СЕСМАРД пројекта ког финансира Европска унија.

⁸⁵ Подаци АРС (Анкета о радној снази) 2007, стр. 25., www.rzs.rs.ba

⁸⁶ Међународна организација рада

Граф. бр. 24: Структура запослености према подручју дјелатности у РС, 2006–2007. год.

Према структури дјелатности, највећи број запослених је у услужим дјелатностима, а најмањи у непољопривредним. Међутим, пораст запослености по привредним дјелатностима је неповољан, јер сама структура запослености по дјелатностима још увијек није у тренду са развијеним друштвима⁸⁷. Укупна запосленост расте, али је исто тако највећи пораст запослености у непољопривредним (14%), а најмањи у услужним дјелатностима (10%).

Дакле, може се уочити да је на нашим просторима још увијек висок проценат запослених чија егзистенција зависи од пољопривреде (31%), иако је охрабрујућа чињеница, да учешће запослених у пољопривредним дјелатностима у посматраном периоду стагнира у релативном износу.

На основуведеног истраживања за потребе израде Стратешког плана руралног развоја РС, у руралном подручју у сталном радном односу је 13% чланова домаћинства, не укључујући и чланове домаћинства са осталим облицима запослења за које примају новчану надокнаду (рад ван радног односа, сезонски посао и приватан посао) који чине 5,18%. Кроз приказане податке уочава се да је структура запослености, чланова домаћинства доста разнолика, као и да је доста велики удио пољопривредника и студената, односно ученика. Највећи број незапослених чланова домаћинства у руралним подручјима остварује приходе путем пољопривредне дјелатности.

⁸⁷ У развијеним друштвима се смањује број запослених у пољопривредним и непољопривредним дјелатностима, а повећава се број запослених у услужним дјелатностима.

Табела бр. 31: Запосленост чланова домаћинства у руралном подручју РС

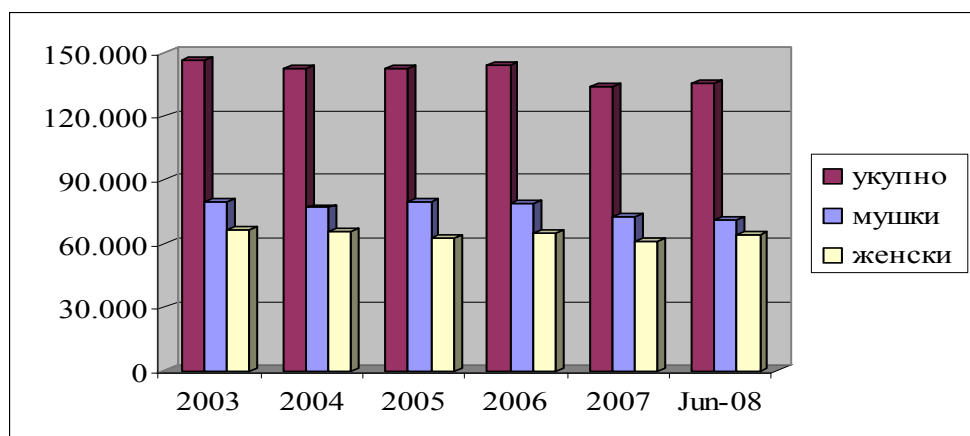
Радни статус	Учешће у укупном броју (%)	Просјек по домаћ.
Стално запослен	13,39	0,60
Ради ван радног односа	1,65	0,07
Приватни посао	1,98	0,09
Сезонски посао	1,55	0,07
Пољопривредник	22,04	0,99
Незапослен	9,31	0,42
Пензионер	8,59	0,39
Домаћица	15,03	0,68
Ученик/студент	25,91	1,16
Живи у иностранству	0,56	0,03

6.8. Тржиште радне снаге

На стање и развој незапослености утичу, прије свега, структурне промјене у привреди, као и просторна неусклађеност понуде и тражње на тржишту рада. Структурне промјене у привреди су посљедица приватизације, ликвидације и стечаја уз отпуштање радника.

У 2007. години укупан број незапослених лица према подацима Завода за запошљавање РС био је 134.207 лица, те се може рећи да је у поређењу са 2003. годином дошло до смањења броја незапослених. У периоду 2003–2007. године незапосленост се смањивала по просјечној годишњој стопи од -1,23%. У 2003. години на 1000 становника у РС је било 146, а у 2007. години 134 незапослених.

Граф. бр 25: Број незапослених особа у РС, 2003–2007. год.

Видљиво је да је већи удио незапослених мушкараца него жена, иако је у структури становништва према процјени више жена него мушкараца. Посљедицу оваквог стања треба тражити у “мушко-женским” односима нашег друштва, односно традицији по којој је мушкарац одговоран у породици за приходе, а жена за домаћинство и дјецу. Веома значајна карактеристика у тражењу запослења је дужина трајања незапослености. Међутим, налажење могућности за запослење, у великој мјери зависи од степена образовања незапослених.

Табела бр. 32: Образовна структура незапослених на евиденцији по полу и степену образовања у периоду 2004–2007. год.⁸⁸

Година	Степен образовања	Укупно	Мушки	Женски	Удио
2004.		142.462	76.957	65.505	
	НК	44.396	25.012	19.384	31,16%
	ПК-НСС	4.445	2.333	2.112	3,12%
	КВ	53.683	33.007	20.676	37,68%
	ССС	33.353	12.530	20.823	23,41%
	ВКВ	2.253	2.011	242	1,58%
	ВШС	2.362	1.117	1.245	1,66%
	ВСС	1.970	947	1.023	1,38%
2005.		142.331	79.678	62.653	
	НК	43.169	25.316	17.853	30,33%
	ПК-НСС	4.346	2.363	1.983	3,05%
	КВ	54.334	34.557	19.777	38,17%
	ССС	33.575	13.152	20.423	23,59%
	ВКВ	2.344	2.089	255	1,65%
	ВШС	2.432	1.154	1.278	1,71%
	ВСС	2.131	1.047	1.084	1,50%
2006.		144.106	79.178	64.928	
	НК	41.838	24.087	17.751	29,03%
	ПК-НСС	4.424	2.259	2.165	3,07%
	КВ	55.272	34.932	20.340	38,36%
	ССС	34.944	13.537	21.407	24,25%
	ВКВ	2.171	1.919	252	1,51%
	ВШС	2.722	1.264	1.458	1,89%
	ВСС	2.735	1.180	1.555	1,90%
2007.		134.207	72.884	61.323	
	НК	39.387	22.416	16.971	29,35%
	ПК-НСС	4.137	2.120	2.017	3,08%
	КВ	50.872	31.889	18.983	37,91%
	ССС	32.560	12.324	20.236	24,26%
	ВКВ	1.924	1.709	215	1,43%
	ВШС	2.565	1.218	1.347	1,91%

⁸⁸ Завод за запошљавање РС.

	BCC	2.762	1.208	1.554	2,06%
--	-----	-------	-------	-------	-------

У укупној незапослености највећи је удио квалификованих радника, затим неквалификованих и радника са средњом стручном спремом. Ово указује да већина незапослених има низак степен образовања и да располажу са веома уским стеченим знањима и квалификацијама. Анализирајући прикупљене податке уочава се да, и поред високог процента учешћа, неквалификована занимања биљеже тренд смањења на евиденцији незапослених. Просјечна годишња стопа незапослених КВ радника се смањује за -1,49%, а НК -4,60%. Лица са средњом стручном спремом су у „најлошијем” положају у погледу налажења посла јер њихова незапосленост стагнира у посматраном периоду. Такође, забрињавајући податак је да и лица за завршеним факултетом или академијом биљеже тренд раста незапослености (просјечна годишња стопа је расла за 11%). Овај податак је такође упозоравајући и могло би се рећи да образовни систем није у довољној мјери прилагођен потребама тржишта рада или да тржиште рада нема већи утицај на систем и структуру образовног система.

Посматрајући незапосленост по половима може се уочити разлика између степена образовања и значаја образовања за полове. Највећи број незапослених жена је са завршеном четворогодишњом средњом стручном спремом, а мушкараца са трогодишњом стручном спремом, односно уочава се да са порастом степена стручне спреме расте незапосленост жена у РС.

Табела бр. 33: Старосна структура незапослених на евиденцији укупно и по полу, 2003–2007.⁸⁹

Година	Старост	Укупно	Мушки	Женски	% интервала
2004.		142.462	76.957	65.505	
	15-20	5.501	2.771	2.730	3,86%
	20-30	41.748	19.767	21.981	29,30%
	30-50	74.544	39.724	34.820	52,33%
	50-60	19.223	13.334	5.889	13,49%
	> 60	1.446	1.361	85	1,02%
2005.		142.331	79.678	62.653	
	15-20	5.482	3.034	2.448	3,85%
	20-30	40.065	20.265	19.800	28,15%
	30-50	78.175	41.927	36.248	54,92%
	50-60	18.609	14.452	4.157	13,07%
	> 60				
2006.		144.106	79.178	64.928	
	15-20	5.389	3.064	2.325	3,74%
	20-30	39.379	19.991	19.388	27,33%
	30-50	77.511	40.833	36.678	53,79%
	50-60	20.766	14.311	6.455	14,41%
	> 60	1.061	979	82	0,74%

⁸⁹ Завод за запошљавање прати незапосленост по старосној структури путем 13 интервала (15-18, 18-20, 20-24, 24-27, 27-30, 30-35, 35-40, 40-45, 45-50, 50-55, 55-60, 60-65, 65 и више). У тексту је извршено спајање појединих интервала и формирано је пет специфичних интервала.

		134.207	72.884	61.323	
2007.	15-20	4.901	2.777	2.124	3,65%
	20-30	34.340	16.966	17.374	25,59%
	30-50	72.158	37.571	34.587	53,77%
	50-60	21.486	14.371	7.115	16,01%
	> 60	1.322	1.199	123	0,99%

Највећи број незапослених у РС припада интервалу старости од 30 до 50 година и обухвата преко 50% укупно незапослених радника. Овај интервал заједно са интервалом од 20 до 30 година старости чини преко 75% укупне незапослености. Популација оба интервала се налази у тзв. „пуној радној снази” и било би нормално да свако од њих може наћи посао и да ради уколико жели. Међутим, управо они чине „окосницу” незапослености РС.

На основу представљених података о кретању запослености и незапослености у РС и руралном подручју уочава се да:

- Број незапослених има тренд смањења који за посматрани период износи око 12.000,
- Постоји већи број незапослених мушкараца него жена, иако се процјењује да у укупном становништву има више жена него мушкараца,
- Највећи број незапослених има КВ стручну спрему, али расте и број незапослених високе стручне спреме, нарочито у интервалу од 20. до 30. године,
- Број незапослених младих особа се смањује по просјечној годишњој стопи у просјеку од -5,9%,
- Број незапослених у доби од 30. до 50. године живота такође се благо смањује, док расте број незапослених старијих од 50 година,
- Стопа незапослености има тренд опадања, са 28% у 2006. години на 25% у 2007. години,
- Реална стопа незапослености је знатно већа и износи 34%⁹⁰,
- Основно занимање у руралним подручјима је занимање везано за пољопривреду,
- Могућност запошљавања становника руралних средина у мјестима становања доста ограничена у поређењу са становницима урбаних средина (свега 2% становника има властити бизнис, који није у директној вези са пољопривредном дјелатношћу)
- Ипак, само 6% становника руралних средина одселило би се из мјеста становања због боље плаћеног посла.

⁹⁰ Израчунато на основу саопштења Статистике рада за септембар, 2007. године.

7. СНАГЕ, СЛАБОСТИ, ШАНСЕ И ПРИЈЕТЊЕ ЗА РАЗВОЈ РУРАЛНИХ ПОДРУЧЈА

SWOT анализа

Подсектор: Демографија, образовање и тржиште радне снаге	
СНАГЕ	СЛАБОСТИ
<ul style="list-style-type: none"> - висок постотак сеоског становништва, - умјерен пораст укупног броја становника, - спремност сеоског становништва да остане да живи на селу, - просјечна старосна структура сеоског становништва доста повољна, - расположива, а недовољно искоришћена радна снага на селу, - релативно јефтина радна снага, - доминација мјешовитих домаћинстава у руралним срединама, - тренд смањења незапослености младих, - висок проценат сеоског становништва са средњом стручном спремом, - постојање образовних институција, - пораст броја високошколских установа, - посједовање рачунарске технике у руралним домаћинствима. 	<ul style="list-style-type: none"> - мала густина насељености појединих региона, - висок постотак старачких домаћинстава у дијелу сеоских подручја, - висок ниво неактивног и издржаваног становништва на селу, - пасивност младих у руралним срединама, - одлазак младих са села, - висока стопа незапослености, - слаба могућност запошљавања становника у руралним срединама, - недостатак информација о тражњи на тржишту рада, - постојање рада „на црно“, - слаба мобилност радне снаге, - мали број сеоског становништва са високом школском спремом, - застарјели објекти и опрема у образовним установама у сеоским подручјима, - велика удаљеност сеоских основних школа од мјеста становања, - мала могућност запошљавања становништва у руралним срединама, - образовање млађих генерација на селу неадекватно потребама пољопривреде и руралног развоја, - недостатак информатичке писмености, - слабе могућности преквалификације, - проблеми запошљавања старијих категорија радно способног становништва.
ШАНСЕ	ПРЕТЊЕ
<ul style="list-style-type: none"> - анимирање становништва за останак на селу и повратак из града у село, - унапређење физичке инфраструктуре и културних садржаја на селу, - подстицајне мјере за повећање наталитета, - стварање могућности за развој предузетништва у руралном подручју и отварање нових радних мјеста, - подстицање првог запошљавања и запошљавања радника посебних занимања, - подстицање самозапошљавања на селу, - модернизација система образовања, - планско образовање становништва, - промоција и подстицање доживотног учења, 	<ul style="list-style-type: none"> - низак природни прираштај становништва, - старење становништва, - неравномјеран регионални размјештај становништва (поједина подручја све мање атрактивна за живот), - наставак иселјавања младих и образованих из руралних подручја, - недовољна подршка државе младим брачним паровима који желе да остану да живе на селу, - неједнаке прилике за жену и мушкарца, посебно у сеоским подручјима, - систем образовања неприлагођен потребама и структури привреде, - смањење интересовања младих за образовање из области пољопривреде и

<ul style="list-style-type: none"> - обука сеоског становништва из области предузетништва, маркетинга и менаџмента, - специјалистички програми обуке прилагођени потребама тржишта рада, - повезивање науке са привредом. 	<p>руралног развоја,</p> <ul style="list-style-type: none"> - тренд пораста незапослених са високом стручном спремом, - пораст незапослених због актуелне финансијске кризе, - недовољно сензитивни циљеви и мјере у владиној политици према руралним подручјима.
<p>Подсектор: Пољопривреда и прехранбена индустрија</p>	
<p>СНАГЕ</p>	<p>СЛАБОСТИ</p>
<ul style="list-style-type: none"> - релативно погодни природни услови за пољопривредну производњу (земљишни и водни ресурси, разнолики климатски услови), - тренд повећања просјечне величине земљишног посједа пољопривредних газдинстава, - еколошки чисто природно окружење са добрим условима за производњу здраве хране, - природни услови за ширење органске производње, те производње и прераде љековитог и ароматичног биља, - традиција у производњи и преради пољопривредних производа, - значајне површине неискоришћеног пољопривредног земљишта, - могућности повећања производње већине пољопривредних производа, - могућности повећања наводњавања, - постојећа структура јавне савјетодавне службе, - добро организована и територијално распоређена ветеринарска служба, - расположива радна снага на селу, - аутохтоне сорте и расе адаптиране на локалне еколошке услове, - традиција производње аутохтоних прехранбених производа, - постојећа специјализована удружења пољопривредних произвођача, - значајне површине под пашњацима као потенцијал за интензивирање сточарске производње, - генерално, добра опремљеност пољопривредном механизацијом, - постојање одређене инфраструктуре за откуп пољопривредних производа (откупне станице, сточне пијаци), - одређени индустријски прерађивачки капацитети (млинска, пекарска, мљекарска, дуванска и индустрија уља) за прераду сировина пољопривредног поријекла. 	<ul style="list-style-type: none"> - у просјеку слаб квалитет пољопривредног земљишта, - уситњеност земљишних посједа, - ограничене могућности повећања земљишног посједа (куповином, закупом, концесијом), - ниско учешће наводњаваних у укупним обрадивим површинама, - значајан постотак минираног пољопривредног земљишта, - скупи репроматеријали за пољопривредну производњу, - ниска продуктивност и приноси у пољопривредној производњи, - ниска профитабилност пољопривредних газдинстава, - негативне демографске промјене у руралном подручју (велик удио старачких домаћинстава и одлазак младих), - млада радна снага у руралном подручју недовољно заинтересована за рад у пољопривреди, - склоност пољопривредних произвођача да користе традиционалне методе и технологије, - недостатак специјалистичких знања, - недовољно коришћење савјета постојећих стручних кадрова, - слаба сарадња произвођача са научноистраживачким институцијама, - неорганизовани тржиште и откуп пољопривредних производа, - недовољни капацитети за прераду пољопривредних производа, - слаба повезаност примарног и секундарног сектора (одсуство организованог ланца снабдијевања), - неорганизованост пољопривредних произвођача, - слаба информисаност пољопривредних произвођача и прерађивача, - одсуство адекватне заштите домаће производње од (слободног) увоза, - застарјела технологија у прехранбеној и прерађивачкој индустрији,

	<ul style="list-style-type: none"> - застарјела пољопривредна механизација, - недостатак специјализоване пољопривредне механизације, - недостатак регулативе и институција за стандардизацију производње и прераде пољопривредних производа, - слаба конкурентност домаћих пољопривредних производа на свјетском тржишту, - недостатак vlastitih средстава за инвестирање, - скупа и неповољна кредитна средства, - ниски материјални подстицаји у пољопривреди, - слаба координација активности институција значајних за развој пољопривреде и прехранбене индустрије, - слаб рад савјетодавне и селекцијске службе, - законска регулатива не прати довољно захтјеве тржишта и промјене у окружењу, - дезоријентисаност, слаба организованост и тежак финансијски положај земљорадничких задруга, - недостатак оперативних програма за реализацију Стратегије развоја пољопривреде РС, - одуство тржишног информационог система.
ШАНСЕ	ПРЕТЊЕ
<ul style="list-style-type: none"> - повећана тражња за храном, - повећање цијена хране, - пораст тражње за здравом храном, - здрава и незагађена природа, - укрупњавање пољопривредних газдинстава и обједињавање парцела пољопривредног земљишта, - повећање наводњаваних површина, - повећање обрадивих површина под пољопривредним производима веће додане вриједности, - развој органске пољопривредне производње, - сертификација и стандардизација пољопривредне производње, - специјализација у производњи, - виши степен финализације пољопривредних производа, - увођење нових производних технологија и модернизација пољопривредних газдинстава, - доквалификација руралног становништва кроз додатно специјалистичко образовање, 	<ul style="list-style-type: none"> - смањење укупних површина пољопривредног земљишта, - споро деминирање пољопривредног земљишта, - уситњавање земљишног посједа, - загађење природне средине, - појава болести и штеточина, - природне и елементарне непогоде, - наставак миграције руралног становништва, - низак ниво инвестирања у пољопривреду, - неповољни кредити за пољопривреду, - пораст цијена репроматеријала потребних за организовање пољопривредне производње, - буџетска ограничења за повећање материјалних подстицаја за развој пољопривреде и прехранбене индустрије, - политичка нестабилност у држави и окружењу, - недостатак повјерења у пословним односима, - неконтролисани увоз хране и нелојална

<ul style="list-style-type: none"> - обука пољопривредних произвођача, - ширење и јачање пољопривредне савјетодавне службе, - секторско и међусекторско удруживање (кластеризација), - организован откуп пољопривредних производа, - повећање директне продаје пољопривредних производа, - очување производње аутохтоних пољопривредних производа, - заштита пољопривредних производа са специфичним географским поријеклом, - повезивање пољопривреде са (сеоским, агро и еко) туризмом, - успостављање регистра пољопривредних газдинстава, - стратешко и планско усмјеравање развојних програма на локалном и националном нивоу, - координација активности свих релевантних институција у процесу планирања развоја пољопривреде, - усклађивање законске регулативе са европским и свјетским стандардима и захтјевима тржишта, - повећање подстицајних средстава за пољопривреду и прехранбену индустрију, - већа доступност кредитних и бесповратних средстава из развојних фондова намијењених пољопривреди, - већи прилив страног капитала и његово улагање у пољопривреду и прехранбену индустрију, - интеграциони процеси (регионални у придруживање ЕУ), - вертикално зонирање пољопривредне производње, - постојање општинских развојних програма (или стратегија) као основе за стратешко управљање развојем. 	<p>конкуренција,</p> <ul style="list-style-type: none"> - злоупотреба географског поријекла, - слаба контрола квалитета производа, - недостатак квалитетног садног и сјеменског материјала, - неажурност катастра пољопривредног земљишта, - недостатак и непоштивање законских прописа, - поштрени прописи здравствене безбједности хране, - сива економија (шверц), - задржавање ниског нивоа улагања у науку и технологију.
<p>Подсектор: Непољопривредна економија (шумарство, дрвопрерада, лов и риболов и туризам)</p>	
<p>СНАГЕ</p>	<p>СЛАБОСТИ</p>
<ul style="list-style-type: none"> - значајан и богат шумски потенцијал, - високо учешће високих шума у укупним шумама, - значајно присуство земљишних површина подесних за пошумљавање, - добра сировинска база за постојећу дрвопрерађивачку индустрију, - традиција у обради и преради дрвета, - доста дрвопрерађивачких капацитета, - значајна заступљеност дрвопрерађивачких капацитета у изразито неразвијеним, неразвијеним и средње развијеним 	<ul style="list-style-type: none"> - неједнака „отвореност“ шумских подручја и националних паркова, - лоша путна шумска инфраструктура, - неконтролисана експлоатација једног дијела шумског богатства, - неповољна квалификациона структура запослених у шумарству (мали удио високообразованих кадрова), - значајан удио примарне прераде код дрвопрерађивачких капацитета, - неравномјеран регионални распоред дрвопрерађивачких капацитета на

<p>општинама РС,</p> <ul style="list-style-type: none"> - институционално уређен сектор шумарства и дрвопрераде, - разноврсна структура дивљачи, - богатство у ријетким и заштићеним биљним врстама, - већина ловишта адекватно опремљена са ловно-узгојним и ловно-техничким објектима, - постојећи национални паркови и паркови природе, - водотоци и водене површине богати рибљим фондом, - богато природно и културно-историјско наслеђе, - институционална уређеност сектора туризма у РС, - заинтересованост сеоских домаћинстава у руралним подручјима за бављењем агротуризмом, - богата гастрономска понуда домаћих јела и пића, - постојење стратешке и законске регулативе за развој МСП, - тренд пораста броја МСП у РС, - недовољно искоришћен водни потенцијал, - неистражени минерални ресурси у руралним подручјима. 	<p>подручју Републике Српске,</p> <ul style="list-style-type: none"> - низак технолошки ниво обраде и прераде дрвета у дрвопрерађивачким капацитетима, - неповољна структура извоза дрвопрераде (доминација производа ниске додане вриједности), - неравноправна расподјела дрвног сортимента (континуирано снабдијевање сировином дрвопрерађивачких капацитета у тзв. недоминантним шумским подручјима и губитак исте у подручјима, чији социоекономски развој се искључиво базира на развоју дрвопрераде), - илегалан лов и риболов, - непостојање стратешког документа развоја руралног туризма на нивоу РС, - нејасно дефинисана подручја (региони) за развој (руралне) туристичких активности, - недостатак сарадње између општина и локалних туристичких организација унутар појединих регија, - слаба промоција понуде из домена руралног туризма, - недовољна информисаност и недостатак едукација за упознавање руралног становништва о ефектима руралног туризма, - недостатак смјештајних капацитета у руралним подручјима, - недовољно развијени постојећи смјештајни капацитети у руралним подручјима, - недовољна развијена туристичка инфраструктура, посебно у руралним подручјима, - копирање туристичких идеја (организовање великог броја истих манифестација), - недостатак јединственог туристичког производа села, - мале могућности запошљавања сеоског становништва изван пољопривреде, - високо учешће запослене и незапослене радне снаге нижих квалификација, - недостатак предузетничког духа, - тешко прихватање промјена и увођења иновација, - компликована процедура регистрације МСП, - неповољна структура малих и средњих предузећа – доминација трговинских дјелатности у односу на производна предузећа, мало МСП у руралним подручјима, - слаба физичка инфраструктура у сеоским подручјима неопходна за лоцирање и рад
---	--

	<p>МСП,</p> <ul style="list-style-type: none"> - деградација природе и сеоске путне инфраструктуре приликом експлоатација рудног, минералног и шумског богатства.
ШАНСЕ	ПРИЈЕТЊЕ
<ul style="list-style-type: none"> - обнова и повећање шумског фонда путем пошумљавања, - развој приватног сектора у шумарству РС, - повећање степена обраде и прераде дрвета, - увођење система квалитета управљања у дрвопрерађивачким капацитетима, - улагања у изградњу капацитета за сакупљање и прераду дрвног отпада, - јачање сарадње релевантних институција у домену дрвопрераде, - регионално умрежавање – кластеризација дрвопрерађивачких капацитета, - јачање људског потенцијала кроз стицање нових знања и вјештина у сектору шумарства и дрвопрераде, - увођење тзв. „неформалних облика“ образовања за запослене у сектору шумарства РС, - едукација приватних шумовласника у руралним подручјима о економским, еколошким и социјалним функцијама шума, - организовано сакупљање и прерада споредних шумских производа и самониклог биља, - развој ловног и риболовног туризма, - развој ловства на бази концепта одрживог газдовања ловиштем у складу с међународним FSC стандардима, - пораст интереса за еко и сеоским туризмом, - валоризовање богатих и још недовољно истражених природних атракција, - искоришћавање услова за развој сеоског и других видова туризма, - повезивање пољопривреде и туризма кроз јачање агротуризма, - побољшање смјештајних капацитета за сеоски туризам, - додатно запослење сеоског становни. пружањем туристичких услуга, - пласман пољопривредних производа и производа кућне радиности „на прагу“, - формирање тзв. „туристичких региона“ унутар Републике Српске, - интересно удруживање сеоских домаћинстава и формирање локалних 	<ul style="list-style-type: none"> - претјерана сјеча отворених шума, - појава болести и штетника шума, - миниране површине под шумама, - еколошки проблеми и угрожавање животне средине због неадекватног збрињавања дрвног отпада, - претјеран лов дивљачи и излов рибе, - тешкоће у анимирању страних туриста због негативног имиџа земље, - неравномјеран регионални распоред МСП на подручју Републике Српске, - недовољна образованост руралног становништва за бављење предузетништвом, - избјегавање лоцирања прерађивачких капацитета у руралним подручјима, - компликована процедура оснивања МСП, - политичка и економска нестабилност унутар земље и региона, - миграције руралног становништва; недовољно људских капацитета за пружање услуга сеоског туризма, - недовољно развијена путна, комуникациона и институционална инфраструктура за потенцијалне инвеститоре у рурална подручја, - низак ниво државних подстицаја за дрвопрераду и оснивање нових МСП.

<p>удружења за пружање услуга руралног туризма,</p> <ul style="list-style-type: none"> - пораст свијести о потреби заштите природног и културног наслеђа, - развој рибогојства (мини-рибњаци, кавезни) и капацитета за прераду рибе, - диверсификација непољопривредних дјелатности у руралним подручјима, - повећања броја новорегистрованих МСП, - повећање предузетничких знања и вјештина, - расположива радна снага (висока незапосленост), - производња и пласман аутентичних производа кућне радиности, - већи степен финализације у преради дрвета (и генерално свих сировина), - изградња мини хидроцентрала на бази додјеле концесија, - проглашавање нових националних паркова и других видова заштићених природних подручја, - неформално запошљавање. 	
<p>Подсектор: Сеоска инфраструктура и доступност услуга сеоском становништву</p>	
<p>СНАГЕ</p>	<p>СЛАБОСТИ</p>
<ul style="list-style-type: none"> - висок постотак становништва на селу, - образовано сеоско становништво, - постојање одређеног нивоа јавне инфраструктуре (објекти, путеви и сл.), - организованост сеоског становништва у мјесне заједнице, - спремност људи на селу да суфинансирају трошкове изградње сеоске инфраструктуре, - навике људи на селу да користе јавне услуге (образовање, здравство, култура, спорт и сл.), - постоји добра грађевинска оператива, - образовани и незапослени кадрови специјалности које су дефицитарне у сеоским подручјима, - интереси донатора, дијаспоре и потенцијалних инвеститора за улагања у реализацију конкретних инфраструктурних и других пројеката у руралним подручјима. 	<ul style="list-style-type: none"> - диспропорција између општина и региона у погледу величине, економске снаге, распореда становништва и опремљености инфраструктуром, - ниска улагања у сеоску инфраструктуру у претходном систему, - ниска густина насељености у сеоским подручјима (разуђеност), - неповољна старосна структура сеоског становништва, - природне баријере на подручју крша и у брдовитим подручјима за развој инфраструктуре, - значајан дио сеоских подручја без виталне инфраструктуре (телефон, водоснабдијевање, канализација и др.), - слабо одржавање сеоске путне мреже, - слаб квалитет електроснабдијевања у удаљенијим селима, - недовољна финансијска средства за улагања у инвестиције општег карактера, - одсуство извора питке воде у крашким подручјима, - непоуздана здравствена исправност текуће воде, - одсуство већине услуга потребних сеоском становништву у мјесту сталног живљења, - велика удаљеност најближих објеката у којима сеоско становништво може задовољити своје потребе,

	<ul style="list-style-type: none"> - слаба мрежа амбуланти хумане и ветеринарске медицине у сеоским подручјима, - слаба саобраћајна повезаност села са градовима, - слаб јавни аутобуски превоз на релацији села–центар општине, - недоступност и лош квалитет РТВ сигнала у појединим подручјима, - недостатак спортских терена, - недостатак мултифункционалних сеоских домова, - слаба култура у управљању отпадом, - одсуство сакупљања и пречишћавања отпадних вода, - престанак рада неких теренских амбулатни или школа због малог броја корисника, - висока партиципација сеоског становништва у плаћању појединих услуга, - недостатак лидера на селу, - пасивност младих, - слаб рад изабраних представника сеоског становништва, - низак ниво друштвене (заједничке) активности, - недовољно знања за планирање руралног развоја, - слаба културна просвјешћеност, - мали број културних манифестација на селу.
ШАНСЕ	ПРИЈЕТЊЕ
<ul style="list-style-type: none"> - регионализација у оквиру РС, - међуопштинска и међурегионална сарадња, - могућност брзог регрутовања стручних кадрова потребних за пружање услуга потребних сеоском становништву, - промјена свијести и политике према руралном развоју, - интеграциони процеси (ЕУ), - приступ додатним фондовима (IPARD и др.), - повећани интереси сеоског становништва за поједине услуге, - улагања у изградњу капацитета за производњу енергије из органског отпада из пољопривреде и шумарства, - тренд повећаних улагања у изградњу 	<ul style="list-style-type: none"> - недостатак координације међу различитим државним органима и установама на плану руралног развоја, - улагања у сеоску инфраструктуру условљена политичким одређењима, - несистематски приступ Владе према развоју руралног подручја, - слаба заступљеност сеоског становништва у законодавној и извршној власти, - слаба мотивација за живот на селу, - сталне миграције сеоског становништва (село–град и село–иностранство), - низак наталитет, - усмјеравање и концентрација развоја инфраструктуре према градским подручјима, - отежан приступ средствима из развојног

<p>сеоске инфраструктуре и побољшање услова живота на селу,</p> <ul style="list-style-type: none"> - повећан интерес за развој руралних подручја, - виши квалитет живота на селу као споредни ефекат мултифункционалног руралног развоја, - заокрет у политици подстицаја у правцу већих издвајања за рурални развој, а тиме и за руралну инфраструктуру и јавне сервисе, - избор сеоских подручја за одмор и рекреација урбаног становништва. 	<p>програма,</p> <ul style="list-style-type: none"> - неријешено пензионо осигурање за сељаке, - негативна перцепција села и сељака, - запостављање села у развојној политици, - саобраћајна изолованост сеоских подручја, - запостављање бриге за очување животне средине.
--	--

8. ВИЗИЈА, СТРАТЕШКИ ЦИЉЕВИ, И ПЛАН РУРАЛНОГ РАЗВОЈА РС

Визија руралног развоја

Рурално подручје РС може бити значајан ресурс за укупни материјални и друштвени развој руралних заједница, привлачно за његове становнике и посјетиоце, као и угодно за живот, рад и боравак. Због тога, Стратешки план руралног развоја полази од претпоставке да радикалне промјене у развоју руралног простора Републике Српске захтијевају битно побољшање услова за рад и живот становништва на том простору.

Визија развоја руралних подручја Републике Српске заснива се на неколико, битних елемената:

- И поред изражених ограничења, квалитет живота руралног становништва не треба да заостаје за квалитетом живота становника урбаних подручја у погледу задовољења основних животних потреба (потреба за образовањем, здравственом заштитом, социјалном заштитом, те могућностима транспорта, близине тржишта, финансијских, културних, спортских и других институција).
- Рурална подручја, поред своје основне функције –простора за производњу хране за задовољење прехранбених потреба становништва, представљају и витална и релативно привлачна мјеста за живот и рад, са могућностима за развој разноврсних производних и услужних дјелатности у складу с локалним условима и потребама.
- Са успостављањем чвршћих економских и инфраструктурних веза између села, већих насељених мјеста и градских подручја, рурална подручја постају значајан фактор у укупном материјалном и друштвеном развоју РС.
- Рурална подручја постају подручја која су у стању да се релативно брзо прилагоде привредним, друштвеним, технолошким, културним, еколошким, и другим промјенама, укључујући и овладавање принципима тржишног привређивања.
- Посебан значај руралних подручја је у томе што се њиховим развојем одржава равнотежа између материјалног напретка, заштите животне средине и остваривања вишег степена друштвене стабилности руралних заједница.

8.1. Стратешки циљеви

Стратешки циљеви Републике Српске на подручју руралног развоја за период до 2015. године су:

1. Побољшање конкурентности пољопривреде и шумарства,
2. Очување природе и рационално газдовање природним ресурсима и
3. Побољшање услова живота и увођење веће разноликости код остваривања прихода у руралној економији.

Избор оваквих стратешких циљева руралног развоја РС у потпуности је у сагласности са Директивом Европске комисије број 1698/2005 која регулише начин подршке руралном развоју из Европског фонда за пољопривреду и рурални развој (EAFRD) за земље чланице ЕУ.

Први стратешки циљ – Побољшање конкурентности пољопривреде и шумарства у потпуности уважава привредну структуру РС у којој још увијек значајно мјесто заузимају пољопривреда и шумарство, као и богату ресурсну подлогу коју чине површине пољопривредног и шумског земљишта. Овај циљ има пет специфичних циљева који се односе на повећање нивоа инвестиција на пољопривредим газдинствима и у процесу прераде и продаје пољопривредних производа, подршку организовању пољопривредних произвођача и власника шума и подршку унапређењу руралног финансирања. За реализацију овог циља предвиђено је 18 посебних мјера и 66 специфичних подмјера.

Други стратешки циљ – Очување природе и рационално газдовање природним ресурсима добива на значају због растућег конфликта између интензивирања пољопривредне

производње и коришћења модерних технологија у пољопривреди, шумарству и прерађивачкој индустрији и потребе очувања природе и њене заштите од даљње деградације. Без обзира на то што се на садашњем нивоу привредног и друштвеног развоја овом циљу у БиХ и РС тренутно не придаје довољна пажња, у будућем периоду то ће добијати све више на значају, што због сазријевања свијести о значају и потреби очувања природе, то и због обавеза које произлазе из бројних међународних конвенција које је БиХ потписала или ће их потписати. Овај стратешки циљ има четири специфична циља који се односе на одрживо газдовање природним ресурсима приликом обављања дјелатности пољопривреде и шумарства, одрживо управљање ловним и риболовним ресурсима и одрживо газдовање сеоским животним простором. За реализацију циља очувања природе и рационално газдовање природним простором предвиђено је 12 мјера и 23 подмјере.

Трећи стратешки циљ – Побољшање услова живота и увођење веће разноликости код остваривања прихода у руралној економији је и до сада био препознат као изузетно значајан за заустављање даљње депопулације сеоских простора и стварања претпоставки за дислокацију и диверсификацију разних видова непољопривредних дјелатности из урбаних према руралним подручјима. Овај циљ има 7 специфичних циљева који се огледају у: изградњи и бољем одржавању сеоске инфраструктуре, унапређењу доступности јавних услуга сеоском становништву, заштити и очувању природног и културно-историјског наслеђа у руралном простору, даљој диверсификацији пољопривредних и непољопривредних активности и подршци оснивању и раду МСП на селу, развоју и унапређењу услуга руралног туризма и подршци развоју локалних иницијатива сеоског становништва. Побољшање услова живота и увођење веће разноликости код остваривања прихода у руралној економији оствариће се путем синхронизоване реализације 24 мјере и 72 подмјере, посебно осмишљених за реализацију овог циља.

За реализацију цјеловитог Стратешког плана руралног развоја РС предвиђена су три стратешка циља, 16 специфичних циљева, 54 мјере и 161 подмјера. Њихов детаљнији преглед је у матрици циљева и мјера на сљедећим страницама.

8.2. Матрица циљева и мјера

МАТРИЦА ЦИЉЕВА И МЈЕРА за реализацију Стратешког плана руралног развоја Републике Српске		
1. Стратешки циљ – ПОБОЉШАЊЕ КОНКУРЕНТНОСТИ ПОЉОПРИВРЕДЕ И ШУМАРСТВА		
<i>Специфични циљ</i>	<i>Мјера</i>	<i>Подмјера</i>
1.1 Инвестиције на пољопривредним газдинствима	<i>1.1.1 Инвестиције у пољопривредну механизацију</i>	1.1.1.1 Подршка набавци пољопривредне механизације на пољопривредном газдинству
		1.1.1.2 Подршка заједничкој набавци специјализоване пољопривредне механизације
		1.1.1.3 Подршка раду и функционисању машинских прстенова
		1.1.1.4 Подршка изградњи надстрешница за смјештај и сервисирање пољопривредне механизације
	<i>1.1.2 Инвестиције у сточарству</i>	1.1.2.1 Подршка набавци квалитетних приплодних стеоних јуница, сјагњених оваца/коза, супрасних назимица
		1.1.2.2 Подршка адаптацији постојећих и изградњи нових објеката за смјештај стоке
		1.1.2.3 Подршка проширењу постојећих и изградњи нових рибњака
		1.1.2.4 Подршка изградњи лагуна за стајњак, као и сило јама/транчева
		1.1.2.5 Подршка набавци опреме за мужу, изјубравање, спремање сточне хране и друге потребе сточарске производње
	<i>1.1.3 Инвестиције у биљној производњи</i>	1.1.3.1 Подршка изградњи стакленика/пластеника, те набавци опреме за пластеничку/стакленичку производњу, укључујући коришћење термалних вода
		1.1.3.2 Подршка инвестицијама у заснивању нових воћњака и винограда
	<i>1.1.4 Уређење пољопривредног земљишта</i>	1.1.4.1 Подршка укрупњавању пољопривредних газдинстава путем суфинансирања трошкова куповине додатног пољопривредног земљишта
		1.1.4.2 Провођење мјера уређења земљишне територије поступком мјера комасације и арондације

		1.1.4.3 Подршка активностима на уређењу пољопривредног земљишта (одводњавања, наводњавања, калцификација, укључујући и мелиоративно уређење ливада и пашњака)
		1.1.4.4 Суфинансирање трошкова утврђивања квалитета пољопривредног земљишта (педолошки састав и др.)
		1.1.4.5 Подршка развоју дигиталног земљишног информационог система (GIS)
		1.1.4.6 Увођење рестриктивнијих услова и санкција за претварање обрадивог земљишта у грађевинско
		1.1.4.7 Измјена Закона о наслеђивању, како би се спријечило даљње уситњавање посједа пољопривредних газдинстава
	1.1.5 Унапређење економске вриједности шума	1.1.5.1 Обезбјеђење стручне бесплатне помоћи код израде плана газдовања приватним шумама
		1.1.5.2 Додјела бесплатних садница за пошумљавање и измјена структуре приватних шума
		1.1.5.3 Суфинансирање набавке опреме за експлоатацију приватних шума
		1.1.5.4 Цертификовање одрживости шумских ресурса по међународним стандардима
		1.1.5.5 Искоришћавање секундарних шумских производа и услуга шума
1.2 Ивестиције у прераду и маркетинг пољопривредних производа	1.2.1 Ивестиције у модернизацију постојећих и изградњу нових прерађивачких капацитета	1.2.1.1 Подршка обнови и реконструкцији постојећих и изградњи нових прерађивачких капацитета у области млекарске индустрије
		1.2.1.2 Подршка обнови и реконструкцији постојећих и изградњи нових прерађивачких капацитета у области месне индустрије
		1.2.1.3 Подршка обнови и реконструкцији постојећих и изградњи нових прерађивачких капацитета у области прераде воћа и поврћа
		1.2.1.4 Подршка обнови и реконструкцији постојећих и изградњи нових прерађивачких капацитета у области млинске, пекарске, кондиторске, индустрије сточне хране и др.

		1.2.1.5 Подршка обнови и реконструкцији постојећих и изградњи нових прерађивачких капацитета у области прераде индустријског биља
		1.2.1.6 Подршка обнови и реконструкцији постојећих и изградњи нових прерађивачких капацитета у области прераде љековитог, ароматичног, медоносног и шумског биља
	<i>1.2.2 Успостављање и унапређење сарадње у производњи и преради пољопривредних производа</i>	1.2.2.1 Подршка успостављању пословних активности између произвођача, прерађивача и прометника
		1.2.2.2 Подршка у изградњи објеката и набавци опреме неопходне за откуп пољопривредних производа
		1.2.2.3 Подршка у организовању и раду кластера у сектору производње и прераде пољопривредних производа
	<i>1.2.3 Подршка прерађивачима за улазак у системе контроле и потврде квалитета и безбједности прехранбених производа</i>	1.2.3.1 Финансирање активности на подизању свијести о квалитету и сигурности хране
		1.2.3.2 Подршка увођењу система квалитета и безбједности хране у прерађивачким објектима
		1.2.3.3 Подршка сертификацији технологије производње прехранбених производа према стандардима система квалитета и сигурности хране
		1.2.3.4 Подршка акредитацији домаћих сертификационих кућа
	<i>1.2.4 Побољшање квалитета и безбједности пољопривредних производа</i>	1.2.4.1 Финансирање активности на подизању свијести о квалитету пољопривредних производа код произвођача и потрошача
		1.2.4.2 Подршка у увођењу Добре пољопривредне праксе на пољопривредним имањима у РС
		1.2.4.3 Сертификација пољопривредних газдинстава према принципима Добре пољопривредне праксе
1.3 Подршка организацијама пољопривредних произвођача и приватних шумовласника	<i>1.3.1 Подршка организацијама пољопривредних произвођача</i>	1.3.1.1 Обезбјеђење бесплатних савјетодавних услуга и правне помоћи код организовања пољопривредних произвођача у задруге или удружења
		1.3.1.2 Подршка раду удружења и задруга на бази суфинансирања реализације њихових пословних планова
		1.3.1.3 Подршка организацији откупа пољопривредних производа од стране пољопривредних удружења и задруга (стављање на располагање постојећих и изградња нових

		капацитета)
		1.3.1.4 Подршка учешћу група пољопривредних произвођача на локалним и међународним сајмовима
	<i>1.3.2 Подршка успостављању група приватних шумовласника</i>	1.3.2.1 Подршка и суфинансирање оснивања и рада група приватних шумовласника, стварање услова за организовање запошљавања сеоске радне снаге у државним шумама
1.4 Унапређење људских ресурса у руралном подручју	<i>1.4.1 Обезбјеђење кључних кадрова оспособљених за развој пољопривреде и шумарства</i>	1.4.1.1 Стипендирање дјете из руралних подручја за образовање у пољопривреди, ветерини, шумарству и другим занимањима битним за развој руралних подручја
		1.4.1.2 Иновација и модернизација наставних планова и програма у средњим пољопривредним, ветеринарским и шумарским школама и факултетима према потребама интегралног руралног развоја
		1.4.1.3 Организовање обавезног практичног рада студената и ученика
	<i>1.4.2 Повећање знања и вјештина пољопривредних произвођача и приватних шумовласника</i>	1.4.2.1 Организовање и (су)финансирање извођења теоретских и практичних обука пољопривредних произвођача и приватних шумовласника
		1.4.2.2 Организовање и (су)финансирање студијских путовања и узајамних посјета за пољопривредне произвођаче и шумовласнике ради размјене искуства и ширења добрих пракси
		1.4.2.3 Практична обука пољопривредних произвођача и приватних шумовласника из области информатике и коришћења рачунара
		1.4.2.4 Подршка развојним пројектима које проводе истраживачке институције из области пољопривреде и шумарства у партнерству са привредним субјектима регистрованим у руралном подручју
	<i>1.4.3 Унапређење савјетодавних услуга у области пољопривреде и руралног развоја</i>	1.4.3.1 Подршка ширењу мреже канцеларија савјетодавне службе и већем обухвату руралног простора у пружању савјетодавних услуга
		1.4.3.2 Организовање и суфинансирање специјалистичких обука за савјетодавце

		1.4.3.3 Суфинансирање специфичних савјетодавних програма за унапређење продуктивности и конкурентности пољопривреде РС, те управљања аграрним и руралним развојем
		1.4.3.4 Укључивање крајњих корисника у планирање савјетодавних програма и услуга
	<i>1.4.4 Пружање савјетодавних услуга у сектору приватног шумарства</i>	1.4.4.1 Пружање савјетодавних услуга приватним шумовласницима путем ангажовања ЈП Шуме РС и стручних служби МПШВ
	<i>1.4.5 Успостављање тржишно-информативног система</i>	1.4.5.1 Оснивање канцеларије за тржишно-информативни систем (ТИС)
		1.4.5.2 Организовање прикупљања и објављивања информација о цијенама пољопривредних производа, репроматеријала, механизације и друге опреме
		1.4.5.3 Успостављање web портала за континуирано информисање пољопривредних произвођача и власника шума
		1.4.5.4 Подршка изради и емитовању посебних информативних програма из области пољопривреде и руралног развоја
	<i>1.4.6 Подршка младим пољопривредним произвођачима</i>	1.4.6.1 Давање предности младим пољопривредним произвођачима код додјеле права закупа или концесије над државним пољопривредним земљиштем
		1.4.6.2 Давање додатних материјалних подстицаја младим пољопривредним произвођачима за њихова инвестициона улагања
		1.4.6.3 Пружање бесплатне помоћи код израде пословног плана за оснивање/развој пољопривредног газдинства младим пољопривредним произвођачима
		1.4.6.4 Стварање могућности и давање погодности младим пољопривредним произвођачима за добровољно пензионо и здравствено осигурање
1.5 Подршка руралном финансирању	<i>1.5.1 Подршка кредитирању инвестиционих улагања у пољопривреди</i>	1.5.1.1 Олакшавање приступа кредитима за пољопривредне произвођаче код финансијских и других институција
		1.5.1.2 Подршка оснивању и финансирању рада Аграрног гарантног фонда

2. Стратешки циљ – ОЧУВАЊЕ ПРИРОДЕ И РАЦИОНАЛНО ГАЗДОВАЊЕ ПРИРОДНИМ РЕСУРСИМА		
2.1 Одрживо управљање природним ресурсима у пољопривреди	2.1.1 <i>Подршка мјерама заштите животне средине</i>	2.1.1.1 Увођење обавезне обуке пољопривредних произвођача за контролисану и правилну употребу заштитних хемијских средстава и природних и вјештачких ђубрива
		2.1.1.2 Давање планинских пашњака и ливада на коришћење сточарима без посебне новчане накнаде
		2.1.1.3 Суфинансирање трошкова изградње планинских катуна
		2.1.1.4 Суфинансирање процеса преласка на органски и интегрални начин производње, укључујући процес сертификације
	2.1.2 <i>Подршка мјерама заштите биодиверзитета и одрживо коришћење генетских ресурса у пољопривреди</i>	2.1.2.1 Подршка гајењу ријетких биљака (еко типова) на пољопривредним газдинствима у процесу <i>on farm</i> конзервације
		2.1.2.2 Подршка узгоју домаћих животиња аутохтоних раса ради очувања њиховог генетског поријекла
		2.1.2.3 Подршка успостављању и одржавању банке гена, пољских колекција и ботаничких башти, као мјера <i>ex situ</i> конзервације биљних односно животињских врста
		2.1.2.4 Подршка мјерама заштите ријетких биљних и животињских врста на њиховим природним стаништима (<i>in situ</i> конзервација)
		2.1.2.5 Подршка активностима на подизању свијести становника руралних подручја о потреби заштите биљних и генетских ресурса.
	2.1.3 <i>Превенција и отклањање посљедица елементарних непогода у пољопривреди и шумарству</i>	2.1.3.1 Исплата једнократних накнада у случају наступања посљедица елементарних непогода у пољопривреди и шумарству
		2.1.3.2 Подршка програмима протуградне заштите, као и другим програмима превенције од елементарних непогода (изградња насипа, заштитних појасева, прогнозних станица и сл.)
	2.2 Одрживо газдовање шумом	2.2.1 <i>Пошумљавање земљишних површина слабе бонитетне класе или површина захваћених пожаром</i>

	2.2.2 Санитарна сјеча болесних и осушених стабала	2.2.2.1 Уклањање болесних и осушених стабала уз истовремено обезбјеђење огревног дрвета за сиромашнија сеоска домаћинства
	2.2.3 Заштита шума од шумских штетника и болести	2.2.3.1 Примјена механичких и хемијских мјера заштите шума од штетника и болести
2.3 Одрживо управљање ловним и риболовним ресурсима	2.3.1 Поддршка развоју лова	2.3.1.1 Поддршка организовању рада корисника ловишта
		2.3.1.2 Промоција и развој ловног туризма
	2.3.2 Порибљавање риболовних подручја	2.3.2.1 Суфинансирање порибљавања риболовних подручја
2.4 Одрживо газдовање сеоским животним простором	2.4.1 Заштита природних извора и водотока	2.4.1.1 Финансирање заштите природних извора и водотока од загађења
	2.4.2 Правилно одлагање и збрињавање чврстог отпада и природних ђубрива на селу	2.4.2.1 Финансирање трошкова уклањања и санације дивљих депонија
		2.4.2.2 Суфинансирање трошкова изградње адекватних одлагалишта чврстих и течних природних ђубрива
	2.4.3 Производња биоенергената	2.4.3.1 Суфинансирање трошкова изградње постројења за производњу биоенергената из отпада биљног и анималног поријекла
		2.4.3.2 Суфинансирање улагања у изградњу мини-погона за производњу чврстих биогорива из дрвног отпада
2.4.4 Разграничење и дефинисање мање повољних подручја у РС – LFA (Less Favorable Areas)	2.4.4.1 Доношење Закона о дефинисању мање повољних подручја.	
3. Стратешки циљ – ПОБОЉШАЊЕ УСЛОВА ЖИВОТА И УВОЂЕЊЕ ВЕЋЕ РАЗНОЛИКОСТИ КОД ОСТВАРИВАЊА ПРИХОДА У РУРАЛНОЈ ЕКОНОМИЈИ		
3.1 Изградња и одржавање сеоске инфраструктуре	3.1.1 Побољшање мреже сеоских путева	3.1.1.1 Планирање и финансирање редовног одржавања постојећих сеоских макадамских и асфалтираних путева
		3.1.1.2 Асфалтирање преосталих сеоских макадамских путева
		3.1.1.3 Изградња нових сеоских путева
	3.1.2 Побољшање водоснабдијевања у руралним подручјима	3.1.2.1 Планирање и финансирање редовног одржавања постојећих сеоских водовода
		3.1.2.2 Суфинансирање изградње сеоских водовода
		3.1.2.3 Суфинансирање изградње индивидуалних система водоснабдијевања у руралним подручјима
3.1.3 Побољшање	3.1.3.1 Планирање и финансирање редовног одржавања	

	<i>електроснабдијевања руралних подручја</i>	инфраструктуре за снабдијевање руралних подручја електричном енергијом
		3.1.3.2 Реконструкција електро мреже високог и ниског напона према и у руралним подручјима
		3.1.3.3 Изградња додатних трафостаница у селима
		3.1.3.4 Обезбјеђење уличне расвјете ноћу у селима са већом концентрацијом стамбених објеката
	3.1.4 Побољшање доступности радио и ТВ сигнала у руралним подручјима	3.1.4.1 Изградња додатних репетитора за пренос радио и ТВ сигнала у руралним подручјима
	3.1.5 Побољшање доступности телекомуникација у руралним подручјима	3.1.5.1 Изградња неопходне инфраструктуре ради повећања броја фиксних телефонских прикључака у руралним подручјима
		3.1.5.2 Изградња додатних репетитора за пренос сигнала мобилне телефоније
	3.1.6 Изградња културно-забавних и спортско-рекреационих садржаја у руралним подручјима	3.1.6.1 Изградња и адаптација сеоских домова
		3.1.6.2 Изградња спортских терена на селу
		3.1.6.3 Изградња игралишта на селу за дјецу предшколског узраста
	3.1.7 Побољшање начина збрињавања отпадних вода у руралним подручјима	3.1.7.1 Суфинансирање изградње заједничких система за одвођење отпадних вода у руралним подручјима, гдје је већа насељеност
		3.1.7.2 Суфинансирање изградње индивидуалних система за збрињавање отпадних вода (септичких јама)
	3.2 Побољшање доступности јавних услуга сеоском становништву	3.2.1 Побољшање доступности и унапређење квалитета услуга основног и средњег образовања у руралним подручјима
3.2.1.2 Субвенционисање трошкова рада једног броја школа са недовољним бројем ученика		
3.2.1.3 Увођење додатка на основну плату за учитеље и наставнике који раде у сеоским школама		
3.2.1.4 Субвенционисање трошкова превоза ученика основних и средњих школа		
3.2.2 Побољшање доступности и унапређење здравствених услуга у руралним подручјима		3.2.2.1 Изградња нових и обнова постојећих сеоских амбуланти
		3.2.2.2 Организовање повремених долазака љекара различитих специјалности у рурална подручја

	3.2.3 <i>Побољшање доступности јавног аутобуског превоза у руралним подручјима</i>	3.2.3.1 Субвенционисање дијела трошкова одржавања аутобуских линија између села и града (општинског центра)
	3.2.4 <i>Побољшање доступности осталих јавних услуга становништву у руралним подручјима</i>	3.2.4.1 Организовање повремених, али континуираних долазака ветеринара у рурална подручја
3.2.4.2 Организовање одвоза чврстог отпада из руралних подручја		
3.2.4.3 Подршка оснивању нових и одржавању постојећих вртића у руралним подручјима		
3.3 Заштита и очување природног и културног наслеђа у руралним подручјима	3.3.1 <i>Истраживање и заштита природног наслеђа</i>	3.3.1.1 Финансирање истраживања природе
		3.3.1.2 Израда и доношење планова заштите природе – појединих локалитета или природних врста
		3.3.1.3 Проглашење појединих подручја заштићеним природним подручјима
	3.3.2 <i>Истраживање и заштита културно-историјског наслеђа</i>	3.3.2.1 Финансирање истраживања културно-историјског наслеђа
3.3.2.2 Заштита локалитета који садрже вриједно културно-историјско наслеђе		
3.4 Диверсификација непољопривредних и пољопривредних активности на селу	3.4.1 <i>Подршка развоју микробизниса у руралним подручјима</i>	3.4.1.1 Обука за израду сувенира и других производа кућне радиности од природних материјала
		3.4.1.2 Стимулисање активности обраде и прераде дрвета у руралним подручјима
		3.4.1.3 Стимулисање активности обраде камена, као и коришћење осталих минералних сировина у руралним подручјима
		3.4.1.4 Стимулисање оснивања радњи и предузећа за пружање грађевинских услуга
		3.4.1.5 Обука за сакупљање љековитог биља и шумских плодова
	3.4.2 <i>Унапређење продаје пољопривредних производа</i>	3.4.2.1 Промоција директне продаје аутохтоних пољопривредних производа на сеоским газдинствима
		3.4.2.2 Организовање локалних сајмова и изложби пољопривредних производа и производа кућне радиности
	3.4.3 <i>Подршка преради производа директно на газдинству и производња по регион</i>	3.4.3.1 Подршка инвестицијама у прераду биљних и сточарских производа директно на имању (укључујући љековито биље, шумске плодове, гљиве и др.)

	<i>специфичних производа</i>	3.4.3.2 Подршка пројектима промовисања и заштите географског поријекла пољопривредних производа произведених или прерађених на газдинству
		3.4.3.3 Подршка активностима у правцу промоције регионалних маркетиншких пројеката за производе прерађене на пољопривредном газдинству
		3.4.3.4 Институционално уређење процеса идентификације и заштите производа са географским поријеклом
3.5 Оснивање и развој микро, малих и средњих предузећа на селу	3.5.1 <i>Подршка оснивању и раду нових микро, малих и средњих предузећа у руралним подручјима</i>	3.5.1.1 Одржавање инфромативних семинара о могућностима и условима оснивања МСП
		3.5.1.2 Бесплатна правна помоћ код регистрације нових МСП
		3.5.1.3 Обезбјеђење бесплатних књиговодствених услуга за новооснована МСП која имају сједиште регистровано у руралним подручјима
		3.5.1.4 Субвенционирање дијела каматних стопа на кредите које за почетни бизнис (<i>start up</i> кредити) користе МСП из руралних подручја
		3.5.1.5 Организовање састанака и посјета за стране инвеститоре ради њиховог упознавања са могућностима улагања у рурална подручја
		3.5.1.6 Давање пореских и др. олакшица предузетницима који свој бизнис започињу у руралним подручјима
		3.5.1.7 Обезбјеђење повољнијих кредита за МСП која послују у сеоским подручјима
	3.5.2 <i>Повећање запослености сеоске радне снаге у МСП</i>	3.5.2.1 Субвенционисање првог запошљавања радне снаге са села (мјесто становања) на селу (мјесто рада)
		3.5.2.2 Давање пореских олакшица за запошљавање радне снаге на селу
	3.5.3 <i>Модернизација дрвопрерађивачких капацитета</i>	3.5.3.1 Суфинансирање трошкова модернизације капацитета за већи степен финализације у преради дрвета
		3.5.3.2 Организовање програма обуке кадрова у дрвопрерађивачкој индустрији
		3.5.3.3 Суфинансирање трошкова увођења система управљања квалитетом у дрвопрерађивачкој индустрији
		3.5.3.4 Формирање регионалних кластера у дрвопрерађивачкој индустрији

	<i>3.5.4 Подршка развоју женског предузетништва у руралном подручју</i>	3.5.4.1 Подршка обуци жена из руралних подручја у предузет.
		3.5.4.2 Подршка развоју пословних активности жена у руралном подручју
3.6 Унапређење и развој услуга руралног туризма	<i>3.6.1 Промоција руралног туризма</i>	3.6.1.1 Успостављање стратешког оквира за развој руралног туризма
		3.6.1.2 Просторно дефинисање подручја (региона) за развој руралних туристичких активности
		3.6.1.3 Унапређење сарадње између релевантних владиних и невладиних институција и организација у домену развоја руралног туризма
		3.6.1.4 Финансирање учешћа на локалним и међународним туристичким сајмовима и изложбама
		3.6.1.5 Израда промотивног материјала о туристичкој понуди руралних подручја
	<i>3.6.2 Унапређење капацитета за пружање туристичких-услугитељских услуга</i>	3.6.2.1 Подршка регистрацији и категоризацији сеоских домаћинстава за пружање туристичко-услугитељских услуга
		3.6.2.2 Суфинансирање адаптације приватних објеката за боравак и смјештај туриста
		3.6.2.3 Финансирање изградње заједничке туристичке инфраструктуре у руралним подручјима
	<i>3.6.3 Подршка организовању и повећање знања и вјештина за пружање туристичко-услугитељских услуга</i>	3.6.3.1 Интересно организовање пружалаца туристичко-услугитељских услуга у руралним подручјима
3.6.3.2 Обука чланова сеоских домаћинстава за пружање туристичко-услугитељских услуга		
3.7 Подршка локалним иницијативама руралног развоја	<i>3.7.1 Подршка изради и имплементацији локалних развојних стратегија</i>	3.7.1.1 Анимирање и обука становника сеоских подручја за дјеловање путем локалних акционих група (ЈАГ)
		3.7.1.2 Суфинансирање техничке помоћи код израде локалних развојних стратегија и других докумената
		3.7.1.3 Суфинансирање припреме и реализације заједничких пројеката локалних акционих група из РС и земаља ЕУ

9. ПАРТНЕРСТВА У ПРОВОЂЕЊУ ПОЛИТИКЕ РУРАЛНОГ РАЗВОЈА РС

У структури руралних подручја и активностима руралних домаћинстава, пољопривреда чини само један, али значајан, сегмент који је чврсто повезан са другим привредним и друштвеним дјелатностима и са природним окружењем. До сада се већа пажња придавала рјешавању проблема у пољопривреди, а не цијеловитом третману руралних подручја, што је неопходно мијењати. Циљеви и смјернице дјеловања пољопривредне политике треба да буду одговор на потребу унапређења стања у сектору, како би се он успјешније носио са изазовима и потешкоћама које доносе међународне интеграције, што се нарочито односи на обавезе БиХ и РС према Свјетској трговинској организацији, али и на остваривање Заједничке пољопривредне политике Европске уније.

Економски развој руралних подручја не може се остварити ослањањем само на пољопривреду и шумарство, занемарујући при томе друге дјелатности. Дугорочни одрживи интегрални развој руралних подручја треба да буде стратешки циљ укупног привредног и друштвеног развоја, будући да и друге привредне и друштвене дјелатности и активности (нпр. образовање, трговина, саобраћај и везе, здравствена и социјална заштита, занатство, туризам, друге услужне дјелатности, инфраструктура, предузетништво, МСП, заштита околине, невладин сектор и др.) имају велики утицај на развој руралних подручја.

Анализирајући стање развијености руралних подручја у РС, може се поуздано закључити да би њихово даље заостајање у развоју неминовно водило ка успоравању укупног привредног и друштвеног развоја Републике Српске.

Основне карактеристике руралног простора РС могле би се сажети у сљедећем:

- неразвијене привредне дјелатности које су у значајној мјери неконкурентне,
- неразвијена инфраструктура и други облици комуникација у односу на урбана подручја,
- изразита депопулација руралних подручја и неповољна демографска структура,
- недостатак иницијативе у локалној заједници и недостатак координације развојних програма и
- недостатак уређених институција, јавних и других услуга, удружења и других облика повезивања произвођача, прерађивача и потрошача.

Ако се има у виду оваква слика руралног простора и његове неразвијености, онда је у функцији његовог будућег развоја нужно предузети два корака: **први**, да се одмах приступи планирању и провођењу стратешког плана руралног развоја на свим нивоима организовања у РС, и **други**, да на остваривању стратешког плана руралног развоја, активно и истовремено раде сва три сектора: **јавни, пословни и цивилни**.

Улога Министарства пољопривреде, шумарства и водопривреде

Примарну и усмјеравајућу улогу у планирању и остваривању политике руралног развоја у Републици Српској, нарочито оног дијела који је повезан са пољопривредом и шумарством, има Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде РС (МПШВ).

МПШВ треба осигурати да политика руралног развоја, која се проводи у његовој надлежности, а чији је циљ повећање конкурентности више различитих сектора присутних у руралним подручјима (пољопривреда, шумарство, рибарство, ловство, прехранбена индустрија и др.) директно допринесе повећању привредне активности, конкурентности и тржишности, те повећању животног стандарда руралног становништва. Рурални развој укључује дјеловање свих кључних привредних и непривредних сектора у руралним подручјима, тако да политика руралног развоја не доноси користи само одређеним групама становништва, као нпр. пољопривредницима, него свима онима који живе и раде у том простору, односно читавом друштву.

Као институција, МПШВ је одговорно за усвајање и провођење одређених политика на подручју заштите околине, фитосанитарне и ветеринарске заштите, добробити животиња, опште безбједности хране, заштите потрошача и др. МПШВ је креатор и финансијер значајног броја мјера којима се директно подстиче развој пољопривреде и руралних продукција. Поред

тога, МПШВ учествује у припреми и спроводи надзор над примјеном прописа из области пољопривреде, шумарства и водопривреде и кроз све те активности има одлучујући утицај на развој руралних подручја и руралних заједница.

Због бржег развоја РС и њеног повезивања са развијеним европским регијама, као и будућег чланства у ЕУ, израда Стратешког плана руралног развоја и административна структура за његово провођење и праћење, те оцјена успјешности провођења, треба да буде под надлежношћу МПШВ, истовремено прилагођени захтјевима и начелима Европске уније због потребе хармонизације домаћег законодавста и праксе са европским и могућности коришћења претприступних фондова. Стратешки план руралног развоја темељни је документ за провођење политике руралног развоја који садржи циљеве и мјере подршке руралном развоју. У циљу ефикаснијег провођења, потребно је успоставити систем контроле учинка и оцјену ефеката Стратешког плана руралног развоја.

Истовремено, МПШВ је надлежно и за провођење низа такозваних “хоризонталних мјера” које су повезане са успјешним провођењем политике руралног развоја. Осим израде Стратешког плана руралног развоја, сагласно структури и искуствима ЕУ, неопходно је и оснивање административне структуре за управљање и контролу плаћања која се врше у оквиру различитих модалитета подршке руралном развоју.

Институционални оквир

Полазећи од значаја сектора пољопривреде, шумарства, водопривреде, прехранбене и дрвопрерађивачке индустрије, МПШВ има водећу улогу у осмишљавању и провођењу политике руралног развоја. Међутим, треба посебно истаћи да развојни циљеви, приоритети и програми у надлежности овог министарства морају бити усклађени и укључени у цјелокупну мрежу коју чине и друга министарства и органи јавне управе, локалне самоуправе, привредне и услужне дјелатности, невладин сектор и др. Одређени број важних активности, усмјерених на убрзање процеса руралног и регионалног развоја, треба да се одвија у оквиру и на нивоу појединих државних институција, чији дјелокруг рада произлази из Закона о министарствима, од којих су, поред МПШВ, најзначајнија сљедећа:

- ***Министарство индустрије, енергетике и рударства*** (подршка развоју привредних субјеката, малог и средњег предузетништва, енергетска стабилност и квалитет, истраживање и искоришћавање природних потенцијала и на тој основи подстицање развоја производних дјелатности, водећи рачуна о руралној и регионалној равномјерности и др.);
- ***Министарство просвјете и културе*** (унапређење основног образовања у руралним подручјима, образовање и обезбјеђење кадрова за управљање аграрним и руралним развојем и савјетодаство, увођење и развој прикладних културних садржаја према потребама руралних заједница и др.);
- ***Министарство рада и борачко-инвалидске заштите*** (подстицање запошљавања руралне популације, заштита на раду, иницирање изналажења могућности пензијско-инвалидског осигурања пољопривредних произвођача, спровођење прописаних мјера заштите бораца, ратних и мирнодопских војних инвалида, цивилних жртава рата и др.);
- ***Министарство за породицу, омладину и спорт*** (промовисање породичних вриједности, анализирање демографских кретања и популацијске политике, подстицање оснивања савјетовалишта за руралне породице, подстицање удружења за дјецу и породицу, стварање услова за рјешавање омладинске проблематике, запошљавање младих, побољшање њиховог социјалног статуса, подршка омладинским пројектима, подстицање оснивања центара за младе, утврђивање стања спортских објеката и стварање претпоставки за коришћење спортских објеката и терена, регистрација спортских организација и других организација у спорту и др.);
- ***Министарство саобраћаја и веза*** (изградња, модернизација и одржавање путне и жељезничке инфраструктуре, побољшање и модернизација система веза, радио и ТВ сигнала, поштански, телеграфски и телефонски саобраћај, телекомуникациона инфраструктура у руралним подручјима и др.);

- **Министарство здравља и социјалне заштите** (побољшање доступности и квалитета здравствене и социјалне заштите руралној популацији, контрола здравствене исправности воде и хране, подршка друштвеним организацијама и удружењима грађана у социјално-хуманитарној области, здравствено просвјешћавање руралне популације и др.);
- **Министарство трговине и туризма** (побољшање снабдјевености робама и услугама становништва руралних заједница, стварање услова и подстицање развоја руралног туризма, угоститељства и занатства, успостављање туристичке информативно-пропагандне дјелатности, заштита потрошача, подршка руралним акционим групама на започињању самосталне дјелатности и др.);
- **Министарство за просторно уређење, грађевинарство и екологију** (интегрално планирање и уређење простора на локалном и регионалном нивоу због улагања у инфраструктурне потребе: индустријске зоне, депоније отпада, путеви, хидромелиорациона мрежа, водозахвати, изградња индустријских објеката, експлоатација минералних сировина, управљање околишем, заштита биолошке и пејзажне разноликости, управљање отпадом и др.);
- **Министарство науке и технологије** (подршка научноистраживачким пројектима чијим истраживањима се може битније утицати на бржи развој руралних заједница, укључујући и социолошка и демографска истраживања руралног простора и руралних заједница РС и др.);
- **Министарство управе и локалне самоуправе** (подстицање друштвеног организовања и удруживања грађана, као и других иницијатива руралне популације усмјерене за стварање бољих радних и животних услова, административна, стручна и техничка помоћ локалној самоуправи и руралним акционим групама и др.);
- **Републичка управа за геодетске и имовинско-правне послове** (активно са локалном самоуправом брине о успостављеном катастару некретнина, катастру комуналних уређаја на руралном простору, картографисању територије, комасацији земљишта и премјеравање земљишта за посебне потребе, имовинско-правне односе на земљишту и др.).

У органима локалне самоуправе постоје тијела (одјелења, службе, агенције и слично) надлежна за питања развоја, укључујући и рурални развој. У једном броју општина успостављене су (локалне) развојне агенције, предузетнички центри и слични облици организовања, који се баве питањима материјалног развоја на локалном нивоу. Ови организациони облици су у већој или мањој мјери развили одређени степен партнерства и сарадње са владиним и невладиним сектором. Оснивачи тих тијела су, по правилу локалне самоуправе.

Међутим, у садашњем периоду политика и програми руралног развоја различитих установа и нивоа јавне управе нису усклађени и координисани. Полазећи од сложености проблематике руралног развоја, која укључује пољопривреду и прехранбену индустрију, шумарство и дрвопрераду са осталим привредним и услужним дјелатностима, нужно је успоставити ширу сарадњу различитих тијела државне управе и других субјеката, ради што квалитетнијег провођења политике руралног развоја.

Пословни и цивилни сектор, имајући у виду сложеност процеса руралног развоја, треба имати крајње активну улогу и бити стално укључен у његово планирање и провођење, посебно на локалном нивоу. Иницијативе зачете на локалном нивоу бити ће дјелотворније и трајније ако се буду заснивале на комплементарној сарадњи сва три сектора: јавног, пословног и цивилног.

Организације цивилног друштва су се доказале својим дјеловањем на подручју информисања и неформалног образовања – едукацијом и тренингом, директно или посредно везаним уз рурални развој, као што су: стратешко планирање, израда пројеката у складу са захтјевима ЕУ, управљање пројектима, организовања локалне заједнице, као и подстицање и учешће у различитим активностима на самом терену.

Пословни сектор се у све већој мјери афирмише као незаамјењиви учесник развојних пројеката на свим нивоима. Тако је његово учешће најснажније у улози инвеститора,

засновано на новим модалитетима приватно-јавног партнерства, увођење иновативних пословних приступа, подстицања добре праксе, покретања кооперације и сл.

У циљу побољшања институционалне уређености и административне интегрисаности надлежних институција које су укључене у провођење политике руралног и регионалног развоја, потребно је провести одређене активности као што су:

- Редифинисање и усклађивање рада постојећих институција у циљу боље реализације програма и мјера које доприносе развоју руралних и регионалних подручја;
- Јачање финансијских и људских ресурса државне, регионалне и локалне управе за провођење политике и програма руралног развоја;
- Дефинисање приоритетних подручја руралног развоја на нивоу РС, као и њихова оперативна разрада на регионалном и локалном нивоу;
- Примјена начела ЕУ у изради и провођењу програма и политика регионалног и локалног руралног развоја и
- Јачање регионалних и локалних организација и установа (у пословном и цивилном сектору) ради активног укључивања у осмишљавање и провођење програма и мјера руралног развоја на регионалном и локалном нивоу.

Због свеобухватности и сложености руралног развоја, нужно је на нивоу РС установити **координирајуће** тијело (нпр. Савјет за рурални развој) за стратешко усмјеравање и праћење провођења стратешких и специфичних циљева утврђених у Стратешком плану руралног развоја РС. Због ангажованости различитих тијела државне управе властитим активностима, избјегавања преклапања надлежности, потребе комбиновања више извора финансирања и избјегавања међусобне конкуренције за коришће појединих фондова, координирајуће тијело на нивоу Владе ће дјеловати ефикасно и дјелотворно, нарочито на генералном усклађивању активности свих субјеката руралног развоја на нивоу РС.

На оперативном нивоу у циљу стручног провођења Стратешког плана руралног развоја треба основати **Агенцију за рурални развој** на нивоу РС чиме би се ојачала институционална уређеност која је битна за успјешну имплементацију програмских активности руралног развоја. У првом периоду реализације Стратешког плана руралног развоја, стручну и оперативну улогу његове реализације могло би да преузме МПШВ путем свог организационог дијела „сектор за рурални развој“ (због рационализације трошкова), а да се у каснијем периоду овај организациони облик развије у Агенцију за рурални развој. Ово тијело мора успоставити чврсту и континуирану комуникацију и сарадњу са свим владиним и невладиним институцијама и органима, затим сличним тијелима која су успостављена у општинама, а баве се пословима развоја, прије свега, због оперативног провођења утврђених мјера.

10. ПРИСТУП РУРАЛНОМ РАЗВОЈУ У ЗАВИСНОСТИ ОД УСЛОВА, СТЕПЕНА РУРАЛНОСТИ И РАЗВИЈЕНОСТИ

У досадашњим излагањима било је више ријечи о стању развијености и значају развоја руралних подручја, са посебним акцентом на развој руралних заједница. При томе је посебно истицан интегрални рурални развој што представља најснажнији одговор на развојне изазове неразвијених руралних подручја. Само утврђивање руралног простора, дефинисано је методологијом OECD-а, али је нужно уважавати и одређене специфичности подручја за која се приступа програмирању руралног развоја. Те специфичности, односе се, прије свега, на различит степен укупне развијености, затим природне, људске, инфраструктурне, образовне, демографске, социјалне и друге карактеристике. Приступајући програмирању и реализацији Стратешког плана интегралног руралног развоја РС, морају се имати у виду мање развијена подручја због потребе предузимања диференцираних и стимулативних мјера, као подстицај убрзанијем регионалном развоју и приближавању развијених и неразвијених подручја.

Полазећи од тога мора се поћи од показатеља којима се утврђује степен развијености подручја (у овом случају општина и већих насељених мјеста у њима) и приступи дефинисању

спроводивих мјера и инструментарија за остваривање бржег и складнијег регионалног и локалног развоја.

Са становишта **степенa руралности** подручја РС, извршена је подјела општина према броју становника по квадратном километру, као једном од битних параметара за утврђивање степена руралности, а која се примјењује методологијом ОЕCD-а. Међутим, РС посједује одређене просторне специфичности, низак ниво опште развијености, недовољно развијену инфраструктуру, недовољно развијен јавни, цивилни и пословни сектор и друго, због чега није могуће у цјелини примијенити само важећу методологију ОЕCD-а која се примјењује у развијенијим земљама. Због тога, а полазећи од карактеристика руралног простора и специфичности РС, извршено је груписање општина према степену руралности у пет категорија и то:

- до **30 становника по квадратном километру** гдје се налази 23 општине у којима живи 166.463 становника или 11,2% и заузимају површину од 36,5%, у односу на РС,
- од **30 до 50 становника по км²** гдје се налази 11 општина са 176.223 становника или 11,8% и учешћем у укупној површини са 18,7%,
- од **50 до 80 становника по км²** налази се 11 општина са 277.517 становника или 18,6% и учешћем у укупној површини са 17,5%,
- од **80 до 100 становника по км²** гдје се налази пет општина, са 175.607 становника или 11,8% и учешћем у укупној површини од 8,3%,
- **преко 100 становника по км²** гдје се налази 12 општина са 691.987 становника или 46,5% и учешћем у укупној површини са 19,1%.

На бази ових података да се закључити да је у Републици Српској ниска насељеност становништва по км² и да доминирају општине чија насељеност је испод 80 становника по км², тако да 41,7% становништва живи у 45 општина које заузимају 72,7% површине РС. Међутим, густина насељености испод 50 становника по км² још рјечитије показује карактеристике ниске насељености, тако што 34 такве општине заузимају површину од 55% површине РС и у њима живи 23% њених становника.

Наведена подјела према густини насељености представља поуздан индикатор при реализацији циљева руралног развоја и то са становишта приоритета усмјеравања мјера у зависности да ли се ради о руралном простору или руралној заједници. Разумије се да приоритет треба бити рурална заједница односно простор гдје живе људи, не занемарујући при томе шири животни простор.

Са становишта **услова у којима се привређује и живи**, подручје РС је груписано у више различитих рејона. Наиме, према, још увијек, важећој (предратној) рејонизацији општина у БиХ, у РС је извршена подјела општина на пет рејона и то:

1. **Равничарски рејон** у којем се налази 13 општина које заузимају 18,2% површине РС и гдје живи 422.090 становника или 28,4%,
2. **Брдски рејон** са 10 општина које заузимају 20,6% територије и у којима живи 602.916 становника или 40,5%,
3. **Брдско-планински рејон** са 8 општина које заузимају 9,7% територије РС и гдје живи 139.693 становника или 9,4%,
4. **Планински рејон** са 27 општина које заузимају 45,1% територије РС и у којима живи 283.534 становника или 19,1%,
5. **Медитеранско-планински рејон** са 4 општине које заузимају 6,3% територије РС и гдје живи 39.564 становника или 2,4%.

На основу овакве подјеле општина РС произлази да су два рејона, планински и медитеранско-планински, доминирајући по учешћу општина у њима и по учешћу у укупној површини РС. Наиме, у ова два рејона налази се 31 општина које заузимају 51,4% територије РС у којима живи 323.098 становника или 21,7% становништва РС.

Производне, услужне и друге активности у поменутих рејонима се одвијају у скромнијем обиму и неповољнијим производним условима, а карактеришу их низак доходак, неразвијенија инфраструктура, нижи ниво здравствених и образовних услуга, као и удаљеност од већих центара, мања доступност јавним и тржишним секторима и друго. Подјелу на рејоне

која потиче из ранијег времена, треба сматрати као добру индикацију услова за рад, привређивање и живот становништва. Међутим, нужно би било извршити утврђивање и суптилнију подјелу територије РС на рејоне, користећи при истраживању већи број критеријума, а фокусирајући се на ужа територијална разграничења, што би се веома ефектно могло користити при доношењу и примјени диференцираних мјера развојне политике РС.

На бази одговарајућих критеријума, Влада РС је утврдила **нивое развијености**⁹¹ свих општина и на тој основи их сврстала у четири категорије развијености и то:

1. **Развијене општине** у којој категорији се налази 14 општина, које заузимају површину од 35,5% и гдје живи око 869.209 становника или 58,4% од укупног становништва у РС.
2. **Средње развијене општине** са 14 општина, учешћем становника од 336.456 или 22,6%, док површина коју заузимају износи 25,3% у односу на РС.
3. **Неразвијене општине** у коју категорију спада 17 општина, гдје живи 233.000 становника или 15,7%, док учешће у укупној површини износи 28,3%.
4. **Изразито неразвијене општине** са учешћем 17 општина у којима живи 49.132 становника или 3,3%, а заузимају површину од 10,9%.

Када се посматра 48 општина које су сврстане у три категорије (средње развијене, неразвијене, изразито неразвијене), може се констатовати да у њима живи око 41,6% становника и да заузимају површину од 64,5% РС. Неразвијене и изразито неразвијене општине, њих 34, чине око 54,8% броја општина РС, 39,2% територије и око 19,0% становништва РС.

Оваква подјела општина служи Влади РС као прихватљив критеријум за предузимање мјера усмјерених према општинама које су мање развијене. Међутим, изнесени подаци по категоријама развијености, такође, могу бити од значаја за остваривање равномјернијег локалног и регионалног развоја руралних подручја РС, кроз различите олакшице за програме из мање развијенијих подручја.

Три претходно изложена критерија класификације појединих подручја Републике Српске, укључујући и онај према којем се она дијеле на мање или више рурална, представљају солидну основу за идентификовање мање повољних подручја, односно оних подручја која се у политици ЕУ класификују као Less Favoured Areas (LFA). Међутим, да би се ова класификација стварно урадила и верификовала кроз одређени закон биће неопходно обавити прикупљање додатних података и провођење додатних истраживања.

Европска комисија у својој политици подршке руралним подручјима уважава постојање мање повољних подручја која заузимају 54% њене територије,⁹² према којима је усмјерен одређени број посебно дизајнираних мјера (*natural handicap payment*), а већина других мјера универзалног карактера има диференцирану примјену у односу на LFA подручја.⁹³ Године 2003, иницирана је измјена постојеће класификације са захтјевом за прецизнијом и транспарентнијом дефиницијом мање повољних подручја, на чему већ одређено вријеме раде тимови мултидисциплинарних стручњака. Око овог питања још увијек није постигнут консензус између свих чланица ЕУ, тако да се као оријентир за одређивање LFA подручја још увијек користе одредбе чланова 18–20. из прописа ЕУ број: 1257 из 1999. године који као мање повољна подручја уводи:

- **Планинска подручја** која имају ограничене могућности за коришћење земљишта и повећане трошкове његове обраде због високе надморске висине, неповољних климатских услова и кратког вегетационог периода или високог нагиба терена и на мањим надморским висинама

⁹¹ Напомена: Подаци су преузети из Одлуке о ранг листи развијености општина за 2009 годину ("Сл. гласник Републике Српске", бр. 115/08), док подаци за површине и број становника по општинама се односе за период 2006. године.

⁹² Прва подгрупа (планинска подручја) обухвата 15,6%, друга подгрупа (*other LFA*) 35,5%, а трећа подгрупа (*specific LFA*) 2,9% укупне територије ЕУ 27, што значи да све три групе мање повољних подручја данас обухватају чак 54% територије ЕУ (Rural Development in the EU, Statistical and Economic Report, Directorate General for Agriculture and Rural Development, 2008, стр. 146).

⁹³ Што је дефинисано члановима 37. и 50. прописа ЕК број 1698 из 2005. године који дефинише све видове подршке руралном развоју из Европског пољопривредног фонда за рурални развој (EAFRD).

који онемогућава или знатно поскупљује употребу механизације за обраду земљишта или истовременог присуства оба ограничења.

- **Мање повољна подручја** са условима због којих се напушта коришћење земљишта на комерцијалној основи, а чија заштита и одржавање у првобитном стању су неопходни, као што су нпр. земљиште ниске продуктивне основе са отежаним условима његове обраде и ограниченим потенцијалом који не може бити повећан ни уз повећане трошкове обраде, које је као такво предодређено за екстензивно сточарство, ниско продуктивна подручја самониклих биљних врста и подручја која су изложена опасности од нестајања природних станишта услед обављања пољопривредних активности и
- **Друга мање повољна подручја** на која дјелују посебне препреке за наставак пољопривредне производње узроковане нпр. потребом заштите природног окружења, одржавања специфичног крајолика, заштите специфичног туристичког потенцијала или заштите приобаља.

Очекује се да ће редефинисање критерија за класификацију мање повољних подручја унутар ЕУ бити урађено до 2010. године. Имајући у виду очекивану скору промјену у правној тековини ЕУ у погледу класификације мање повољних подручја било би сврсисходно да се и класификација мање повољних руралних подручја у Републици Српској уради у складу са овим новим критеријима. Имајући то у виду, као и вријеме потребно да се изврше одређене припреме и проведу одређена неопходна истраживања, доношење Закона о дефинисању мање повољних подручја у РС је динамички позиционирано на 2011. годину, након које би се и у програму подстицаја развоја руралних подручја могле почети примјењивати и диференциране мјере подршке мање повољним подручјима.

ГУСТИНА НАСЕЉЕНОСТИ ПО ОПШТИНАМА У РС
(број становника по км²)

до 30

1. Источни Дрвар
2. Петровац
3. Калиновик
4. Источни Мостар
5. Купрес
6. Берковићи
7. Љубиње
8. Гацко
9. Хан Пијесак
10. Оштра Лука
11. Рибник
12. Чајниче
13. Билећа
14. Шипово
15. Језеро
16. Невесиње
17. Рогатица
18. Фоча
19. Трново
20. Крупа на Уни
21. Соколац
22. Ново Горажде
23. Рудо

од 80 до 100

1. Градишка
2. Дервента
3. Власеница
4. Брод
5. Модрича

од 30 до 50

1. Мркоњић Град
2. Пелагићево
3. Требиње
4. Котор Варош
5. Милићи
6. Кнежево
7. Источни Стари Град
8. Сребреница
9. Петрово
10. Вишеград
11. Челинац

од 50 до 80

1. Шековићи
2. Пале
3. Србац
4. Теслић
5. Лопаре
6. Доњи Жабари
7. Осмаци
8. Нови Град
9. Козарска Дубица
10. Братунац
11. Прњавор

преко 100

1. Угљевик
2. Вукосавље
3. Лакташи
4. Костајница
5. Приједор
6. Добој
7. Шамац
8. Зворник
9. Бијељина
10. Бања Лука
11. Источно Ново Сарајево
12. Источна Илица

РАНГ ЛИСТА ОПШТИНА РС ПО РЕЈОНИМА

I. РАВНИЧАРСКИ РЕЈОН

1. Бијељина
2. Козарска Дубица
3. Градишка
4. Брод
5. Шамац
6. Доњи Жабари
7. Дервента
8. Лакташи
9. Модрича
10. Вукосавље
11. Угљевик
12. Србац
13. Пелагићево

II. БРДСКИ РЕЈОН

1. Бања Лука
2. Нови Град
3. Братунац
4. Добој
5. Лопаре
6. Приједор
7. Петрово
8. Зворник
9. Костајница
10. Прњавор

III. БРДСКО-ПЛАНИНСКИ РЕЈОН

1. Крупа на Уни
2. Челинац
3. Источна Илица
4. Источно Ново Сарајево
5. Оштра Лука
6. Теслић
7. Власеница
8. Котор Варош

V. МЕДИТЕРАНСКО-ПЛАНИНСКИ РЕЈОН

1. Источни Мостар
2. Требиње
3. Берковићи
4. Љубиње

IV. ПЛАНИНСКИ РЕЈОН

1. Билећа
2. Петровац
3. Чајниче
4. Фоча
5. Гацко
6. Ново Горажде
7. Хан Пијесак
8. Језеро
9. Калиновик
10. Рибник
11. Купрес
12. Мркоњић Град
13. Невесиње
14. Пале
15. Рогатица
16. Рудо
17. Источни Стари Град
18. Кнежево
19. Соколац
20. Сребреница
21. Осмац
22. Милићи
23. Шековићи
24. Шипово
25. Трново
26. Источни Дрвар
27. Вишеград

РАНГ ЛИСТА РАЗВИЈЕНОСТИ ОПШТИНА ЗА 2009. ГОДИНУ

РАЗВИЈЕНЕ ОПШТИНЕ

1. Бања Лука
2. Бијељина
3. Гацко
4. Градишка
5. Добој
6. Лукавица
7. Лакташи
8. Пале
9. Приједор
10. Прњавор
11. Теслић
12. Требиње
13. Зворник
14. Угљевик

СРЕДЊЕ РАЗВИЈЕНЕ ОПШТИНЕ

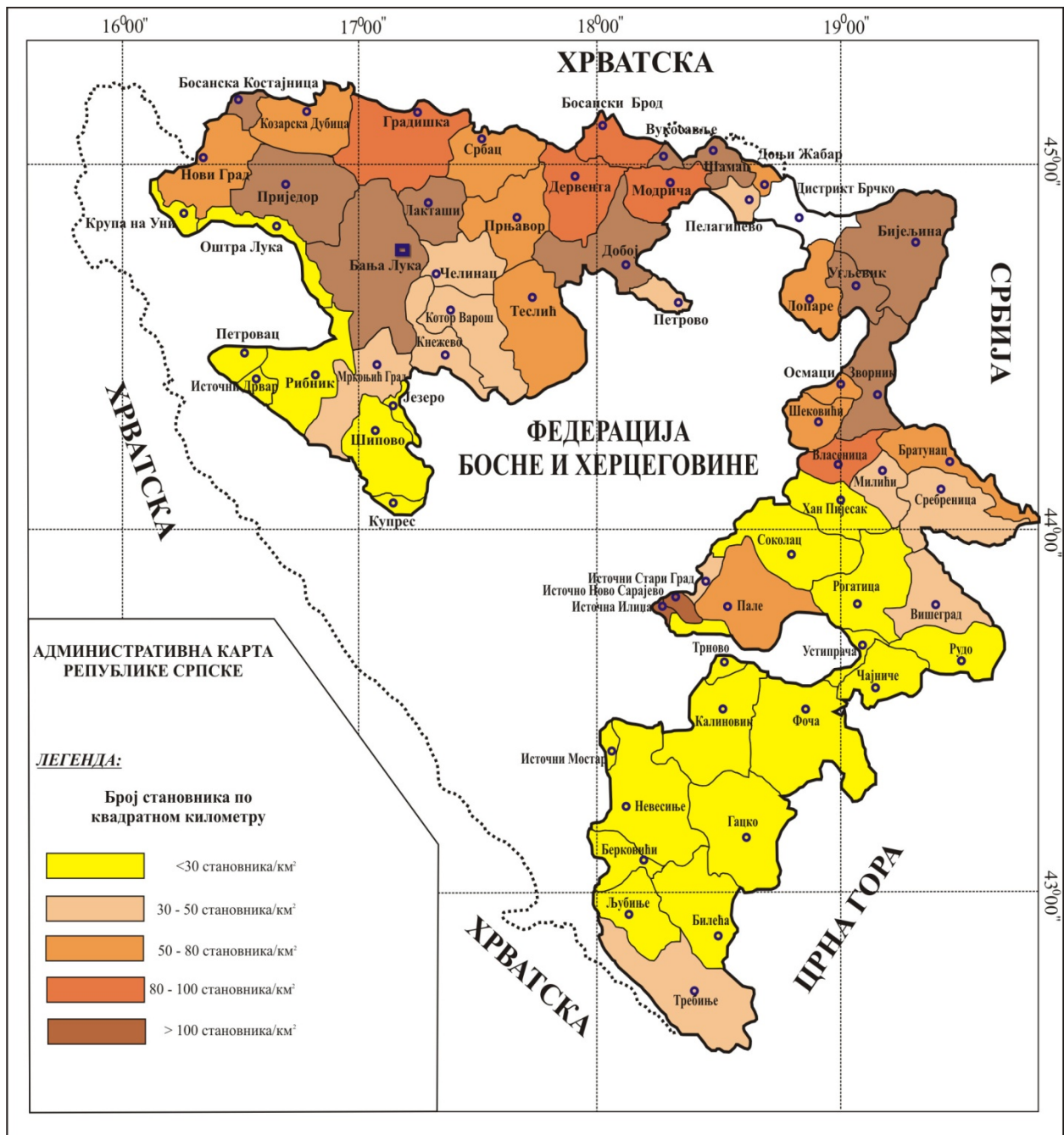
1. Босански Брод
2. Вишеград
3. Дервента
4. Касиндо
5. Козарска Дубица
6. Милићи
7. Модрича
8. Мркоњић Град
9. Нови Град
10. Соколац
11. Србац
12. Фоча
13. Челинац
14. Шамац

НЕРАЗВИЈЕНЕ ОПШТИНЕ

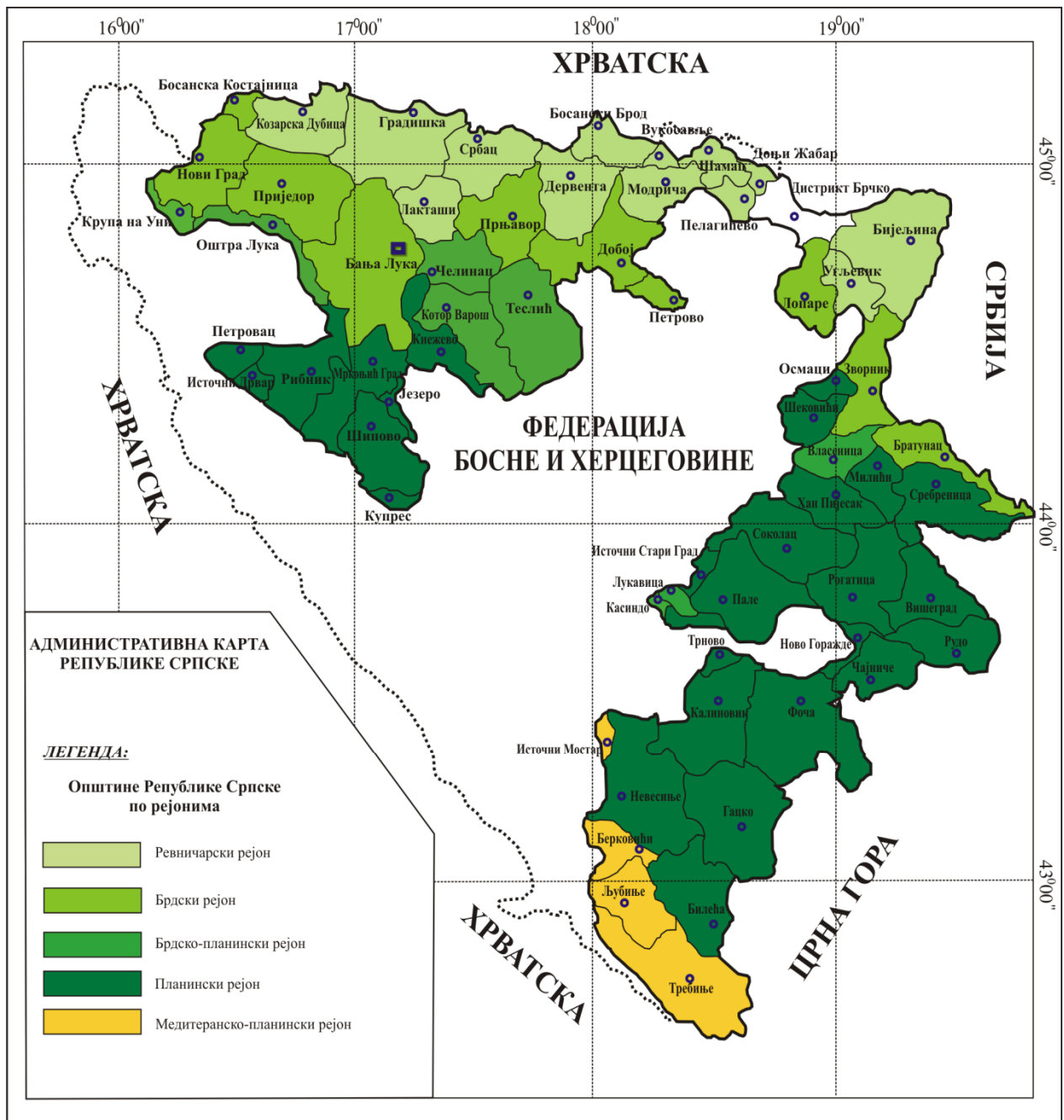
1. Билећа
2. Братунац
3. Босанска Костајница
4. Власеница
5. Котор Варош
6. Кнежево
7. Лопаре
8. Невесиње
9. Петрово
10. Рибник
11. Рогатица
12. Рудо
13. Сребреница
14. Хан Пијесак
15. Чајниче
16. Шековићи
17. Шипово

ИЗРАЗИТО НЕРАЗВИЈЕНЕ ОПШТИНЕ

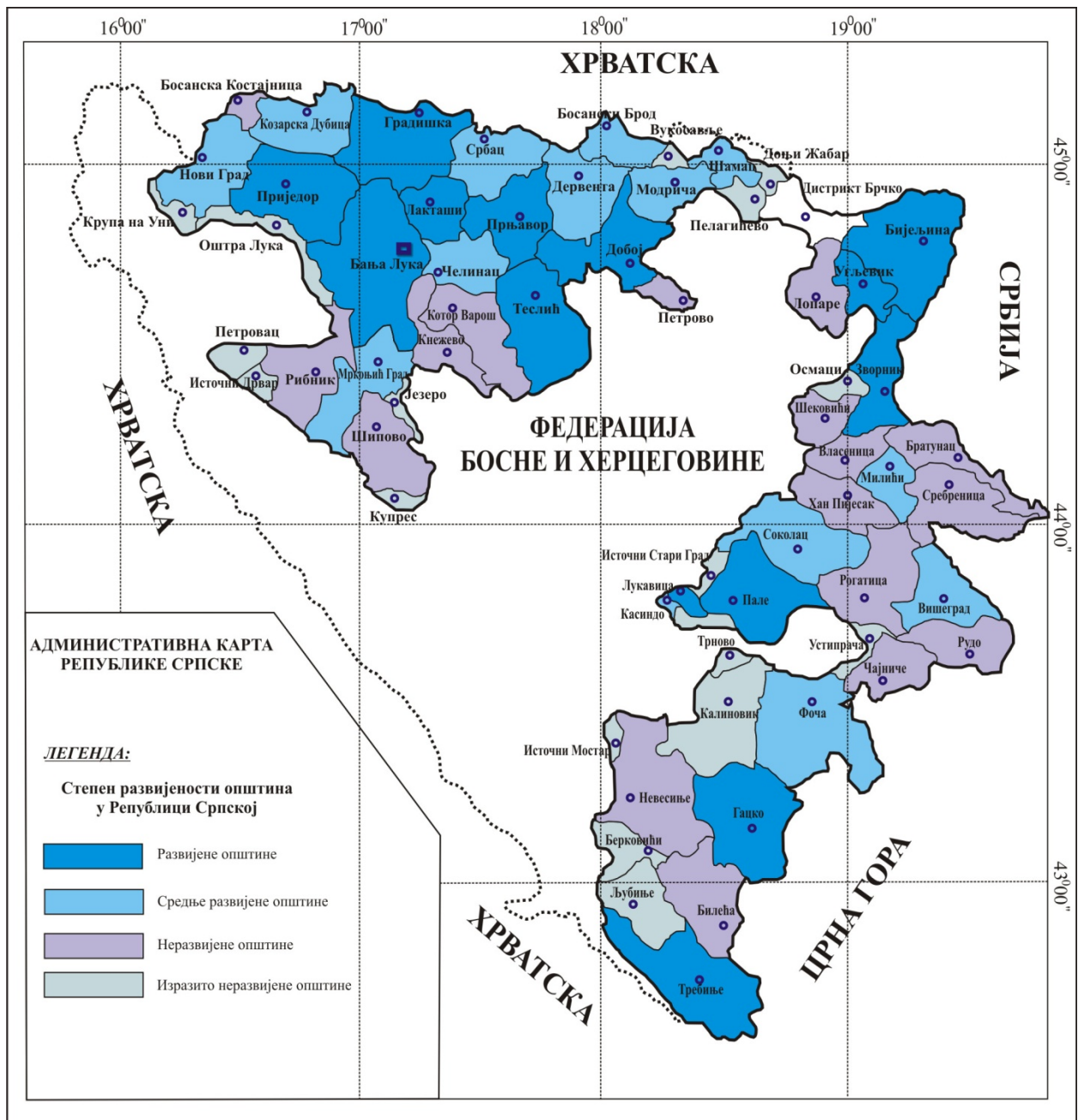
1. Берковићи
2. Вукосавље
3. Доњи Жабар
4. Источни Дрвар
5. Источни Мостар
6. Источни Стари Град
7. Језеро
8. Калиновик
9. Крупа на Уни
10. Купрес
11. Љубиње
12. Осмаци
13. Оштра Лука
14. Пелагићево
15. Петровац
16. Трново
17. Устипрача

Карта бр. 2: Класификација општина Републике Српске према густини насељености

Карта бр. 3: Класификација општина Републике Српске према рејонима

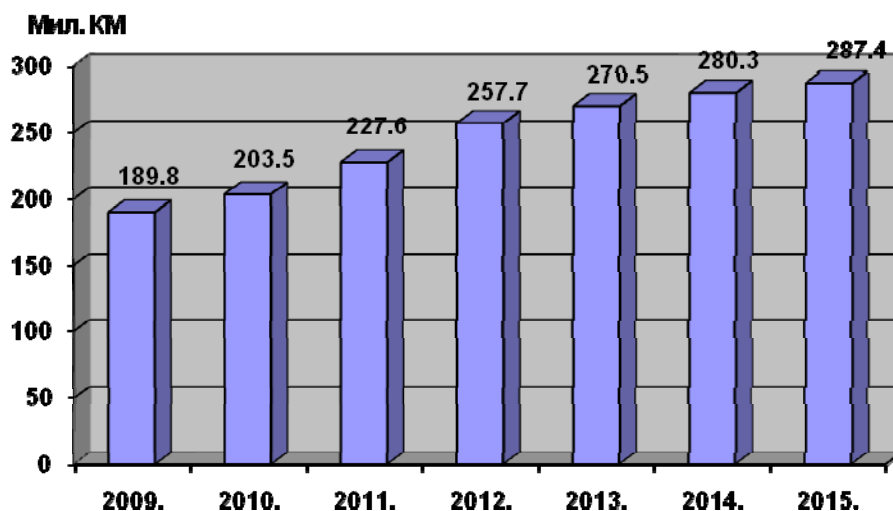
Карта бр. 4: Класификација општина Републике Српске према развијености

11. МАТЕРИЈАЛНЕ ПРЕТПОСТАВКЕ ЗА РЕАЛИЗАЦИЈУ СТРАТЕШКОГ ПЛАНА РУРАЛНОГ РАЗВОЈА РС

Да би се у периоду 2009–2015. година реализовао пројектовани обим, циљеви, мјере и подмјере Стратешког плана руралног развоја РС, детаљном анализом неопходних улагања дошло се до износа од 1,7 милијарди КМ, односно прецизније 1.716.867.500 КМ.

Динамички по годинама, за планирани период који је обухваћен овим стратешким планом, у првој (2009) години планирана су улагања од 190 милиона КМ, а у задњој (2015) години, 287 милиона КМ, са просјечном годишњом стопом пораста од 6,2%.

Граф. бр. 25: Динамика финансирања Стратешког плана руралног развоја РС (2009-2015)

Износ финансијских средстава алоциран на поједину годину распоређује се на три стратешка циља:

1. Побољшање конкурентности пољопривреде и шумарства,
2. Очување природе и рационално газдовање природом ресурсима и
3. Побољшање услова живота на селу и увођење веће разноликости код остваривања прихода у руралној економији.

Сваки од ових стратешких циљева има одређени број специфичних циљева, мјера и подмјера, који су детаљније описани у **Прилогу 1**. У наредној табели дата је индикативна структура трошкова, односно обим финансијских улагања по појединим циљевима током наведеног периода, а детаљнија табела са прегледом улагања по појединим мјерама у **Прилогу 2**.

Из дате структуре трошкова је очито да је тежиште код планирања улагања стављено на подршку инвестицијама у модернизацију и укрупњавање пољопривредних газдинстава и подршку власницима приватних шума (укључујући и уређење пољопривредног земљишта) – 709 милиона КМ и за изградњу и боље одржавање сеоске инфраструктуре – 530 милиона КМ, тако да на ова два циља отпада 72% укупних улагања.

При томе се не занемарују ни други циљеви за чију реализацију би се утрошило мање средстава, што не значи да су они мање важни, него да би се остварили, захтијевају мања улагања.

Табела бр. 34: Трошкови реализације Стратешког плана руралног развоја Републике Српске (2009–2015. године)

	Циљ	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	2009–2015.
1.	Побољшање конкурентности пољопривреде и шумарства	74.342.500	86.037.500	108.112.500	123.442.500	133.212.500	140.772.500	146.107.500	812.027.500
1.1	Инвестиције на пољопривр. газд.	59.240.000	71.650.000	92.540.000	107.140.000	119.650.000	127.050.000	132.350.000	709.620.000
1.2	Инвестиције у прераду и маркетинг пољопривредних производа	8.092.500	8.217.500	8.342.500	8.612.500	8.737.500	8.862.500	8.862.500	59.727.500
1.3	Подршка организацијама пољопр. произвођача и приватних шумовласника	950.000	1.050.000	1.050.000	1.350.000	1.350.000	1.350.000	1.350.000	8.450.000
1.4	Унапређење људских ресурса у руралном подручју	3.000.000	4.060.000	3.120.000	3.280.000	3.415.000	3.450.000	3.485.000	23.810.000
1.5	Подршка руралном финансирању	3.060.000	1.060.000	3.060.000	3.060.000	60.000	60.000	60.000	10.420.000
2.	Очување природе и рационално газдовање животним простором	3.915.000	4.015.000	4.215.000	4.590.000	4.990.000	5.090.000	5.190.000	32.005.000
2.1	Одрживо управљање природним ресурсима у пољопривреди	1.865.000	1.965.000	2.065.000	2.165.000	2.265.000	2.365.000	2.465.000	15.155.000
2.2	Одрживо газдовање шумом	700.000	700.000	700.000	700.000	700.000	700.000	700.000	4.900.000
2.3	Одрживо управљање ловним и риболовним ресурсима	350.000	350.000	350.000	350.000	350.000	350.000	350.000	2.450.000
2.4	Одрживо газдовање сеоским животним простором	1.000.000	1.000.000	1.100.000	1.375.000	1.675.000	1.675.000	1.675.000	9.500.000
3.	Побољшање услова живота и увођење веће разноликости код ...	111.500.000	113.445.000	115.295.000	129.715.000	132.260.000	134.480.000	136.140.000	872.835.000
3.1	Изградња и одржавање сеоске инфр.	67.860.000	68.110.000	68.360.000	81.010.000	81.260.000	81.660.000	81.910.000	530.170.000
3.2	Побољшање доступности јавних услуга сеоском становништву	27.725.000	27.725.000	27.725.000	27.725.000	28.300.000	28.300.000	28.300.000	195.800.000
3.3	Заштита и очување природног и културног наслеђа у рурал. подручју	1.000.000	1.000.000	1.000.000	1.050.000	1.050.000	1.050.000	1.050.000	7.200.000
3.4	Диверсификација непољопривредних и пољопривредних активности на селу	2.075.000	2.055.000	2.055.000	2.305.000	2.355.000	2.605.000	2.605.000	16.055.000
3.5	Оснивање и развој микро, малих и	10.800.000	12.265.000	13.890.000	15.285.000	16.780.000	18.175.000	19.510.000	106.705.000

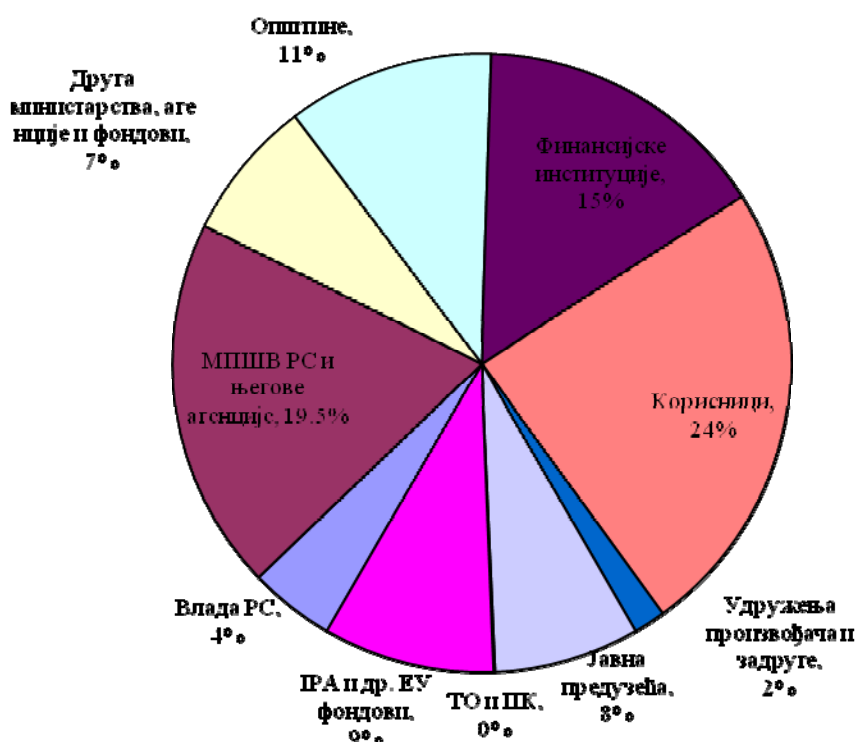
	средњих предузећа на селу								
3.6	Унапређење и развој услуга руралног туризма	940,000	1,140,000	1,115,000	1,190,000	1,365,000	1,540,000	1,615,000	8,905,000
3.7	Подршка локалним иницијативама руралнм развоја	1.100.000	1.150.000	1.150.000	1.150.000	1.150.000	1.150.000	1.150.000	8.000.000
	УКУПНО:	189.757.500	203.497.500	227.622.500	257.747.500	270.462.500	280.342.500	287.437.500	1.716.867.500

11.1. Извори финансирања за реализацију Стратешког плана руралног развоја

Иако је Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде РС водећа институција у погледу одговорности за реализацију Стратешког плана руралног развоја Републике Српске (што је у претходним поглављима шире образложено), ово министарство не може и не смије бити једини актер његове реализације. Идентификовано је 35 различитих извора финансирања појединих мјера чија реализација је претпоставка цјеловите имплементације плана. Уколико се они групишу према њиховој сродности, а то је неопходно, онда је то сљедећих десет главних извора финансирања:

1. Влада РС,
2. Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде РС,
3. Друга министарства Владе РС,
4. Општине Републике Српске,
5. Корисници појединих мјера,
6. Финансијске институције,
7. Задруге, удружења пољопривредних произвођача и друге НВО,
8. Јавна предузећа,
9. Туристичке организације и привредне коморе и
10. ИРА и други фондови ЕУ.

Граф. бр. 26: Структура финансирања Стратешког плана руралног развоја РС (просјек 2009-2015)

Апсолутна и релативна структура трошкова финансирања Стратешког плана руралног развоја приказана је у табели на сљедећој страни (табела бр. 35).

Табела бр. 35: Апсолутна и релативна структура финансирања Стратешког плана руралног развоја РС
по изворима (2009–2015. година)

ИЗВОР ФИНАНСИРАЊА		2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	2009–2015.
1.	Влада РС	20.536.500	19.227.500	17.783.500	4.448.500	4.707.000	4.878.000	5.381.500	76.962.500
		10,8%	9,4%	7,8%	1,7%	1,7%	1,7%	1,9%	4,5%
2.	МПШВ РС	36.250.000	40.034.750	46.623.500	48.892.750	52.203.000	54.382.750	56.305.000	334.691.750
		19,1%	19,7%	20,5%	19,0%	19,3%	19,4%	19,6%	19,5%
3.	Друга министарства	16.560.000	16.689.750	16.640.500	18.734.250	19.276.500	19.386.250	19.431.000	126.718.250
		8,7%	8,2%	7,3%	7,3%	7,1%	6,9%	6,8%	7,4%
4.	Општине	23.040.500	23.362.500	23.644.500	28.606.500	28.858.500	29.110.500	29.230.000	185.853.000
		12,1%	11,5%	10,4%	11,1%	10,7%	10,4%	10,2%	10,8%
5.	Корисници (сеоско становнитшво)	46.470.500	51.420.500	55.400.500	59.825.500	64.090.000	66.802.500	68.865.000	412.874.500
		24,5%	25,3%	24,3%	23,2%	23,7%	23,8%	24,0%	24,0%
6.	Финансијске институције	25.220.000	30.000.000	36.580.000	37.922.500	42.877.500	45.395.000	47.220.000	265.215.000
		13,3%	14,7%	16,1%	14,7%	15,8%	16,2%	16,4%	15,4%
7.	Јавна предузећа	17.835.000	17.860.000	19.135.000	18.847.500	18.972.500	18.997.500	19.022.500	130.670.000
		9,4%	8,8%	8,4%	7,3%	7,0%	6,8%	6,6%	7,6%
8.	Удружења произв. и задруге	2.800.000	3.350.000	3.755.000	4.160.000	4.577.500	4.982.500	4.987.500	28.612.500
		1,5%	1,6%	1,6%	1,6%	1,7%	1,8%	1,7%	1,7%
9.	Туристичке организ. и привредне коморе	187.500	195.000	202.500	157.500	197.500	205.000	192.500	1.337.500
		0,1%	0,1%	0,1%	0,1%	0,1%	0,1%	0,1%	0,1%
10.	ИРА и други ЕУ фондови	857.500	1.357.500	7.857.500	36.152.500	34.702.500	36.202.500	36.802.500	153.932.500
		0,5%	0,7%	3,4%	14,0%	12,8%	12,9%	12,8%	9,0%
УКУПНО:		189.757.500	203.497.500	227.622.500	257.747.500	270.462.500	280.342.500	287.437.500	1.716.867.500
		100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Важно је нагласити да оваква структура финансирања и предвиђени износи у највећем броју случајева не представљају финансијска издвајања за која би поједине институције морале обезбиједити додатна финансијска средства, него се та средства већ сада налазе у њиховим буџетима и троше се за исте или сличне намјене, али углавном без временске и територијелне синхронизације реализације финансираних активности између појединих институција.

Влада РС се као извор финансирања једног броја мјера, овдје посматра у ширем контексту – Влада као посебна буџетска потрошачка јединица, владин Развојни програм РС 2007–2010. година и пројекти са међународним финансирањем чији уговорач и потписник је Влада РС. Њена финансијска улога је у првим годинама реализације стратешког плана већа, прије свега због трошкова који ће се финансирати из Развојног програма, а касније се смањује јер добар дио тих трошкова треба да преузму IPA фондови.

Стратегијом развоја пољопривреде РС до 2015. године, која је усвојена у јулу 2006. године, дефинисан је модел субвенционисања домаће пољопривреде са три основна правца подршке: подршка пољопривреди кроз текуће субвенције и подстицаје, подршка инвестицијама и подршка руралном развоју и некомерцијалним газдинствима. Са усвајањем Стратешког плана руралног развоја РС два правца подршке (подршка капиталним улагањима и подршка руралном развоју) из Стратегије развоја пољопривреде се „селе“ у Стратешки план руралног развоја усклађујући тако модел материјалне подршке пољопривреди и руралним подручјима у Републици Српској са два основна стуба подршке који су обиљежје актуелне Заједничке пољопривредне политике Европске уније. Узимајући у обзир да ће усвојена Стратегија развоја пољопривреде наставити да важи све до 2015. године, она ће остати релевантан стратешки документ (само) за усмјеравање средстава за директну подршку пољопривредној производњи и дохотку пољопривредних произвођача.

Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде РС и прије доношења стратешког плана (су)финансира значајан број мјера које су њиме предвиђене из средстава обезбијеђених за подстицање развоја пољопривреде и села. У задње три календарске године релативно учешће мјера које спадају у домен руралног развоја (укључујући подршку капиталним улагањима) је у Републици Српској било у нивоу од 1/3 средстава расположивих за укупну подршку развоју пољопривреде и села. Започети тренд супституције издвајања за директна плаћања и подршку производњи би се у наредном седмогодишњем периоду требало да настави, али без радикалних захтјева за наглим промјенама. Планираних 36 милиона КМ за подршку руралном развоју у 2009. години би чинило 45% укупно расположивог аграрног буџета, а пораст релативног учешћа је у највећој мјери последица стагнације аграрног буџета (који је за 2009. годину планиран у истом износу од 80 милиона КМ као и претходне године). Да је износ аграрног буџета био усклађен са циљаних 6% буџета РС из Стратегије развоја пољопривреде, поменутих 36 милиона КМ за рурални развој би било 38% укупног аграрног буџета, што је проценат приближан оном који се за те намјене издвајао и претходних година. Уз умјерену пројекцију раста буџета РС од 5% годишње и учешће аграрног буџета у буџету РС од 6%, на финансирање мјера руралног развоја би се током пројектованих 7 година трошило између 38 и 44% укупног аграрног буџета Републике Српске. Поред самог министарства пољопривреде, у финансирање или суфинансирање појединих мјера руралног развоја укључене су и двије специјализоване агенције под ингеренцијом овог министарства – Агенција за узгој и селекцију у сточарству РС и Агенција за пружање стручних услуга у пољопривреди РС и Дирекција за воде са управама надлежним за поједина сливна подручја, чије учешће је у пројекцији трошкова придружено учешћу МПШВ РС.

Осим министарства пољопривреде, још нека министарства из својих буџета финансирају поједине мјере, сва заједно са 16–19 милиона КМ годишње. Прије свега, то је Министарство просвјете и културе које и сада финансира један број мјера везаних за обезбјеђење услуга основног и средњег образовања за ученике из руралних подручја, као и одржавање и адаптацију сеоских школа, а предвиђа се повећање средстава за стипендирање ученика и студената из руралних подручја. Министарство здравља и социјалне заштите је укључено у финансирање адаптације и одржавање сеоских амбуланти, а Министарство за породицу, омладину и спорт у изградњу и адаптацију сеоских домова, спортских терена и игралишта за дјецу. Министарство индустрије, енергетике и рударства, заједно са Агенцијом за развој МСП, идентификовано је као извор суфинансирања мјера подршке обнови,

реконструкцији и модернизацији постојећих и изградњи нових прерађивачких капацитета од важности за становништво руралних подручја, подршку прерађивачима да уђу у системе контроле квалитета и суфинансирање улагања у изградњу погона за производњу био-енергената, као и подршку развоју женског предузетништва и провођење релевантних обука које су у вези са претходно наведеним пословима. Министарство науке и технологије је извор (су)финансирања мјера заштите природног наслеђа, а Министарство за просторно уређење, грађевинарство и екологију, укључујући Фонд за заштиту природе, заједно са Заводом за заштиту културно-историјског и природног наслеђа (су)финансијер је мјера истраживања и заштите природе. Министарство трговине и туризма би суфинансирало мјере подршке организовању и учешћу на локалним и међународним сајмовима, промоције активности руралног и еко туризма, постављања туристичке сигнализације у руралним подручјима, подршку заштити производа са заштићеним географским поријеклом и подршку развоју руралног туризма у оквиру сеоских газдинстава.

Општине (локална самоуправа) су важан извор финансирања око 1/3 предложених мјера из својих редовних буџетских и других прихода са 23–29 милиона КМ годишње. Веома је битно укључивање локалне самоуправе у суфинансирање активности из домена руралног развоја јер су оне, у ствари, један од главних покретача њихове реализације и магнет који на себе привлачи и друге изворе финансирања. На другој страни, пошто су општине орган који је најближи корисницима појединих услуга оне су у највећој мјери сензитивне на обим и врсту потреба, односно проблема, сеоског становништва чиме могу дати значајан допринос да се ограничена средства за подршку руралном развоју троше на прави и најбољи начин. Пројектовано финансијско учешће општина за финансирање мјера руралног развоја у првој години реализације плана је на нивоу 4% њихових буџетских расхода у 2007. години и не представља никакво ново оптерећење (ранија улагања у рурални развој, узму ли се обзир и значајна улагања у сеоску инфраструктуру, у претходном периоду су била и изнад овог циљног процента), осим потребе придавања веће пажње руралном развоју и евентуалне реалокације средстава у корист и неких других мјера осим обнове и изградње сеоске инфраструктуре, која је до сада доминирала у локалној подршци руралном развоју.

Искуство потврђује да је реализација већине мјера са материјалног становишта рационалнија, а са становишта њиховог учинка успјешнија, уколико се у њихово креирање и финансирање укључе и сами корисници. У овом случају то су становници руралних подручја као појединци, сеоска домаћинства, групе грађана (мјесне заједнице и сл.) или разни облици правних лица путем којих они обављају своју пољопривредну и другу предузетничку дјелатност у руралним подручјима (самостална дјелатност, занатске и трговинске радње, предузећа и сл.). Финансијско учешће корисника је нарочито значајно код капиталних улагања у објекте, основно стадо, дугогодишње засаде, опрему и друге видове инвестирања у пољопривреду и шумарству и код изградње и обнове сеоске инфраструктуре. То учешће корисника се, зависно од конкретног облика улагања, креће 10–80%, а укупна контрибуција корисника код свих мјера је у распону 46–68 милиона КМ годишње.

Пошто корисници неће бити у могућности да обезбиједи сва властита средства која су услов коришћења одређене субвенције (суфинансирања) капиталних и других улагања, важно је да их у томе прате финансијске институције (банке, МКО, ШКО) са намјенским кредитним средствима. Искуство нових чланица ЕУ је показало да је одсуство адекватних кредитних линија било „уско грло“ за веће коришћење расположивих средстава из SAPARD програма. Кредитна средства у предвиђеном износу од 265 милиона КМ за 7 година не би требало да буду упитна, нарочито након што је додатне фондове за кредитирање пољопривреде обезбиједила и Влада РС путем Инвестиционо-развојне банке.

Један од извора финансирања руралног развоја (17–19 милиона КМ годишње), нарочито код обезбјеђења појединих услуга сеоском становништву, као што су електроснабдијевање, водоснабдијевање, збрињавање отпадних вода, одвоз чврстог отпада, телекомуникације, радио и телевизија и заштита шума су јавна (државна) предузећа: Шуме РС, Путеви РС, Електропривреда/Електропренос, Радио-телевизија РС, јавна комунална предузећа и АД М:тел (које више није државно предузеће). Они су већински финансијери изградње и одржавања инфраструктуре која сеоском становништву омогућава приступ њиховим услугама, које то становништво углавном плаћа по пуним или субвенционисаним цијенама.

Финансијски мање, а у организационом погледу више, значајан учесник у реализацији појединих мјера руралног развоја (обуке, откуп пољопривредних производа, организовање локалних сајмова и сл.) су пољопривредне задруге, удружења пољопривредних произвођача и друге НВО који иницирају одређене активности и анимирају друге институције да се укључе у њихово финансирање.

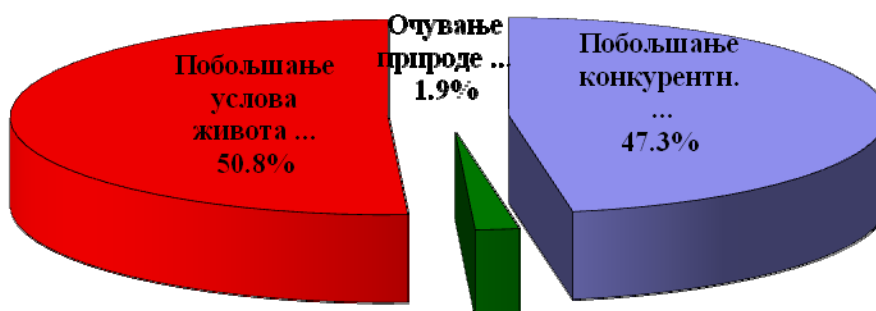
Још једана група институција значајних за реализацију Стратешког плана руралног развоја су републичка и општинске туристичке организације и републичка и регионалне привредне коморе које су важне за реализацију активности промоције туристичке понуде руралних подручја и организовања одређених сајмова и представљања предузетника, у чијем суфинансирању учествују симболично (око 200 хиљада КМ годишње).

Извор финансирања реализације Стратешког плана руралног развоја чије укључивање се очекује и планира у каснијим годинама његове реализације су и претприступни фондови ЕУ обједињени под једним називом IPA (Instrument for Pre-Accession Assistance) који су дјелимично (1. и 2. компонета) доступни земљама потенцијалним кандидатима, а у потпуности (свих 5 компоненти) земљама кандидатима. Поред ових фондова, ту су и неки други фондови ЕУ, као нпр., оквирни програм за научна истраживања (FP), инструменти за европско сусједство и партнерство (ENPI) и др. Уз процјену да ће БиХ статус земље кандидата добити у 2010. години значајнији допринос IPA фондова у реализацији Стратешког плана је планиран од 2011. године, укупно 154 милиона КМ, односно око 77 милиона EUR. До добијања статуса земље кандидата на учешће средстава из ЕУ се рачуна симболично углавном кроз реализацију пројеката прекограничне сарадње и институционалне подршке.

11.2. Структура трошкова реализације Стратешког плана руралног развоја

Укупно процијењена вриједност реализације Стратешког плана руралног развоја РС од 1,7 милијарди КМ за 7 година (2009–2015) подједнако је распоређена између 1. и 3. стратешког циља, при чему мјере из домена 2. стратешког циља у финансијском погледу захватају преосталих 2% од укупних средстава.

Граф. бр. 27: Структура трошкова према циљевима Стратешког плана руралног развоја

У периоду до 2015. године у Републици Српској би се за подршку руралном развоју требало утрошити (детаљнији приказ у Табели бр. 34).

- 812 милиона КМ за побољшање конкурентности пољопривреде и шумарства,
- 32 милиона КМ за мјере очувања природе и рационално газдовање природним ресурсима и
- 873 милиона КМ за побољшање услова живота и увођење веће разноликост код остваривања прихода у руралној економији.

Динамички, од прве према посљедњој години реализације Стратешког плана у финансијском погледу већа пажња се придаје 1. стратешком циљу (повећање конкурентности),

а смањују се средства намијењена финансирању 3. стратешког циља (побољшање услова живота на селу). Ово је логичан слијед догађања јер се очекује да ће се, имајући у виду досадашња и улагања у првим годинама реализације Стратешког плана, потребе за улагањима у сеоску инфраструктуру смањивати, а са интензивирањем процеса приступања БиХ ЕУ и доступности претприступних фондова потреба за улагањима у модернизацију пољопривредних газдинстава повећавати. Структуру и динамику релативних односа пројектованих улагања по појединим циљевима приказује табела на сљедећој страни (табела бр. 36).

Табела бр. 36: Структура трошкова реализације Стратешког плана руралног развоја Републике Српске по стратешким циљевима и мјерама (2009–2015. године)

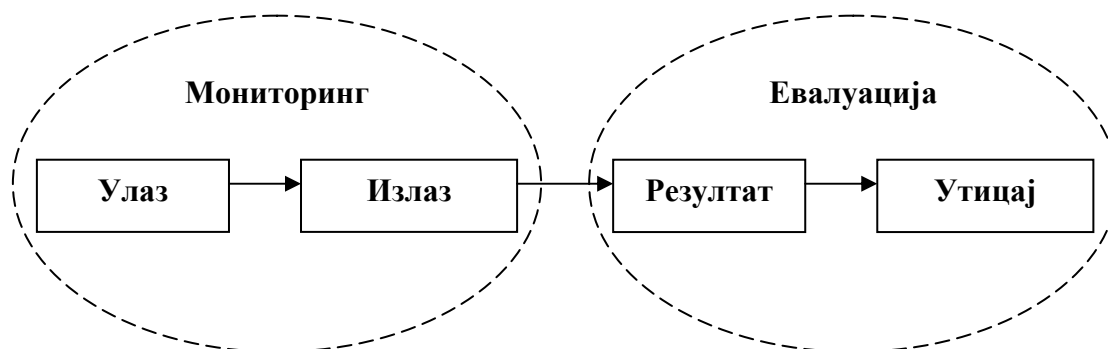
	Циљ	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	2009–2015.
1.	Побољшање конкурентности пољопривреде и шумарства	39,2%	42,3%	47,5%	47,9%	49,3%	50,2%	50,8%	47,3%
1.1	Инвестиције на пољопривредних газдинстава	31,2%	35,2%	40,7%	41,6%	44,2%	45,3%	46,0%	41,3%
1.2	Инвестиције у прераду и маркетинг пољопривредних производа	4,3%	4,0%	3,7%	3,3%	3,2%	3,2%	3,1%	3,5%
1.3	Подршка организацијама пољопр, произвођача и приватних шумовласника	0,5%	0,5%	0,5%	0,5%	0,5%	0,5%	0,5%	0,5%
1.4	Унапређење људских ресурса у руралном подручју	1,6%	2,0%	1,4%	1,3%	1,3%	1,2%	1,2%	1,4%
1.5	Подршка руралном финансирању	1,6%	0,5%	1,3%	1,2%	0,0%	0,0%	0,0%	0,6%
2.	Очување природе и рационално газдовање животним простором	2,1%	2,0%	1,9%	1,8%	1,8%	1,8%	1,8%	1,9%
2.1	Одрживо управљање природним ресурсима у пољопривреди	1,0%	1,0%	0,9%	0,8%	0,8%	0,8%	0,9%	0,9%
2.2	Одрживо газдовање шумом	0,4%	0,3%	0,3%	0,3%	0,3%	0,2%	0,2%	0,3%
2.3	Одрживо управљање ловним и риболовним ресурсима	0,2%	0,2%	0,2%	0,1%	0,1%	0,1%	0,1%	0,1%
2.4	Одрживо газдовање сеоским животним простором	0,5%	0,5%	0,5%	0,5%	0,6%	0,6%	0,6%	0,6%
3.	Побољшање услова живота и увођење веће разноликости код ...	58,8%	55,7%	50,7%	50,3%	48,9%	48,0%	47,4%	50,8%
3.1	Изградња и одржавање сеоске инфраструктуре	35,8%	33,5%	30,0%	31,4%	30,0%	29,1%	28,5%	30,9%
3.2	Побољшање доступности јавних услуга сеоском становитшву	14,6%	13,6%	12,2%	10,8%	10,5%	10,1%	9,8%	11,4%
3.3	Заштита и очување природног и културног наслеђа	0,5%	0,5%	0,4%	0,4%	0,4%	0,4%	0,4%	0,4%
3.4	Диверсификација непољопривр. и пољопривредних активности на селу	1,1%	1,0%	0,9%	0,9%	0,9%	0,9%	0,9%	0,9%
3.5	Оснивање и развој микро, малих и средњих предузећа на селу	5,7%	6,0%	6,1%	5,9%	6,2%	6,5%	6,8%	6,2%
3.6	Унапређење и развој услуга руралног туризма	0,5%	0,6%	0,5%	0,5%	0,5%	0,5%	0,6%	0,5%
3.7	Подршка локалним иницијативама руралног развоја	0,6%	0,6%	0,5%	0,4%	0,4%	0,4%	0,4%	0,5%
	УКУПНО:	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

12. МОНИТОРИНГ И ЕВАЛУАЦИЈА

Праћење (*мониторинг*) Стратешког плана представља континуирано прикупљање података о реализацији појединих мјера и пројеката у оквиру Стратешког плана, на основу унапријед познатог плана активности, који укључује његову временску и просторну димензију, инпуте, аутпуте и резултате. Оно обезбјеђује доносиоцима одлука у провођењу политике руралног развоја, да континуирано примају повратне информације о имплементацији програма и пројеката, односно резултатима њихове имплементације. Омогућава да се идентификују стварни или потенцијални успјеси, односно проблеми и то довољно рано како би се провеле неопходне измјене и прилагођавања у оквиру самих програма и пројеката, односно њихове реализације.

Оцјена (*евалуација*) Стратешког плана представља периодично оцјењивање његове релевантности, учинка, утицаја и ефикасности у погледу унапријед дефинисаних стратешких и специфичних циљева и појединих мјера. Њиме се преиспитује садржај појединих програма, пројеката и активности путем којих се реализује целокупни план и доносе закључци о успјешности њихове реализације.

Важно је да се прави разлика између индикатора мониторинга и евалуације:⁹⁴ Индикатори мониторинга обезбјеђују информације о начину коришћења ресурса, износима подршке, броју корисника и сл. На тај начин, мониторинг индикатори, а нарочито индикатори улаза и излаза, омогућавају корисницима и сарадницима да извјештавају о коришћењу ресурса, те о активностима за које су одговорни.

Шема бр. 2: Ограничења између мониторинга и евалуације⁹⁵

Индикатори за евалуацију се односе првенствено на индикаторе резултата и утицаја, самим тим што се евалуација одвија послје мониторинга, извјештавања и ревизије. Евалуација обезбјеђује слику о ефектима мјера подршке и концентрисана је на анализу ефикасности самог система подршке у смислу достизања стратешких циљева, односно циљева сваке поједине мјере.

Такође, евалуацијом се анализира однос између мобилизираних средстава и утицаја који је произведен. Други потенцијални аспект евалуације је оцјена релевантности (односе ли се циљеви на стварне потребе), користи (компатибилност ефеката са стварним потребама) и одрживости (очекивања везана за дугорочне ефекте или утицај појединих мјера).

⁹⁴ Commission Working Document D/761 FINAL: 01.2005, COMMON INDICATORS FOR MONITORING RURAL DEVELOPMENT PROGRAMMING 2000-2006

⁹⁵ Commission Working Document D/761 FINAL: 01.2005, COMMON INDICATORS FOR MONITORING RURAL DEVELOPMENT PROGRAMMING 2000-2006

Табела бр. 37: Типови индикатора

Тип индикатора	Дефиниција	Примјер индикатора (инвестиције на пољопр. газдинству)
Ресурси	Ресурси или индикатори улаза односе се на буџет расположив за сваки од нивоа подршке	Висина подстицајних средстава
Излази	Излазни индикатори односе се на активност. Излазом се сматра све оно што је изведено у замјену за износ јавне потрошње	Висина инвестиција по пољопривредном газдинству Број корисника који је оставирио подршку
Резултати	Индикатори резултата односе се на директан и моментални утицај или ефекат програма (мјере)	Процент обухваћених пољопривредних газдинстава
Утицај (ефекат)	Индикатори утицаја представљају посљедице имплементације програма поред његовог директног и моменталног утицаја на кориснике. Утицај се може подијелити у двије категорије: “специфични” утицај, који се појављује након одређеног временског периода али је у директној вези са проведеном активношћу и “глобални утицај”, који се односи на дугорочне ефекте на ширу популацију	Број радних мјеста који су настали као резултат оснивања нових фарми Укупна додана вриједност произведена након годину дана на новооснованим фармама

Поред ове четири врсте индикатора, постоје и основни или базни индикатори од којих се пошло у изради SWOT анализе руралних подручја и који су послужили за дефинисање стратешких циљева. Свих пет врста индикатора треба да одговара хијерархији циљева утврђених овим стратешким документом.⁹⁶ Програмирање руралног развоја подразумијева серију корака⁹⁷. Основни или базни индикатори користе се да би се урадила SWOT анализа као основа на којој се дефинишу стратешки циљевии. Индикатори утицаја се дефинишу тако да су коресподентни са стратешким циљевима, као и интервентним мјерама описаним овим стратешким планом. За сваку мјеру односно подмјеру установљавају се индикатори улаза (расположива финансијска средства), индикатори излаза и индикатори резултата. Сви ови индикатори треба да одговарају постављеној хијерархији циљева стратешког плана.

Индикатори, према општеприхваћеном енглеском акрониму – SMART⁹⁸, треба да буду специфични, мјерљиви, доступни/достижни у погледу економичности, релевантни за дати програм, те правовремени. Индикатори се не морају увијек односити на квантитативне податке, него у неким случајевима могу укључивати и квалитативну оцјену или логичка запажања.

⁹⁶ Хијерархија циљева је алат који служи за анализу програмских циљева и приказује како локалне интервенције могу и треба да допринесу остварењу глобалних циљева. Хијерархијом се циљеви организују у различите нивое (циљеви, подциљеви) у форми пирамиде или дрвета, и на тај начин приказује логичне везе између циљева и подциљева. Хијерархија такође на систематичан начин приказује мјере и активности настале у циљу реализације заданих циљева.

⁹⁷ Rural Development 2007–2013, HANDBOOK ON COMMON MONITORING AND EVALUATION FRAMEWORK, Guidance document, Sept. 2006, Directorate General for Agriculture and Rural Development

⁹⁸ Specific, Measurable, Available/achievable, Relevant, Timely.

Процес мониторинга обавезан је дио имплементације стратешког плана руралног развоја, као и израда редовних годишњих извјештаја органа који проводе мониторинг. Годишњи извјештаји треба да укључују све квалитативне и квантитативне информације везане за имплементацију стратешког плана, укључујући финансијске расходе за сваку мјеру и мониторинг табеле са индикаторима излаза и резултата, такође за сваку мјеру.

Процес евалуације одвијаће се током цјелокупног трајања стратешког плана (2009–2015). Процесом континуираног оцјењивања (евалуације) Стратешког плана руралног развоја оцјењиваће се напредак у његовој имплементацији, испитивати могућности за његово унапређење, анализирати препоруке за промјене у програму, те припремати елементи за средњорочни преглед (евалуацију) и *ex post* евалуацију.

Како би ови процеси могли пружати правовремене и поуздане информације о остварењу стратешких циљева развоја пољопривреде и руралних подручја, потребно је утврдити и потврдити да ли:

- План и програм руралног развоја одговара стварним потребама становништва,
- Мјере руралног развоја доприносе унапређењу квалитета живота и прихода руралне популације, те доприносе смањењу регионалних неједнакости,
- Мјере руралног развоја искључују могућност дискриминације жена у руралном подручју и омогућују активно учешће жена у програмима и равноправно аплицирање на све мјере прописане Стратешким планом,
- Мјере руралног развоја доприносе бољем искоришћењу природних ресурса и
- Мјере руралног развоја доприносе унапређењу конкурентности пољопривреде и шумарства.

Потребно је предузети низ активности, који ће умногоме зависити од спремности надлежних органа да испуне захтјеве и препоруке у институционалном провођењу политике руралног развоја, путем партнерства и координације свих релевантних институција које ће омогућити провођење активности праћења и оцјене, односно мониторинга и евалуације реализације плана. Активности на provedби праћења и оцјене ефеката Стратешког плана руралног развоја су:

- Оснивање одјелења за праћење и оцјену при Агенцији за рурални развој РС (до момента оснивања Агенције ове активности треба да покрива службеник за праћење и оцјену у Министарству пољопривреде, шумарства и водопривреде),
- Израда приручника за праћење и оцјену, који треба да дефинише начин и облик прикупљања информација по појединим индикаторима за праћење и оцјену, начин и облик извјештавања, систем протока информација, те надлежности и обавезе појединих карика у систему,
- Успостављање информативног система за рурални развој (*Rural Development Information System*) и усаглашавање критерија и индикатора за праћење и оцјену са правилницима Европске уније,
- Утврђивање листе индикатора (инпут, оутпут, индикатори резултата и утицаја) који одговарају хијерархији циљева који су прописани Стратешким планом руралног развоја,
- Утврђивање специфичних индикатора за поједине програме/мјере руралног развоја и
- Утврђивање специфичних индикатора и праћење ефеката мјера руралног развоја према полној структури становништва,
- Израда годишњих, средњорочних и *ex post* извјештаја.

У **Прилогу 3.** дат је преглед могућих индикатора за имплементацију система праћења и оцјене Стратешког плана руралног развоја Републике Српске.

13. ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

- Појам руралног развоја јавља се посљедњих деценија, а настао је као погодан одговор на проблеме везане за регионалне неједнакости у степену развијености и послужио као прихватљив концепт за комплексније валоризовање развојних потенцијала руралних подручја. Најпознатији аутори заступају тезу да рурално сиромаштво (а не неједнакости) условљава успостављање посебне политике – политике руралног развоја, због чега се рурална неразвијеност може сматрати као основни фактор укупне неразвијености мање развијених земаља. Отуда концепт руралног развоја представља новије поглавље теорије развоја, тестиран у "земљама трећег свијета" као покушај рјешавања проблема на релацији "храна–сиромаштво–популација", који се данас примјењује у свим земљама Свијета, развијеним и неразвијеним.
- У многим земљама бројни разлози су утицали на промјену свијести и схватању да се проблеми развоја руралних подручја морају рјешавати на комплекснији начин од онога који нуди само аграрна политика. Аграрна политика је оријентисана секторски, углавном на примарну пољопривреду, тако да она не даје свеобухватна рјешења развоја руралних подручја.
- Аграрна политика редефинисана у политику руралног развоја усмјерава се не само на пољопривреду, већ на руралну привреду у цјелини. Тако је створен нови модел развоја намијењен одређеном типу привређивања у оквиру новедефинисаног сектора названог „рурална економија". То у ствари, подразумијева интегралну, територијално заокружену, сеоску привреду и пратеће дјелатности коју чини скуп међусобно повезаних привредних и друштвених дјелатности као што су: пољопривреда и прерада пољопривредних производа, шумарство и прерада дрвета, водопривреда, рибарство, туризам, ловство, трговина, занатство, експлоатација и прерада минералних сировина, рударство, енергетика, саобраћај, те бројне активности везане за здравствену и социјалну заштиту, образовање, заштиту животне средине, заштиту здравља животиња и биљака, просторно уређење, организација становања, путна и друга инфраструктура, културни, спортски и други садржаји.
- Проведена истраживања у РС су показала да је значајан дио руралних подручја демографски девастиран али са респектабилним природним ресурсима. Рурална подручја РС могу бити значајан ресурс за укупни материјални и друштвени развој руралних заједница, привлачна за његове становнике и посјетиоце, као и угодна за живот, рад и боравак. Стратешки план руралног развоја полази од претпоставке да су неопходне радикалне промјене у развоју руралног простора Републике Српске које захтијевају битно побољшање услова за рад и живот становништва на том простору.
- Када је ријеч о стању развијености руралних подручја РС, треба истаћи да, и поред изражених ограничења, квалитет живота руралног становништва има тенденцију побољшања, захваљујући, прије свега, мјерама Владе и њених органа усмјерених на развој инфраструктуре, подршку аграрном сектору, образовању, здравственој и социјалној заштити и др. Рурална подручја су релативно привлачна мјеста за живот и рад, са могућностима за развој разноврсних производних и услужних дјелатности у складу с локалним условима и потребама. Са успостављањем веза између села, већих насељених мјеста и градских подручја, рурална подручја могу значајно допринијети укупном материјалном и друштвеном развоју РС. Рурална подручја су у стању да се релативно брзо прилагоде привредним, друштвеним, технолошким, културним, еколошким, и другим промјенама, укључујући и овладавање принципима тржишног привређивања. Посебан значај руралних подручја је у томе што се њиховим развојем одржава равнотежа између материјалног напретка, заштите животне средине и остваривања вишег степена друштвене стабилности руралних заједница.
- Управљање руралном економијом подразумијева примјену адекватних принципа и приступа као што су: равномјерност развоја на бази расположивих ресурса (природни

потенцијали, радна снага, доступна технологија и капитал и др.), затим нове приступе, не само заустављање одласка са села, већ и мотивације миграције у супротном правцу, прилагођавање међународном окружењу и то са више аспеката међу којима су најважнији демографски, економско-социјални, институционално-управљачки, еколошки и други. Имајући у виду да су за само планирање и провођење програма руралног развоја неопходни додатни елементи којима се одређује ниво развијености, руралности и припадност рејонима, било би неопходно извршити додатна истраживања чији би резултати имали дужу употребу при конципирању друштвено-економског развоја РС, посебно са становишта диференцирања мјера економске политике.

- Полазећи од стања руралног простора РС и његове развијености, нужно је у самом почетку активности на његовом развоју, изабрати прва два корака: **један је** да се одмах приступи програмирању, усвајању и провођењу Стратешког плана руралног развоја на свим нивоима организовања у РС, а **други је** да на остваривању реализације Стратешког плана руралног развоја, активно раде сва три сектора – **јавни, пословни и цивилни** сектор.
- Кључну улогу у остваривању развоја руралних подручја, а који је повезан са дјелатношћу пољопривреде и шумарства, има Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде. МПШВ треба осигурати да политика руралног развоја, која се проводи у његовој надлежности, а чији је циљ повећање конкурентности сектора у руралним подручјима (пољопривреда, шумарство, рибарство, ловство, прехранбена индустрија и др.), директно допринесе повећању привредне активности, конкурентности и тржишности, те повећању животног стандарда руралног становништва и друго, да усклађује све друге активности које су у надлежности бројних субјеката, јавног, пословног и цивилног сектора.
- Рурални развој укључује дјеловање свих кључних привредних и непривредних сектора у руралним подручјима, тако да политика руралног развоја не може бити од користи само одређеним популацијама становништва, нпр. пољопривредницима. Корисници политике руралног развоја треба да буду све категорије становништва (пољопривредници, предузетници, обртници, радници и др.), једном ријечју, корист треба да има цијело друштво. Због тога се на реализацији Стратешког плана руралног развоја РС морају ангажовати сва министарства и друге владине и невладине институције и то из дјелокруга рада који произлази из њихове уставне и законске надлежности.
- Због свеобухватности и сложености руралног развоја, нужно је на нивоу РС установити **координирајуће тијело** за стратешко усмјеравање и генерални надзор провођења стратешких и специфичних циљева утврђених у Стратешком плану руралног развоја РС. Због ангажованости различитих тијела државне управе властитим активностима, као и због међусобне конкуренције за коришћење средстава, при чему неизбјежно долази до преклапања надлежности, финансирања и слично, за очекивати је да би координирајуће тијело на нивоу Владе дјеловало ефикасно и дјелотворно, а нарочито на генералном усклађивању активности свих субјеката руралног развоја на нивоу РС.
- На оперативном нивоу у циљу стручног провођења Стратешког плана руралног развоја треба основати **Агенцију за рурални развој** на нивоу РС чиме би се ојачала институционална уређеност која је битна за успјешну имплементацију програмских активности руралног развоја. У првом периоду реализације Стратешког плана руралног развоја, стручну и оперативну улогу његове реализације могло би да преузме МПШВ путем свог организационог дијела „сектор за рурални развој“ (због рационализације трошкова), а да се у каснијем периоду овај организациони облик развије у Агенцију за рурални развој. Ово тијело мора успоставити чврсту и континуирану комуникацију и сарадњу са свим владиним и невладиним институцијама и органима, затим сличним тијелима која су успостављена у општинама, а баве се пословима развоја, прије свега, због оперативног провођења утврђених мјера.

- Од посебне важности је да тијело на нивоу РС, агенција или сектор за рурални развој МПШВ, које ће обављати оперативне послове реализације Стратешког плана руралног развоја развије и користи систем планирања и праћења реализације политике руралног развоја „одоздо према горе“ и „одозго према доле“. То, уствари, значи да је неопходно успоставити чврсту комуникацију са локалном самоуправом, подстицати и развијати све локалне и регионалне иницијативе, усаглашавати са циљевима Стратешког плана, пружати помоћ у дефинисању локалних и регионалних развојних програма руралног развоја, овладавање прописаним процедурама и о свему томе информисати носиоце руралног развоја на нивоу РС. Истовремено, нужно је успоставити ефикасну комуникацију са свим носиоцима руралног развоја на нивоу РС, са јавним, цивилним и пословним сектором, усклађивати развојне програме, проводити прописане процедуре при избору и одлучивању о прихватању и финансирању развојних програма, поштовати критеријуме којима се утврђују приоритети и друго, и о свему томе континуирано упознавати локалне и регионалне носиоце руралног развоја.
- Стратешки план руралног развоја РС концептуално је постављен тако да он по свим својим елементима кореспондира са концептом планирања и праксом развоја руралних подручја развијених земаља. Због потребе стварања услова за коришћење средстава из претприступних фондова ЕУ намијењених развоју руралних подручја, капиталне инвестиције које су до сада усмјераване у сектор пољопривреде, а на основу Стратегије развоја пољопривреде РС, премијештају се у Стратешки план руралног развоја, и та средства по обиму неће бити значајније увећавана. Исто тако, средства која су и досада била усмјеравана путем других министарстава; образовање, здравство, путна и друга инфраструктура, јавна предузећа, цивилни сектор и друго, неће се значајније повећавати већ ће се објединити и плански усмјеравати, што представља реалистичан приступ планирању укупног обима средстава.
- У периоду 2009. до 2015. године за реализацију пројектованог обима, циљева, мјера и подмјера Стратешког плана руралног развоја РС, утврђен је обим средстава од 1.716.867.500 КМ. За планирани период који је обухваћен Стратешким планом у првој, 2009. години планирана су улагања од 190 милиона КМ, а у задњој, 2015. години 287 милиона КМ, са просјечним порастом од 6,2% годишње. Износ финансијских средстава утврђен је по годинама за сваку од мјера које су посебно датаљно описане и распоређене око три стратешка циља:
 1. Побољшање конкурентности пољопривреде и шумарства,
 2. Очување природе и рационално газдовање природним ресурсима и
 3. Побољшање услова живота на селу и увођење веће разноликости код остваривања прихода у руралној економији.
- Тежиште улагања стављено је на подршку инвестицијама у модернизацију и укрупњавање пољопривредних газдинстава и подршку власницима приватних шума, укључујући и уређење пољопривредног земљишта – 709 милиона КМ и за изградњу и боље одржавање сеоске инфраструктуре – 530 милиона КМ, тако да на ова два циља отпада 72% укупних улагања. При томе се не занемарују други циљеви за чију реализацију би се утрошило мање средстава, што не значи да су они мање важни, него да би се остварили, захтијевају мања улагања.
- Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде РС је водећа институција у погледу одговорности за реализацију Стратешког плана руралног развоја Републике Српске. Међутим, ово министарство не може и не смије бити једини актер његове реализације. Због тога је, имајући у виду да је ријеч о интегралном руралном развоју, идентификовано 35 различитих извора финансирања појединих мјера чија реализације је претпоставка цјеловите реализације плана.

- Влада РС се као извор финансирања једног броја мјера овдје посматра у ширем контексту – Влада као посебна буџетска потрошачка јединица, владин Развојни програм РС 2007–2010. године и пројекти са међународним финансирањем чији уговарач и потписник је Влада РС. Њена финансијска улога је у првим годинама реализације стратешког плана већа, прије свега због трошкова који ће се финансирати из Развојног програма, а касније се смањује јер добар дио тих трошкова треба да преузму ИРА фондови.
- Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде РС и прије доношења Стратешког плана руралног развоја, (су)финансира значајан број мјера које су њиме предвиђене из средстава обезбијеђених за подстицање развоја пољопривреде и села. У задње три календарске године релативно учешће мјера које спадају у домен руралног развоја, укључујући подршку капиталним улагањима, је у Републици Српској било у нивоу од 1/3 средстава расположивих за укупну подршку развоју пољопривреде и села. Планираних 36 милиона КМ за подршку руралном развоју у 2009. години би чинило 45% укупно расположивог аграрног буџета, а пораст релативног учешћа је у највећој мјери последица стагнације аграрног буџета, који је за 2009. годину планиран у истом износу од 80 милиона КМ, као и претходне године.
- Осим министарства пољопривреде, још један број министарства из својих буџета финансирају поједине мјере, сва заједно са 16–19 милиона КМ годишње. Прије свега, то је **Министарство просвјете и културе** које и сада финансира један број мјера везаних за обезбјеђење услуга основног и средњег образовања за ученике из руралних подручја, као и одржавање и адаптацију сеоских школа, а предвиђа се повећање средстава за стипендирање ученика и студената из руралних подручја. **Министарство здравља и социјалне заштите** је укључено у финансирање адаптације и одржавање сеоских амбуланти, а **Министарство за породицу, омладину и спорт** у изградњу и адаптацију сеоских домова, спортских терена и игралишта за дјецу. **Министарство индустрије, енергетике и рударства**, заједно са **Агенцијом за развој МСП**, идентификовано је као извор суфинансирања мјера подршке обнови, реконструкцији и модернизацији постојећих и изградњи нових прерађивачких капацитета од важности за становништво руралних подручја, подршку прерађивачима да уђу у системе контроле квалитета и суфинансирање улагања у изградњу погона за производњу биоенергената, као и подршку развоју женског предузетништва и провођење релевантних обука које су у вези са претходно наведеним пословима. **Министарство науке и технологије** је извор (су)финансирања мјера заштите природног наслеђа, а **Министарство просторног уређења и екологије**, укључујући **Фонд за заштиту природе**, заједно са **Заводом за заштиту културно-историјског и природног наслеђа** (су)финансијер је мјера истраживања и заштите природе. **Министарство трговине и туризма** би суфинансирало мјере подршке организовању и учешћу на локалним и међународним сајмовима, промоције активности руралног и еко туризма, постављања туристичке сигнализације у руралним подручјима, подршку заштити производа са заштићеним географским поријеклом и подршку развоју руралног туризма у оквиру сеоских газдинстава.
- Општине (локална самоуправа) су важан извор финансирања, око 1/3 предложених мјера из својих редовних буџетских и других прихода са 23–29 милиона КМ годишње. Веома је битно укључивање локалне самоуправе у суфинансирање активности из домена руралног развоја јер су оне, у ствари, један од главних покретача њихове реализације и магнет који на себе привлачи и друге изворе финансирања. Пројектовано финансијско учешће општина за финансирање мјера руралног развоја у првој години реализације плана је на нивоу 4% њихових буџетских расхода у 2007. години и не представља никакво ново оптерећење.
- Финансијско учешће корисника је нарочито значајно код капиталних улагања у објекте, основно стадо, дугогодишње засаде, опрему и друге видове инвестирања у пољопривреди и шумарству и код изградње и обнове сеоске инфраструктуре. То

учешће корисника се, зависно од конкретног облика улагања, креће од 10 до 80%, а укупна контрибуција корисника код свих мјера је у распону од 46 до 68 милиона КМ годишње. Пошто корисници неће бити у могућности да обезбиједу сва властита средства која су услов коришћења одређене субвенције (суфинансирања) капиталних и других улагања, важно је да их у томе прате финансијске институције (банке, МКО, ШКО) са намјенским кредитним средствима.

- Један од извора финансирања руралног развоја (17–19 милиона КМ годишње), нарочито код обезбјеђења појединих услуга сеоском становништву, као што су електроснабдијевање, водоснабдијевање, збрињавање отпадних вода, одвоз чврстог отпада, телекомуникације, радио и телевизија и заштита шума су јавна (државна) предузећа: **Шуме РС, Путеви РС, Електропривреда/Електропренос, Радио-телевизија РС**, јавна комунална предузећа и АД М:тел (које више није државно предузеће). Они су већински финансијери изградње и одржавања инфраструктуре која сеоском становништву омогућава приступ њиховим услугама, које то становништво углавном плаћа по пуним или субвенционисаним цијенама.
- Финансијски мање, а у организационом погледу више, значајан учесник у реализацији појединих мјера руралног развоја (обуке, откуп пољопривредних производа, организовање локалних сајмова и сл.) су пољопривредне задруге, удружења пољопривредних произвођача и друге НВО који иницирају одређене активности и анимирају друге институције да се укључе у њихово финансирање.
- Извор финансирања реализације Стратешког плана руралног развоја чије укључивање се очекује и планира у каснијим годинама његове реализације су претприступни фондови ЕУ обједињени под једним називом IPA (*Instrument for Pre-Accession Assistance*) који су дјелимично (1. и 2. компонета) доступни земљама потенцијалним кандидатима, а у потпуности (свих 5 компоненти) земљама кандидатима. Поред ових фондова ту су и неки други фондови ЕУ као нпр. оквирни програм за научна истраживања (FP), инструменти за европско сусједство и партнерство (ENPI) и др. Уз процјену да ће БиХ статус земље кандидата добити у 2010. години значајнији допринос IPA фондова у реализацији Стратешког плана је планиран од 2011. године, укупно 154 милиона КМ, односно око 77 милиона EUR. До добијања статуса земље кандидата на учешће средстава из ЕУ се рачуна симболично углавном кроз реализацију пројеката прекограничне сарадње и институционалне подршке.
- Овим стратешким планом руралног развоја, РС, Влада и њене институције су одлучне у намјери да приступе дугорочном, организованом и ситематском планирању и цјеловитом провођењу друштвено-економског развоја руралних подручја, као израза најширег интереса РС и њених грађана. При томе, морају се имати у виду околности у којима се доноси Стратешки план и у којима ће се реализовати. Наиме, за реализацију утврђених циљева, поред других претпоставки, нужно је осигурати одговарајућа материјална средства. Међутим, материјална средства нису једини услов за остваривање циљева Стратешког плана руралног развоја. Без оспособљавања носилаца из свих сектора, разумијевања политике руралног развоја, едукације на свим нивоима, синхронизације активности свих учесника, благовремене реализације, контроле учинка и друго, ни већим средствима од планираних не бих се могли остварити постављени циљеви. ***Једини исправан прилаз реализацији Стратешког плана руралног развоја РС је у максималном ангажовању свих актера руралног развоја, а то значи да сваки појединачни носилац и сви заједно дају пуни допринос уз умјерено ангажовање материјалних средстава, која неће бити значајније увећана у односу на посљедњих неколико година, али ће се објединити, алоцирати и строго плански усмјеравати и контролисати.***

14. ЛИТЕРАТУРА И ИЗВОРИ ПОДАТАКА

1. МПШВ „Стратегија развоја пољопривреде РС“, Бања Лука, јула 2006. године.
2. Кузмановић, Р.: „Уставно право“, Бања Лука, 2002. година.
3. „У вођење новог модела субвенција, заштите и финансирања пољопривреде РС“, Пољопривредни факултет, Бања Лука, 2006. година.
4. „Информација о условима, могућностима и потреби промјене територијалне организације јединица локалне самоуправе у Републици Српској“, Економски институт, Бања Лука, 2007. година.
5. Просторни план Републике Српске до 2015. године, Урбанистички завод РС, Бања Лука, 2008. година.
6. Преглед политичко-територијалне подјеле општина 1961–1971. година, Савезни завод за статистику, Београд, 2007. година.
7. Демографски билтен, број 11, Републички завод за статистику РС, 2008. године.
8. Саопштење статистике обраћаја X/10, Републички завод за статистику РС, јул 2008. године.
9. Култура и умјетност, Статистички билтен, бр. 5, Бања Лука, 2007. година.
10. Анкета о радној снази 2007. год., Labor Force Survey 2007, Агенција за статистику БиХ, Федерални завод за статистику ФБиХ, Републички завод за статистику РС.
11. Регистар пољопривредних газдинстава РС, МПШВ РС.
12. Статистика шумарства, Статистички билтен, бр. 7, Бања Лука, 2007. година.
13. Информација о стању и смјерницама за даљни развој у сектору ловства, Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде Републике Српске, Бања Лука, 2008. године.
14. Стратегија заштите природе, Министарство за просторно уређење, грађевинарство и екологију РС, децембар 2007 / јануар 2008. године.
15. Студија о мјерењу животног стандарда, Републички завод за статистику, Анкета о мјерењу животног стандарда, Агенција за статистику БиХ, Федерални завод за статистику ФБиХ, Републички завод за статистику РС, 2001. година.
16. Преглед дрвопрерађивачких капацитета у РС закључно са 2008. годином, Министарство привреде, енергетике и развоја.
17. Правилник о начину пружања туристичко-угоститељских услуга у сеоском домаћинству („Службени гласник РС, бр: 57/05).
18. Nikic, Petra, Predic, T.: Land market in Bosnia and Herzegovina, Republic of Srpska/ Bosnia and Herzegovina, Food and Agriculture Organisation of the United Nations & Slovak University of Agriculture, Nitra, 2006. година.
19. Извјештај из области пољопривреде за БиХ, 2007. година, Министарство вањске трговине и економских односа БиХ уз подршку EU SESMARD пројекта ког финансира Европска Унија.
20. Саопштење Статистике рада XV/10, Републички завод за статистику РС, септембар, 2007. године.
21. Анализа стања у области малих и средњих предузећа РС са 2007. годину, РАРС, Бања Лука, јуни, 2008. година .
22. Богданов, Наталија: Мала рурална домаћинства у Србији и рурална непољопривредна економија, Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде Републике Србије, 2007. година.
23. Студија развоја локалне економије Општине Панчево, Београд, 2005. година.
24. SESMARD Project (EC/BiH/05/026-EurpeAid/121262/C/SV/BA).

Статистички извори

25. www.irbrs.net
26. www.sumers.org
27. <http://ec.europa.eu/enlargement/financijal-assistance/ipa/index-en.htm> IPA An Overview Претприступни фондови ЕУ 2007-2013.

28. www.rzs.rs.ba
29. www.putevirs.com
30. www.pkrs.inecco.net/komora/udruzenje/sobracaj/.pdf
31. www.bih/cz.net/dwnld/SWOT-b.pdf

Интерни извори министарстава и других институција

32. Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде РС,
33. Министарство просвјете и културе,
34. Министарство управе и локалне самоуправе,
35. Министарство трговине и туризма,
36. Фонд ПИП РС,
37. Завод за запошљавање РС.

ПРИЛОЗИ:

1. Описи мјера,
2. Процјена трошкова реализације мјера Стратешког плана руралног развоја РС (2009–2015. године) и
3. Преглед индикатора за имплементацију система праћења и оцјене Стратешког плана руралног развоја Републике Српске.

9.1. ОПИС МЈЕРА СТРАТЕШКОГ ЦИЉА 1.**Стратешки циљ:****ПОБОЉШАЊЕ КОНКУРЕНТНОСТИ ПОЉОПРИВРЕДЕ И ШУМАРСТВА****Специфични циљ:****1.1 Инвестиције на пољопривредним газдинствима****Мјера:****1.1.1 Инвестиције у пољопривредну механизацију****А. Основ за увођење мјере:**

Анализом стања физичког капитала којим располажу индивидуална пољопривредна газдинства установљена је релативно добра опремљеност механизацијом у смислу њеног броја, прије свега трактора, у односу на обрадиве пољопривредне површине. Међутим, установљено је такође да је бројна механизација углавном застарјела, израбована и једним дијелом нефункционална, да недостатаје прикључних машина и других специјализованих средстава, што је један од главних узрока ниске продуктивности и недовољне конкурентности пољопривреде Републике Српске. Због неповољног економског и социјалног стања, пољопривредна газдинства нису у могућности да сама обезбиједу довољно средстава за модернизацију производње. Производња је тако мање ефикасна и људски ресурси мање искоришћени. Бољом опремом и савременом механизацијом могуће је подићи ниво технологије производње и знатно боље управљати трошковима производње комбинацијом производних фактора на газдинству, те управљати квалитетом производа који је у директној зависности од времена потребног за обављање одређених радних операција.

У том смислу, овом мјером се намјерава подржати набавка нове механизације, укључујући и набавку прикључних оруђа. Групе произвођача које се одлуче за заједничку набавку механизације биће подржане у организовању машинских прстенова, те у подршци за изградњу надстрешница за правилан смјештај механизације.

Б. Циљеви који се остварују увођењем мјере:

Увођењем мјере инвестрања у пољопривредну механизацију и опрему, реализују се сљедећи циљеви:

- Повећање конкурентности пољопривреде путем набавке модерније и ефикасније механизације, опреме и других средстава,
- Снижавање трошкова производње на газдинству,
- Унапређење квалитета пољопривредних производа,
- Унапређење услова одрживе употребе природних ресурса, нарочито земљишта и
- У случајевима заједничке набавке механизације (у оквиру машинских прстенова), стварају се услови за рационалнијим коришћењем, нарочито специјализоване механизације и још значајније смањење трошкова.

В. Везе мјере са другим мјерама у оквиру Стратешког плана:

Ова мјера доприноси остварењу сљедећих других мјера из Стратешког плана:

- Уређење пољопривредног земљишта,
- Подршка организацијама пољопривредних произвођача,
- Подршка организацијама пољопривредних произвођача,
- Подршка младим пољопривредним произвођачима и
- Подршка кредитирању инвестиционих улагања у пољопривреди.

Г. Подмјере:

Реализација мјере инвестирања у пољопривредну механизацију и опрему, постиже се кроз реализацију следећих подмјера, односно видова подршке:

- Подршка набавци пољопривредне механизације на пољопривредном газдинству,
- Подршка заједничкој набавци специјализиране пољопривредне механизације,
- Подршка раду и функционисању машинских прстенова и
- Подршка изградњи надстрешница за смјештај и сервисирање пољопривредне механизације.

Д. Корисници:

Сви регистровани пољопривредни произвођачи, регистроване организације машинских прстенова, земљорадничке задруге и удружења.

Е. Географско подручје примјене мјере:

Ова мјера се примјењује на цијелом подручју Републике Српске.

Ф. Извори финансирања:

Мјера се финансира из следећих извора:

- Власти средства власника механизације (пољопривредна газдинства, удружења пољопривредних произвођача, задруге и „машински прстенови“),
- Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде,
- Буџет општина,
- Средства из пројеката владиних и невладиних организација,
- Финансијске институције и
- ИРА средства (када постану доступна).

Г. Индикатори за праћење:

- Број и врста набављене пољопривредне механизације,
- Број и тип набављене опреме за пољопривредну производњу,
- Број пољопривредних газдинстава која су купила нову опрему и
- Вриједност инвестиција по врсти опреме.

Х. Финансијски оквир за реализацију мјере:

Мјера:	Инвестиције у пољопривредну механизацију							
Година	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	Σ
мил. КМ	12,0	14,2	22,5	22,6	22,9	23,1	23,3	140,6

Стратешки циљ:

ПОБОЉШАЊЕ КОНКУРЕНТНОСТИ ПОЉОПРИВРЕДЕ И ШУМАРСТВА

Специфични циљ:

1.1 Инвестиције на пољопривредним газдинствима

Мјера:

1.1.2 Инвестиције у сточарству

А. Основ за увођење мјере:

Сточарска производња у Републици Српској није конкурентна нити по свом обиму, нити по продуктивности појединих грана производње (принос млијека, прираст итд.), односно расном саставу и генетском потенцијалу узгајаних врста.

Често фарме не располажу са адекватним објектима за смјештај животиња, што додатно угрожава здравље, а самим тим и економске перформансе стада. Веома мали број сточарских објеката испуњава минималне ЕУ стандарде у погледу хигијене, заштите животне средине (поготово нитратна директива), те добробити и заштите животиња.

У том смислу потребно је стимулисати инвестиције у проширење стада, изградњу нових и модернизацију постојећих објеката, набавку опреме и др.

Б. Циљеви који се остварују увођењем мјере:

Увођењем мјере инвестирања у сточарству, реализују се следећи циљеви:

- Повећање конкурентности сточарства, модернизација производње, повећање обима и квалитета производа,
- Измјена расног састава и повећање продуктивности производње,
- Испуњавање ЕУ стандарда који се односе на заштиту животне средине, одржавање високог нивоа хигијене, те добробит и заштиту животиња и
- Повећање сировинске основе за финалну прераду.

В. Везе мјере са другим мјерама у оквиру Стратешког плана:

Ова мјера доприноси остварењу следећих других мјера из Стратешког плана:

- Инвестиције у модернизацију постојећих и изградњу нових прерађивачких капацитета,
- Успостављање и унапређење сарадње у производњи и преради пољопривредних производа,
- Побољшање квалитета и безбједности пољопривредних производа,
- Подршка организацијама пољопривредних произвођача,
- Подршка младим пољопривредним произвођачима и
- Подршка кредитирању инвестиционих улагања у пољопривреди.

Г. Подмјере:

Реализација мјере инвестрања у сточарству, постиже се кроз реализацију следећих подмјера, односно видова подршке:

- Подршка набавци квалитетно приплодних стеоних јуница, сјагњених оваца/коза, супрасних назимица,
- Подршка адаптацији постојећих и изградњи нових објеката за смјештај стоке,
- Подршка проширењу постојећих и изградњи нових рибњака,
- Подршка изградњи лагуна за стајњак, као и сило јама/транчева и
- Подршка набавци опреме за мужу, изјубравање, спремање сточне хране и друге потребе сточарске производње.

Д. Корисници:

Сва регистрована пољопривредна газдинства, регистроване пољопривредне задруге и удружења пољопривредних произвођача.

Е. Географско подручје примјене мјере:

Ова мјера се примјењује на цијелом подручју Републике Српске.

Ф. Извори финансирања:

Мјера се финансира из следећих извора:

- Властина средства власника стоке (пољопривредна газдинства, удружења пољопривредних произвођача или задруге),
- Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде РС,
- Буџет општина,
- Средства из пројеката владиних и невладиних организација,
- Финансијске институције и
- ПРА средства (када постану доступна).

Г. Индикатори за праћење:

- Број и врста набављене стоке,
- Број и тип инвестиција у објекте за смјештај стоке,
- Број и врста набављене опреме за сточарску производњу,
- Број изграђених рибњака,
- Број пољопривредних газдинстава која су остварила подршку у оквиру ове мјере и
- Вриједност инвестиције по врсти подршке.

Х. Финансијски оквир за реализацију мјере:

Мјера:	Инвестиције у сточарству							
Година	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	∑
мил. КМ	20,0	24,6	29,3	34,4	36,5	38,6	40,7	224,1

Стратешки циљ:

1. ПОБОЉШАЊЕ КОНКУРЕНТНОСТИ ПОЉОПРИВРЕДЕ И ШУМАРСТВА

Специфични циљ:

1.1 Инвестиције на пољопривредним газдинствима

Мјера:

1.1.3 Инвестиције у биљној производњи

А. Основ за увођење мјере:

Учешће воћарства, виноградарства, те повртарства је веома мало у укупној структури пољопривредне производње у РС, нарочито ако се има у виду потенцијал и добри агроклиматски услови за узгој ових пољопривредних култура с једне стране, те њихов позитиван ефекат на укупни доходак из пољопривредне производње с друге стране. Интензификација ових грана пољопривреде могућа је повећањем њеног обима (подизање нових интензивних засада), измјеном сортног и хибридног састава, те продужавањем циклуса производње код повртарских врста (подизање пластеника, стакленика).

Б. Циљеви који се остварују увођењем мјере:

Увођењем мјере инвестирања у биљној производњи, реализују се следећи циљеви:

- Повећање конкурентности воћарства и повртарства подизањем нових засада и засијавањем нових култура,
- Увођење нових сорти, хибрида и технологија производње,
- Унапређење квалитета пољопривредних производа,
- Унапређење изгледа околине (руралног пејзажа),
- Унапређење услова одрживе употребе природних ресурса, нарочито земљишта, и
- Повећање сировинске основе за финалну прераду.

В. Везе мјере са другим мјерама у оквиру Стратешког плана:

Ова мјера доприноси остварењу следећих других мјера из Стратешког плана:

- Инвестиције у пољопривредну механизацију,
- Инвестиције у модернизацију постојећих и изградњу нових прерађивачких капацитета,
- Успостављање и унапређење сарадње у производњи и преради пољопривредних производа,
- Подршка организацијама пољопривредних произвођача,
- Подршка младим пољопривредним произвођачима и
- Подршка кредитирању инвестиционих улагања у пољопривреди.

Г. Подмјере:

Реализација мјере инвестирања у биљној производњи, постиже се кроз реализацију следећих подмјера, односно видова подршке:

- Подршка изградњи пластеника и стакленика, те набавци опреме за пластеничку/стакленичку производњу, укључујући и коришћење термалних вода и
- Подршка инвестицијама и заснивање нових воћањака и винограда.

Д. Корисници:

Сви регистровани пољопривредни произвођачи и пољопривредне организације.

Е. Географско подручје примјене мјере:

Ова мјера се примјењује на цијелом подручју Републике Српске.

Ф. Извори финансирања:

Мјера се финансира из следећих извора:

- Властита средства пољопривредних газдинстава, удружења или задруга,
- Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде РС,
- Буџет општина,
- Средства из пројеката владиних и невладиних организација,
- Откупљивачи/прерађивачи воћа и других сировина биљног поријекла,
- Финансијске институције и
- ИРА средства (када постану доступна).

Г. Индикатори за праћење:

- Број и вриједност инвестиција у стакленике и пластеника,
- Површине новозасађених воћњака, винограда и јагодичастог воћа,
- Број пољопривредних газдинстава која су добила подршку,
- Вриједност инвестиције по врсти подршке.

Х. Финансијски оквир за реализацију мјере:

Мјера:	Инвестиције у биљној производњи							
Година	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	Σ
мил. КМ	11,0	13,5	16,0	18,0	20,0	22,0	22,0	122,5

Стратешки циљ:

ПОБОЉШАЊЕ КОНКУРЕНТНОСТИ ПОЉОПРИВРЕДЕ И ШУМАРСТВА

Специфични циљ:

1.1 Инвестиције на пољопривредним газдинствима

Мјера:

1.1.4 Уређење пољопривредног земљишта

А. Основ за увођење мјере:

Уситњена и парцелизована пољопривредна газдинства су главна препрека унапређења конкурентности пољопривредне производње у Републици Српској. Процес укрупњавања пољопривредних газдинстава, те још замашнији процеси уређења земљишта, хидро и агромелиорације, као и комасација пољопривредног земљишта, морају бити вођени и подржани од стране релевантних државних органа и институција.

Како је већина (95%) пољопривредног земљишта у приватном власништву, то значи да државни органи морају пронаћи начин да стимулишу пољопривредне произвођаче да размјењују своје парцеле, укрупњавају своје посједе, те да инвестицијама у мелиоративне радове унаприједи квалитет и плодност земљишта.

Један од дугорочнијих начина спречавања даље парцелизације земљишних посједа је измјена Закона о наслеђивању којим би број парцела које се наслеђују био једнак броју наследника и којим би свака даља парцелизација била законски онемогућена. Радикалнија измјена подразумијевала би увођење клаузуле само једног наследника, али ову измјену треба оставити за вријеме боље социоекономске ситуације руралних подручја у РС.

Осим тога, познавање карактеристика земљишних профила и агроклиматских карактеристика широм територије РС, омогућило би систематичнији приступ у планирању пољопривредне производње у односу на могућности производње са аспекта квалитета земљишта, потреба за његовим уређењем и висином инвестиционих улагања. Да би се ово постигло, потребно је даље оснаживати и развијати пројекат дигитализације земљишно-информативног система.

Б. Циљеви који се остварују увођењем мјере:

Увођењем мјере уређења пољопривредног земљишта, реализују се следећи циљеви:

- Повећање конкурентности пољопривреде путем мјера уређења земљишта и укрупњавања посједа пољопривредних газдинстава,
- Повећање обима и смањење трошкова производње,
- Стављање у функцију нових пољопривредних површина путем уређења земљишта и процесом деминирања и
- Унапређење продуктивности производње провођењем активности у правцу повећања плодности земљишта.

В. Везе мјере са другим мјерама у оквиру Стратешког плана:

Ова мјера доприноси остварењу следећих других мјера из Стратешког плана:

- Инвестиције у пољопривредну механизацију,
- Инвестиције у биљној производњи,
- Подршка организацијама пољопривредних произвођача и
- Подршка младим пољопривредним произвођачима.

Г. Подмјере:

Реализација мјере уређења пољопривредног земљишта, постиже се кроз реализацију следећих подмјера, односно видова подршке:

- Подршка укрупњавању пољопривредних газдинстава путем суфинансирања трошкова куповине додатног пољопривредног земљишта,
- Провођење мјера уређења земљишне територије поступком мјера комасације и арондације,
- Подршка активностима на уређењу пољопривредног земљишта (одводњавање, наводњавање, калцификација, укључујући и мелиоративно уређење ливада и пашњака),
- Суфинансирање трошкова утврђивања квалитета пољопривредног земљишта,
- Подршка развоју дигиталног земљишно-информационог система (ГИС),
- Увођење рестриктивнијих услова и санкција за претварање обрадивог земљишта у грађевинско и
- Измјена закона о наслеђивању, како би се спријечило даље уситњавање посједа пољопривредних газдинстава.

Д. Корисници:

Сви регистровани пољопривредни произвођачи, пољопривредне задруге и предузећа.

Е. Географско подручје примјене мјере:

Ова мјера се примјењује на цијелом подручју Републике Српске.

Ф. Извори финансирања:

Мјера се финансира из следећих извора:

- Власници пољопривредног земљишта,
- Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде РС,
- Јавна водопривредна предузећа,
- Буџет општина,
- Средстава из пројеката владиних и невладиних организација,
- Финансијске институције и
- ПРА средства (када постану доступна).

Г. Индикатори за праћење:

- Број пољопривредних газдинстава која су добила подршку за куповину и уређење пољопривредног земљишта,
- Површине на којима су спроведене мјере уређења земљишта,
- Број хектара деминираног пољопривредног земљишта,
- Статус процеса арондације и комасације и
- Измјењен Закон о наслеђивању.

Х. Финансијски оквир за реализацију мјере:

Мјера:	Уређење пољопривредног земљишта							
	Година	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.
мил. КМ	12,9	15,9	18,8	26,1	34,1	37,1	40,1	185,0

Стратешки циљ:

1. ПОБОЉШАЊЕ КОНКУРЕНТНОСТИ ПОЉОПРИВРЕДЕ И ШУМАРСТВА

Специфични циљ:

1.1 Инвестиције на пољопривредним газдинствима

Мјера:

1.1.5 Унапређење економске вриједности шума

А. Основ за увођење мјере:

Газдовање приватним шумама треба да буде на принципима одрживог управљања путем усклађивања обима сјече са природним прирастом шуме и путем планске промјене намјене земљишта и повећања површина под шумом. За пољопривредно земљиште слабе бонитетне класе и великог нагиба рационално је да се пошуми, чиме му се вишеструко увећава економска вриједност. Вјештачким пошумљавањем се поправља структура шума у правцу већег учешће црногоричног дрвећа. Власницима приватних шума се додјељују бесплатне саднице за пошумљавање погодних површина на основу претходно урађеног и одобреног плана пошумљавања. Као пандан субвенцијама које се дају за капитална улагања у набавку нове опреме за пољопривредну производњу, за сеоска домаћинства која се претежно баве експлоатацијом властите шуме треба увести мјеру суфинансирања набавке опреме за експлоатацију шуме (као што су: моторне пиле, шумски трактори, додаци за транспорт и утовар/истовар дрвне масе и сл.). Ова средства би требала бити обезбијеђена кроз програм министарства за подстицање развоја шумарства, а приступ лимитиран за домаћинства која имају веће површине приватне шума у власништву (нпр. ≥ 10 ха). Један од начина повећања економске вриједности шума представља и сертификавање шума. Главни предуслов за сертификавање приватних шума је оснивање удружења приватних шумовласника. Реализација мјере, како за сертификавање државних, тако и приватних шума, би била подржана од стране ЛПШ „Шуме Републике Српске“, Министарства пољопривреде и шумарства.

С циљем унапређења економске вриједности шума, као и повећања прихода руралних домаћинстава, представља коришћење љековитог биља, великог броја јестивих гљива попут: вргања, рујнице, смрчка, сунчанице, шумско воће, производа од пчеларства. Значајан потенцијал у повећању искоришћавања шума представљају услуге, које она пружа, попут лова, одмора, рекреације, туризма, образовања, али и научних истраживања. Стога је неопходно:

- да се од стране релеватних институција изврши евидентирање секундарних шумских производа путем географско-информационог система (GIS),
- упознати приватне шумовласнике о могућностима и предностима коришћења секундарних шумских производа и услуга приватних шума,
- омогућити/подржати организовање плантажног узгоја секундарних шумских производа на бази шумско привредне основе, годишњег плана газдовања приватним шумама или креирањем посебног пројекта о узгоју секундарних шумских производа, с тачно одређеном локацијом, површином, врстом споредног шумског производа, који се намјерава узгајати, те начин узгоја.

Б. Циљеви који се остварују увођењем мјере:

- Унапређење одрживог газдовања шума у приватном власништву,
- Повећање шумовитости и приноса дрвета у приватним шумама,
- Подршка одрживом управљању и газдовању шумама у складу с строгим међународним стандардима, и
- Повећање прихода руралних домаћинстава (приватних шумовласника), коришћењем секундарних шумских производа и услуга шума.

В. Везе мјере са другим мјерама у оквиру Стратешког плана:

- Обезбјеђење кључних кадрова способних за развој пољопривреде и шумарства,
- Повећање знања и вјештина пољопривредних произвођача и приватних шумовласника,
- Пружање савјетодавних услуга у сектору приватног шумарства,
- Пошумљавање земљишних површина слабе бонитетне класе или површина захваћених пожаром,
- Санитарна сјеча болесних и осушених стабала,
- Заштита шума од штетника и болести,
- Модернизација дрвопрерађивачких капацитета и
- Подршка изради и имплементацији локланих развојних стратегија.

Г. Подмјере:

- Обезбјеђење стручне бесплатне помоћи код израде плана газдовања приватним шумама,
- Додјела бесплатних садница за пошумљавање и измјена структуре приватних шума,
- Суфинансирање набавке опреме за експлоатацију приватних шума,
- Цертификовање одрживости шумских ресурса по међународним стандардима и
- Искоришћавање секундарних шумских производа и услуга шума.

Д. Корисници:

Власници приватних шума у РС.

Е. Географско подручје примјене мјере:

Мјера се примјењује на подручју цијеле Републике Српске.

Ф. Извори финансирања:

Мјера се финансира из следећих извора:

- Власници приватних шума,
- Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде РС,
- ЈП „Шуме Републике Српске“,
- Буџети општина,
- Средстава из пројеката владиних и невладиних организација и
- ПРА средства (када постану доступна).

Г. Индикатори за праћење:

- Број израђених планова код газдовања приватним шумама,
- Број пошумљених хектара шумског земљишта у приватном власништву,
- Број одобрених грантова за набавку опреме за експлоатацију приватних шума.
- Број уговора за цертификовање државне и приватне шуме,
- Број организованих семинара/стручних предавања о коришћењу секундарних шумских производа и услуга приватних шума.

Х. Финансијски оквир за реализацију мјере:

Мјера:	Унапређење економске вриједности шума							
	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	Σ
мил. КМ	3,4	3,4	6,0	6,0	6,2	6,2	6,2	37,4

Стратешки циљ:

ПОБОЉШАЊЕ КОНКУРЕНТНОСТИ ПОЉОПРИВРЕДЕ И ШУМАРСТВА

Специфични циљ:

1.2 Инвестиције у прераду и маркетинг пољопривредних производа

Мјера:

1.2.1 Инвестиције у модернизацију постојећих и изградњу нових прерађивачких капацитета

А. Основ за увођење мјере:

Веза између примарне и секундарне производње и стварање ланаца снабдијевања, те јачање агроиндустријског комплекса, представља шансу за унапређење конкурентности пољопривреде Републике Српске на ширим тржиштима. Многи постојећи прерађивачки капацитети, поред обезбјеђења сировинске основе, захтијевају значајна улагања у обнову и модернизацију технологије производње и маркетинг. У неким регијама РС недостају капацитети за откуп и прераду пољопривредних производа, док један број нових прерађивачких капацитета мора да се прилагоди стандардима ЕУ, када је ријеч о квалитету и сигурности хране.

Прерађивачки капацитети у области месне индустрије, млијечне индустрије, индустрије прераде воћа и поврћа, те млинске и пекарске индустрије, представљају значајан потенцијал за запошљавање радне снаге у руралном подручју Републике Српске. Истовремено, то је потенцијал за развој малог и средњег предузетништва у руралном подручју, а њиховим увезивањем са примарном производњом настао би потенцијал за свеукупни развој производње хране што је од великог значаја за економију Републике Српске.

Б. Циљеви који се остварују увођењем мјере:

Увођењем мјере инвестирања у модернизацију постојећих и изградњу нових прерађивачких капацитета, реализују се следећи циљеви:

- Повећање ефикасности, конкурентности и одрживости прерађивачког сектора,
- Повећање количине откупљених домаћих сировина пољопривредних производа,
- Развој нових прехранбених производа конкурентних на ЕУ тржишту,
- Смањење увозно-извозног дебаланса у трговини прехранбеним производима и
- Подршка прерађивачкој индустрији у испуњавању ЕУ стандарда квалитета и сигурности хране.

В. Везе мјере са другим мјерама у оквиру Стратешког плана:

Ова мјера доприноси остварењу следећих других мјера из Стратешког плана:

- Успостављање и унапређење сарадње у производњи и преради пољопривредних производа,
- Подршка прерађивачима за улазак у системе контроле и потврде квалитета и безбједности прехранбених производа и
- Подршка оснивању и раду нових микро, малих и средњих предузећа у руралним подручјима.

Г. Подмјере:

Реализација мјере инвестирања у обнову и изградњу прерађивачких капацитета, постиже се кроз реализацију следећих подмјера, односно видова подршке:

- Подршка обнови и реконструкцији постојећих и изградњи нових прерађивачких капацитета у области мљекарске индустрије,

- Подршка обнови и реконструкцији постојећих и изградњи нових прерађивачких капацитета у области месне индустрије,
- Подршка обнови и реконструкцији постојећих и изградњи нових прерађивачких капацитета у области прераде воћа и поврћа,
- Подршка обнови и реконструкцији постојећих и изградњи нових прерађивачких капацитета у области млинске, пекарске, кондиторске, индустрије сточне хране и др.,
- Подршка обнови и реконструкцији постојећих и изградњи нових прерађивачких капацитета у области прераде индустријског биља.
- Подршка обнови и реконструкцији постојећих и изградњи нових прерађивачких капацитета у области прераде љековитог, ароматичног, медоносног и шумског биља.

Д. Корисници:

Прерађивачи пољопривредних производа.

Е. Географско подручје примјене мјере:

Ова мјера се примјењује на цијелом подручју Републике Српске.

Ф. Извори финансирања:

Мјера се финансира из следећих извора:

- Предузећа која се баве прерадом сировина пољопривредног поријекла,
- Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде РС,
- Министарство индустрије, енергетике и рударства РС и
- Финансијске институције.

Г. Индикатори за праћење:

- Број подржаних пројеката у области мљекарства,
- Број подржаних пројеката у области прераде меса,
- Број подржаних пројеката у области млинарства и пекарства,
- Број подржаних пројеката у области прераде воћа и поврћа,
- Број подржаних пројеката у области прераде индустријског биља и
- Број подржаних пројеката у области прераде љековитог и ароматичног биља.

Х. Финансијски оквир за реализацију мјере:

Мјера:	Инвестиције у модернизацију постојећих и изградњу нових прерађивачких капацитета							
Година	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	∑
мил. КМ	5,1	5,1	5,1	5,1	5,1	5,1	5,1	35,7

Стратешки циљ:

ПОБОЉШАЊЕ КОНКУРЕНТНОСТИ ПОЉОПРИВРЕДЕ И ШУМАРСТВА

Специфични циљ:

1.2 Инвестиције у прераду и маркетинг пољопривредних производа

Мјера:

1.2.2 Успостављање и унапређење сарадње у производњи и преради пољопривредних производа

А. Основ за увођење мјере:

Увезивање примарне и секундарне производње у сектору пољопривреде и прехране у смислу планске организације производње оних култура које су потребне прехранбеној индустрији, комбинације сорти, квалитета и других особина битних за прерађиваче, знатно би олакшало пољопривредним произвођачима пут до тржишта, а прерађивачима осигурало сировину по жељи.

Виши ниво ове сарадње огледао би се у организацији кластера односно удруживања произвођача, откупљивача и прерађивача пољопривредних производа у ланац снабдијевања.

Како би се овај циљ остварио потребно је да ресорно министарство пружи стручну подршку у пословном увезивању произвођача и прерађивача, као и финансијску подршку о обезбјеђењу опреме за откуп, паковање и транспорт производа.

Б. Циљеви који се остварују увођењем мјере

Увођењем мјере успостављања и унапређења сарадње у производњи и преради пољопривредних производа, реализују се следећи циљеви:

- Повећање производње и откупа пољопривредних производа,
- Повећање ефикасности, конкурентности и одрживости сектора производње и прераде хране,
- Повећање понуде домаћих прехранбених производа и смањење увоза и
- Унапређење одрживости произвођачких организација.

В. Везе мјере са другим мјерама у оквиру Стратешког плана:

Ова мјера доприноси остварењу следећих других мјера из Стратешког плана:

- Инвестиције у сточарству,
- Инвестиције у биљној производњи,
- Инвестиције у модернизацију постојећих и изградњу нових прерађивачких капацитета,
- Подршка прерађивачима за улазак у системе контроле и потврде квалитета и безбједности прехранбених производа,
- Побољшање квалитета и безбједности пољопривредних производа и
- Успостављање тржишно-информативног система.

Г. Подмјере:

Реализација ове мјере, постиже се кроз реализацију следећих подмјера, односно видова подршке:

- Успостављање пословних активности између произвођача, прерађивача и прометника,
- Подршка у изградњи објеката и набавци опреме неопходне за откуп пољопривредних производа,
- Подршка организовању и раду кластера у сектору производње и прераде пољопривредних производа.

Д. Корисници:

Сви прерађивачи прехранбених производа регистровани у руралном подручју.

Е. Географско подручје примјене мјере:

Ова мјера се примјењује на цијелом подручју Републике Српске.

Ф. Извори финансирања:

Мјера се финансира из следећих извора:

- Развојни програм РС,
- Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде РС,
- Министарство индустрије, енергетике и рударства РС,
- Агенције за развој МСП,
- Буџет општина,
- Средства из пројеката владиних и невладиних организација,
- Властита средства откупљивача и прерађивача и
- ИРА средства (када постану доступна).

Г. Индикатори за праћење:

- Број закључених уговора о откупу пољопривредних производа,
- Количине организовано откупљених пољопривредних производа,
- Број подржаних програма за успостављање откупних мјеста,
- Број основаних кластера,
- Укупан износ подршке у правцу унапређења откупа пољопривредних производа.

Х. Финансијски оквир за реализацију мјере:

Мјера:	Успостављање и унапређење сарадње у производњи и преради пољопривредних производа							
	Година	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.
мил. КМ	0,7	0,8	1,0	1,1	1,2	1,3	1,4	7,5

Стратешки циљ:

1. ПОБОЉШАЊЕ КОНКУРЕНТНОСТИ ПОЉОПРИВРЕДЕ И ШУМАРСТВА

Специфични циљ:

1.2 Инвестиције у прераду и маркетинг пољопривредних производа

Мјера:

1.2.3 Подршка прерађивачима за улазак у системе контроле и потврде квалитета и безбједности прехранбених производа

А. Основ за увођење мјере:

Увођење међународних стандарда и система квалитета (ISO, HACCP и др.) обавеза је свих прерађивача који желе пласирати своје производе како на домаћем тако и на иностраном тржишту. Увођење стандарда квалитета у прерађивачке објекте подразумијева додатне инвестиције за власнике прерађивачких капацитета: ангажовање консултантске куће за увођење система контроле (обуку запослених, препоруке за адаптацију објекта и опреме, организацију радних процеса, организацију документације и др.), а и сам процес сертификације подразумијева додатне инвестиције.

Како је присутност домаћих производа на европском тржишту немогућа без увођења међународно признатих стандарда, а како већина тих производа настаје у руралном простору РС, тим је и неминовно увођење овакве мјере у политику руралног развоја.

Како би изградили властите институционалне капацитете за успостављање и праћење система квалитета у прехранбеној индустрији, ресорно министарство треба да подржи опремање и акредитовање домаћих сертификационих кућа.

Б. Циљеви који се остварују увођењем мјере:

Увођењем мјере унапређења квалитета прехранбених производа, реализују се сљедећи циљеви:

- Унапређење квалитета и сигурности прехранбених производа у РС,
- Повећање ефикасности, конкурентности и одрживости прерађивачког сектора,
- Смањење увозно-извозног дебаланса у трговини прехранбеним производима и
- Подршка прерађивачкој индустрији у испуњавању ЕУ стандарда квалитета и сигурности хране.

В. Везе мјере са другим мјерама у оквиру Стратешког плана:

Ова мјера доприноси остварењу сљедећих других мјера из Стратешког плана:

- Инвестиције у прераду и маркетинг пољопривредних производа,
- Подршка организацијама пољопривредних произвођача,
- Побољшање квалитета и безбједности пољопривредних производа,
- Успостављање и унапређење сарадње у производњи и преради пољопривредних производа.
- Одрживо управљање природним ресурсима у пољопривреди и шумарству.

Г. Подмјере:

Реализација мјере унапређења квалитета прехранбених производа, постиже се кроз реализацију сљедећих подмјера, односно видова подршке:

- Финансирање активности на подизању квалитета и сигурности хране,
- Подршка увођењу система квалитета и безбједности хране у прерађивачким објектима,
- Подршка сертификацији технологије производње прехранбених производа према стандардима система квалитета и сигурности хране и
- Подршка акредитацији домаћих сертификационих кућа.

Д. Корисници:

Сви прерађивачи прехранбених производа регистровани у руралном подручју.

Е. Географско подручје примјене мјере:

Ова мјера се примјењује на цијелом подручју Републике Српске.

Ф. Извори финансирања:

Мјера се финансира из следећих извора:

- Предузећа из сектора прехранбене индустрије,
- Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде РС,
- Министарство индустрије, енергетике и рударства РС,
- Агенција за пружање стручних услуга у пољопривреди,
- Агенција за развој МСП,
- Средства из пројеката владиних и невладиних организација,
- Финансијске институције и
- ИРА средства (када постану доступна).

Г. Индикатори за праћење:

- Број проведених обука за увођење система квалитета,
- Број одржаних обука, курсева, кампања, промоција и других активности у правцу подизања квалитета хране на виши ниво,
- Број сертификованих прерађивача,
- Укупан износ подршке усмјерен у правцу унапређења квалитета и безбједности прехранбених производа и
- Број акредитованих сертификационих кућа.

Х. Финансијски оквир за реализацију мјере:

Мјера:	Успостављање и унапређење сарадње у производњи и преради пољопривредних производа							
Година	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	Σ
мил. КМ	1,3	1,3	1,3	1,5	1,5	1,5	1,5	9,9

Стратешки циљ:

1. ПОБОЉШАЊЕ КОНКУРЕНТНОСТИ ПОЉОПРИВРЕДЕ И ШУМАРСТВА

Специфични циљ:

1.2 Инвестиције у прераду и маркетинг пољопривредних производа

Мјера:

1.2.4 Побољшање квалитета и безбједности пољопривредних производа

А. Основ за увођење мјере:

Интерес потрошача у развијеним земљама при куповини хране све више иде у правцу давања предности квалитету производа без обзира на цијену. Овакав став прихваћен је од стране власника великих супермаркета који су због заштите интереса купаца поставили стандарде квалитета пољопривредних производа којих се морају придржавати сви произвођачи који желе пласирати своје производе кроз овакве ланце. Постоји неколико овако успостављених стандарда, а у ЕУ је најзаступљенији EUREP GAP стандард у пољопривредној производњи. EUREP GAP заправо означава поштивање добре пољопривредне праксе која се састоји од читавог низа мјера из области примјене пестицида, одлагања пољопривредног отпада, означавања производа, складиштења производа, хигијене радног простора и др.

Увођењем добрих произвођачких пракси на породичним газдинствима повећава се квалитет пољопривредних производа што олакшава могућност пласмана и маркетинга свјежих пољопривредних производа.

Б. Циљеви који се остварују увођењем мјере:

Увођењем мјере побољшања квалитета пољопривредних производа, реализују се сљедећи циљеви:

- Унапређење квалитета и сигурности пољопривредних производа у РС,
- Повећање ефикасности, конкурентности и одрживости пољопривреде,
- Повећање количине откупљених домаћих производа и
- Заштита потрошача.

В. Везе мјере са другим мјерама у оквиру Стратешког плана:

Ова мјера доприноси остварењу сљедећих других мјера из Стратешког плана:

- Инвестиције у сточарству,
- Инвестиције у биљној производњи,
- Успостављање и унапређење сарадње у производњи и преради пољопривредних производа,
- Подршка прерађивачима за улазак у системе контроле квалитета и безбједности прехранбених производа,
- Подршка организацијама пољопривредних произвођача,
- Повећање знања и вјештина пољопривредних произвођача и
- Подршка мјерама заштите животне средине.

Г. Подмјере:

Реализација мјере унапређења квалитета пољопривредних производа, постиже се кроз реализацију сљедећих подмјера, односно видова подршке:

- Финансирање активности на подизању системима квалитета пољопривредних производа код произвођача и потрошача,
- Подршка увођењу Добре пољопривредне праксе на пољопривредним имањима у РС и
- Цертификација пољопривредних газдинстава према принципима Добре пољопривредне праксе.

Д. Корисници:

Сви регистровани пољопривредни произвођачи и пољопривредне организације.

Е. Географско подручје примјене мјере:

Ова мјера се примјењује на цијелом подручју Републике Српске.

Ф. Извори финансирања:

Мјера се финансира из следећих извора:

- Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде,
- Министарство трговине и туризма,
- Агенција за пружање стручних услуга у пољопривреди,
- Средства из пројеката владиних и невладиних организација и
- Пољопривредни произвођачи.

Г. Индикатори за праћење:

- Број проведених кампања,
- Број пољопривредних газдинстава која су прошла обуку,
- Број сертификованих газдинстава,
- Вриједност укупних средстава пласираних по овој мјери.

Х. Финансијски оквир за реализацију мјере:

Мјера:	Побољшање квалитета и безбједности пољопривредних производа							
Година	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	∑
мил. КМ	0,9	0,9	0,9	0,9	1,0	1,0	1,0	6,6

Стратешки циљ:

1. ПОБОЉШАЊЕ КОНКУРЕНТНОСТИ ПОЉОПРИВРЕДЕ И ШУМАРСТВА

Специфични циљ:

1.3 Подршка организација пољопривредних произвођача и приватних шумовласника

Мјера:

1.3.1 Подршка организацијама пољопривредних произвођача

А. Основ за увођење мјере:

Једна од главних слабости сектора пољопривреде окарактерисана је у неорганизованом тржишту пољопривредних производа, систему откупа, малом обиму производње и незаштићеном положају пољопривредних произвођача пред конкуренцијом.

Са друге стране, секторском анализом потврђено је да око 75% пољопривредних произвођача није члан ниједне асоцијације произвођача, задруга или других удружења.

Шанса за превазилажење ових слабости огледа се у повезивању произвођача у задруге, удружења, кластере и друге видове интересног организовања произвођача.

У том смислу групе пољопривредних произвођача били би подржани у пружању стручних услуга у погледу начина и облика организовања, правне подршке, те подршке у изради пословних планова. Како већина произвођачких организација представља непрофитне асоцијације у првим годинама свог оснивања, оне требају финансијску помоћ за започињање својих пословних активности.

Учешће на сајмовима и изложбама такође може стимулативно дјеловати на развој пословних активности организација произвођача, те је из тог разлога потребно континуирано спроводити мјере подршке у учешћу организација произвођача на оваквим догађајима.

Б. Циљеви који се остварују увођењем мјере:

Увођењем мјере подршке организацијама пољопривредних произвођача, реализују се следећи циљеви:

- Снижавање трошкова производње преко заједничке набавке репроматеријала,
- Организовање откупа и заједничког пласмана производа на тржиште, те могућности бољег увезивања примарне и секундарне производње пољопривредних производа и
- Провођење едукације чланова организација произвођача у правцу увођења нових технологија, стандардизације производа, увођења добрих произвођачких пракси и система контроле квалитета.

В. Везе мјере са другим мјерама у оквиру Стратешког плана:

Ова мјера доприноси остварењу следећих других мјера из Стратешког плана:

- Подршка инвестицијама у пољопривредну механизацију,
- Успостављање и унапређење сарадње у производњи и преради пољопривредних производа,
- Повећање знања и вјештина пољопривредних произвођача,
- Успостављање тржишно-информативног система и
- Подршка изради и имплементацији локалних развојних стратегија,

Г. Подмјере:

Реализација мјере инвестирања у обнову и изградњу прерађивачких капацитета, постиже се кроз реализацију следећих подмјера, односно видова подршке:

- Обезбјеђење стручне и правне подршке код организовања пољопривредних произвођача у задруге и удружења;
- Подршка раду удружења и задруга, на бази суфинансирања реализације њихових пословних идеја и планова;
- Подршка организацији откупа пољопривредних производа од стране организација произвођача (стављање на располагање постојећих и изградња нових капацитета)
- Подршка учешћу задруга и удружења на локалним и међународним сајмовима.

Д. Корисници:

Сви регистровани пољопривредни произвођачи и пољопривредне организације.

Е. Географско подручје примјене мјере:

Ова мјера се примјењује на цијелом подручју Републике Српске.

Ф. Извори финансирања:

Мјера се финансира из следећих извора:

- Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде РС,
- Министарство трговине и туризма,
- Буџета општина,
- Средстава из пројеката владиних и невладиних организација и
- Удружења пољопривредних произвођача и пољопривредне задруге,
- ИРА и други фондови ЕУ (када постану доступни).

Г. Индикатори за праћење:

- Број основаних/подржаних организација произвођача,
- Број чланова организација произвођача (УП, задруга и др.),
- Број подржаних пословних планова организација произвођача,
- Број сајмова на којима су излагале организације произвођача и
- Број новоорганизованих откупних мјеста.

Х. Финансијски оквир за реализацију мјере:

Мјера:	Подршка организацијама пољопривредних произвођача							
Година	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	∑
мил. КМ	0,9	1,0	1,0	1,3	1,3	1,3	1,3	8,2

Општи циљ

1. ПОБОЉШАЊЕ КОНКУРЕНТНОСТИ ПОЉОПРИВРЕДЕ И ШУМАРСТВА

Специфични циљ:

1.3 Подршка организацијама пољопривредних произвођача и приватних шумовласника

Мјера:

1.3.2 Подршка успостављању група приватних шумовласника

А. Основ за увођење мјере:

Формирање група приватних шумовласника има низ предности, које се првенствено огледају у: успостављању и унапређењу сарадње приватних шумовласника и ЈПШ „Шуме Републике Српске“, информисању чланова о сарадњи са управама шумских газдинстава и ЈПШ „Шуме Републике Српске“ о програмима и могућностима државне подршке шумарству приватног сектора, заступању интереса чланова група, подизању нивоа знања приватних шумовласника о могућностима коришћења шумских ресурса кроз организовање обука, семинара и стручних предавања, унапређењу газдовања приватним шумама, кроз израду планова управљања и газдовања, могућностима укључивања чланова удружења приватних шумовласника у истраживачке и развојне пројекте у приватном шумарству од стране научних институција, добијању сертификата, као потврде да се управљање и газдовање приватним шумама врши у складу с строгим међународним стандардима (FSC и PEFC).

Иницијатива за формирање и функционисање група приватних шумовласника, кроз њихово укључивање у процесе планирања газдовања приватним шумама би била подржана од стране релевантних управа за шуме и надлежног министарства, а по потреби и финансијски подржани за основне трошкове њиховог дјеловања. Приликом оснивања и одлучивања, групе приватних шумовласника би задржале потпуну аутономност.

У циљу повећања запослености сеоске радне снаге једну од могућности предствала увођење програма суфинансирања запошљавања у државном сектору шума РС. Програми би били подржани од стране релевантних институција; Завода за запошљавање РС, Владе РС, или у сарадњи датих институција са међународним организацијама, које спроводе сличне активности.

Б. Циљеви који се остварују увођењем мјере:

- Интересно и пословно удруживање приватних шумовласника Републике Српске и
- Побољшање стања приватних шума и одрживи развој приватног шумарства Републике Српске.

В. Везе мјере са другим мјерама у оквиру Стратешког плана:

- Унапређење економске вриједности шума,
- Обезбјеђење кључних кадрова способних за развој пољопривреде и шумарства,
- Повећање знања и вјештина пољопривредних произвођача и приватних шумовласника,
- Успостављање савјетодавних услуга у сектору приватног шумарства и
- Подршка изради и имплементацији локалних развојних стратегија.

Г. Подмјера:

- Подршка и суфинансирање оснивања и рада група приватних шумовласника, стварање услова за организовање запошљавања сеоске радне снаге у државним шумама.

Д. Корисници:

Новоосноване групе приватних шумовласника и
Незапослено радно способно сеоско становништво.

Е. Географско подручје примјене мјере:

Мјера се примјењује на подручју цијеле Републике Српске.

Ф. Извори финансирања:

Мјера се финансира из следећих извора:

- Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде РС,
- Средства из појединих пројеката финансираних од стране домаћих институција и међународних организација.

Г. Индикатори за праћење:

- Број новооснованих удружења или задруга приватних шумовласника у РС,
- Број новозапослених лица у државном сектору шумарства РС.

Х. Финансијски оквир за реализацију мјере:

Мјера:	Подршка успостављању група приватних шумовласника							
Година	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	∑
мил. КМ	0,03	0,03	0,03	0,03	0,03	0,03	0,03	0,2

Стратешки циљ:

1. ПОБОЉШАЊЕ КОНКУРЕНТНОСТИ ПОЉОПРИВРЕДЕ И ШУМАРСТВА

Специфични циљ:

1.4 Унапређење људских ресурса у руралном подручју

Мјера:

1.4.1 Обезбјеђење кључних кадрова оспособљених за развој пољопривреде и шумарства

А. Основ за увођење мјере:

Унапређење људских ресурса један је од кључних предуслова за реализацију свих осталих мјера са општим циљем управљање руралним развојем, унапређење конкурентности, као и обезбјеђење дугорочног и одрживог развоја пољопривреде и шумарства у Републици Српској.

Број високообразованих кадрова у руралним подручјима Републике Српске је занемарив и на основу проведеног истраживања износи 3,84%. Један од разлога за овако низак удио високообразованих је што већина руралних домаћинстава није у стању финансирати високо образовање своје дјеце. Други разлог је што се велики број високообразованих кадрова који потичу из руралних крајева након завршеног образовања не враћа у родни крај, што представља посебан проблем повезан са осигурањем квалитета живота становника руралних подручја.

Још мањи број високообразованих кадрова бави се пољопривредном производњом у руралним подручјима, а сами пољопривредни произвођачи немају законску обавезу посједовања дипломе, сертификата и било ког другог доказа о познавању основа пољопривредне производње, што је обавеза у западноевропским земљама.

Додатни проблем присуства стручних кадрова на пољопривредним газдинствима у руралном подручју, представља и неуезаност образовних институција и привредних субјеката, како у обављању праксе за студенте и ученике средњих школа, тако и у виду недовољног ангажовања универзитетских стручњака од стране привредника у рјешавању развојних проблема.

Б. Циљеви који се остварују увођењем мјере:

Увођењем мјере обезбјеђења кључних кадрова за развој пољопривреде и шумарства, реализују се следећи циљеви:

- Унапређење људских ресурса,
- Увођење иновација у пољопривредну производњу и шумарство,
- Унапређење конкурентности пољопривреде и шумарства,
- Дугорочни развој руралних подручја и
- Ефикасно управљање природним ресурсима.

В. Везе мјере са другим мјерама у оквиру Стратешког плана:

Ова мјера доприноси остварењу следећих других мјера из Стратешког плана:

- Успостављање и унапређење сарадње у производњи и преради пољопривредних производа,
- Повећање знања и вјештина пољопривредних произвођача и приватних шумовласника,
- Подршка младим пољопривредним произвођачима и
- Подршка изради и имплементацији локалних развојних стратегија.

Г. Подмјере:

Реализација мјере обезбјеђења кључних кадрова за развој пољопривреде и шумарства, постиже се кроз реализацију следећих подмјера, односно видова подршке:

- Стипендирање дјеце из руралних подручја за образовања у пољопривреди, ветерини и шумарству и другим занимањима, битним за развој руралних подручја,
- Иновација и модернизација наставних планова и програма у средњим пољопривредним, шумарским и ветеринарским школама и факултетима, а према потребама интегралног руралног развоја,

- Организовање обавезног практичног рада студената и ученика.

Д. Корисници:

Сва рурална домаћинства, те релевантне организације.

Е. Географско подручје примјене мјере:

Ова мјера се примјењује на цијелом подручју Републике Српске.

Ф. Извори финансирања:

Мјера се финансира из следећих извора:

- Министарство просвјете и културе РС и
- Буџет општина.

Г. Индикатори за праћење:

- Број стипендираних ученика,
- Број уговора о обављању практичне наставе,
- Број реформисаних наставних планова и програма.

Х. Финансијски оквир за реализацију мјере:

Мјера:	Обезбјеђење кључних кадрова способних за развој пољопривреде и шумарства							
Година	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	∑
мил. КМ	0,3	0,4	0,4	0,5	0,6	0,6	0,6	3,4

Стратешки циљ:

1. ПОБОЉШАЊЕ КОНКУРЕНТНОСТИ ПОЉОПРИВРЕДЕ И ШУМАРСТВА

Специфични циљ:

1.4 Унапређење људских ресурса у руралном подручју

Мјера:

1.4.2 Повећање знања и вјештина пољопривредних произвођача и приватних шумовласника

А. Основ за увођење мјере:

Интензификација пољопривредне производње захтијева и подразумијева увођење нових технологија, а самим тим и стицање нових знања и вјештина од стране пољопривредних произвођача како би били у стању примјенити нове технологије на властитим газдинствима. Те вјештине су нарочито битне у области заштите биљака, исхране биљака и животиња, помотехнике у воћарству, обраде земљишта, информатике и др. Исто тако неопходно је да власници шума стекну знања о савременом приступу заштити, одржавању и експлоатацији шума што ће допринијети, не само рационалнијем коришћењу шумских ресурса, већ и заштити и очувању животне средине. Да би се овај циљ остварио, потребно је организовати систем између три карике, а то су пољопривредни и шумарски факултети и пољопривредни институти, савјетодавна служба и организације пољопривредних произвођача и шумовласника. Свака карика у ланцу имала би одговорност идентификовања проблема у области унапређења конкурентности, проналажењу рјешења и имплементацији рјешења у пракси. На овај начин средства за истраживања у пољопривреди би била ефикасно искоришћена, а проблеми везани за производњу, прераду и пласман пољопривредних и дрвних производа би на вријеме били идентификовани и покренут процес за њихово рјешавање.

Б. Циљеви који се остварују увођењем мјере:

Увођењем мјере повећања знања и вјештина пољопривредних произвођача и приватних шумовласника, реализују се сљедећи циљеви:

- Унапређење продуктивности и конкурентности пољопривреде и шумарства увођењем нових технологија,
- Унапређење квалитета и сигурности пољопривредних производа,
- Унапређење квалитета производа шумарства и дрвопрераде и
- Размјена искустава и информација у области пољопривреде и шумарства.

В. Везе мјере са другим мјерама у оквиру Стратешког плана:

Ова мјера доприноси остварењу сљедећих других мјера из Стратешког плана:

- Унапређење економске вриједности шума,
- Побољшање квалитета и безбједности пољопривредних производа,
- Подршка организацијама пољопривредних произвођача,
- Унапређење савјетодавних услуга у области пољопривреде и руралног развоја,
- Пружање савјетодавних услуга у сектору приватног шумарства,
- Подршка младим пољопривредним произвођачима и
- Унапређење продаје пољопривредних производа.

Г. Подмјере:

Реализација мјере повећања знања и вјештина пољопривредних произвођача, постиже се кроз реализацију следећих подмјера, односно видова подршке:

- Организовање и суфинансирање извођења теоретских и практичних обука пољопривредних произвођача и приватних шумовласника,
- Организовање и суфинансирање студијских путовања ради размјене искустава и ширења добрих пракси,
- Практична обука пољопривредних произвођача из области информатике и коришћења рачунара и
- Подршка развојним пројектима које проводе истраживачке институције из области пољопривреде и шумарства у партнерству са привредним субјектима регистрованим у руралном подручју.

Д. Корисници:

Сва рурална домаћинства, те релевантне организације.

Е. Географско подручје примјене мјере:

Ова мјера се примјењује на цијелом подручју Републике Српске.

Ф. Извори финансирања:

Мјера се финансира из следећих извора:

- Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде РС,
- Агенција за пружање стручних услуга у пољопривреди,
- Буџета општина,
- Средстава из пројеката владиних и невладиних организација и
- Корисници – пољопривредни произвођачи и власници приватних шума.

Г. Индикатори за праћење:

- Број организованих курсева,
- Број финансираних студијских путовања,
- Број практичних обука,
- Број додијељених сертификата и
- Укупна средства додијељена по овој мјери.

Х. Финансијски оквир за реализацију мјере:

Мјера:	Повећање знања и вјештина пољопривредних произвођача и приватних шумовласника							
Година	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	Σ
мил. КМ	0,7	0,8	0,8	0,8	0,9	0,9	0,9	5,8

Стратешки циљ:

1. ПОБОЉШАЊЕ КОНКУРЕНТНОСТИ ПОЉОПРИВРЕДЕ И ШУМАРСТВА

Специфични циљ:

1.4 Унапређење људских ресурса у руралном подручју

Мјера:

1.4.3 Унапређење савјетодавних услуга у области пољопривреде и руралног развоја

А. Основ за увођење мјере:

Савјетодавна служба представља основну карику која омогућује примјену научних истраживања на пољопривредним газдинствима, било да је она организована од стране државе, приватног сектора или сарадњом приватног и државног сектора.

Независно од облика организације, савјетодавна служба треба да је ослонац пољопривредним произвођачима у превазилажењу проблема у технологији производње, управљању газдинством, планирању инвестиција, увођење иновација у технологији производње и др.

Са друге стране, савјетодавна служба има велику друштвену улогу у подизању свијести становника руралних подручја о битним елементима одрживог развоја руралних подручја, одрживог управљања природним ресурсима, заштити животне средине и другим питањима битним за локалну заједницу. Она треба да подстиче пољопривредне произвођаче да се организују, да уче и да примјењују савјете.

У Републици Српској постоје два облика организације савјетодавне службе; државни основан 2002. године и приватни основан нешто касније у виду мале групе савјетодаваца организоване око произвођача воћа.

Како би савјетодавна служба могла одговорити потребама модерне пољопривреде и развоја руралних подручја, неопходно је континуирано унапређивати њене капацитете у погледу знања, опреме, технологије и људских ресурса, односно кадрова којима располаже.

Б. Циљеви који се остварују увођењем мјере:

Увођењем мјере унапређења савјетодавних услуга, реализују се сљедећи циљеви:

- Унапређење људских ресурса у виду усавршавања стручних кадрова активних у пољопривредној производњи,
- Унапређење примјене науке и научних достигнућа на пољопривредним газдинствима у Републици Српској,
- Унапређење продуктивности и конкурентности пољопривреде и шумарства увођењем нових технологија,
- Унапређење квалитета и сигурности пољопривредних производа и
- Размјена искустава и информација.

В. Везе мјере са другим мјерама у оквиру Стратешког плана:

Ова мјера доприноси остварењу сљедећих других мјера из Стратешког плана:

- Инвестиције у сточарству,
- Инвестиције у биљној производњи,
- Подршка организацијама пољопривредних произвођача,
- Обезбјеђење кључних кадрова оспособљених за развој пољопривреде и шумарства,
- Повећање знања и вјештина пољопривредних произвођача,
- Подршка младим пољопривредницима,
- Подршка развоју микробизниса у сеоским подручјима и
- Подршка изради и имплементацији локалних развојних планова.

Г. Подмјере:

Реализација мјере унапређења савјетодавних услуга, постиже се кроз реализацију следећих подмјера, односно видова подршке:

- Подршка ширењу мреже канцеларија савјетодавне службе и већем обухвату руралног простора у пружању савјетодавних услуга,
- Организовање и суфинансирање специјалистичке обуке за савјетодавце,
- Суфинансирање специфичних савјетодавних програма за унапређење продуктивности и конкурентности пољопривреде РС, те управљање аграрним и руралним развојем и
- Суфинансирање успостављања извјештајно-прогнозних станица,
- Укључивање крајњих корисника у планирање савјетодавних програма и услуга.

Д. Корисници:

Државне и приватне савјетодавне службе/организације.

Е. Географско подручје примјене мјере:

Ова мјера се примјењује на цијелом подручју Републике Српске.

Ф. Извори финансирања:

Мјера се финансира из следећих извора:

- Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде РС,
- Агенција за пружање стручних услуга у пољопривреди,
- Буџета општина,
- Средстава из пројеката владиних и невладиних организација и
- Корисници савјетодавних услуга – пољопривредни произвођачи и њихове организације и
- ИРА и други фондови ЕУ (када постану доступни).

Г. Индикатори за праћење:

- Број подржаних обука, студијских путовања и курсева за савјетодавце,
- Број финансираних савјетодавних програма,
- Број новооснованих канцеларија државне савјетодавне службе,
- Број савјетодавних радника у РС,
- Број газдинстава по савјетодавцу.

Х. Финансијски оквир за реализацију мјере:

Мјера:	Унапређење савјетодавних услуга у области пољопривреде и руралног развоја							
Година	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	Σ
мил. КМ	0,1	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,3	1,4

Општи циљ

1. ПОБОЉШАЊЕ КОНКУРЕНТНОСТИ ПОЉОПРИВРЕДЕ И ШУМАРСТВА

Специфични циљ:

1.4 Унапређење људских ресурса у руралном подручју

Мјера:

1.4.4 Пружање савјетодавних услуга у сектору приватног шумарства

А. Основ за увођење мјере:

За приватне шумовласнике веома су битна знања и вјештине, те информације како се може боље искористити расположиви шумски потенцијал, који посједују. У области приватног шумарства, понуда трансфера одређених знања и вјештина приватним шумовласницима је незнатна, те се стога намеће потреба за формирањем мреже за пружање савјетодавних услуга, односно неопходне су нове, додатне информације, знања и вјештине које се морају добити извана, од стране одређених стручњака у улози савјетодача. Успостављање мреже за пружање савјетодавних услуга у сектору приватног шумарства на нижем, локалном нивоу би било у надлежности ЈП „Шуме Републике Српске“, као и компетентног ресора Министарства за пољопривреду, шумарство и водопривреду Републике Српске.

Б. Циљеви који се остварују увођењем мјере:

- Побољшање стања приватних шума и унапређење одрживог газдовања шума у приватном власништву,
- Трансфер знања и вјештина о коришћењу шумског потенцијала у приватном власништву,
- Подршка организовању програма едукације за приватне шумовласнике и
- Могућност повећања прихода руралних домаћинстава, односно приватних шумовласника кроз коришћење и других производа и услуга шума.

В. Везе мјере са другим мјерама у оквиру Стратешког плана:

- Унапређење економске вриједности шума,
- Подршка успостављању група приватних шумовласника,
- Пошумљавање земљишних површина слабе бонитетне класе или површина захваћених пожаром,
- Санитарна сјеча болесних и осушених стабала,
- Заштита шума од шумских штетника и болести и
- Производња биоенергената.

Г. Подмјера:

- Пружање савјетодавних услуга приватним шумовласницима путем ангажовања Јавног предузећа „Шуме Републике Српске“ и стручних служби МПШВ.

Д. Корисници:

Власници приватних шума у Републици Српској.

Е. Географско подручје примјене мјере:

Мјера се примјењује на подручју цијеле Републике Српске.

Ф. Извори финансирања:

Мјера се финансира из следећих извора:

- ЛП „Шуме Републике Српске“ и
- Корисници савјетодавних услуга – власници приватних шума.

Г. Индикатори за праћење:

- Број израђених програма газдовања приватним шумама.

Х. Финансијски оквир за реализацију мјере:

Мјера:	Пружање савјетодавних услуга у сектору приватног шумарства							
Година	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	∑
мил. КМ	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,7

Стратешки циљ:

1. ПОБОЉШАЊЕ КОНКУРЕНТНОСТИ ПОЉОПРИВРЕДЕ И ШУМАРСТВА

Специфични циљ:

1.4 Унапређење људских ресурса у руралном подручју

Мјера:

1.4.5 Успостављање тржишно-информативног система

А. Основ за увођење мјере:

Информације о тржишту пољопривредних производа, једнако су потребне креаторима аграрне политике, као и њеним корисницима. То је изузетно значајан сегмент аграрног и руралног развоја од чега у великој мјери зависи избор, обим и структура дјелатности која предодређује тржишну позицију свих субјеката који привређују. Централно питање су цијене и тржишно позиционирање у односу на конкуренцију. На индиректан начин добро развијен тржишно-информативни систем може утицати на стабилизацију цијена које се слободно формирају на локалним тржиштима унутар земље, јер би добро информисани произвођачи били у стању боље преговарати са потенцијалним купцима.

Тржишно-информативни систем би такође стимулисао трговину пољопривредних производа и олакшао набавку репроматеријала, те омогућио боље увезивање ланаца снабдијевања у пољопривредној производњи и преради.

Посебну улогу ТИС би имао у погледу информисања пољопривредних произвођача и приватних шумовласника у погледу актуелне пољопривредне политике, права на подстицајна средства, могућности кредитирања и стављања на располагање других видова информација од интереса за наведену циљну групу.

Б. Циљеви који се остварују увођењем мјере:

Увођењем мјере успостављања тржишно-информативног система, реализују се следећи циљеви:

- Унапређење нивоа информисаности пољопривредних произвођача,
- Унапређење трговине пољопривредних производа и репроматеријала,
- Контрола цијена на тржишту пољопривредних производа и
- Размјена искустава и информација.

В. Везе мјере са другим мјерама у оквиру Стратешког плана:

Ова мјера доприноси остварењу следећих других мјера из Стратешког плана:

- Подршка организацијама пољопривредних произвођача,
- Повећање знања и вјештина пољопривредних произвођача и приватних шумовласника,
- Унапређење савјетодавних услуга у области пољопривреде и руралног развоја,
- Пружање савјетодавних услуга у сектору приватног шумарства,
- Подршка младим пољопривредним произвођачима и
- Подршка групама пољопривредних произвођача.

Г. Подмјере:

Реализација мјере успостављања тржишно-информативног система, постиже се кроз реализацију следећих подмјера, односно видова подршке:

- Оснивање канцеларије за тржишно-информативни систем (ТИС)
- Организовање прикупљања и објављивања информација о цијенама пољопривредних производа, репроматеријала, механизације и друге опреме,
- Успостављање веб портала за континуирано информисање пољопривредних произвођача и власника шума и

- Подршка изради и емитовању посебних информативних програма из области пољопривреде и руралног развоја.

Д. Корисници:

Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде РС, пољопривредни произвођачи, њихове организације (удружења пољопривредних произвођача, задруге и др.).

Е. Географско подручје примјене мјере:

Ова мјера се примјењује на цијелом подручју Републике Српске.

Ф. Извори финансирања:

Мјера се финансира из следећих извора:

- Развојни програм РС,
- Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде РС,
- ЈП РТВ РС,
- Корисници савјетодавних услуга и
- ИРА и други фондови ЕУ (након што постану доступни).

Г. Индикатори за праћење:

- Успостављена канцеларија за ТИС,
- Број производа чије се понуда, тражња и цијене континуирано прате,
- Број публикованих извјештаја о цијенама пољопривредних производа и репроматеријала,
- Успостављен *web site* за ТИС.

Х. Финансијски оквир за реализацију мјере:

Мјера:	Успостављање тржишно-информативног система							
Година	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	∑
мил. КМ	0,3	1,3	0,3	0,4	0,4	0,4	0,4	3,5

Стратешки циљ:

1. ПОБОЉШАЊЕ КОНКУРЕНТНОСТИ ПОЉОПРИВРЕДЕ И ШУМАРСТВА

Специфични циљ:

1.4 Унапређење људских ресурса у руралном подручју

Мјера:

1.4.6 Подршка младим пољопривредним произвођачима

А. Основ за увођење мјере:

Стимулисањем младих људи да остану на селу или да се као нови становници руралних подручја почну бавити пољопривредном производњом, имало би позитивне ефекте на: отварање нових радних мјеста и запошљавање руралног становништва, побољшање демографске слике руралних подручја, повећање нивоа обраде пољопривредног земљишта, степен примјене иновација на пољопривредним газдинствима, ниво инвестиција у пољопривредној производњи, олакшано провођење информација и информатичко описмењавање руралног становништва и др.

Управо из ових разлога рано пензионисање и подршка младим пољопривредницима стална је мјера руралне политике Европске уније. У том смислу у оквиру ове мјере предвиђена је подршка младим пољопривредницима у стимулисању укрупњавања земљишних посједа путем олакшавања додјеле права закупа или концесије над државним земљиштем, додатне подршке у њиховим инвестиционим улагањима, као и стручне подршке у изради пословних планова и подршке у остварењу здравственог и социјалног осигурања за њихове породице.

Б. Циљеви који се остварују увођењем мјере:

Увођењем мјере подршке младим пољопривредним произвођачима, реализују се сљедећи циљеви:

- Унапређење демографске структуре руралних подручја,
- Повећање површина обрадивог земљишта у РС,
- Унапређење продуктивности и конкурентности пољопривреде и шумарства увођењем нових технологија и
- Повећање информатичке писмености пољопривредних произвођача.

В. Везе мјере са другим мјерама у оквиру Стратешког плана:

- Ова мјера доприноси лакшем остварењу свих мјера Стратешког плана чији су директни корисници рурална домаћинства РС.

Г. Подмјере:

Реализација мјере подршке младим пољопривредним произвођачима, постиже се кроз реализацију сљедећих подмјера, односно видова подршке:

- Давање предности младим пољопривредним произвођачима код додјеле права закупа или концесије над државним пољопривредним земљиштем,
- Давање додатних материјалних подстицаја младим пољопривредним произвођачима за њихова инвестициона улагања,
- Пружање бесплатне помоћи младим пољопривредним произвођачима код израде пословног плана за оснивање/развој пољопривредног газдинства и
- Стварање могућности и давање погодности младим пољопривредним произвођачима за добровољно пензионо и здравствено осигурање.

Д. Корисници:

Сви пољопривредни произвођачи млађи од 45 година.

Е. Географско подручје примјене мјере:

Ова мјера се примјењује на цијелом подручју Републике Српске.

Ф. Извори финансирања:

Мјера се финансира из следећих извора:

- Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде РС.

Г. Индикатори за праћење:

- Број подржаних пољопривредних произвођача и
- Износ средстава усмјерених кроз подршку младим произвођачима.

Х. Финансијски оквир за реализацију мјере:

Мјера:	Подршка младим пољопривредним произвођачима							
Година	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	∑
мил. КМ	1,3	1,3	1,3	1,3	1,3	1,3	1,3	9,1

Стратешки циљ:

1. ПОБОЉШАЊЕ КОНКУРЕНТНОСТИ ПОЉОПРИВРЕДЕ И ШУМАРСТВА

Специфични циљ:

1.5 Подршка руралном финансирању

Мјера:

1.5.1 Подршка кредитирању инвестиционих улагања у пољопривреди

А. Основ за увођење мјере:

Инвестиције у пољопривредној производњи су неопходне у правцу унапређења конкурентности, а односе се на увођење нових технологија, повећање обима и квалитета производње и предуслов су једне опште модернизације у пољопривреди. Носиоци ових инвестиционих улагања, индивидуални пољопривредни произвођачи најчешће не располажу довољним властитим капиталом, те су присиљени посуђивати финансијска средства код комерцијалних банака, микрокредитних организација и рјеђе штедно-кредитних организација. Такође, ријетко су у могућности и поред добро разрађених пословних планова, да испуне критерије комерцијалних банака, нарочито у погледу обезбјеђења колатерала (гаранције) кредитних средстава.

Спор обрт капитала у појединим гранама пољопривредне производње, као и сезоналност производње и њена условљеност утицају временских услова и климатских промјена, додатно повећавају ризик код улагања у пољопривреди, а самим тим и услове за кредитирање оваквих видова улагања.

Многе развијене земље су за потребе подршке инвестицијама у пољопривредној производњи развиле посебан фонд који има улогу обезбјеђења гаранција корисницима кредита код комерцијалних банака за цијело вријеме отплате кредита или за вријеме док се инвестиција почне отплаћивати. На овај начин гарантни фонд преузима ризик код банака уз претходно проведenu строго селекцију пословних планова.

Поред тога потребно је код комерцијалних банака које располажу државним капиталом (банке које пласирају средства Инвестиционо развојне банке РС) осигурати посебне услове за третирање улагања у пољопривреди узимајући у обзир све специфичности пољопривредне производње.

Б. Циљеви који се остварују увођењем мјере:

Увођењем мјере подршке кредитирању инвестиционих улагања у пољопривреди, реализују се следећи циљеви:

- Повећање обима инвестиција у пољопривредној производњи,
- Модернизација пољопривредне производње и увођење нових технологија и
- Повећање конкурентности пољопривредних производа.

В. Везе мјере са другим мјерама у оквиру Стратешког плана:

- Инвестиције у пољопривредну механизацију,
 - Инвестиције у сточарству,
 - Инвестиције у биљној производњи,
 - Уређење пољопривредног земљишта,
 - Унапређење економске вриједности шума,
 - Инвестиције у модернизацију посотојећих и изградњу нових прерађивачких капацитета,
 - Подршка организација пољопривредних произвођача,
 - Подршка младим пољопривредним произвођачима,
 - Подршка развоју микробизниса у сеоским подручјима,
 - Подршка оснивању и раду нових микро, малих и средњих предузећа у сеоским подручјима
- и

- Подршка развоју женског предузетништва у руралном подручју.

Г. Подмјере:

Реализација мјере подршке кредитирању инвестиционих улагања у пољопривреди, постиже се кроз реализацију следећих подмјера, односно видова подршке:

- Олакшавање приступа кредитима за пољопривредне произвођаче код финансијских и других институција
- Подршка оснивању и финансирању рада Аграрног гарантног фонда (АГФ).

Д. Корисници:

Сви регистровани пољопривредни произвођачи, организације пољопривредних произвођача и облици регистроване предузетничке дјелатности у руралном подручју.

Е. Географско подручје примјене мјере:

Ова мјера се примјењује на цијелом подручју Републике Српске.

Ф. Извори финансирања:

Мјера се финансира из следећих извора:

- Развојни програм РС,
- Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде РС,
- Корисници кредита и
- ИРА фондови (када постану доступни).

Г. Индикатори за праћење:

- Број и вриједност одобрених кредита по намјенама,
- Број гарантованих кредита путем АГФ,
- Висина каматних стопа за пољопривреду,
- Стопа отплате пољопривредних кредита.

Х. Финансијски оквир за реализацију мјере:

Мјера:	Подршка кредитирању инвестиционих улагања у пољопривреди							
Година	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	Σ
мил. КМ	3,1	1,0	3,0	3,0	0,1	0,1	0,1	10,4

9.2. ОПИС МЈЕРА СТРАТЕШКОГ ЦИЉА 2.

Стратешки циљ:

2. ОЧУВАЊЕ ПРИРОДЕ И РАЦИОНАЛНО ГАЗДОВАЊЕ ПРИРОДНИМ РЕСУРСИМА

Специфични циљ:

2.1 Одрживо управљање природним ресурсима у пољопривреди

Мјера:

2.1.1 Подршка мјерама заштите животне средине

А. Основ за увођење мјере:

Одрживо управљање природним ресурсима означава такав облик коришћења земљишта, вода, шума, који ће задовољити потребе садашњих генерација и неће угрозити потребе будућих генерација. Поред тога, безбједност односно здравствена исправност хране постепено постаје примарни фактор у одлуци потрошача при куповини прехранбених производа. Потрошаче из градских средина такође све више интересује гдје и на који начин се храна производи. Како би се такве потребе потрошача задовољиле и изградио имиџ здраве средине, рурално становништво и локални доносиоци одлука морају водити бригу о правилном уклањању отпада, превенцији онечишћења ријечних токова и земљишта, правилној односно ограниченој примјени хемијских средстава и другим факторима битним за очување здраве животне средине. У том смислу сет мјера из ове области подразумијева активности на подизању еколошке свијести становништва, едукацији и контроли произвођача у правилној примјени пестицида промоцију интегралне и органске пољопривредне производње и др.

Б. Циљеви који се остварују увођењем мјере:

Увођењем мјере подршке заштити животне средине, реализују се сљедећи циљеви:

- Одрживо коришћење природних ресурса (земљиште, вода, ваздух, шуме, биљни и животињски свијет),
- Унапређење квалитета и безбједности хране поријеклом из руралног подручја,
- Унапређење изгледа руралне средине и
- Унапређење могућности за развој еко и руралног туризма.

В. Везе мјере са другим мјерама у оквиру Стратешког плана:

- Уређење пољопривредног земљишта,
- Побољшање квалитета и безбједности пољопривредних производа,
- Истраживање и заштита природног наслеђа,
- Истраживање и заштита културно-историјског наслеђа и
- Промоција руралног туризма.

Г. Подмјере:

Реализација мјере подршке заштити животне средине, постиже се кроз реализацију сљедећих подмјера, односно видова подршке:

- Увођење обавезне обуке пољопривредних произвођача за контролисану и правилну употребу заштитних хемијских средстава и природних и вјештачких ђубрива,
- Давање планинских пашњака на коришћење сточарима без посебне новчане накнаде,
- Суфинансирање трошкова изградње планинских катуна и
- Суфинансирање процеса преласка на органски и интегрални начин производње укључујући процес сертификације.

Д. Корисници:

Сви регистровани пољопривредни произвођачи.

Задруге и друге асоцијације произвођача, поготово када се ради о заједничком интересу.

Е. Географско подручје примјене мјере:

Ова мјера се примјењује на цијелом подручју Републике Српске, преваходно у руралним заједницама гдје је становништво гушће насељено.

Ф. Извори финансирања:

Мјера се финансира из следећих извора:

- Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде и
- Пољопривредна газдинства и други корисници појединих подмјера.

Г. Индикатори за праћење:

- Број организованих обука и додијељених сертификата,
- Број подржаних пројеката збрињавања отпада и
- Број изграђених катуна.

Х. Финансијски оквир за реализацију мјере:

Мјера:	Подршка мјерама заштите животне средине							
Година	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	Σ
мил. КМ	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	1,5

Стратешки циљ:

2. ОЧУВАЊЕ ПРИРОДЕ И РАЦИОНАЛНО ГАЗДОВАЊЕ ПРИРОДНИМ РЕСУРСИМА

Специфични циљ:

2.1 Одрживо управљање природним ресурсима у пољопривреди

Мјера:

2.1.2 Подршка мјерама заштите биодиверзитета и одрживо коришћење генетичких ресурса у пољопривреди

А. Основ за увођење мјере:

Република Српска је изузетно богата разноврсним биљним и животињским свијетом – биодиверзитетом. Изузетно је богат и генетички фонд сорти и раса које се већ налазе у пољопривредној производњи, нарочито аутохтоних врста биљака и животиња које се користе за производњу хране. Та чињеница обавезује државу да се биодиверзитету у области пољопривреде поклони дужна пажња. Откако је свјетска заједница 1992. године признала постојање својине над генетичким ресурсима, десиле су се многе промјене. Прије усвајања Конвенције о биодиверзитету (CBD – Рио де Жанеиро, 1992. године) биљни генетички ресурси били су заједничко наслеђе човјечанства и потпуно слободно размјењивани. У складу са CBD-ом, као одговорност сваке државе намеће се потреба да се обезбиједи рационална конзервација и одрживо коришћење биљних генетичких ресурса. Ове надлежности и одговорности су обично пренесене на банке гена и спроводе се кроз националне програме, који укључују сарадњу са осталим јавним институцијама и другим релевантним партнерима у земљи. Националне банке гена често су лидери у успостављању ширих националних програма за БГРХП, најчешће кроз одговарање на потребу за увезивањем између чувања и заједнице корисника специфичних биљних врста. Скоро све европске земље имају националне програме за БГРХП (IPGRI, 2006).

У том правцу су учињени важни кораци: Влада Републике Српске од 2005. године издваја намјенска средства за одржавање биљних генетичких ресурса, формирана је радна група за израду Програма за очување биљних генетичких ресурса Републике Српске, те урађен нацрт Програма.

Б. Циљеви који се остварују увођењем мјере:

Увођењем мјере подршке заштити биодиверзитета, реализују се следећи циљеви:

- Одрживо коришћење природних ресурса (земљиште, вода, ваздух, шуме, биљни и животињски свијет),
- Заштита генетских ресурса и
- Идентификација и производња аутохтоних биљних и животињских култура, раса.

В. Везе мјере са другим мјерама у оквиру Стратешког плана:

- Истраживање и заштита природног наслеђа,
- Промоција руралног туризма.

Г. Подмјере:

Реализација мјере подршке заштити биодиверзитета, постиже се кроз реализацију следећих подмјера, односно видова подршке:

- Подршка гајењу ријетких биљака (еко типова) на пољопривредним газдинствима у процесу *on farm* конзервације,
- Подршка узгоју домаћих животиња аутохтоних раса ради очувања њиховог генетског поријекла,
- Подршка успостављању и одржавању банке гена, пољских колекција и ботаничких башти, као мјера *ex situ* конзервације биљних односно животињских врста,

- Подршка мјерама заштите ријетких биљних и животињских врста на њиховим природним стаништима (*in situ* конзервација) и
- Подршка активностима на подизању свијести становника руралних подручја о потреби заштите биљних и генетских ресурса.

Д. Корисници:

Сви регистровани пољопривредни произвођачи,
Задруге и друге асоцијације пољопривредних произвођача.

Е. Географско подручје примјене мјере:

Ова мјера се примјењује на цијелом подручју Републике Српске.

Ф. Извори финансирања:

Мјера се финансира из следећих извора:

- Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде РС и,
- Агенција за узгој и селекцију у сточарству РС.

Г. Индикатори за праћење:

- Број заштићених биљних врста,
- Број заштићених животињских врста,
- Број подржаних програма заштите биљних или животињских врста,
- Број одржаних обука/предавања о потреби и начину заштите генетичких ресурса.

Х. Финансијски оквир за реализацију мјере:

Мјера:	Подршка мјерама заштите биодиверзитета и одрживо коришћење генетичких ресурса у пољопривреди							
Година	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	Σ
мил. КМ	0,5	0,6	0,5	0,6	0,5	0,6	0,5	3,8

Стратешки циљ:

2. ОЧУВАЊЕ ПРИРОДЕ И РАЦИОНАЛНО ГАЗДОВАЊЕ ПРИРОДНИМ РЕСУРСИМА

Специфични циљ:

2.1 Одрживо управљање природним ресурсима у пољопривреди

Мјера:

2.1.3 Превенција и отклањање посљедица елементарних непогода у пољопривреди и шумарству

А. Основ за увођење мјере:

Имајући у виду да су пољопривреда и шумарство привредне гране које су изложене екстремним климатским утицајима током читавог циклуса производње, те узимајући у обзир климатске промјене и све чешћу појаву суша, поплава, пожара, напада штеточина и болести ширих размјера, држава и појединци се у смислу одговорног понашања према властитим природним ресурсима и осигурања производње, морају предузети активности превентивног дјеловања у спречавању елементарних непогода. Држава такође треба имати фонд за надокнаду штета индивидуалним и правним лицима узрокованих елементарним непогодама, те наложити рад посебне службе за уклањање посљедица елементарних непогода. Како елементарне непогоде у погледу заштите природних ресурса највише захватају рурално подручје, тиме је ова мјера важнија за спровођење Стратешког плана руралног развоја и заштите и очувања животне средине.

Б. Циљеви који се остварују увођењем мјере:

Увођењем мјере превенција и отклањање посљедица елементарних непогода у пољопривреди и шумарству, реализују се сљедећи циљеви:

- Осигурање пољопривредне производње од посљедица елементарних непогода,
- Заштита и очување природних ресурса и
- Заштита и очување животне средине

В. Везе мјере са другим мјерама у оквиру Стратешког плана:

- Уређење пољопривредног земљишта,
- Унапређење економске вриједности шума,
- Пошумљавање земљишних површина слабе бонитетне класе или површина захваћених пожаром,
- Заштита шума од шумских штетника и болести и
- Заштита природних извора и водотока.

Г. Подмјере:

Реализација мјере превенција и отклањање посљедица елементарних непогода у пољопривреди и шумарству, постиже се кроз реализацију сљедећих подмјера, односно видова подршке:

- Исплата једнократних накнада у случају наступања посљедица елементарних непогода у пољопривреди и шумарству и
- Подршка програмима протуградне заштите, као и програмима превенције од елементарних непогода (изградња насипа, заштитних појасева, прогнозних станица и сл.).

Д. Корисници:

Сви регистровани пољопривредни произвођачи,
Задруге и друге асоцијације пољопривредних произвођача.

Е. Географско подручје примјене мјере:

Ова мјера се примјењује на цијелом подручју Републике Српске.

Ф. Извори финансирања:

Мјера се финансира из извора:

- Министарства пољопривреде, шумарства и водопривреде РС.

Г. Индикатори за праћење:

- Висина средстава искоришћених за потребе превенције елементарних непогода,
- Вриједност насталих штета и
- Вриједност исплаћених средстава по основу штета.

Х. Финансијски оквир за реализацију мјере:

Мјера:	Превенција и отклањање посљедица елементарних непогода у пољопривреди и шумарству							
Година	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	∑
мил. КМ	1,1	1,2	1,3	1,4	1,5	1,6	1,7	9,8

Стратешки циљ:

2. ОЧУВАЊЕ ПРИРОДЕ И РАЦИОНАЛНО ГАЗДОВАЊЕ ПРИРОДНИМ РЕСУРСИМА

Специфични циљ:

2.2 Одрживо газдовање шумом

Мјера:

2.2.1 Пошумљавање земљишних површина слабе бонитетне класе или површина захваћених пожаром

А. Основ за увођење мјере:

У циљу рационалног газдовања земљиштем, те бољем искоришћавању земљишних површина, које немају алтернативну употребну вриједност, приступа се пошумљавању голети и пожаришта, односно тзв. проширеној репродукцији. Тиме се повећава могућност за остваривање додатне вриједности са исте површине земљишта, јер је економска вриједност шуме многоструко већа од голети. Подршка измјени структуре земљишта слабе бонитетне класе у правцу његовог претварања у шуму је нарочито потребна за приватне посједе, јер се њихови власници ријетко одлучју на тај корак без додатних стимуланса. Један од начина те стимулације је додјела бесплатних садница за пошумљавање. Други случај потребе за додјелом бесплатних садница је санација површина које су већ биле под шумом, али су уништене пожаром. Ангажовањем сеоске радне снаге на пословима пошумљавања остврује се и додатни секундарни ефекат повећања њене запослености и повећања непољопривредних прихода сеоских домаћинстава.

Б. Циљеви који се остварују увођењем мјере:

- Повећање шумовитости и приноса дрвета у шумама приватних шумовласника,
- Побољшање и заштита животне средине.

В. Везе мјере са другим мјерама у оквиру Стратешког плана:

- Унапређење економске вриједности шума,
- Подршка успостављању група приватних шумовласника,
- Успостављање савјетодавних услуга у сектору приватног шумарства,
- Превенција и отклањање посљедица елементарних непогода у пољопривреди шумарству и
- Подршка развоју лова.

Г. Подмјере:

- Додјела бесплатних садница за пошумљавање голети и пожаришта и
- Ангажовање сезонских радника из сеоских подручја на пословима пошумљавања.

Д. Корисници:

Рурална домаћинства/приватни шумовласници, која у структури властите шуме посједују голети, или је шума била захваћена пожаром.

Е. Географско подручје примјене мјере:

Мјера се примјењује на подручју цијеле Републике Српске.

Ф. Извори финансирања:

Мјеру финансира:

- Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде РС.

Г. Индикатори за праћење:

- Број додијелених бесплатних садница,
- Број пошумљених ха шумског или пољопривредног земљишта слабе бонитетне класе (у приватном власништву).

Х. Финансијски оквир за реализацију мјере:

Мјера:	Пошумљавање земљишних површина слабе бонитетне класе или површина захваћених пожаром							
Година	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	Σ
мил. КМ	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	3,5

Стратешки циљ:

2. ОЧУВАЊЕ ПРИРОДЕ И РАЦИОНАЛНО ГАЗДОВАЊЕ ПРИРОДНИМ РЕСУРСИМА

Специфични циљ:

2.2 Одрживо газдовање шумом

Мјера:

2.2.2 Санитарна сјеча болесних и осушених стабала

А. Основ за увођење мјере:

Појава да се осушена или болесна стабла не одстрањују из шуме је чешћа за државне него за приватне шуме. Оваква стабла остављена у шуми временом пропадају и то представља потенцијални губитак енергије која се надомјести из неког од необновљивих извора енергије. Стога је у контексту штедње енергије потребно да се стабла која више не напредују (расту) посјеку и искористе као огревно дрво, да би се направио простор за раст младих здравих стабала. Уколико се сеоско становништво ослободи плаћања накнаде за такво дрво оно ће без накнаде „очистити“ државне шуме од болесних и сувих стабала.

Еколошки ефекти су вишеструки, а сеоско становништво, нарочито оно сиромашно, на овај начин може повољно ријешити загријавање својих стамбених просторија у зимском периоду.

Б. Циљеви који се остварују увођењем мјере:

- Очување и одрживо газдовање шумама,
- Рјешавање питања обезбјеђивања огревног дрвета за рурална домаћинства,
- Могућност обнове шумског фонда у државном и приватном власништву и
- Побољшање животне околине.

В. Везе мјере са другим мјерама у оквиру Стратешког плана:

- Пошумљавање земљишних површина слабе бонитетне класе или површина захваћених пожаром,
- Унапређење економске вриједности шума и
- Превенција и отклањање последица елементарних непогода у пољопривреди и шумарству.

Г. Подмјере:

- Уклањање болесних и осушених стабала уз истовремено обезбјеђење огревног дрвета за сиромашнија сеоска домаћинства.

Д. Корисници:

Претежно сиромашнија рурална домаћинства.

Е. Географско подручје примјене мјере:

Мјера се примјењује на подручју цијеле Републике Српске.

Ф. Извори финансирања:

За ову мјеру нису потребна посебна финансијска средства већ организован приступ уклањању болесних и осушених стабала уз истовремено обезбјеђење огревног дрвета за потребе домаћинства.

Г. Индикатори за праћење:

- Количина (м³) посјечених болесних или осушених стабала и
- Количина (м³) огревног дрвета за домаћинства.

Х. Финансијски оквир за реализацију мјере:

Мјера:	Санитарна сјеча болесних и осушених стабала							
Година	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	∑
мил. КМ	-	-	-	-	-	-	-	0

Стратешки циљ:

2. ОЧУВАЊЕ ПРИРОДЕ И РАЦИОНАЛНО ГАЗДОВАЊЕ ПРИРОДНИМ РЕСУРСИМА

Специфични циљ:

2.2 Одрживо газдовање шумом

Мјера:

2.2.3 Заштита шума од шумских штетника и болести

А. Основ за увођење мјере:

Заштита шума од шумских штетника и болести на подручју Републике Српске се спроводи према тзв. Програму мјера активности на заштити шума, израђен од стране стручњака ЈПШ "Шуме Републике Српске".

Реализација мјере се састоји у праћењу развоја болести, појаве штетника, али и појаве коровских биљака, које највише угрожавају површине подмлатка, све у циљу њиховог сузбијања и спречавања настанка већих привредних штета шума.

Последњих неколико година, шуме Републике Српске су биле најугроженије од штетних инсеката: сипаца четинара и губара. Током вегетације се прати развој популације одређених штетника, а зависно од њиховог развоја се проводи и сузбијање. Сузбијање штетних инсеката подразумева, између осталог, правовремено постављање клопки са феромонским препаратима, одржавање, редовно праћење и евидентирање броја уловљених инсеката, као и редовно обавјештавање надлежне службе при ЈПШ "Шуме Републике Српске" о њиховом бројном стању и нанесеним штетама. Губари се сматрају највећим штетницима лишћарских шума у југоисточној Европи, чије сузбијање је могуће извршити и механичким путем, односно стругањем и механичким спаљивањем јајних легала, натапањем јајаних легала нафтом и петролејом. Уколико је интензитет напада штетника значајан, препоручује се и потпуна сјеча дрвећа. Сходно власничкој структури, под нападом штетника највише је било шумских површина у државном власништву у односу на приватне шуме.

Б. Циљеви који се остварују увођењем мјере:

- Сузбијање појаве шумских штетника и болести, као и спречавање настанка већих привредних штета шума Републике Српске.

В. Везе мјере са другим мјерама у оквиру Стратешког плана:

- Унапређење економске вриједности шума,
- Подршка успостављању група приватних шумовласника и
- Пружање савјетодавних услуга у сектору приватног шумарства.

Г. Подмјере:

- Примјена механичких и хемијских мјера заштите шума од штетника, болести и корова.

Д. Корисници:

Шумска газдинства и приватни шумовласници у Републици Српској.

Е. Географско подручје примјене мјере:

Угрожена шумска подручја Републике Српске.

Ф. Извори финансирања:

Мјера се финансира из следећих извора:

- Средства из пројеката владиних и невладиних организација и

- ЈП „Шуме Републике Српске“.

Г. Индикатори за праћење:

- Број ха третираних шумских површина хемијским средствима за сузбијање штетника, болести и короа и
- Број посјечених ха шума, угрожених од штетника и болести.

Х. Финансијски оквир за реализацију мјере:

Мјера:	Заштита шума од шумских штетника и болести							
Година	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	Σ
мил. КМ	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	1,4

Стратешки циљ:

2. ОЧУВАЊЕ ПРИРОДЕ И РАЦИОНАЛНО ГАЗДОВАЊЕ ПРИРОДНИМ РЕСУРСИМА

Специфични циљ:

2.3 Одрживо управљање ловним и риболовним ресурсима

Мјера:

2.3.1 Подршка развоју лова

А. Основ за увођење мјере:

Активни облици одмора и туризма данас у свијету све више добијају на популарности. Лов је једна од дјелатности, која може да послужи као основа за ове облике активности. Ловом се позитивно утиче и на очување и одржање разноврсне фауне, те на свијест руралног становништва у погледу њиховог значаја за локалне заједнице у РС. Носиоци реализације мјере су корисници ловишта, чија улога се огледа у одржавању, заштити и побољшању животних услова за дивљач у ловишту: набавка дивљачи за ловишта и хране за дивљач, чување и заштита дивљачи и ловишта, набавка и обука ловачких паса, учешће у развојним и истраживачким пројектима из области ловства у сарадњи с научноистраживачким институцијама, те учешће на сајмовима и изложбама у земљи и иностранству, која обезбјеђују неопходну комуникацију с тржиштем.

Захваљујући богатом и разноликом ловном потенцијалу, којим располажу ловишта РС, постоје могућности за развој ловног туризма. Значај развоја ловног туризма на подручју РС је велики, јер се ради о веома профитабилном облику туризма. Ловни туризам, заправо подразумијева пружање услуга заинтересованим домаћим и иностраним ловцима, с циљем организовања посјета ловишту, односно одстрела, посматрања, фотографисања или снимања дивљачи уз плаћање одређене накнаде. Уколико се жели озбиљније бављење овим обликом туризма у РС неопходно је стручно оспособити кадрове за пружање услуга ловног туризма, односно обезбједити средства подршке за организовање лова, како би се посјетиоцима из земље и иностранства презентовао ловни потенцијал и услови за лов. У Републици Српској је установљено укупно 91 ловиште, од чега је 6 посебних ловишта, којима газдују четири шумска газдинства и два национална парка: „Сутјеска“ и „Козара“. Посебна ловишта Републике Српске се одликују ријетким биљним и животињским врстама, те поред бављења ловством у циљу научних истраживања, образовања, заштите ријетке и проријеђене дивљачи, ова ловишта могу да се ставе у функцију развоја туристичке понуде.

Б. Циљеви који се остварују увођењем мјере:

- Унапређење ловишта, као и квалитета рада корисника истих у РС 5
- Развој ловног туризма на подручју РС.

В. Везе мјере са другим мјерама у оквиру Стратешког плана:

- Промоција руралног туризма и
- Унапређење капацитета за пружање туристичко-угоститељских услуга.

Г. Подмјере:

- Подршка организовању рада корисника ловишта и
- Промоција и развој ловног туризма.

Д. Корисници:

Корисници ловишта у Републици Српској.

Е. Географско подручје примјене мјере:

Мјера се примјењује на цијелом подручју Републике Српске.

Ф. Извори финансирања:

- Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде РС и
- Ловачки савез Републике Српске.

Г. Индикатори за праћење:

- Број уговора о суфинансирању трошкова рада корисника ловишта,
- Број обука за кадрове, који пружају услуге ловног туризма и
- Број организованих комерцијалних излазака у лов.

Х. Финансијски оквир за реализацију мјере:

Мјера:	Подршка развоју лова							
Година	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	∑
мил. КМ	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	1,4

Стратешки циљ:

2. ОЧУВАЊЕ ПРИРОДЕ И РАЦИОНАЛНО ГАЗДОВАЊЕ ПРИРОДНИМ РЕСУРСИМА

Специфични циљ:

2.3 Одрживо управљање ловним и риболовним ресурсима

Мјера:

2.3.2 Порибљавање риболовних подручја

А. Основ за увођење мјере:

Порибљавање је једна од мјера, која се спроводи с циљем одрживог управљања риболовним ресурсима. Порибљавање се врши са здравом рибом, рибљом млађи и оплођеном икром, након што се изврши здравствена контрола и утврди квалитет рибе, рибље млађи, икре, као и риболовне воде. Реализација наведене мјере је у надлежности корисника рибарског подручја, односно риболовних вода, који на основу средњорочног програма, израђен од стране стручних и научних установа из области слатководног рибарства или екологије копнених вода, доноси годишњи програм унапређења рибарства, у којем је јасно дефинисано у које вријеме, с којом количином и врстом рибе се сваке године врши порибљавање.

Б. Циљеви који се остварују увођењем мјере:

- Обнова рибљег фонда кроз планско уношење риба на основу израђених привредних основа и годишњих планова.

В. Везе мјере са другим мјерама у оквиру Стратешког плана:

- Заштита природних извора и водотока и
- Правилно одлагање и збрињавање чврстог отпада и природних ђубрива на селу.

Г. Подмјере:

- Суфинансирање порибљавања риболовних подручја.

Д. Корисници:

Удружења спортских риболоваца Републике Српске.

Е. Географско подручје примјене мјере:

Мјера се примјењује на цијелом подручју Републике Српске.

Ф. Извори финансирања:

- Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде РС и
- Риболовни савез Републике Српске.

Г. Индикатори за праћење:

- Број склопљених уговора с удружењима спортских риболоваца за (су)финансирање активности порибљавања.

X. Финансијски оквир за реализацију мјере:

Мјера:	Порибљавање риболовних подручја							
Година	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	Σ
мил. КМ	0,15	0,15	0,15	0,15	0,15	0,15	0,15	1,05

Стратешки циљ:

2. ОЧУВАЊЕ ПРИРОДЕ И РАЦИОНАЛНО ГАЗДОВАЊЕ ПРИРОДНИМ РЕСУРСИМА

Специфични циљ:

2.4 Одрживо газдовање сеоским животним простором

Мјера:

2.4.1 Заштита природних извора и водотока

А. Основ за увођење мјере:

Без воде нема живота на Земљи, а само 2,5% количине воде на Земљи отпада на слатку воду. Због стално растуће потрошње питке воде потребно је предузимати неопходне мјере да се спријечи загађење ограничених количина воде. Поред тога што угрожава опстанак људи, вода је значајан ресурс и за пораст и интензивирање пољопривредне производње, како биљне тако и сточарске. БиХ и РС су богате површинским и подземним водама и тај ресурс треба чувати и рационално користити јер он може постати један од извора богатства у будућности, када се резерве питке воде у много насељенијим земљама драстично смање. Реализација овог циља је повезана са истовременом реализацијом више других циљева као што су збрињавање отпадних вода у градским и сеоским подручјима, коришћење отпада анималног поријекла за производњу енергије, придржавање добре агроколошке праксе у биљној и сточарској производњи и др. Превентивно, сеоско становништво треба информисати о начинима на које оно својим поступцима, као што су употреба хемијских средстава и минералних ђубрива и третман природних ђубрива, загађује изворе воде и водотоке. Преко суфинансирања изградње адекватних одлагалишта опасног отпада, уређења извора питке воде, чишћења обала ријека и језера и других већ поменутих мјера утицаће на отклањање узрока таквог загађења.

Б. Циљеви који се остварују увођењем мјере:

Увођењем мјере заштите извора воде и водотока у сеоским подручјима релизују се сљедећи циљеви:

- Заштита природе,
- Оставаривање прихода од продаје питке воде и
- Побољшање здравственог стања људи, биљака и животиња.

В. Везе мјере са другим мјерама у оквиру Стратешког плана:

Ова мјера доприноси остварењу сљедећих других мјера из Стратешког плана:

- Инвестиције у сточарству,
- Инвестиције у биљној производњи,
- Унапређење савјетодавних услуга у области пољопривреде и руралног развоја,
- Уређење пољопривредног земљишта,
- Подршка мјерама заштите животне средине,
- Порибљавање риболовних подручја,
- Правилно одлагање и збрињавање чврстог отпада и природних ђубрива на селу,
- Побољшање водоснабдијевања у сеоским подручјима,
- Побољшање начина збрињавања отпадних вода у сеоским подручјима и
- Промоција руралног туризма.

Г. Подмјере:

Заштита природних извора и водотока директно се постиже путем финансирања радова и опреме за заштиту природних извора и водотока од загађења.

Д. Корисници:

Сва сеоска домаћинства.

Е. Географско подручје примјене мјере:

Ова мјера се примјењује на цијелом подручју Републике Српске.

Ф. Извори финансирања:

Мјера се финансира из следећих извора:

- Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде,
- Јавна водопривредна предузећа,
- Фонд за заштиту животне средине РС,
- Буџети општина,
- Јавна комунална предузећа,
- Средства из пројеката владиних и невладиних организација и
- ИРА средства (када постану доступна).

Г. Индикатори за праћење:

- Број уређених извора питке воде,
- Број акција чишћења обала ријека,
- Број одлагалишта посебно опасног (токсичног) отпада и
- Квалитет узорака питке воде из појединих водотока (категорија воде).

Х. Финансијски оквир за реализацију мјере:

Мјера:	Заштита природних извора и водотока							
Година	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	∑
мил. КМ	0,2	0,3	0,3	0,6	0,6	0,6	0,6	3,2

Стратешки циљ:

2. ОЧУВАЊЕ ПРИРОДЕ И РАЦИОНАЛНО ГАЗДОВАЊЕ ПРИРОДНИМ РЕСУРСИМА

Специфични циљ:

2.4 Одрживо газдовање сеоским животним простором

Мјера:

2.4.2 Правилно одлагање и збрињавање чврстог отпада и природних ђубрива на селу

А. Основ за увођење мјере:

Сеоска домаћинства свакодневно стварају приближно исте количине чврстог отпада као и градска домаћинства. Организовани одвоз чврстог отпада имају углавном сва градска домаћинства и само 1/3 сеоских. Преостале 2/3 сеоских домаћинстава често чврсти отпада збрињавају на неадекватан начин његовим бацањем у ненасељене дијелове, поред путева, у природне увале или у водотоке. Због тога организованим одвозом чврстог отпада на уређене санитарне депоније треба обухватати већи број сеоских домаћинстава, субвенционисањем трошкова набавке специјализиране опреме (канте за смеће, контејнери, камиони и сл.) и субвенционисањем или плаћањем пуне цијене трошкова одвоза смећа како би се промијениле дотадашње навике сеоског становништва у погледу неправилног збрињавања чврстог отпада. Привремено рјешење може бити и одређивање и уређење привремених сеоских депонија како би се чврсти отпад из једног или више села одлагао само на једном мјесту, а које се одабира уз консултације са стручњацима како би се ризици од загађења свели на што мању мјеру.

Други извор загађења и потенцијални извор заразних болести су сеоска ђубришта која су често неограђена, водопрпусна и у близини стамбених објеката и извора питке воде. Због тога треба вршити њихову санацију и уређење, а на новим фармама још у склопу њиховог пројектовања предвидјети изградњу намјенских објеката за одлагање чврстих и течних ђубрива која се касније алтернативно могу користити за поправљање храњивих својстава пољопривредног земљишта или за производњу биоенергената.

Б. Циљеви који се остварују увођењем мјере:

Увођењем мјере правилног одлагања и збрињавања чврстог отпада и природних ђубрива на селу реализују се сљедећи циљеви:

- Заштита природе (земљишта и воде),
- Спречавање негативног утицаја на здравље људи, биљака и животиња,
- Повећање квалитета пољопривредних и прехранбених производа и
- Повећање броја туриста у сеоским подручјима.

В. Везе мјере са другим мјерама у оквиру Стратешког плана:

Ова мјера доприноси остварењу сљедећих других мјера из Стратешког плана:

- Инвестиције у сточарству,
- Побољшање квалитета и безбједност пољопривредних производа,
- Унапређење савјетодавних услуга у области пољопривреде и руралног развоја,
- Заштита природних извора и водотока,
- Производња биоенергената,
- Побољшање водоснабдијевања у сеоским подручјима,
- Побољшање начина збрињавања отпадних вода у сеоским подручјима,
- Побољшање доступности осталих јавних услуга у сеоским подручјима и
- Промоција руралног туризма.

Г. Подмјере:

Правилно одлагање и збрињавање чврстог отпада и природних ђубрива на селу се постиже кроз реализацију следећих подмјера, односно видова подршке:

- Финансирање трошкова уклањања и санације дивљих депонија и
- Суфинансирање трошкова изградње адекватних одлагалишта чврстих и течних природних ђубрива.

Д. Корисници:

Сва сеоска домаћинства, а нарочито она која се баве сточарском производњом.

Е. Географско подручје примјене мјере:

Ова мјера се примјењује на цијелом подручју Републике Српске.

Ф. Извори финансирања:

Мјера се финансира из следећих извора:

- Фонд за заштиту животне средине,
- Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде РС,
- Буџети општина,
- Средстава из пројеката владиних и невладиних организација и
- Пољопривредни произвођачи.

Г. Индикатори за праћење:

- % села обухваћених организованим одвозом чврстог отпада,
- Број привремених депонија за одлагање чврстог отпада у сеоским подручјима,
- Број изграђених одлагалишта чврстих или течних ђубрива на газдинствима и
- Ниво уложених средстава у ове намјене.

Х. Финансијски оквир за реализацију мјере:

Мјера:	Правилно одлагање и збрињавање чврстог отпада и природних ђубрива на селу							
	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	Σ
Година								
мил. КМ	0,2	0,2	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	1,9

Стратешки циљ:

2. ОЧУВАЊЕ ПРИРОДЕ И РАЦИОНАЛНО ГАЗДОВАЊЕ ПРИРОДНИМ РЕСУРСИМА

Специфични циљ:

2.4 Одрживо газдовање сеоским животним простором

Мјера:

2.4.3 Производња биоенергената

А. Основ за увођење мјере:

У свијету, а нарочито у развијеним земљама се све више користе обновљиви извори енергије. Због конфликта око алтернативне употребе житарица и уљарица или за производњу енергије или за људску исхрану, прихватљива алтернатива је повећање производње енергије из биљног и дрвног отпада. Поред тога што се одлаже потрошња необновљивих енергената, коришћење отпада за производњу енергије има позитиван утицај и на очување природе јер се смањује њено загађење. Коришћењем биљног отпада (сламе, остатака од кукуруза и сл.) и чврстих и течних ђубрива анималног поријекла, често се може произвести количина енергије која је довољна да подмири цјелогдишње потребе једног пољопривредног газдинства.

Други извор производње енергије је дрвни отпад у шумарству и дрвопрерђивачкој индустрији који, уколико се не употреби у те сврхе, представља озбиљног загађивача земљишта и подземних вода. Негативни ефекти неадекватног збрињавања отпада биолшког поријекла израженији су у крашким подручјима гдје су утицаји на загађење подземних вода већи, а сама количина те воде лимитирана. Промоцијом коришћења биоенергената за производњу енергије и суфинансирањем трошкова набавке такве опреме истовремено се могу остварити вишеструки циљеви.

Б. Циљеви који се остварују увођењем мјере:

Потенцирањем производње енергије из биљног и дрвног отпада остварују се следећи циљеви:

- Смањење степена загађења сеоских простора,
- Смањење потрошње необновљивих енергената и
- Смањење трошкова сеоских домаћинстава за гријање и сушење.

В. Везе мјере са другим мјерама у оквиру Стратешког плана:

Ова мјера доприноси остварењу следећих других мјера из Стратешког плана:

- Инвестиције у сточарству,
- Инвестиције у биљној производњи,
- Побољшање квалитета и безбједности пољопривредних производа,
- Правилно одлагање и збрињавање чврстог отпада и природних ђубрива на селу и
- Повећање запослености сеоске радне снаге у МСП.

Г. Подмјере:

Производња биоенергената се постиже кроз реализацију следећих подмјера, односно видова подршке:

- Суфинансирање трошкова изградње постројења за производњу биоенергената из отпада биљног и анималног поријекла и
- Суфинансирање улагања у изградњу мини-погона за производњу чврстих биогорива из дрвног отпада.

Д. Корисници:

Сва сеоска домаћинства.

Е. Географско подручје примјене мјере:

Ова мјера се примјењује на цијелом подручју Републике Српске.

Ф. Извори финансирања:

Мјера се финансира из следећих извора:

- Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде,
- Министарства индустрије, енергетике и рударства,
- Средства из пројеката владиних и невладиних организација,
- Корисници, односно становници руралних подручја,
- Предузећа која се баве прерадом дрвета и
- ПРА средства (када постану доступна).

Г. Индикатори за праћење:

- Број нових погона за производњу биоенергената,
- Број kWh произведених из биоенергената и
- Износ уложених средстава за ове намјене.

Х. Финансијски оквир за реализацију мјере:

Мјера:	Производња био-енергената								
	Година	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	Σ
мил. КМ	0,5	0,5	0,5	0,5	0,7	0,8	0,8	0,8	4,3

Стратешки циљ:

2. ОЧУВАЊЕ ПРИРОДЕ И РАЦИОНАЛНО ГАЗДОВАЊЕ ПРИРОДНИМ РЕСУРСИМА

Специфични циљ:

2.4 Одрживо газдовање сеоским животним простором

Мјера:

2.4.4 Разграничење и дефинисање мање повољних подручја у РС – LFA (*Less Favorable Areas*)

А. Основ за увођење мјере:

Приступајући програмирању и реализацији Стратешког плана интегралног руралног развоја РС, морају се имати у виду мање развијена подручја због потребе предузимања диференцираних и стимулативних мјера, као подстицај убрзанијем регионалном развоју и приближавању развијених и неразвијених подручја.

Полазећи од тога мора се поћи од показатеља којима се утврђује степен развијености подручја (у овом случају општина и већих насељених мјеста у њима) и приступи дефинисању спроводивих мјера и инструментарија за остваривање бржег и складнијег регионалног и локалног развоја. Због тога, неопходно је дефинисати нове критеријуме који би послужили за класификацију подручја Републике Српске, која се у политици ЕУ класификују као *Less Favoured Areas* (LFA). Међутим, да би се ова класификација стварно урадила и верификовала кроз одређени закон биће неопходно обавити прикупљања додатних података и провођење додатних истраживања.

Б. Циљеви који се остварују увођењем мјере:

- Утврђивање критерија на основу којих би се одредила "мање повољна подручја" у Републици Српској,
- Дефинисање "посебних" мјера подршке, намијењених очувању природе и одрживом управљању руралним животним простором, као и унапређењу развоја пољопривреде и других привредних дјелатности у "мање повољним подручјима" Републике Српске.

В. Везе мјере са другим мјерама у оквиру Стратешког плана:

- Све мјере унутар *Специфичног циља 1.1*: Инвестиције на пољопривредним газдинствима,
- Све мјере унутар *Специфичног циља 2.1*: Одрживо управљање природним ресурсима у пољопривреди,
- Све мјере унутар *Специфичног циља 2.2*: Одрживо газдовање шумом,
- Све мјере унутар *Специфичног циља 2.3*: Одрживо управљање ловним и риболовним ресурсима,
- Све мјере унутар *Специфичног циља 2.4*: Одрживо газдовање сеоским животним простором,
- Подршка младим пољопривредним произвођачима,
- Подршка кредитирању инвестиционих улагања у пољопривреди,
- Све мјере унутар *Специфичног циља 3.1*: Изградња и одржавање сеоске инфраструктуре,
- Истраживање и заштита природног и културно-историјског наслеђа и
- Све мјере унутар *Специфичног циља 3.4*: Диверзификација непољопривредних и пољопривредних активности на селу.

Г. Подмјере:

Доношење одговарајућег правног акта, којим се разграничавају подручја РС у зависности од услова за живот и рад руралне популације.

Д. Корисници:

Пољопривредна газдинства и рурална домаћинства, која се налазе у дефинисаним "мање повољним подручјима" Републике Српске.

Е. Географско подручје примјене мјере:

Рурална подручја класификована као мање повољна подручја.

Ф. Извори финансирања:

- Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде Републике Српске.

Г. Индикатори за праћење:

- Сви индикатори у оквиру мјера наведених под тачком В, диференциране на мање повољна подручја и остала подручја.

Х. Финансијски оквир за реализацију мјере:

Мјера:	Разграничење и дефинисање мање повољних подручја у РС – LFA (<i>Less Favorable Areas</i>)								
	Година	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	∑
мил. КМ	-	-	0,1	-	-	-	-	-	0,1

9.3. ОПИС МЈЕРА СТРАТЕШКОГ ЦИЉА 3.

Стратешки циљ:

3. ПОБОЉШАЊЕ УСЛОВА ЖИВОТА И УВОЂЕЊЕ ВЕЋЕ РАЗНОЛИКОСТИ КОД ОСТВАРИВАЊА ПРИХОДА У РУРАЛНОЈ ЕКОНОМИЈИ

Специфични циљ:

3.1 Изградња и одржавање сеоске инфраструктуре

Мјера:

3.1.1 Побољшање мреже сеоских путева

А. Основ за увођење мјере:

Добра саобраћајна повезаност руралних подручја са средиштем општине (најближим градом), сусједним општинама и са другим селима је једна од елементарних претпоставки за побољшање услова живота и привређивања на селу. На другој страни, слаба саобраћајна повезаност и лоше стање сеоских путева је разлог за миграцију сеоског становништва, нарочито из рубних, удаљенијих, дијелова општина. Према подацима ЈП "Путеви РС", чак 90% локалних путева је без савременог коловоза. Индиректно, боље стање путне инфраструктуре утиче позитивно на локацију неких производних објеката МСП у руралним умјесто у градским и приградским зонама.

Због тога Влада и локалне заједнице треба да планирају изградњу нових сеоских путева којим ће се повезати нека сусједна, а сада међусобно удаљена, села, боље одржавање постојећих макадамских и асфалтних путева (и у лјетном, и у зимском периоду) и асфалтирање преосталих сеоских макадамских путева, нарочито у оним селима чији опстанак је угрожен због интензивног иселавања домицилног становништва.

Б. Циљеви који се остварују увођењем мјере:

Увођењем мјере побољшања мреже сеоских путева у руралним подручјима реализују се следећи циљеви:

- Боља доступност јавних сервиса сеоском становништву,
- Могућност увођења услуга јавног аутобуског превоза,
- Повећање обима откупљених пољопривредних производа у селима,
- Могућности школовања дјете из сеоских породица „од куће“,
- Могућност свакодневног путовања сеоске радне снаге на рад у оближње градове и
- Спречавање иселавања становништва (нарочито млађих) са села.

В. Везе мјере са другим мјерама у оквиру Стратешког плана:

Ова мјера доприноси остварењу следећих других мјера из Стратешког плана:

- Успостављање и унапређење сарадње у производњи и преради пољопривредних производа,
- Превенција и отклањање последица елементарних непогода у пољопривреди и шумарству,
- Побољшање доступности и унапређење квалитета услуга основног и средњег образовања у руралним подручјима,
- Побољшање доступности јавног аутобуског превоза у руралним подручјима,
- Унапређење продаје пољопривредних производа,
- Подршка оснивању и раду нових микро, малих и средњих предузећа у руралним подручјима,
- Повећање запослености сеоске радне снаге у МСП и
- Унапређење капацитета за пружање туристичких и угоститељских услуга.

Г. Подмјере:

Побољшање мреже и стања сеоских путева постиже се кроз реализацију следећих подмјера, односно видова подршке:

- Планирање и финансирање редовног одржавања постојећих сеоских макадамских и асфалтираних путева,
- Асфалтирање преосталих сеоских макадамских путева и
- Изградњу нових сеоских путева.

Д. Корисници:

Сва сеоска домаћинства и МСП која послују у руралним подручјима.

Е. Географско подручје примјене мјере:

Ова мјера се примјењује на цијелом подручју Републике Српске.

Ф. Извори финансирања:

Мјера се финансира из следећих извора:

- Развојни програм РС 2007–2010,
- Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде,
- Буџети општина,
- ЈП "Путеви РС",
- Средства из пројеката владиних и невладиних организација,
- Корисници, односно становници руралним подручја и
- ИРА средства, компонента инфраструктуре (када постану доступна).

Г. Индикатори за праћење:

- Број километара изграђених нових сеоских путева,
- Број километара асфалтираних сеоских путева,
- Број километара одржаваних сеоских путева,
- % сеоских путева који се редовно и квалитетно одржавају и
- Ниво уложених средстава за ове намјене.

Х. Финансијски оквир за реализацију мјере:

Мјера:	Побољшање мреже сеоских путева							
Година	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	Σ
мил. КМ	30,8	31,0	31,2	36,5	36,8	37,0	37,2	240,5

Стратешки циљ:

3. ПОБОЉШАЊЕ УСЛОВА ЖИВОТА И УВОЂЕЊЕ ВЕЋЕ РАЗНОЛИКОСТИ КОД ОСТВАРИВАЊА ПРИХОДА У РУРАЛНОЈ ЕКОНОМИЈИ

Специфични циљ:

3.1 Изградња и одржавање сеоске инфраструктуре

Мјера:

3.1.2 Побољшање водоснабдијевања у руралним подручјима

А. Основ за увођење мјере:

Присуство хигијенски исправне питке воде у сеоским домаћинствима је претпоставка побољшања животних услова и превенција појаве заразних и других болести сеоског становништва, али и проширења пољопривредне производње, нарочито сточарске, побољшања хигијенске исправности и безбједности прехранбених производа и отпочињања разних микробизниса на селу којима је вода један од неопходних предуслова.

Више од 1/2 сеоског становништва има ријешено водоснабдијевање текућом водом, а 2/3 их је задовољно његовим стањем. Према анкети, чак 87% становништва на селу у својим домаћинствима има питку воду уколико се под тим подразумева било какав приступ води укључујући и бунареве, природне изворе и сл. индивидуалне водозахвате. Да би се обезбиједио приступ питкој води преосталом сеоском становништву треба наставити са подршком изградњу нових водовода у руралним подручјима и санацији постојећих. Алтернативни вид побољшања водоснабдијевања на селу је појединачно каптирање извора питке воде и њено довођење до појединх домаћинстава која су удаљена од заједничких система водоснабдијевања.

Иако се у поједим случајевима доведена вода алтернативно користи и за наводњавање, то не треба да буде примарни циљ изградње система за водоснабдијевање питком водом на селу, него одвојених инвестиција за снабдијевање техничком водом.

Б. Циљеви који се остварују увођењем мјере:

Увођењем мјере побољшања водоснабдијевања у руралним подручјима реализују се сљедећи циљеви:

- Бољи услови живота сеоског становништва,
- Виши ниво животног стандарда сеоског становништва,
- Повећање обима сточарске производње,
- Побољшање здравственог стања сеоског становништва и
- Повећање мотивације за останак становништва на селу.

В. Везе мјере са другим мјерама у оквиру Стратешког плана:

Ова мјера доприноси остварењу сљедећих других мјера из Стратешког плана:

- Инвестиције у сточарству,
- Инвестиције у биљној производњи,
- Побољшање квалитета и безбједност пољопривредних производа,
- Заштита природних извора и водотока,
- Правилно одлагање и збрињавање чврстог отпада и природних ђубрива на селу,
- Побољшање начина збрињавања отпадних вода у руралним подручјима,
- Побољшање доступности и унапређење здравствених услуга у руралним подручјима,
- Подршка преради производа директно на газдинству,
- Подршка оснивању и раду нових микро, малих и средњих предузећа у руралним подручјима и
- Унапређење капацитета за пружање туристичко-угоститељских услуга.

Г. Подмјере:

Побољшање водоснабдијевања у руралним подручјима постиже се кроз реализацију сљедећих подмјера, односно видова подршке:

- Планирање и финансирање редовног одржавања постојећих сеоских водовода,
- Суфинансирање изградње сеоских водовода и
- Суфинансирање изградње индивидуалних система водоснабдијевања у руралним подручјима.

Д. Корисници:

Сва сеоска домаћинства.

Е. Географско подручје примјене мјере:

Ова мјера се примјењује на цијелом подручју Републике Српске.

Ф. Извори финансирања:

Мјера се финансира из сљедећих извора:

- Развојни програм РС 2007–2010,
- Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде,
- Буџети општина,
- Јавна комунална предузећа,
- Средстава из пројеката владиних и невладиних организација,
- Корисници – појединци и групе становника руралних подручја и
- ИРА средства, компонента инфраструктуре (када постану доступна).

Г. Индикатори за праћење:

- Број прикључака новоизграђених система водоснабдијевања,
- Број прикључака санираних система водоснабдијевања,
- Број нових индивидуалних прикључака на поједине изворе водоснабдијевања,
- % воде из сеоских водовода која задовољава хигијенско-санитарне норме.

Х. Финансијски оквир за реализацију мјере:

Мјера:	Побољшање водоснабдијевања у руралним подручјима							
Година	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	Σ
мил. КМ	10,5	10,5	10,5	18,0	18,0	18,0	18,0	103,5

Стратешки циљ:

3. ПОБОЉШАЊЕ УСЛОВА ЖИВОТА И УВОЂЕЊЕ ВЕЋЕ РАЗНОЛИКОСТИ КОД ОСТВАРИВАЊА ПРИХОДА У РУРАЛНОЈ ЕКОНОМИЈИ

Специфични циљ:

3.1 Изградња и одржавање сеоске инфраструктуре

Мјера:

3.1.3 Побољшање електроснабдијевања руралних подручја

А. Основ за увођење мјере:

Обезбјеђење доступности електричне енергије у сеоским домаћинствима је била прва интервенција са којом је почело побољшање животних услова на селу на просторима бивше Југославије, тако да су прикључак електричне енергије имала сва домаћинства. У претходном рату један дио инфраструктуре за снабдијевање електричном енергијом је био уништен, али је она у послјератним годинама углавном обновљена.

Проблем сеоског становништва је квалитет напајања електричном енергијом, односно низак напон и прекиди у снабдијевању, због чега је неопходно додатно инвестирати да би се постојећа инфраструктура – високонапонски и нисконапонски водови, трансформаторска и друга опрема замијенила и по свом капацитету прилагодила броју корисника и њиховој потрошњи електричне енергије.

Пошто је електрична енергија роба коју потрошачи плаћају по тржишној цијени, државање и изградњу ове врсте инфраструктуре треба да раде и финансирају предузећа која се баве дистрибуцијом електричне енергије, али им у појединим случајевима дио трошкова, тамо гдје овакве инвестиције за њих немају економску оправданост, треба суфинансирати влада, локалне заједнице и пројекти који подржавају повратак избјеглог и расељеног становништва. Финансијско учешће локалне заједнице је нарочито потребно код увођења уличне расвјете у рурална подручја.

Редовно и стабилно снабдијевање електричном енергијом, поред утицаја на услове живота (могућност коришћења разних електричних уређаја у домаћинству), позитивно утиче и на услове привређивања сеоског становништва.

Б. Циљеви који се остварују увођењем мјере:

Увођењем мјере побољшања електроснабдијевања у руралним подручјима реализују се следећи циљеви:

- Бољи услови живота сеоског становништва,
- Виши ниво животног стандарда сеоског становништва,
- Повећање обима сточарске производње,
- Побољшање здравственог стања сеоског становништва,
- Повећање мотивације за останак становништва на селу.

В. Везе мјере са другим мјерама у оквиру Стратешког плана:

Ова мјера доприноси остварењу следећих других мјера из Стратешког плана:

- Инвестиције у сточарству,
- Инвестиције у модернизацију постојећих и изградњу нових прерађивачких капацитета,
- Успостављање и унапређење сарадње у производњи и преради пољопривредних производа,
- Побољшање квалитет и безбједност пољопривредних производа,
- Побољшање доступности осталих јавних услуга становништву у руралним подручјима и
- Олакшавање оснивања нових микро, малих и средњих предузећа у руралним подручјима.

Г. Подмјере:

Побољшање електроснабдијевања у руралним подручјима постиже се кроз реализацију сљедећих подмјера, односно видова подршке:

- Планирање и финансирање редовног одржавања инфраструктуре за снабдијевање руралних подручја електричном енергијом,
- Реконструкцију електромереже високог и ниског напона према и у руралним подручјима,
- Изгрању додатних трафостаница у селима и
- Обезбјеђење уличне расвјете ноћу у селима са већом концентрацијом стамбених објеката.

Д. Корисници:

Сва сеоска домаћинства и МСП у руралним подручјима.

Е. Географско подручје примјене мјере:

Ова мјера се примјењује на цијелом подручју Републике Српске.

Ф. Извори финансирања:

Мјера се финансира из сљедећих извора:

- Развојни програм РС 2007–2010.,
- Министарства пољопривреде, шумарства и водопривреде,
- Буџети општина,
- Јавна предузећа за дистрибуцију електричне енергије и
- Средстава из пројеката владиних и невладиних организација.

Г. Индикатори за праћење:

- Број нових прикључака за снабдијевање електричном енергијом,
- Број новоизграђених трафостаница,
- Број километара обновљених водова високог и ниског напона и
- Број постављених расвјетних стубова уличне расвјете у руралним подручјима.

Х. Финансијски оквир за реализацију мјере:

Мјера:	Побољшање електроснабдијевања руралних подручја							
Година	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	Σ
мил. КМ	9,5	9,5	9,5	9,5	9,5	9,5	9,5	66,5

Стратешки циљ:

3. ПОБОЉШАЊЕ УСЛОВА ЖИВОТА И УВОЂЕЊЕ ВЕЋЕ РАЗНОЛИКОСТИ КОД ОСТВАРИВАЊА ПРИХОДА У РУРАЛНОЈ ЕКОНОМИЈИ

Специфични циљ:

3.1 Изградња и одржавање сеоске инфраструктуре

Мјера:

3.1.4 Побољшање доступности радио и ТВ сигнала у руралним подручјима

А. Основ за увођење мјере:

Због разудености руралних подручја још увијек се на једном дијелу територије Републике Српске не може пратити сигнал јавног радио и ТВ сервиса (РС и БиХ), а сеоско становништво је принуђено да прати радио и ТВ програме из сусједних земаља. Ова мјера је битна из разлога што јавни сервис, путем своје сталне дописничке мреже, и локалне радио-станице редовно и систематски прате све важне догађаје и о томе емитују информације интересантне и корисне за сеоско становништво, између осталог и за пољопривредне произвођаче и власнике шума. Електронски медији као што су радио и ТВ могу се користити и за поједине видове обуке, а свакако да доприносе и културном просвједивању слушалаца и гледалаца и омогућавају сврсисходније коришћење њиховог слободног времена.

Чак 93% сеоског становништва има доступан ТВ сигнал, али их је само 60% задовољно његовим квалитетом, што указује на потребу наставка инвестирања у побољшање овог вида јавне инфраструктуре.

Да би се омогућила доступност или побољшао квалитет РТВ сигнала неопходно је модернизовати постојеће и изградити додатни број репетитора. Поред улагања у опрему, неопходне су и додатне инвестиције у довођење електричне енергије и изградњу приступних путева репетиторима који су често лоцирани на висинским котама.

Б. Циљеви који се остварују увођењем мјере:

Увођењем мјере побољшања доступности радио и ТВ сигнала у руралним подручјима реализују се следећи циљеви:

- Виши ниво животног стандарда сеоског становништва,
- Повећање знања и вјештина пољопривредних произвођача и власника шума,
- Боља информисаност пољопривредних произвођача, власника шума и уопште становништва на селу,
- Виши степен задовољавања културних потреба сеоског становништва и
- Повећање мотивације за останак становништва на селу.

В. Везе мјере са другим мјерама у оквиру Стратешког плана:

Ова мјера доприноси остварењу следећих других мјера из Стратешког плана:

- Повећање знања и вјештина пољопривредних произвођача и приватних шумовласника,
- Унапређење савјетодавних услуга у области пољопривреде и руралног развоја,
- Успостављање тржишно-информационог система и
- Промоција руралног туризма.

Г. Подмјере:

Побољшање доступности радио и ТВ сигнала у руралним подручјима постиже се кроз модернизацију постојећих и изградњу додатних репетитора за пренос радио и ТВ сигнала у руралним подручјима.

Д. Корисници:

Сва сеоска домаћинства.

Е. Географско подручје примјене мјере:

Ова мјера се примјењује на цијелом подручју Републике Српске.

Ф. Извори финансирања:

Мјера се финансира из следећих извора:

- Развојни програм РС,
- Буџети општина и
- ЈП Радио-телевизија РС.

Г. Индикатори за праћење:

- % сеоских домаћинстава која имају квалитетан пријем сигнала јавног радио и ТВ сервиса.

Х. Финансијски оквир за реализацију мјере:

Мјера:	Побољшање доступности радио и ТВ сигнала у руралним подручјима							
Година	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	Σ
мил. КМ	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	3,5

Стратешки циљ:

3. ПОБОЉШАЊЕ УСЛОВА ЖИВОТА И УВОЂЕЊЕ ВЕЋЕ РАЗНОЛИКОСТИ КОД ОСТВАРИВАЊА ПРИХОДА У РУРАЛНОЈ ЕКОНОМИЈИ

Специфични циљ:

3.1 Изградња и одржавање сеоске инфраструктуре

Мјера:

3.1.5 Побољшање доступности телекомуникација у сеоским подручјима

А. Основ за увођење мјере:

Са порастом животног стандарда и са увођењем нових технологија у свакодневни живот, питање приступа телекомуникационим уређајима је постало једнако значајно за рурално као и за градско становништво. Посједовање телефона и могућност брзе комуникације са родбином, пословним партнерима, здравственим, административним и другим службама је веома важно за сеоско становништво, нарочито старачка домаћинства. Могућност брзе комуникације омогућава и превентивно спречавање или ублажавање посљедица елементарних непогода.

Приступ телекомуникацијама је све важнији и због тога што омогућава приступ интернет мрежи путем које сеоско становништво, пољопривредни произвођачи и предузетници могу јефтино и брзо да повећају степен њихове информисаности.

Иако је покривеност сеоских подручја мрежом фиксне или мобилне телефоније у РС сасвим солидна, треба наставити са инвестицијама у обезбјеђење доступности телекомуникационе инфраструктуре оним сеоским подручјима која још увијек немају ту услугу и даље улагати у побољшање њеног квалитета.

Поред јавних предузећа, трошкове телекомуникационих прикључака треба да суфинансирају и сами корисници, а што си у већој мјери могу приуштити комерцијални пољопривредни произвођачи, предузетници на селу и пружаоци услуга руралног туризма.

Б. Циљеви који се остварују увођењем мјере:

Увођењем мјере побољшања доступности телекомуникација у руралним подручјима реализују се сљедећи циљеви:

- Виши ниво животног стандарда сеоског становништва,
- Већи степен безбједности и сигурности сеоског становништва,
- Боља информисаност пољопривредних произвођача и становништва на селу и
- Повећање мотивације за останак становништва на селу.

В. Везе мјере са другим мјерама у оквиру Стратешког плана:

Ова мјера доприноси остварењу сљедећих других мјера из Стратешког плана:

- Успостављање и унапређење сарадње у производњи и преради пољопривредних производа,
- Повећање знања и вјештина пољопривредних произвођача и приватних шумовласника,
- Превенција и отклањање посљедица елементарних непогода у пољопривреди и шумарству.
- Подршка оснивању и раду нових микро, малих и средњих предузећа у руралним подручјима и
- Унапређење капацитета за пружање туристичко-угоститељских услуга.

Г. Подмјере:

Побољшање доступности телекомуникација у руралним подручјима постиже се кроз реализацију сљедећих подмјера:

- Изградња неопходне инфраструктуре ради повећања броја фиксних телефонских прикључака у руралним подручјима и
- Изградња додатних репетитора за пренос сигнала мобилне телефоније.

Д. Корисници:

Сва сеоска домаћинства.

Е. Географско подручје примјене мјере:

Ова мјера се примјењује на цијелом подручју Републике Српске.

Ф. Извори финансирања:

Мјера се финансира из сљедећих извора:

- М:тел/Мобис и
- Становници руралних подручја.

Г. Индикатори за праћење:

- % сеоских домаћинстава која имају приступ фиксној телефонској мрежи,
- % сеоских домаћинстава која имају приступ моблиној телефонској мрежи и
- % сеоских домаћинстава која имају приступ интернет мрежи.

Х. Финансијски оквир за реализацију мјере:

Мјера:	Побољшање доступности телекомуникација у руралним подручјима							
Година	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	Σ
мил. КМ	11,0	11,0	11,0	10,5	10,5	10,5	10,5	75,0

Стратешки циљ:

3. ПОБОЉШАЊЕ УСЛОВА ЖИВОТА И УВОЂЕЊЕ ВЕЋЕ РАЗНОЛИКОСТИ КОД ОСТВАРИВАЊА ПРИХОДА У РУРАЛНОЈ ЕКОНОМИЈИ

Специфични циљ:

3.1 Изградња и одржавање сеоске инфраструктуре

Мјера:

3.1.6 Изградња културно-забавних и спортско-рекреационих садржаја у руралним подручјима

А. Основ за увођење мјере:

Постојање намјенских објеката типа задружних/омладинских домова или домова културе у руралним подручјима омогућава задовољавање културних потреба и разноврсније коришћење слободног времена сеоског становништва, нарочито млађих генерација. Вишенамјенски сеоски домови омогућавају организовање разних културних манифестација, прослава и састанака, а могу се користити и за извођење програма обуке пољопривредних произвођача и других сеоских предузетника. У склопу истих објеката често се комбинују и други садржаји као што су мјесни уреди, поште, сеоске продавнице, амбуланте, откупне станице и сл. Један број ових објеката је девастиран и потребна су додатна улагања да би им се вратила провобитна функција.

Расположивост спортских терена и дворана на селу је често комплементарно са школским објектима, чиме се настава физичког васпитања у сеоским школама доводи у ниво градских школа. Постојање спортских терена омогућава сеоској дјечи да искажу и потврде своје склоности ка бављењу одређеним спортовима, а осталим (старијим) становницима рекреативно бављење појединим спортовима.

Треба водити рачуна и о најмлађим категоријама сеоског становништва – дјечи предшколског узраста, за које треба опремити просторе за игру са љуљашкама, тобоганима и сличним реквизитима.

Б. Циљеви који се остварују увођењем мјере:

Увођењем мјере изградње културно-забавних и спортско-рекреационих садржаја у руралним подручјима реализују се следећи циљеви:

- Виши квалитет живота сеоског становништва,
- Боље коришћење слободног времена сеоског становништва,
- Виши квалитет наставе у систему основног образовања сеоске дјече,
- Боље психо-физичке способности сеоског становништва и
- Повећање мотивације за останака становништва на селу.

В. Везе мјере са другим мјерама у оквиру Стратешког плана:

Ова мјера доприноси остварењу следећих других мјера из Стратешког плана:

- Подршка организацијама пољопривредних произвођача,
- Подршка успостављању група пољопривредних произвођача,
- Повећање знања и вјештина пољопривредних произвођача и приватних шумовласника,
- Унапређење савјетодавних услуга у области пољопривреде и руралног развоја,
- Пружање савјетодавних услуга у сектору приватног шумарства,
- Унапређење продаје пољопривредних производа,
- Подршка организовању и повећању знања и вјештина за пружање туристичко-угоститељских услуга,
- Побољшање доступности и унапређење квалитета услуга основног и средњег образовања у руралним подручјима и
- Подршка изради и имплементацији локалних развојних стратегија.

Г. Подмјере:

Изградња културно-забавних и спортско-рекреационих садржаја у руралним подручјима постиже се кроз реализацију сљедећих подмјера:

- Изградња и адаптација сеоских домова,
- Изградња спортских терена на селу и
- Изградња игралишта на селу за дјецу предшколског узраста.

Д. Корисници:

Сва сеоска домаћинства.

Е. Географско подручје примјене мјере:

Ова мјера се примјењује на цијелом подручју Републике Српске.

Ф. Извори финансирања:

Мјера се финансира из сљедећих извора:

- Развојни програм РС,
- Министарство за породицу, омладину и спорт,
- Министарство просвјете и културе,
- Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде,
- Буџети општина,
- Средстава из пројеката владиних и невладиних организација и
- Корисници – групе становника руралних подручја.

Г. Индикатори за праћење:

- Број изграђених/обновљених сеоских домова,
- Број изграђених сеоских игралишта,
- Број изграђених спортских дворана у руралним подручјима и
- Број изграђених сеоских забавних паркова.

Х. Финансијски оквир за реализацију мјере:

Мјера:	Изградња културно-забавних и спортско-рекреационих садржаја у руралним подручјима							
Година	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	Σ
мил. КМ	3,8	3,8	3,8	3,3	3,3	3,3	3,3	24,6

Стратешки циљ:

3. ПОБОЉШАЊЕ УСЛОВА ЖИВОТА И УВОЂЕЊЕ ВЕЋЕ РАЗНОЛИКОСТИ КОД ОСТВАРИВАЊА ПРИХОДА У РУРАЛНОЈ ЕКОНОМИЈИ

Специфични циљ:

3.1 Изградња и одржавање сеоске инфраструктуре

Мјера:

3.1.7 Побољшање начина збрињавања отпадних вода у руралним подручјима

А. Основ за увођење мјере:

Збрињавање отпадних вода у руралним подручјима је најслабије ријешена комунална потреба сеоског становништва. Само 8% сеоских домаћинстава данас има приступ канализационој мрежи, а 31% њих има организовани одвоз чврстог отпада.

Неадекватан третман отпадних вода и чврстог отпада повећава степен загађења природе, угрожава и онемогућава достизање потребног квалитета и безбједности пољопривредних и прехранбених производа и чини сеоска подручја мање погодним за локацију предузетничких и туристичких објеката.

Да би се природни ресурси заштитили од даљњег загађења, а сеоски простор учинио атрактивнијим за живот, привређивање и посјете туриста, треба повећати улагања у инфраструктуру (цјевоводе, колекторе, септичке јаме, пречистаче и сл.) за сакупљање отпадних вода и сакупљање и одвоз чврстог отпада биолошког поријекла, а додатним инвестицијама се из овог отпада може производити и билошко гориво.

Б. Циљеви који се остварују увођењем мјере:

Увођењем мјере побољшања начина збрињавања отпадних вода у руралним подручјима реализују се следећи циљеви:

- Виши квалитет живота сеоског становништва,
- Већи степен квалитета и безбједности пољопривредних и прехранбених производа,
- Повећање броја туриста у руралним подручјима,
- Отпочињање микробизниса и лоцирање МСП у руралним подручјима и
- Повећање мотивације за останак становништва на селу.

В. Везе мјере са другим мјерама у оквиру Стратешког плана:

Ова мјера доприноси остварењу следећих других мјера из Стратешког плана:

- Инвестиције у сточарству,
- Подршка прерађивачима да уђу у системе контроле и потврде квалитета и безбједности прехранбених производа,
- Побољшање квалитета и безбједности пољопривредних производа,
- Заштита природних извора и водотока,
- Производња биоенергената,
- Побољшање водоснабдијевања у руралним подручјима,
- Подршка развоју микробизниса у руралним подручјима и
- Унапређење капацитета за пружање туристичко-угоститељских услуга.

Г. Подмјере:

Побољшање начина збрињавања отпадних вода у руралним подручјима постиже се кроз реализацију слjedeћих подмјера:

- Суфинансирање изградње заједничких система за одвођење отпадних вода у руралним подручјима и
- Суфинансирање изградње индивидуалних система за збрињавање отпадних вода (септичких јама).

Д. Корисници:

Сва сеоска домаћинства.

Е. Географско подручје примјене мјере:

Ова мјера се примјењује на цијелом подручју Републике Српске.

Ф. Извори финансирања:

Мјера се финансира из слjedeћих извора:

- Развојни програм РС 2007–2010.,
- Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде,
- Буџети општина,
- Јавна комунална предузећа,
- Средстава из пројеката владиних и невладиних организација,
- Корисници, односно становници руралних подручја и
- IPA средства, компонента инфраструктуре (када постану доступна).

Г. Индикатори за праћење:

- % сеоских домаћинстава која имају приступ канализационој мрежи и
- % сеоских домаћинстава која имају индивидуалне системе (септичке јаме) за збрињавање отпадних вода.

Х. Финансијски оквир за реализацију мјере:

Мјера:	Побољшање начина збрињавања отпадних вода у руралним подручјима							
	Година	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.
мил. КМ	1,8	1,8	1,8	2,7	2,7	2,8	2,9	16,5

Стратешки циљ:

3. ПОБОЉШАЊЕ УСЛОВА ЖИВОТА И УВОЂЕЊЕ ВЕЋЕ РАЗНОЛИКОСТИ КОД ОСТВАРИВАЊА ПРИХОДА У РУРАЛНОЈ ЕКОНОМИЈИ

Специфични циљ:

3.2 Побољшање доступности јавних услуга сеоском становништву

Мјера:

3.2.1 Побољшање доступности и унапређење квалитета услуга основног и средњег образовања у руралним подручјима

А. Основ за увођење мјере:

Миграција сеоског становништва у град или иностранство, повећање броја старачких домаћинстава и смањење стопе наталитета, утичу на смањење броја дјеце на селу. Тренутно $\frac{1}{2}$ сеоског становништва има у свом селу петогодишњу ОШ (удаљену у просјеку 4 км), а $\frac{1}{4}$ деветогодишњу ОШ (удаљену у просјеку 6 км). Смањени број полазника основног образовања узрокује перманентно затварање сеоских школа или обављање наставе на начин који не обезбјеђује задовољавајући квалитет образовања. Истраживањем је утврђено да би 12% носилаца сеоских домаћинстава одселило из села због омогућавања бољег школовања дјеце. За останак становника на селу и евентуални повратак из града у село треба уложити додатне напоре да услуге основног образовања буду доступне свој дјечи из сеоских домаћинстава, што ће се постићи унапређењем услова за пружање услуга основног образовања у сеоским подручјима гдје постоји довољан број ученика или обезбјеђењем организованог субвенционисаног превоза ученика до удаљенијих приградских и градских основних школа. Један број сеоских ОШ, које у појединим годинама неће имати минималан број ученика, треба одржати и субвенционисати њихове натпросјечне трошкове уколико демографске прогнозе показују да ће поново доћи од повећања броја ученика.

Због потребне веће „критичне масе“, средњошколско образовање је углавном доступно само у граду који је центар те или сусједних општина. Полазници средњошколског образовања са села принуђени су да свакодневно путују или да станују у граду у којем се налази средња школа. Да би се њихов положај и трошкови школовања изједначили са градским становништвом, потребно је обезбиједити редован, организован аутобуски превоз и субвенционисати им трошкове превоза (мјесечних карата). Иста мјера би се требала примијенити и на ученике основних школа који се налазе у истом положају (свакодневно путују у школу јавним превозом или станују изван мјеста боравка).

Б. Циљеви који се остварују увођењем мјере:

Увођењем мјере побољшања доступности и унапређења квалитета услуга основног и средњег образовања у руралним подручјима реализују се сљедећи циљеви:

- Спречавање иселјавања становништва (нарочито млађих брачних парова) са села,
- Обезбјеђење да сва сеоска популација буде обухваћена (иначе обавезним) основним образовањем,
- Повећање % дјеце са села обухваћене средњошколским образовањем,
- Повећање нивоа знања сеоске популације стеченог кроз редовно образовање и
- Смањење трошкова образовања сеоског становништва.

В. Везе мјере са другим мјерама у оквиру Стратешког плана:

Ова мјера доприноси остварењу сљедећих других мјера из Стратешког плана:

- Обезбјеђење кључних кадрова способних за развој пољопривреде и шумарства,
- Повећање знања и вјештина пољопривредних произвођача и приватних шумовласника,
- Побољшање мреже сеоских путева и
- Побољшање доступност јавног аутобуског превоза у руралним подручјима.

Г. Подмјере:

Реализација мјере побољшања доступности и унапређења квалитета услуга основног и средњег образовања у руралним подручјима постиже се кроз реализацију следећих подмјера, односно видова подршке:

- Финансирање обнове сеоских основних школа,
- Субвенционисање трошкова рада једног броја сеоских основних школа са недовољним бројем ученика,
- Увођење додатка на основну плату за учитеље и наставнике који раде у сеоским основним школама и
- Субвенционисање трошкова превоза ученика основних и средњих школа.

Д. Корисници:

Сеоска домаћинства која имају чланове који су полазници основног или средњег образовања.

Е. Географско подручје примјене мјере:

Ова мјера се примјењује на цијелом подручју Републике Српске.

Ф. Извори финансирања:

Мјера се финансира из следећих извора:

- Развојни програм РС,
- Министарства просвјете и културе,
- Буџет општина,
- Средства из појединих пројеката владиних и невладиних организација.

Г. Индикатори за праћење:

- Број обновљених сеоских основних школа,
- Број сеоских основних школа које раде,
- Број полазника сеоских основних школа,
- % сеоске дјеце обухваћене основним образовањем,
- % сеоске дјеце обухваћене средњошколским образовањем и
- Број (или %) дјеце са села која користе субвенцију трошкова превоза.

Х. Финансијски оквир за реализацију мјере:

Мјера:	Побољшање доступности и унапређење квалитета услуга основног и средњег образовања у руралним подручјима							
Година	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	Σ
мил. КМ	18,3	18,2	18,3	18,2	18,3	18,2	18,3	127,8

Стратешки циљ:

3. ПОБОЉШАЊЕ УСЛОВА ЖИВОТА И УВОЂЕЊЕ ВЕЋЕ РАЗНОЛИКОСТИ КОД ОСТВАРИВАЊА ПРИХОДА У РУРАЛНОЈ ЕКОНОМИЈИ

Специфични циљ:

3.2 Побољшање доступности јавних услуга сеоском становништву

Мјера:

3.2.2 Побољшање доступности и унапређење здравствених услуга у руралним подручјима

А. Основ за увођење мјере:

Доступност здравствених услуга, нарочито примарне здравствене заштите је од велике важности за сеоско становништво. Према истраживањима, свакодневни приступ здравственим услугама у облику сталне амбуланте у свом селу има 21% сеоског становништва, а у облику повремене амбуланте још 10%, што заједно чини мање од 1/3. С обзиром на пораст старије популације на селу, подаци указују на висок приоритет потребе боље доступности здравствених услуга. Добро организована здравствена заштита ствара већи степен сигурности код сеоских, старачких домаћинстава у погледу одржавања њиховог нарушеног здравственог стања, а код њихове дјеце смањује бригу за здравље родитеља. Код млађих генерација добро организована здравствена заштита побољшава њихове психо-физичке способности, олакшава им налажење запослења и омогућава дужи радни вијек, а тиме и континуирано остваривање виших прихода за њихова домаћинства.

Унапређење нивоа здравствене заштите на селу може се остварити кроз боље одржавање постојећих и изградњу и опремање нових сеоских амбуланти и повећање броја теренских посјета руралним подручјима од стране мобилних љекарских тимова.

Неријешено је питање бесплатне примарне здравствене заштите јер сеоска домаћинства нису у могућности да редовно уплаћују допринос за здравствену заштиту. За почетак, држава би требала да преузме редовно плаћање трошкова примарне здравствене заштите за сеоска старачка домаћинства и социјално угрожене категорије становништва, а касније и за сво сеоско становништво без обзира на његову старост и социјални статус.

Б. Циљеви који се остварују увођењем мјере:

Увођењем мјере побољшања доступности и унапређења здравствених услуга у руралним подручјима реализују се сљедећи циљеви:

- Виши квалитет живота сеоског становништва,
- Боље здравствено стање сеоског становништва,
- Побољшане могућности запошљавања и дужи радни вијек и
- Смањење трошкова здравствене заштите сеоског становништва.

В. Везе мјере са другим мјерама у оквиру Стратешког плана:

Ова мјера доприноси остварењу сљедећих других мјера из Стратешког плана:

- Обезбјеђење кључних кадрова способних за развој пољопривреде и шумарства,
- Повећање запослености сеоске радне снаге у МСП,
- Побољшање водоснабдјевања у руралним подручјима,
- Изградња културно-забавних и спортско-рекреационих садржаја у руралним подручјима и
- Побољшање начина збрињавања отпадних вода у руралним подручјима.

Г. Подмјере:

Реализација мјере побољшања доступности и унапређење здравствених услуга у руралним подручјима постиже се реализацијом сљедећих подмјера, односно видова подршке сеоском становништву:

- Изградња нових и обнова постојећих и сеоских амбуланти и
- Организовање повремених долазака љекара различитих специјалности у рурална подручја.

Д. Корисници:

Сва сеоска домаћинства, а нарочито старачка.

Е. Географско подручје примјене мјере:

Ова мјера се примјењује на цијелом подручју Републике Српске.

Ф. Извори финансирања:

Мјера се финансира од стране:

- Развојног програма РС,
- Министарства здравља и социјалне заштите,
- Средстава из појединих пројеката владиних и невладиних организација.

Г. Индикатори за праћење:

- Број обновљених сеоских амбуланти,
- Број активних сеоских амбуланти,
- % сеоских домаћинстава која стално или повремено имају приступ здравственим услугама у свом селу и
- % сеоског становништва које има бесплатну примарну здравствену заштиту.

Х. Финансијски оквир за реализацију мјере:

Мјера:	Побољшање доступности и унапређење здравствених услуга у руралним подручјима							
	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	Σ
Година	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	Σ
мил. КМ	1,9	1,9	1,9	1,9	2,2	2,2	2,2	14,2

Стратешки циљ:

3. ПОБОЉШАЊЕ УСЛОВА ЖИВОТА И УВОЂЕЊЕ ВЕЋЕ РАЗНОЛИКОСТИ КОД ОСТВАРИВАЊА ПРИХОДА У РУРАЛНОЈ ЕКОНОМИЈИ

Специфични циљ:

3.2 Побољшање доступности јавних услуга сеоском становништву

Мјера:

3.2.3 Побољшање доступности јавног аутобуског превоза у руралним подручјима

А. Основ за увођење мјере:

Удаљеност између мјеста живљења и мјеста рада, као и задовољавања потреба образовања, лијечења и других потреба сеоских домаћинстава подразумева постојање јавног аутобуског превоза и солидно стање сеоских путева.

Иако све већи број сеоских домаћинстава посједује властити аутомобил, његова свакодневна употреба ради путовања до града и назад знатно оптерећује њихов буџет. Локалне јединице управе (општине) би требало да субвенционису трошкове приградског аутобуског превоза, прије свега за ученике основних и средњих школа (у сарадњи са Министарством просвјете и културе), а затим и линија према одређеним селима гдје оне нису економски самоодрживе.

Б. Циљеви који се остварују увођењем мјере:

Увођењем мјере побољшања доступности јавног аутобуског превоза у руралним подручјима реализују се следећи циљеви:

- Спречавање иселавања становништва са села,
- Олакшавање доступности услуга образовања, здравствених и других услуга сеоском становништву и
- Смањење трошкова живота сеоског становништва.

В. Везе мјере са другим мјерама у оквиру Стратешког плана:

Ова мјера доприноси остварењу следећих других мјера из Стратешког плана:

- Побољшање доступности и унапређење квалитета услуга основног и средњег образовања у руралним подручјима,
- Побољшање доступности и унапређење здравствених услуга у руралним подручјима,
- Повећање запослености сеоске радне снаге у МСП,
- Побољшање мреже и стања сеоских путева и
- Оснивање нових микро, малих и средњих предузећа у руралним подручјима.

Г. Подмјере:

Реализација мјере, побољшање доступности јавног аутобуског превоза у руралним подручјима постиже се путем субвенционисања дијела трошкова одржавања једног броја аутобуских линија између села и града (општинског центра).

Д. Корисници:

Сва сеоска домаћинства.

Е. Географско подручје примјене мјере:

Ова мјера се примјењује на цијелом подручју Републике Српске.

Ф. Извори финансирања:

Мјера се финансира из следећих извора:

- Буџети општина.

Г. Индикатори за праћење:

- % села која имају организовани аутобуски превоз и
- % аутобуских линија са субвенцијом трошкова превоза.

Х. Финансијски оквир за реализацију мјере:

Мјера:	Побољшање доступности јавног аутобуског превоза у руралним подручјима								
	Година	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	Σ
мил. КМ	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	3,5

Стратешки циљ:

3. ПОБОЉШАЊЕ УСЛОВА ЖИВОТА И УВОЂЕЊЕ ВЕЋЕ РАЗНОЛИКОСТИ КОД ОСТВАРИВАЊА ПРИХОДА У РУРАЛНОЈ ЕКОНОМИЈИ

Специфични циљ:

3.2 Побољшање доступности јавних услуга сеоском становништву

Мјера:

3.2.4 Побољшање доступности осталих јавних услуга становништву у руралним подручјима

А. Основ за увођење мјере:

За гро сеоског становништва здравствена заштита животиња је од изузетне важности, не само због здравља животиња, већ и здравља људи. Ветеринарске станице и амбуланте се у правилу налазе у граду (само 18% пољопривредних произвођача има ветеринарску амбуланту у свом или сусједном селу), тако да су сељаци, уколико ветеринари не посјећују њихова имања, принуђени да своје болесне животиње транспортују до града ради прегледа или лијечења, што изискује високе трошкове. Због тога је битно да ветеринари у унапријед познатим терминима или по позиву власника животиња посјећују села у којима има потребе за њиховом редовном или ванредном интервенцијом. Крајњи циљ је да се ветеринарске амбуланте приближе корисницима њихових услуга, имајући при томе у виду да је ветеринарска дјелатност од јавног значаја. Управо полазећи од јавног значаја ветеринарске дјелатности, неопходно је развити стимулативне мјере присуства ветеринарске струке на селу, укључујући и одређене пореске олакшице.

Значајна мјера за сеоско становништво (иако се она недовољно озбиљно схвата) је организовани одвоз чврстог отпада којим је сада обухваћено нешто мање од 1/3 сеоских домаћинстава, а добар дио тог отпада још увијек завршава изван намјенских депонија, у шумама у водотоцима или поред водотока. Набавком намјенских контејнера, или других погодних средстава и њиховим редовним пражњењем од стране надлежних комуналних предузећа, смањује се степен загађења природе разним врстама чврстог отпада и смањују могућност појаве заразних болести код људи и животиња.

Услуга која није била обухваћена претходним мјерама је могућност организованог чувања дјецe у вртићима у руралним подручјима за родитеље који имају стално или сезонско запослење у селу или у оближњем граду.

Б. Циљеви који се остварују увођењем мјере:

Увођењем мјере побољшања доступности осталих услуга сеоском становништву реализују се следећи циљеви:

- Виши степен очувања природе,
- Побољшање здравственог стања сеоског становништва,
- Побољшање здравственог стања домаћих животиња,
- Унапређење пејзажних карактеристика сеоских простора,
- Повећање атрактивности руралних подручја за посјете туриста и
- Веће могућности за запослење родитеља дјецe предшколског узраста.

В. Везе мјере са другим мјерама у оквиру Стратешког плана:

Ова мјера доприноси остварењу следећих других мјера из Стратешког плана:

- Инвестиције у сточарству,
- Побољшање квалитета и безбједност пољопривредних производа,
- Подршка мјерама заштите животне средине,
- Заштита природних извора и водотока,
- Правилно одлагање и збрињавање чврстог отпада и природних ђубрива на селу,
- Истраживање и заштита природног наслеђа,
- Повећање запослености сеоске радне снаге у МСП и

- Оснивање нових микро, малих и средњих предузећа у руралним подручјима.

Г. Подмјере:

Реализација мјере побољшања доступности осталих јавних услуга становништву у руралним подручјима постиже се кроз реализацију слjedeћих подмјера, односно видова подршке:

- Организовање повремених али континуираних долазака ветеринара у рурална подручја,
- Организовање одвоза чврстог отпада из руралних подручја и
- Подршка оснивању нових и одржавању постојећих вртића у руралним подручјима.

Д. Корисници:

Сва сеоска домаћинства, нарочита она која узгајају стоку или имају малу дјецу.

Е. Географско подручје примјене мјере:

Ова мјера се примјењује на цијелом подручју Републике Српске.

Ф. Извори финансирања:

Мјера се финансира из слjedeћих извора:

- Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде,
- Министарство просвјете и културе,
- Буџет општина,
- Јавна комунална предузећа,
- Средстава из појединих пројеката владиних и невладиних организација и
- Корисници услуга из руралних подручја.

Г. Индикатори за праћење:

- % села која су обухваћена активностима ветеринарске струке и
- % села која имају организовани одвоз чврстог отпада,
- Број дјеце из сеоских подручја која бораве у вртићима.

Х. Финансијски оквир за реализацију мјере:

Мјера:	Побољшање доступности осталих јавних услуга становништву у руралним подручјима							
Година	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	Σ
мил. КМ	7,1	7,1	7,1	7,1	7,1	7,3	7,3	50,3

Стратешки циљ:

3. ПОБОЉШАЊЕ УСЛОВА ЖИВОТА И УВОЂЕЊЕ ВЕЋЕ РАЗНОЛИКОСТИ КОД ОСТВАРИВАЊА ПРИХОДА У РУРАЛНОЈ ЕКОНОМИЈИ

Специфични циљ:

3.3 Заштита и очување природног и културног наслеђа у руралним подручјима

Мјера:

3.3.1 Истраживање и заштита природног наслеђа

А. Основ за увођење мјере:

Подручје Републике Српске карактерише разноврстан биодиверзитет, са одређеним бројем ријетких биљних и животињских врста које нису довољно истражене, а самим тим ни заштићене. Веома мали постотак територије има неки степен заштите (у ЕУ је то 10,3% од укупне територије). Да би се ово стање побољшало и спријечила даљња деградација природе, а ријетка флора и фауна сачувале за наредне генерације, неопходно је интензивирати истраживања природе, извршити инвентаризацију посебно значајних природних ресурса, а оне од посебне вриједности и значаја, ставити под одређени вид заштите. Ова заштићена подручја и ријетке врсте могу се успјешно валоризовати у туристичке сврхе укључивањем у понуду еко и руралног туризма.

Б. Циљеви који се остварују увођењем мјере:

Увођењем мјере истраживања и заштите природе реализују се сљедећи циљеви:

- Очување и заштита природе,
- Повећање вриједности производа на бази специфичног поријекла и
- Повећање атрактивности сеоских подручја за посјете туриста.

В. Везе мјере са другим мјерама у оквиру Стратешког плана:

Ова мјера доприноси остварењу сљедећих других мјера из Стратешког плана:

- Подршка мјерама заштите животне средине,
- Подршка мјерама заштите биодиверзитета и одрживо коришћење генетских ресурса у пољопривреди,
- Дефинисање мање повољних подручја у РС,
- Промоција руралног туризма,
- Подршка изради и имплементацији локалних развојних стратегија.

Г. Подмјере:

Реализација мјере истраживања и заштите природног наслеђа у руралним подручјима постиже се кроз реализацију сљедећих подмјера, односно видова подршке:

- Финансирање истраживања природе,
- Израда и доношење планова заштите природе – појединих локалитета или природних врста и
- Проглашење појединих подручја заштићеним природним подручјима.

Д. Корисници:

Становници руралних подручја, али и градско становништво.

Е. Географско подручје примјене мјере:

Ова мјера се примјењује на цијелом подручју Републике Српске.

Ф. Извори финансирања:

Мјера се финансира из следећих извора:

- Министарство науке и технологије,
- Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде,
- Министарство за просторно уређење и екологију,
- Фонда за заштиту животне средине,
- Завод за заштиту културно-историјског и природног наслеђа,
- Средства из појединих пројеката владиних и невладиних организација,
- Буџет општина и
- ЕУ ИРА и др. фондови.

Г. Индикатори за праћење:

- Број проведених истраживања природе током календарске године,
- Број нових заштићених врста и
- Број нових подручја под одређеним степеном заштите.

Х. Финансијски оквир за реализацију мјере:

Мјера:	Истраживање и заштита природног наслеђа							
Година	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	Σ
мил. КМ	0,5	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6	4,1

Стратешки циљ:

3. ПОБОЉШАЊЕ УСЛОВА ЖИВОТА И УВОЂЕЊЕ ВЕЋЕ РАЗНОЛИКОСТИ КОД ОСТВАРИВАЊА ПРИХОДА У РУРАЛНОЈ ЕКОНОМИЈИ

Специфични циљ:

3.3 Заштита и очување природног и културног наслеђа у руралним подручјима

Мјера:

3.3.2 Истраживање и заштита културно-историјског наслеђа

А. Основ за увођење мјере:

Динамичне промјене које су захватиле и руралне просторе доводе до тога да се не поклања довољно пажње очувању мјеста или објеката на којима су се дешавали одређени историјски догађаји, или они који имају значај за локалну или националну културну баштину. Поједина од тих мјеста до сада нису ни истражена, њихова вриједност није документована, а она нису на адекватан начин обиљежена. Одређени експонати могу бити пренесени на посебна мјеста као што су музеји и сл. институције како би се на одговарајући начин учинили доступни посјетиоцима и туристима.

Посебан вид културне баштине су типични објекти локалне архитектуре чији одређени број такође требе конзервирати и заштити.

Да би се повећао фонд националног културно-историјског наслеђа, треба интензивирати ову врсту истраживања и конзервације уз комбиновано финансирање тих активности из више извора.

Б. Циљеви који се остварују увођењем мјере:

Увођењем мјере истраживања и заштите културно-историјског наслеђа реализују се следећи циљеви:

- Заштита културног и историјског наслеђа од пропадања и заборавља,
- Очување културно-историјских вриједности народа и подневља,
- Повећање могућности за развој сеоског и других видова туризма.

В. Везе мјере са другим мјерама у оквиру Стратешког плана:

Ова мјера доприноси остварењу следећих других мјера из Стратешког плана:

- Промоција руралног туризма,
- Унапређење капацитета за пружање туристичко-угоститељских услуга и
- Подршка изради и имплементацији локалних развојних стратегија.

Г. Подмјере:

Реализација мјере истраживања и заштите културно-историјског наслеђа у руралним подручјима постиже се кроз реализацију следећих подмјера, односно видова подршке:

- Финансирање истраживања културно-историјског наслеђа и
- Заштита локалитета који садрже вриједно културно-историјско наслеђе.

Д. Корисници:

Сва сеоска домаћинства и научне и културне институције.

Е. Географско подручје примјене мјере:

Ова мјера се примјењује на цијелом подручју Републике Српске.

Ф. Извори финансирања:

Мјера се финансира из следећих извора:

- Министарство просвјете и културе,
- Министарство трговине и туризма,
- Завод за заштиту културно-историјског и природног наслеђа РС,
- Буџети општина и
- ЕУ IPA и др. фондови.

Г. Индикатори за праћење:

- Број истражених локација од културног или историјског значаја,
- Број обиљежених локација од културног или историјског значаја и
- Број издатих публикација о појединим догађајима културног или историјског значаја.

Х. Финансијски оквир за реализацију мјере:

Мјера:	Истраживање и заштита културно-историјског наслеђа							
Година	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	∑
мил. КМ	0,4	0,5	0,4	0,5	0,4	0,5	0,4	3,1

Стратешки циљ:

3. ПОБОЉШАЊЕ УСЛОВА ЖИВОТА И УВОЂЕЊЕ ВЕЋЕ РАЗНОЛИКОСТИ КОД ОСТВАРИВАЊА ПРИХОДА У РУРАЛНОЈ ЕКОНОМИЈИ

Специфични циљ:

3.4 Диверсификација непољопривредних и пољопривредних активности на селу

Мјера:

3.4.1 Подршка развоју микробизниса у руралним подручјима

А. Основ за увођење мјере:

Микробизнис је, с обзиром на мали обим активности и количине производа који се на тај начин стварају, прикладна форма за бављење одређеном пољопривредном или непољопривредном дјелатношћу на селу. Расположиви организациони облици за бављење микробизнисом су према домаћем законодавству: пољопривредна дјелатност, кућна радиност, допунска дјелатност или самостална привредна дјелатност.

Развој микробизниса на селу треба усмјеравати према коришћењу сировина које се већ налазе у сеоском простору. Иако је значајан проценат сеоског становништва потврдио да има одређена знања, искуство и вјештине за бављење одређеним занимањима, нужна је и додатна обука о томе како започети са неком од дјелатности као што су: прерада дрвета, обрада камена, прерада пољопривредних производа, шумских плодова, љековитог биља и сл. сировина на самом сеоском газдинству.

Подршка развоју микробизниса на селу не треба да се заврши само на информисању и обуци него и на суфинансирању мањих капиталних улагања у набавку неопходне опреме, као и финансирање разних видова промоција и продаје производа, произведених на овакав начин.

Б. Циљеви који се остварују увођењем мјере:

Увођењем мјере подршке развоју микробизниса у руралним подручјима реализују се сљедећи циљеви:

- Повећање извора за остваривање прихода сеоских домаћинстава,
- Повећање запослености сеоског становништва,
- Повећање понуде типичних сеоских производа израђених од природних материјала,
- Боља искоришћеност сировина из природе и
- Обогаћивање понуде сеоског туризма.

В. Везе мјере са другим мјерама у оквиру Стратешког плана:

Ова мјера доприноси остварењу сљедећих других мјера из Стратешког плана:

- Повећање знања и вјештина пољопривредних произвођача и приватних шумовласника,
- Модернизација објеката и опреме на пољопривредним газдинствима,
- Подршка преради производа директно на газдинству и производња по регион специфичних производа,
- Подршка развоју женског предузетништва у руралном подручју и
- Промоција руралног туризма.

Г. Подмјере:

Реализација мјере подршке развоју микробизниса у руралним подручјима постиже се кроз реализацију сљедећих подмјера, односно видова подршке:

- Обука за израду сувенира и других производа кућне радиности од природних материјала,
- Стимулисање активности обраде и прераде дрвета у руралним подручјима,
- Стимулисање активности обраде камена, као и коришћење осталих минералних сировина у руралним подручјима,
- Стимулисање оснивања радњи и предузећа за пружање грађевинских услуга и
- Обука за сакупљање љековитог биља и шумских плодова.

Д. Корисници:

Сеоска домаћинства.

Е. Географско подручје примјене мјере:

Ова мјера се примјењује на цијелом подручју Републике Српске.

Ф. Извори финансирања:

Мјера се финансира из следећих извора:

- Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде РС,
- Министарство трговине и туризма,
- Агенција за развој малих и средњих предузећа,
- Републичка и општинске туристичке организације,
- Средстава из појединих пројеката владиних и невладиних организација,
- Финансијске институције и
- Корисници - носиоци микробизниса.

Г. Индикатори за праћење:

- Број регистрованих микробизниса у руралним подручјима,
- Број (само) запослених радника који се баве одређеним микробизнисом на селу,
- Обим пласираних производа и услуга кроз неки од облика микробизниса на селу и
- Обим уложених средстава у покретање бизниса.

Х. Финансијски оквир за реализацију мјере:

Мјера:	Подршка развоју микробизниса у руралним подручјима							
Година	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	∑
мил. КМ	0,8	0,9	0,9	0,9	0,9	0,9	0,9	6,2

Стратешки циљ:

3. ПОБОЉШАЊЕ УСЛОВА ЖИВОТА И УВОЂЕЊЕ ВЕЋЕ РАЗНОЛИКОСТИ КОД ОСТВАРИВАЊА ПРИХОДА У РУРАЛНОЈ ЕКОНОМИЈИ

Специфични циљ:

3.4 Диверсификација непољопривредних и пољопривредних активности на селу

Мјера:

3.4.2 Унапређење продаје пољопривредних производа

А. Основ за увођење мјере:

Један од основних проблема ситних пољопривредних произвођача је продаја њихових производа. Као начини продаје доминирају продаја на имању, закупцима или путем пијаце, што значи да произвођачи углавном сами морају да рјешавају питање продаје. Највећи број пољопривредних произвођача је као најзначајнију помоћ у будућности идентификовао помоћ око организовања тржишта, односно побољшања услова откупа и начина продаје њихових производа.

Продаја пољопривредних производа се, поред постојећих канала, може унаприједити промоцијом и повећањем продаје аутохтоних пољопривредних производа на самим сеоским имањима, опремањем посебних просторија у те сврхе, употребом уникатних паковања, дегустацијом производа на имању, па чак у учешћем самих купаца у њиховом припремању или продајом пољопривредних производа путем локалних сајмова. Све ово омогућило би лакшу продају пољопривредних производа по вишим цијенама.

Б. Циљеви који се остварују увођењем мјере:

Увођењем мјере унапређења продаје пољопривредних производа реализују се сљедећи циљеви:

- Повећање прихода сеоских домаћинстава,
- Већи степен запослености сеоског становништва,
- Повећање потрошње производа домаћег поријекла и
- Смањење увоза пољопривредних и прехрамбених производа.

В. Везе мјере са другим мјерама у оквиру Стратешког плана:

Ова мјера доприноси остварењу сљедећих других мјера из Стратешког плана:

- Инвестиције у сточарству,
- Инвестиције у биљној производњи,
- Успостављање и унапређење сарадње у производњи и преради пољопривредних производа,
- Повећање знања и вјештина пољопривредних произвођача и власника шума,
- Унапређење савјетодавних услуга у области пољопривреде и руралног развоја,
- Подршка преради производа директно на газдинству и производња по регион специфичних производа и
- Промоција руралног туризма.

Г. Подмјере:

Реализација мјере унапређења продаје пољопривредних производа постиже се кроз реализацију сљедећих подмјера, односно видова подршке:

- Промоција директне продаје аутохтоних и других пољопривредних производа на сеоским газдинствима и
- Организовање локалних сајмова и изложби пољопривредних производа и производа кућне радиности.

Д. Корисници:

Сва сеоска домаћинства која производе пољопривредне производе за тржиште.

Е. Географско подручје примјене мјере:

Ова мјера се примјењује на цијелом подручју Републике Српске.

Ф. Извори финансирања:

Мјера се финансира из следећих извора:

- Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде,
- Агенција за узгој и селекцију у сточарству,
- Средства из појединих пројеката владиних и невладиних организација,
- Буџети општина,
- Удружења пољопривредних произвођача и замљорадничке задруге,
- Пољопривредни произвођачи – организатори промоција и
- Републичке и општинске туристичке организације.

Г. Индикатори за праћење:

- % пољопривредних производа (од укупне производње) који се продаје на самом имању,
- Број објеката опремљених за директну продају производа на имању,
- Број одржаних локалних сајмова за продају пољопривредних производа,
- Број излагача (учесника) на локалним сајмовима пољопривредних производа и
- Број пољопривредних газдинстава из РС која су учествовала на одговарајућим међународним сајмовима.

Х. Финансијски оквир за реализацију мјере:

Мјера:	Унапређење продаје пољопривредних производа							
Година	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	∑
мил. КМ	0,3	0,3	0,3	0,3	0,4	0,4	0,4	2,4

Стратешки циљ:

3. ПОБОЉШАЊЕ УСЛОВА ЖИВОТА И УВОЂЕЊЕ ВЕЋЕ РАЗНОЛИКОСТИ КОД ОСТВАРИВАЊА ПРИХОДА У РУРАЛНОЈ ЕКОНОМИЈИ

Специфични циљ:

3.4 Диверзификација непољопривредних и пољопривредних активности на селу

Мјера:

3.4.3 Подршка преради производа директно на газдинству и производња по регион специфичних производа

А. Основ за увођење мјере:

Велики број руралних домаћинстава у Републици Српској има дугу традицију прераде различитих сточарских и биљних производа директно на пољопривредном газдинству. Производи као што су разне месне прерађевине, сир и кајмак, те мед и прерађевине од воћа и поврћа представљају важан дио руралне економије и доприносе унапређивању економског положаја породичних газдинстава. Прерадом, пољопривредни производи односно пољопривредне сировине добијају додатну вриједност, а тиме и бољу цијену на тржишту. Додатну вриједност такође ствара име, квалитет, посебан окус, облик и др. особине, као и посебан вид технологије производње.

Прерада или полу прерада пољопривредних производа отвара нови вид продаје пољопривредних производа – тзв. директне продаје на сеоском газдинству. Овај вид производње и продаје пољопривредних производа води и ка стварању нових, по регион препознатљивих брендова, односно марки производа, заштите аутохтоних производа (пољопривредних и непољопривредних), те ка изградњи новог имица појединих подручја и регија које би се могао искористити и за потребе развоја туризма.

Како би овај процес заживио и био одржив, он се мора подржавати од стране ресорног министарства кроз институционално уређење процеса идентификације и заштите производа са географским поријеклом.

Упоредо с овим процесом министарства пољопривреде, туризма, индустрије и друге институције треба да буду у стању препознати квалитетне пројекте и пружити подршку како физичким, тако и правним, лицима у реализацији њихових пословних идеја у овом виду активности.

Б. Циљеви који се остварују увођењем мјере:

Увођењем мјере подршке преради производа директно на газдинству, реализују се следећи циљеви:

- Додавање веће вриједности пољопривредним производима,
- Увођење нових производа типичних за регион,
- Унапређење маркетинга пољопривредних производа и њихове конкурентности на тржишту,
- Унапређење туристичке понуде у области агро и сеоског туризма.

В. Везе мјере са другим мјерама у оквиру Стратешког плана:

Ова мјера доприноси остварењу следећих других мјера из Стратешког плана:

- Побољшање квалитета и безбједности пољопривредних производа,
- Подршка организацијама пољопривредних произвођача,
- Унапређење продаје пољопривредних производа,
- Олакшавање оснивања нових МСП у руралном подручју и
- Промоција руралног туризма.

Г. Подмјере:

Реализација мјере подршке преради производа директно на фарми, постиже се кроз реализацију слjedeћих подмјера, односно видова подршке:

- Подршка инвестицијама за прераду биљних и сточарских пољопривредних производа директно на имању (укључујући љековито биље, шумске плодове, гљиве и др.),
- Подршка пројектима промовисања и заштите географског поријекла пољопривредних производа произведених или прерађених на газдинству,
- Подршка активностима у правцу промоције регионалних маркетиншких пројеката за производе прерађене директно на пољопривредним имањима,
- Институционално уређење процеса идентификације и заштите производа са географским поријеклом.

Д. Корисници:

Сви регистровани пољопривредни произвођачи и пољопривредне организације.

Е. Географско подручје примјене мјере:

Ова мјера се примјењује на цијелом подручју Републике Српске.

Ф. Извори финансирања:

Мјера се финансира из слjedeћих извора:

- Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде РС,
- Министарство трговине и туризма РС,
- Буџет општина,
- Средстава из појединих пројеката владиних и невладиних организација,
- Финансијске институције,
- Корисници са властитим средствима и
- ЕУ IPA и др. фондови.

Г. Индикатори за праћење:

- Број подржаних инвестиција у прерађивачке капацитете на газдинству,
- Број подржаних промотивних активности,
- Број створених регионалних брендова и
- Број производа који су добили ознаку географског поријекла.

Х. Финансијски оквир за реализацију мјере:

Мјера:	Подршка преради производа директно на газдинству и производња по регион специфичних производа							
Година	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	Σ
мил. КМ	0,9	0,8	0,8	1,1	1,1	1,4	1,4	7,5

Стратешки циљ:

3. ПОБОЉШАЊЕ УСЛОВА ЖИВОТА И УВОЂЕЊЕ ВЕЋЕ РАЗНОЛИКОСТИ КОД ОСТВАРИВАЊА ПРИХОДА У РУРАЛНОЈ ЕКОНОМИЈИ

Специфични циљ:

3.5 Оснивање и развој микро, малих и средњих предузећа на селу

Мјера:

3.5.1 Подршка оснивању и раду нових микро, малих и средњих предузећа у руралним подручјима

А. Основ за увођење мјере:

У развијеним, европским земљама, мала и средња предузећа представљају темељ развоја привредних активности. У Републици Српској, односно Босни и Херцеговини, развој овог сектора је настао као резултат колапса некадашњих великих привредних система, што је у бити карактеристично за земље, које пролазе транзициони процес. Значај развоја овог сектора у цјелини је вишеструк и огледа се првенствено у повећању запослености и извозних активности, смањењу платног дефицита, јачању материјалних претпоставки за развој друштвених дјелатности, али исто тако и у смањивању изражених диспропорција у развоју (мезо) регија унутар РС. С становништа руралног развоја, развој овог сектора се првенствено манифестује кроз спречавање иселавања становништва и наставка депопулације ионако напуштених подручја РС. Могућности оснивања микро, малих и средњих предузећа у руралним подручјима РС се искључиво базира на расположивим природним и хуманим ресурсима, што значи, да поред пољопривреде, као доминантне привредне гране, могућности развоја МСП су и у шумарству, односно дрвопреради, туризму, угоститељству, те другим непољопривредним дјелатностима. С циљем реализације дате мјере, потенцијалне осниваче МСП-а је неопходно како институционално, тако и финансијски подржати, а садржај датих врста подршке су представљене у опису подмјера.

Б. Циљеви који се остварују увођењем мјере:

- Обезбјеђивање институционалне и финансијске подршке за развој нових малих и средњих предузећа у руралним подручјима РС,
- Привлачење домаћих и страних инвестиција у руралним подручјима РС,
- Повећање запослености у руралним подручјима Републике Српске,
- Спречавање иселавања становништва (посебно младе популације, старосне доби између 20 и 40 година),
- Успостављање разнотеже или ублажавање изражених социоекономских разлика у развоју (мезо) регија унутар РС.

В. Везе мјере са другим мјерама у оквиру Стратешког плана:

- Повећање запослености сеоске радне снаге у МСП,
- Подршка развоју женског предузетништва у руралним подручјима.

Г. Подмјере:

- Одржавање информативних семинара о могућностима и условима оснивања МСП-а,
- Бесплатна правна помоћ код регистрације нових МСП-а,
- Обезбјеђење бесплатних књиговодствених услуга за новооснована МСП, која имају сједиште регистровано у руралним подручјима,
- Субвенционирање дијела каматних стопа на кредите које за почетни бизнис (*strat up* кредити) користе МСП из руралних подручја,
- Организовање састанака и посјета за стране инвеститоре ради њиховог упознавања са могућностима улагања у рурална подручја,

- Давање пореских и других олакшица предузетницима, који свој бизнис започињу у руралним подручјима и
- Обезбјеђење повољних кредита за МСП која послују у руралним подручјима.

Д. Корисници:

Оснивачи малих и средњих предузећа у руралним подручјима.

Е. Географско подручје примјене мјере:

Мјера се примјењује на цијелом подручју Републике Српске.

Ф. Извори финансирања:

- Министарство индустрије, енергетике и рударства РС,
- Републичка агенција за развој малих и средњих предузећа,
- Општине,
- Средстава из појединих пројеката владиних и невладиних организација,
- Финансијске институције,
- МСП,
- ФІРА,
- Републичка и регионалне привредне коморе.

Г. Индикатори за праћење:

- Број новооснованих микро, малих и средњих предузећа у РС.

Х. Финансијски оквир за реализацију мјере:

Мјера:	Подршка оснивању и раду нових микро, малих и средњих предузећа у руралним подручјима							
Година	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	Σ
мил. КМ	6,7	8,0	9,3	10,6	12,0	13,3	14,7	74,6

Стратешки циљ:

3. ПОБОЉШАЊЕ УСЛОВА ЖИВОТА И УВОЂЕЊЕ ВЕЋЕ РАЗНОЛИКОСТИ КОД ОСТВАРИВАЊА ПРИХОДА У РУРАЛНОЈ ЕКОНОМИЈИ

Специфични циљ:

3.5 Оснивање и развој микро, малих и средњих предузећа на селу

Мјера:

3.5.2 Повећање запослености сеоске радне снаге у МСП

А. Основ за увођење мјере:

Предности изградње микро, малих и средњих предузећа у руралним подручјима Републике Српске се огледа у јефтинијем грађевинском земљишту, близини сировинске базе, као и јефтинијој радној снази. Постојећа предузећа у руралним подручјима РС се додатно мотивишу и кроз материјална давања, уколико повећавају број запослених радника. Практику давања тзв. једнократне бесповратне новчане помоћи је започело Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде РС. Оваква врста помоћи за предузетнике значи давање одређених повластица за запошљавање додатне сеоске радне снаге, док за радну снагу поред побољшања властитог материјалног положаја, и одабир мјеста у којем живи, као трајно боравиште. Други вид подршке повећању запослености сеоске радне снаге се односи на давање одрђених пореских олакшица за запошљавање сеоске радне снаге у облику умањења пореске основице за обрачун пореза на добит за сваког радника којег је порески обвезник те године запослио у руралном подручју. Увођење оваквог облика подршке повећању запослења сеоске радне снаге би имало своје оправдање у неразвијеним и изразито неразвијеним подручјима Републике Српске, као и за запошљавање женске радне снаге.

Б. Циљеви који се остварују увођењем мјере:

- Спречавање одласка активне радне снаге из руралних подручја,
- Побољшање материјалног положаја запослене сеоске радне снаге и
- Побољшање cjелокупног животног стандарда руралних подручја РС.

В. Везе мјере са другим мјерама у оквиру Стратешког планагије:

- Подршка оснивању и раду нових микро, малих и средњих предузећа у руралним подручјима,
- Подршка развоју женског предузетништва у руралном подручју.

Г. Подмјере:

- Субвенционирање првог запошљавања радне снаге са руралних подручја (мјесто становања) на селу (мјесто рада),
- Давање пореских олакшица за запошљавање радне снаге на селу.

Д. Корисници:

Мала и средња предузећа, као и друга правна лица, која намјеравају да започну или прошире своју дјелатност у руралним подручјима Републике Српске.

Е. Географско подручје примјене мјере:

Мјера се примјењује на цијелом подручју Републике Српске.

Ф. Извори финансирања:

- Влада РС и
- Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде РС.

Г. Индикатори за праћење:

- Број новозапослених радника у микро, малим и средњим предузећима на селу.

Х. Финансијски оквир за реализацију мјере:

Мјера:	Повећање запослености сеоске радне снаге у МСП							
Година	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	∑
мил. КМ	1,5	1,6	1,9	2,0	2,0	2,1	2,1	13,2

Стратешки циљ:

3. ПОБОЉШАЊЕ УСЛОВА ЖИВОТА И УВОЂЕЊЕ ВЕЋЕ РАЗНОЛИКОСТИ КОД ОСТВАРИВАЊА ПРИХОДА У РУРАЛНОЈ ЕКОНОМИЈИ

Специфични циљ:

3.5 Оснивање и развој микро, малих и средњих предузећа на селу

Мјера:

3.5.3 Модернизација дрвопрерађивачких капацитета

А. Основ за увођење мјере:

Захваљујући значајно распложивом шумском капиталу у Републици Српској доминира дрвопрерађивачки сектор. Поред изузетно великог значаја подсектора дрвопрераде у укупном привредном развоју ентитета, дрвопрерада представља између осталог темељ социоекономског развоја руралних подручја Републике Српске. У неразвијеним и изразито неразвијеним општинама Републике Српске, које се с аспекта одређивања руралности (мала густина насељености) карактеришу као рурална подручја, доминирају дрвопрерађивачки капацитети примарне прераде дрвета, односно удио дрвопрерађивачких капацитета с примарном прерадом дрвета је 86,84 %, а полуфинализера од 9,43 %. Оваква структура дрвопрерађивачких капацитета у погледу степена обраде дрвета указује на веома низак технолошки ниво производње. Стога се и намеће потреба за брзом модернизацијом дрвопрерађивачког сектора, односно стварање услова за производњу производа веће додане вриједности и постизања већих прихода од продаје на домаћем и страном тржишту. Модернизација дрвопрерађивачких капацитета у ширем смислу подразумијева не само опремање и увођење нових, савременијих технологија, већ и јачање постојећег људског капитала, стицање нових знања и вјештина, увођење система квалитета управљања, као и међусобно повезивање предузећа и стварање кластера. Сви наведени начини модернизовања, заправо, воде ка повећању конкурентности овог, по Републику Српску, значајног сектора.

Б. Циљеви који се остварују увођењем мјере:

Реализацијом горе наведене мјере се остварују сљедећи циљеви:

- Повећање степена финализације производа од дрвета,
- Стручно оспособљавање запослених кадрова (руководеће структуре и запослени радници) за увођење и примјену нове опреме и технологија у дрвопрерађивачким капацитетима,
- Унапређење система управљања квалитетом у дрвопрерађивачким капацитетима,
- Повећање производно - тржишне активности дрвопрерађивачких капацитета и запослености.

В. Везе мјере са другим мјерама у оквиру Стратешког плана:

- Производња био-енергената,
- Подршка оснивању нових микро, малих и средњих предузећа у руралним подручјима,
- Подршка повећању запослености руралне радне снаге у МСП-а,

Г. Подмјере:

- Суфинансирање трошкова модернизације капацитета за већи степен финализације у преради дрвета,
- Организовање програма обуке кадрова у дрвопрерађивачкој индустрији,
- Суфинансирање трошкова увођења система управљања квалитетом у дрвопрерађивачкој индустрији,
- Формирање регионалних кластера у дрвопрерађивачкој индустрији.

Д. Корисници:

Дрвопрерађивачки капацитети у руралним подручјима Републике Српске.

Е. Географско подручје примјене мјере:

Рурална подручја Републике Српске у којима је највећа концентрација дрвопрерађивачких капацитета.

Ф. Извори финансирања:

- Развојни програм РС,
- Министарство индустрије, енергетике и рударства РС,
- Министарство трговине и туризма,
- Средства из појединих пројеката владиних и невладиних организација,
- Републичка агенција за развој малих и средњих предузећа,
- Републичка и регионалне привредне коморе,
- МСП у дрвопрерађивачком сектору,
- IPA и др. ЕУ фондови.

Г. Индикатори за праћење:

- Број пројеката за набавку опреме и увођење нових технологија у дрвопрерађивачке капацитете,
- Број обука и стручних семинара за власнике и запослене раднике у дрвопрерађивачким капацитетима,
- Број склопљених уговора за увођење система управљања квалитетом у дрвопрерађивачке капацитете руралних подручја РС,
- Број дрвопрерађивачких капацитета с подручја РС који се увезују у регионалне кластере.

Х. Финансијски оквир за реализацију мјере:

Мјера:	Модернизација дрвопрерађивачких капацитета							
Година	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	Σ
мил. КМ	2,4	2,5	2,4	2,5	2,4	2,5	2,4	17,1

Стратешки циљ:

3. ПОБОЉШАЊЕ УСЛОВА ЖИВОТА И УВОЂЕЊЕ ВЕЋЕ РАЗНОЛИКОСТИ КОД ОСТВАРИВАЊА ПРИХОДА У РУРАЛНОЈ ЕКОНОМИЈИ

Специфични циљ:

3.5 Оснивање и развој микро, малих и средњих предузећа на селу

Мјера :

3.5.4 Подршка развоју женског предузетништва у руралним подручјима

А. Основ за увођење мјере:

Рурална подручја су још увијек у доброј мјери оптерећена традиционалном подјелом послова на мушке и женске, у којој су женама намијењени физички тежи, а мање плаћени послови. Такође, бављење неком пословном дјелатношћу у погледу власништва над пословним средствима, управљања и руковођења је по дефиницији предодређено мушкарцима.

Све је више жена у руралним подручјима које имају образовање (чак и високошколско) и знање да успјешно започну и воде одређену пословну активност на самом пољопривредном газдинству или у домену обављања занатске или неке друге предузетничке дјелатности. У томе им треба пружити одређену подршку у погледу одржавања специфичних обука којима ће се оне упознати са условима и начинима започињања неког властитог бизниса и подстицати на предузимање таквих корака. Поред ове врсте подршке, потребно је осигурати и одређене посебне фондове који ће бити искључиво намјењени за суфинансирање дијела инвестиционих улагања жена-предузетника у руралним подручјима. Један од видова подршке женском предузетништву у руралним подручјима би, слично као што је предвиђено за младе пољопривредне произвођаче, могло бити и диференцирање (повећање) % са којим се иначе суфинансирају одређена инвестициона улагања у пољопривредним и непољопривредним дјелатностима за случајеве када су носиоци таквих улагања жене, као и давање додатних погодности код гарантовања за кредите за почетни и др. бизнис чији корисници би биле жене из руралних подручја.

Б. Циљеви који се остварују увођењем мјере:

- Већа укљученост жена у разне видове предузетништва у руралним подручјима,
- Повећање укупних прихода сеоских домаћинстава и диференцирање извора њиховог остваривања,
- Праведнија расподјела радног и слободног времена између жена и мушкараца и
- Већи степен материјалне и друге сигурности жена у руралним подручјима,

В. Везе мјере са другим мјерама у оквиру Стратешког плана:

- Инвестиције у пољопривредну механизацију,
- Инвестиције у сточарству,
- Инвестиције у биљној производњи,
- Успостављање и унапређење сарадње у производњи и преради пољопривредних производа,
- Подршка кредитирању инвестиционих улагања у пољопривреди,
- Повећање знања и вјештина пољопривредних произвођача и приватних шумовласника,
- Подршка развоју микробизниса у руралним подручјима,
- Подршка оснивању и раду нових микро, малих и средњих предузећа у руралним подручјима и
- Унапређење капацитета за пружање туристичко-угоститељских услуга.

Г. Подмјере:

Подршка развоју женског предузетништва у руралним подручјима реализује се кроз следеће подмјере:

- Подршка обуци жена у руралним подручјима за предузетништво,
- Подршка развоју пословних активности жена у руралним подручјима.

Д. Корисници:

Жене-предузетници из руралних подручја.

Е. Географско подручје примјене мјере:

Ова мјера примјењује се на читавом подручју РС.

Ф. Извори финансирања:

- Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде РС,
- Министарство индустрије, енергетике и рударства РС,
- Агенција за развој МСП,
- Микро, мала и средња предузећа у власништву жена.

Г. Индикатори за праћење:

- Број циљних обука за започињање и вођење бизниса одржаних искључиво за жене,
- Број жена које су присуствовале посебним обукама из женског предузетништва,
- Број отворених радњи, предузећа и других облика предузетништва чији оснивачи (власници) су жене из руралних подручја,
- Број samozапослених жена у руралним подручјима.

Х. Финансијски оквир за реализацију мјере:

Мјера:	Подршка развоју женског предузетништва у руралним подручјима							
Година	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	Σ
мил. КМ	0,2	0,2	0,2	0,2	0,3	0,3	0,3	1,7

Стратешки циљ:

3. ПОБОЉШАЊЕ УСЛОВА ЖИВОТА И УВОЂЕЊЕ ВЕЋЕ РАЗНОЛИКОСТИ КОД ОСТВАРИВАЊА ПРИХОДА У РУРАЛНОЈ ЕКОНОМИЈИ

Специфични циљ:

3.6 Унапређење и развој услуга руралног туризма

Мјера:

3.6.1 Промоција руралног туризма

А. Основ за увођење мјере:

Захваљујући богатом природном наслеђу, незагађеним ријекама, разноврсној флори и фауни, благој клими, али и једнако значајном културно - историјском наслеђу, рурална подручја Републике Српске посједују одличне предуслове за развој руралног туризма.

У ширем смислу, рурални туризам подразумијева скуп активности и услуга, обезбјеђених од стране руралног становништва с циљем привлачења домаћих и иностраних туриста, као и промоције традиције, обичаја, амбијенталних и других вриједности у руралним подручјима.

Као примарни задатак за организовање ове врсте дјелатности намеће се ангажовање релевантних институција и креирање стратешког документа, у којем ће бити јасно дефинисани правци развоја руралног туризма, као и јасно дефинисани туристички региони у РС. Да би се јединствени туристички производ села у РС промовисао на најбољи начин, неопходно је између осталог и успоставити и јачати сарадњу између главних носиоца ове врсте активности (рурална домаћинства) и других релевантних субјеката (Министарство трговине и туризма, Туристичка организација РС, локалне туристичке организације). Улога тих субјеката се огледа и кроз увођење и организовање семинара и других програма едукације за рурална домаћинства, која пружају овакву врсту услуга.

Б. Циљеви који се остварују увођењем мјере:

- Креирање нових радних мјеста и повећање запослености, а тиме и побољшање животног стандарда руралног становништва,
- Заустављање миграционих процеса на релацији село - град и спречавање даљње депопулације руралних подручја РС,
- Унапређење инфраструктурних садржаја, које се директно одражава и на стимулисање развоја других дјелатности у руралним подручјима,
- Развој пољопривреде и занатских дјелатности у руралним подручјима и
- Очување локалног идентитета, традиције и обичаја, те амбијенталних и других вриједности у сеоским насељима.

В. Везе мјере са другим мјерама у оквиру Стратешког плана:

- Подршка мјерама заштите животне средине,
- Подршка развоју лова,
- Заштита природних извора и водотока,
- Побољшање мреже сеоских путева,
- Истраживање и заштита природног наслеђа,
- Истраживање и заштита културно-историјског наслеђа,
- Подршка развоју микробизниса на селу,
- Унапређење продаје пољопривредних производа,
- Подршка преради производа директно на газдинствима и производња по регион специфичних производа,
- Унапређење капацитета за пружање туристичких и угоститељских услуга и
- Подршка организовању и повећању знања и вјештина за пружање туристичко-угоститељских услуга.

Г. Подмјере:

- Успостављање стратешког оквира за развој руралног туризма,
- Просторно дефинисање подручја (региона) за развој руралних туристичких активности,
- Унапређење сарадње између релевантних владиних и невладиних институција и организација у домену развоја руралног туризма,
- Финансирање учешћа на локалним и међународним туристичким сајмовима и изложбама и
- Израда промотивног материјала о туристичкој понуди сеоских подручја.

Д. Корисници:

- Рурална домаћинства за пружање туристичко - угоститељских услуга,
- Предузетници, који пружају или намјеравају да пружају туристичко - угоститељске услуге и
- Удружења, задруге и туристичке организације, као организатори промоције туристичке активности у руралним подручјима РС.

Е. Географско подручје примјене мјере:

Ова мјера налази своју примјену на подручјима РС, предодређеним за развој руралних туристичких активности.

Ф. Извори финансирања:

- Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде РС,
- Министарство трговине и туризма РС,
- Средства из појединих пројеката владиних и невладиних организација,
- Пружаоци туристичких услуга и
- Републичка и општинске туристичке организације.

Г. Индикатори за праћење:

- Број регистрованих и категорисаних руралних домаћинстава у РС,
- Број организованих обука и семинара за рурална домаћинства која се баве или намјеравају бавити пружањем туристичких услуга,
- Број промотивних скупова на домаћим и иностраним сајмовима и изложбама,
- Број израђених промотивних материјала о понуди сеоског производа РС.

Х. Финансијски оквир за реализацију мјере:

Мјера:	Промоција руралног туризма							
Година	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	∑
мил. КМ	0,2	0,3	0,2	0,2	0,4	0,4	0,3	2,0

Стратешки циљ:

3. ПОБОЉШАЊЕ УСЛОВА ЖИВОТА И УВОЂЕЊЕ ВЕЋЕ РАЗНОЛИКОСТИ КОД ОСТВАРИВАЊА ПРИХОДА У РУРАЛНОЈ ЕКОНОМИЈИ

Специфични циљ:

3.6 Унапређење и развој услуга руралног туризма

Мјера:

3.6.2 Унапређење капацитета за пружање туристичко-угоститељских услуга

А. Основ за увођење мјере:

Како се развој руралног туризма ослања на скуп активности и услуга, обезбјеђених од стране руралног становништва, укључујући и услуге смјештаја гостију у сеоским домаћинствима, то захтијева изградњу или адаптацију стамбених објеката (кућа) у склопу сеоског домаћинства. Поред адаптације смјештајних капацитета у сеоским домаћинствима, неопходно је да рурална подручја располажу и са адекватном заједничком туристичком инфраструктуром попут уређених стаза за пјешачење, за трчање или возњу бициклом у природи, клупе, корпе за смеће, изложбене просторе, кампове, бунгалове, ресторане, мотеле, хотеле. Изградња заједничке туристичке инфраструктуре би требала да буде у складу с планом развоја туристичких региона, под претпоставком да су унапријед јасно дефинисани у стратешком плану развоја руралног туризма Републике Српске.

Б. Циљеви који се остварују увођењем мјере:

- Изградња или адаптација постојећих приватних објеката за пружање туристичко - угоститељских услуга у руралним подручјима,
- Развој различитих облика туризма у руралним подручјима РС; агротуризма, ловног, риболовног, културно-историјског и др.

В. Везе мјере са другим мјерама у оквиру Стратешког плана:

- Побољшање мреже сеоских путева,
- Побољшање водоснабдијевања у руралним подручјима,
- Изградња културно-забавних и спортско-рекреационих садржаја у руралним подручјима,
- Подршка развоју микробизниса у руралним подручјима,
- Подршка оснивању и раду нових микро, малих и средњих предузећа у руралним подручјима,
- Промоција руралног туризма и
- Подршка организовању и повећање знања и вјештина за пружање туристичко - угоститељских услуга.

Г. Подмјере:

- Подршка регистрацији и категоризацији сеоских домаћинстава за пружање туристичко-угоститељских услуга,
- Суфинансирање адаптација приватних објеката за боравак и смјештај туриста,
- Финансирање изградње заједничке туристичке инфраструктуре у руралним подручјима.

Д. Корисници:

Рурална домаћинства, која пружају туристичко-угоститељске услуге.

Е. Географско подручје примјене мјере:

Ова мјера налази своју примјену на подручјима Републике Српске, предодређена за развој руралних туристичких активности.

Ф. Извори финансирања:

- Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде РС,
- Министарство трговине и туризма РС,
- Буџет општина,
- Средстава из појединих пројеката владиних и невладиних организација,
- Пружаоци туристичких услуга и
- Републичка и општинске туристичке организације.

Г. Индикатори за праћење:

- Број регистрованих и категорисаних руралних домаћинстава за пружање туристичко-угоститељских услуга,
- Број изграђених или адаптираних објеката за пружање туристичко-угоститељских услуга,
- Број постављених клупа, корпи и изложбених штандова,
- Број изграђених кампова, бунгалова, хотела и мотела у руралним подручјима РС,
- Дужина изграђених пјешачких/бициклических стаза у руралним подручјима РС.

Х. Финансијски оквир за реализацију мјере:

Мјера:	Унапређење капацитета за пружање туристичко - угоститељских услуга							
	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	Σ
Година								
мил. КМ	0,7	0,7	0,8	0,9	1,0	1,1	1,2	6,4

Стратешки циљ:

3. ПОБОЉШАЊЕ УСЛОВА ЖИВОТА И УВОЂЕЊЕ ВЕЋЕ РАЗНОЛИКОСТИ КОД ОСТВАРИВАЊА ПРИХОДА У РУРАЛНОЈ ЕКОНОМИЈИ

Специфични циљ:

3.6 Унапређење и развој услуга руралног туризма

Мјера:

3.6.3 Подршка организовању и повећање знања и вјештина за пружање туристичко-угоститељских услуга

А. Основ за увођење мјере:

За потребе развоја туристичких активности у руралним подручјима РС неопходно је увођење програма едукације, односно обука чланова руралних домаћинстава за пружање туристичко-угоститељских услуга. Агротуризам, као једна од подкатегорија сеоског туризма подразумијева непосредан боравак туриста у руралним домаћинствима/газдинствима, што захтијева од домаћина да посједују одређена знања и вјештине у пружању угоститељских услуга, односно припремању и сервирању хране, уређењу и одржавању соба за спавање и других садржаја. Уколико се услуге пружају страним туристима, пожељно је минимално познавање страних језика. Из тих разлога неопходно је за чланове сеоских домаћинстава, која пружају услуге сеоског туризма организовати обуку за пружање ових услуга и омогућити им посјете неким напреднијим регионима у окружењу, гдје је овај вид туризма заступљен и развијен. У улози организатора и носиоца програма обука би била новооснована удружења пружаоца туристичко-угоститељских услуга заједно с релевантним институцијама у области туризма.

Б. Циљеви који се остварују увођењем мјере:

- Подизање нивоа знања и вјештина чланова руралних домаћинстава-пружалаца туристичко-угоститељских услуга кроз организовање програма обука, семинара и стручних предавања,
- Развој и јачање пословног удруживања пружалаца туристичко-угоститељских услуга у руралним подручјима,
- Позиционирање новооснованих удружења пружалаца туристичко-угоститељских услуга на тржишту и
- Успостављање сарадње новоснованих удружења пружалаца туристичко-угоститељских услуга с релевантним институцијама.

В. Везе мјере са другим мјерама у оквиру Стратешког плана:

- Промоција руралног туризма и
- Унапређење капацитета за пружање туристичко - угоститељских услуга.

Г. Подмјере:

- Интересно организовање пружалаца туристичко-угоститељских услуга у руралним подручјима и
- Обука чланова сеоских домаћинстава за пружање туристичко-угоститељских услуга.

Д. Корисници:

Рурална домаћинства, која пружају туристичко-угоститељске услуге.

Е. Географско подручје примјене мјере:

Ова мјера налази своју примјену на подручјима РС, предодређена за развој руралних туристичких активности.

Ф. Извори финансирања:

- Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде РС,
- Министарство трговине и туризма РС,
- Агенција за развој МСП,
- Буџет општина у РС,
- Средстава из појединих пројеката владиних и невладиних организација и
- Републичка и локалне туристичке организације.

Г. Индикатори за праћење:

- Број новооснованих удружења пружалаца туристичко-угоститељских услуга у сеоским подручјима,
- Број обука чланова сеоских домаћинстава за пружање туристичко-угоститељских услуга и
- Број полазника за обуке о пружању туристичко-угоститељских услуга.

Х. Финансијски оквир за реализацију мјере:

Мјера:	Подршка организовању и повећање знања и вјештина за пружање туристичко-угоститељских услуга							
	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	Σ
мил. КМ	0,07	0,06	0,07	0,06	0,07	0,06	0,07	0,46

Стратешки циљ:

3. ПОБОЉШАЊЕ УСЛОВА ЖИВОТА И УВОЂЕЊЕ ВЕЋЕ РАЗНОЛИКОСТИ КОД ОСТВАРИВАЊА ПРИХОДА У РУРАЛНОЈ ЕКОНОМИЈИ

Специфични циљ:

3.7 Подршка локалним иницијативама руралног развоја

Мјера:

3.7.1 Подршка изради и имплементацији локалних развојних стратегија

А. Основ за увођење мјере:

Степен искоришћења домаћих и међународних развојних фондова зависиће од спремности локалних заједница да квалитетним пројектима придобију што више средстава у конкуренцији са другим заједницама и подручјима. Да би се обезбједило ефикасно учешће локалне заједнице у њеном развоју потребно је партнерство свих локалних актера, односно представника свих сектора. У Европи се такве групе називају локалне акционе групе (ЛАГ) а одликују се интегралним приступом развоју, децентрализацијом у управљању пројектима и средствима, подручним приступом и иновативним акцијама. У Европској Унији ЛАГ су подржане кроз посебан програм односно стуб подршке руралном развоју под називом ЛЕАДЕР. Процјењује се да је до данас кроз овај програм створено 125.000 нових радних мјеста у руралним подручјима.

У том смислу Министарство пољопривреде је већ препознало значај таквих иницијатива и чињеницу да је сарадња са локалним заједницама кључ успјеха у провођењу мјера руралног развоја, а финансирањем израде три пилот стратегије руралног развоја локалних заједница унапријеђен је степен искоришћења фондова руралног развоја, као и ниво реализације развојних пројеката у пилот општинама.

Коко би се овакве добре праксе мултиплицирале и на друге локалне заједнице потребно је обезбједити сталну финансијску подршку изради локалних стратегија, те подршку анимирању и обуци локалних акционих група у самоорганизовању, дјеловању путем ЛАГ и умрежавању са другим акционим групама широм ЕУ.

Б. Циљеви који се остварују увођењем мјере:

Увођењем мјере подршке изради и имплементацији локалних развојних стратегија реализују се следећи циљеви:

- Одржив развој руралних подручја кроз анимирање локалног становништва и израду локалних развојних стратегија,
- Увођење и тестирање ЛЕАДЕР приступа у руралним подручјима РС и
- Анимирање и обука представника локалне заједнице у развоју и имплементацији стратегија развоја.

В. Везе мјере са другим мјерама у оквиру Стратешког плана:

- Подршка организацијама пољопривредних произвођача,
- Подршка успостављања група приватних шумовласника,
- Подршка оснивању и раду нових микро, малих и средњих предузећа у руралним подручјима и
- Промоција руралног туризма.

Г. Подмјере:

Реализација мјере подршке изради и имплементацији локалних развојних стратегија, постиже се кроз реализацију следећих подмјера, односно видова подршке:

- Анимирање и обука становника руралних подручја за дјеловање путем локалних акционих група,

- Суфинансирање техничке помоћи код израде локалних развојних стратегија и других докумената и
- Суфинансирање припреме и реализације заједничких пројеката локалних акционих група из РС и земаља ЕУ.

Д. Корисници:

Све организоване групе (регистроване и у процесу оснивања) из локалних заједница које припадају руралном подручју РС.

Е. Географско подручје примјене мјере:

Ова мјера се примјењује на цијелом подручју Републике Српске.

Ф. Извори финансирања:

Мјера се финансира из следећих извора:

- Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде РС,
- Буџет општина и
- ЛИДЕР фонд ЕУ.

Г. Индикатори за праћење:

- Број подржаних локалних акционих група,
- Број израђених и усвојених локалних развојних стратегија,
- Број подржаних пројеката дефинисаних у локалним развојним стратегијама,

У другој фази евалуације ЛЕАДЕР програма посматрало би се:

- Број новоостворених радних мјеста реализацијом пројеката,
- Број новоостворених вриједности реализацијом пројеката.

Х. Финансијски оквир за реализацију мјере:

Мјера:	Подршка изради и имплементацији локалних развојних стратегија							
Година	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	Σ
мил. КМ	1,1	1,2	1,1	1,2	1,1	1,2	1,1	8,0

Табела бр. 38: Процјена трошкова реализације мјера Стратешког плана руралног развоја РС (2009-2015. година)

(у милионима КМ)

Мјера		Година							2009-2015.
		2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	
1	ПОБОЉШАЊЕ КОНКУРЕНТНОСТИ ПОЉОПРИВРЕДЕ И ШУМАРСТВА	74.34	86.04	108.11	123.44	133.21	140.77	146.11	812.03
1.1	Инвестиције на пољопривредним газдинствима	59.24	71.65	92.54	107.14	119.65	127.05	132.35	709.62
1.1.1	Инвестије у пољопривредну механизацију	12.00	14.23	22.45	22.63	22.90	23.13	23.25	140.58
1.1.2	Инвестиције у сточарству	20.00	24.63	29.25	34.38	36.50	38.63	40.75	224.13
1.1.3	Инвестиције у биљној производњи	11.00	13.50	16.00	18.00	20.00	22.00	22.00	122.50
1.1.4	Уређење пољопривредног земљишта	12.85	15.86	18.85	26.10	34.10	37.10	40.10	184.96
1.1.5	Унапређење економске вриједности шума	3.39	3.44	5.99	6.04	6.15	6.20	6.25	37.46
1.2	Инвестиције у прераду и маркетинг пољопривредних производа	8.09	8.22	8.34	8.61	8.74	8.86	8.86	59.73
1.2.1	Инвестиције у модернизацију постојећих и изградњу нових прерађивач. капацитета	5.10	5.10	5.10	5.10	5.10	5.10	5.10	35.70
1.2.2	Успостављање и унапређење сарадње у производњи и преради пољоприв. производа	0.73	0.85	0.98	1.10	1.23	1.35	1.35	7.58
1.2.3	Подршка прерађивачима за улазак у системе контроле и потврде квалитета и безбједности прехрамбених производа	1.33	1.33	1.33	1.48	1.48	1.48	1.48	9.89
1.2.4	Побољшање квалитета и безбједности пољопривредних производа	0.94	0.94	0.94	0.94	0.94	0.94	0.94	6.56
1.3	Подршка организацијама пољопривредних произвођача и приватних шумовласника	0.95	1.05	1.05	1.35	1.35	1.35	1.35	8.45
1.3.1	Подршка организацијама пољопривредних произвођача	0.9	1.0	1.0	1.3	1.3	1.3	1.3	8.2
1.3.2	Подршка успостављању група приватних шумовласника	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.2
1.4	Унапређење људских ресурса у руралном подручју	3.00	4.06	3.12	3.28	3.42	3.45	3.49	23.81
1.4.1	Обезбјеђење кључних кадрова оспособљених за развој пољопривреде и шумарства	0.36	0.39	0.41	0.54	0.56	0.56	0.56	3.37
1.4.2	Повећање знања и вјештина пољопривредних произвођача и приватних шумовласника	0.75	0.77	0.80	0.82	0.87	0.90	0.92	5.82
1.4.3	Унапређење савјетодавних услуга у области пољопривреде и руралног развоја	0.15	0.16	0.17	0.18	0.24	0.25	0.26	1.38
1.4.4	Пружање савјетодавних услуга у сектору приватног шумарства	0.10	0.10	0.10	0.10	0.10	0.10	0.10	0.70
1.4.5	Успостављање тржишно-информативног система	0.35	1.35	0.35	0.35	0.35	0.35	0.35	3.45
1.4.6	Подршка младим пољопривредним произвођачима	1.30	1.30	1.30	1.30	1.30	1.30	1.30	9.10
1.5	Подршка руралном финансирању	3.06	1.06	3.06	3.06	0.06	0.06	0.06	10.42

1.5.1	Подршка кредитирању инвестиционих улагања у пољопривреди	3.06	1.06	3.06	3.06	0.06	0.06	0.06	10.42
-------	--	------	------	------	------	------	------	------	-------

Мјера		Година							2009-2015.
		2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	
2	ОЧУВАЊЕ ПРИРОДЕ И РАЦИОНАЛНО ГАЗДОВАЊЕ ПРИРОДНИМ РЕСУРСИМА	3.92	4.02	4.22	4.59	4.99	5.09	5.19	32.01
2.1	Одрживо управљање природним ресурсима у пољопривреди	1.87	1.97	2.07	2.17	2.27	2.37	2.47	15.16
2.1.1	Подршка мјерама заштите животне средине	0.22	0.22	0.22	0.22	0.22	0.22	0.22	1.51
2.1.2	Подршка мјерама заштите биодиверзитета и одрживо коришћење генетских ресурса у пољопривреди	0.55	0.55	0.55	0.55	0.55	0.55	0.55	3.85
2.1.3	Превенција и отклањање посљедица елементарних непогода у пољопривреди и шумарству	1.10	1.20	1.30	1.40	1.50	1.60	1.70	9.80
2.2	Одрживо газдовање шумом	0.70	0.70	0.70	0.70	0.70	0.70	0.70	4.90
2.2.1	Пошумљавање земљишних површина слабе бонитетне класе или површина захваћених пожаром	0.50	0.50	0.50	0.50	0.50	0.50	0.50	3.50
2.2.2	Санитарна сјеча болесних и осушених стабала	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
2.2.3	Заштита шума од шумских штетника и болести	0.20	0.20	0.20	0.20	0.20	0.20	0.20	1.40
2.3	Одрживо управљање ловним и риболовним ресурсима	0.35	0.35	0.35	0.35	0.35	0.35	0.35	2.45
2.3.1	Подршка развоју лова	0.20	0.20	0.20	0.20	0.20	0.20	0.20	1.40
2.3.2	Порибљавање риболовних подручја	0.15	0.15	0.15	0.15	0.15	0.15	0.15	1.05
2.4	Одрживо газдовање сеоским животним простором	1.00	1.00	1.10	1.38	1.68	1.68	1.68	9.50
2.4.1	Заштита природних извора и водотока	0.25	0.25	0.25	0.63	0.63	0.63	0.63	3.25
2.4.2	Правилно одлагање и збрињавање чврстог отпада и природних ђубрива на селу	0.25	0.25	0.25	0.25	0.30	0.30	0.30	1.90
2.4.3	Производња биоенергената	0.50	0.50	0.50	0.50	0.75	0.75	0.75	4.25
2.4.4	Разграничење мање повољних подручја у РС - LFA (<i>Less Favorable Areas</i>)	0.00	0.00	0.10	0.00	0.00	0.00	0.00	0.10

Мјера		Година							2009-2015.
		2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	
3	ПОБОЉШАЊЕ УСЛОВА ЖИВОТА И УВОЂЕЊЕ ВЕЋЕ РАЗНОЛИКОСТИ КОД ОСТВАРИВАЊА ПРИХОДА У РУРАЛНОЈ ЕКОНОМИЈИ	111.50	113.45	115.30	129.72	132.26	134.48	136.14	872.84
3.1	Изградња и одржавање сеоске инфраструктуре	67.86	68.11	68.36	81.01	81.26	81.66	81.91	530.17
3.1.1	Побољшање мреже сеоских путева	30.75	31.00	31.25	36.50	36.75	37.00	37.25	240.50
3.1.2	Побољшање водоснабдијевања у руралним подручјима	10.50	10.50	10.50	18.00	18.00	18.00	18.00	103.50
3.1.3	Побољшање електроснабдјевања руралних подручја	9.50	9.50	9.50	9.50	9.50	9.50	9.50	66.50
3.1.4	Побољшање доступности радио и ТВ сигнала у руралним подручјима	0.50	0.50	0.50	0.50	0.50	0.50	0.50	3.50
3.1.5	Побољшање доступности телекомуникација у руралним подручјима	11.00	11.00	11.00	10.50	10.50	10.50	10.50	75.00
3.1.6	Изградња културно-забавних и спорт.-рекреац. садржаја у руралним подручјима	3.81	3.81	3.81	3.31	3.31	3.31	3.31	24.67
3.1.7	Побољшање начина збрињавања отпадних вода у руралним подручјима	1.80	1.80	1.80	2.70	2.70	2.85	2.85	16.50
3.2	Побољшање доступности јавних услуга сеоском становништву	27.73	27.73	27.73	27.73	28.30	28.30	28.30	195.80
3.2.1	Побољшање доступности и унапређење квалитета услуга основног и средњег образовања у руралним подручјима	18.25	18.25	18.25	18.25	18.25	18.25	18.25	127.75
3.2.2	Побољшање доступности и унапређење здравствених услуга у руралним подручјима	1.88	1.88	1.88	1.88	2.25	2.25	2.25	14.25
3.2.3	Побољшање доступности јавног аутобуског превоза у руралним подручјима	0.50	0.50	0.50	0.50	0.50	0.50	0.50	3.50
3.2.4	Побољшање доступности осталих јавних услуга становништва у руралним подручјима	7.10	7.10	7.10	7.10	7.30	7.30	7.30	50.30
3.3	Заштита и очување природног и културно-историјског наслеђа у руралним подручјима	1.00	1.00	1.00	1.05	1.05	1.05	1.05	7.20
3.3.1	Истраживање и заштита природног наслеђа	0.55	0.55	0.55	0.60	0.60	0.60	0.60	4.05
3.3.2	Истраживање и заштита културно-историјског наслеђа	0.45	0.45	0.45	0.45	0.45	0.45	0.45	3.15
3.4	Диверсификација непољопривредних и пољопривредних активности на селу	2.08	2.06	2.06	2.31	2.36	2.61	2.61	16.06
3.4.1	Подршка развоју микробизниса у руралним подручјима	0.88	0.88	0.88	0.88	0.88	0.88	0.88	6.16
3.4.2	Унапређење продаје пољопривредних производа	0.33	0.33	0.33	0.33	0.38	0.38	0.38	2.43
3.4.3	Подршка преради производа директно на газдинству и производња по регион специфичних производа	0.87	0.85	0.85	1.10	1.10	1.35	1.35	7.47
3.5	Оснивање и развој микро, малих и средњих предузећа на селу	10.80	12.27	13.89	15.29	16.78	18.18	19.51	106.71
3.5.1	Подршка оснивању и раду нових микро, малих и средњих предузећа у руралним подручјима	6.65	8.06	9.32	10.66	11.99	13.33	14.66	74.66
3.5.2	Повећање запослености сеоске радне снаге у МСП	1.50	1.56	1.92	1.98	2.04	2.10	2.10	13.20

Мјера		Година							2009-2015.
		2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	
3.5.3	Модернизација дрвопрерађивачких капацитета	2.45	2.45	2.45	2.45	2.45	2.45	2.45	17.15
3.5.4	Подршка развоју женског предузетништва у руралном подручју	0.20	0.20	0.20	0.20	0.30	0.30	0.30	1.70
3.6	Унапређење и развој услуга руралног туризма	0.94	1.14	1.12	1.19	1.37	1.54	1.62	8.91
3.6.1	Промоција руралног туризма	0.20	0.33	0.25	0.25	0.35	0.35	0.35	2.08
3.6.2	Унапређење капацитета за пружање туристичких-угоститељских услуга	0.68	0.75	0.80	0.88	0.95	1.13	1.20	6.38
3.6.3	Подршка организ. и повећање знања и вјештина за пружање турист.-угостит. услуга	0.07	0.07	0.07	0.07	0.07	0.07	0.07	0.46
3.7	Подршка локалним иницијативама руралног развоја	1.10	1.15	1.15	1.15	1.15	1.15	1.15	8.00
3.7.1	Подршка изради и имплементацији локалних развојних стратегија	1.10	1.15	1.15	1.15	1.15	1.15	1.15	8.00
	УКУПНО 1+2+3:	189.76	203.50	227.62	257.75	270.46	280.34	287.44	1,716.87

Табела бр. 39: Преглед индикатора за имплементацију система праћења и оцјене Стратешког плана руралног развоја Републике Српске

1. Стратешки циљ - ПОБОЉШАЊЕ КОНКУРЕНТНОСТИ ПОЉОПРИВРЕДЕ И ШУМАРСТВА	
Мјера	Улазни и излазни индикатори⁹⁸
Инвестиције у пољопривредну механизацију	<ul style="list-style-type: none"> - број подржаних пољопривредних, газдинстава/организација која су остварила подршку, - број и обим услуга машинских прстенова укупна вриједност инвестиција,
1.1.2 Инвестиције у сточарству	<ul style="list-style-type: none"> - број пољопривредних газдинстава која су остварила подршку у оквиру ове мјере, - укупна вриједност инвестиција,
1.1.3 Инвестиције у биљној производњи	<ul style="list-style-type: none"> - број пољопривредних газдинстава која су добила подршку, - укупна вриједност инвестиција,
1.1.4 Уређење пољопривредног земљишта	<ul style="list-style-type: none"> - број пољопривредних газдинстава која су добила подршку за куповину додатних површина, - број ха на којима су проведене мјере уређења земљишта, - број захтјева за провођење мјера арондације и комасације,
1.1.5 Унапређење економске вриједности шума	<ul style="list-style-type: none"> - број израђених планова код газдовања приватним шумама, - број пошумњених хектара шумског земљишта у приватном власништву, - број подржаних шумовласника у набавци опреме за експлоатацију приватних шума, - број сертификованих шумовласника, - број обучених шумовласника у коришћењу секундарних шумских производа,
1.2.1 Инвестиције у модернизацију постојећих и изградњу нових прерађивачких капацитета	<ul style="list-style-type: none"> - број подржаних прерађивачких субјеката, - укупан износ подршке инвестицијама у прерађивачке објекте,
1.2.2 Успостављање и унапређење сарадње у производњи и преради пољопривредних производа	<ul style="list-style-type: none"> - број подржаних група произвођача и прерађивача, - број склопљених уговора између произвођача и прерађивача, - број основаних кластера, - укупан износ подршке,
1.2.3 Подршка прерађивачима за улазак у системе контроле и потврде квалитета и безбједности прехранбених производа	<ul style="list-style-type: none"> - број корисника који су прошли обуку, - број сертификованих фирми, - број активности проведених у правцу подизања квалитета хране на виши ниво, - број подржаних сертификационих кућа, - укупан износ подршке усмјерен у правцу унапређења квалитета прехранбених производа,

⁹⁸ За сваку мјеру се додатно мора обезбједити број заprimљених и број одобрених апликација.

1.2.4 Побољшање квалитета и безбједности пољопривредних производа	<ul style="list-style-type: none"> - број проведених кампања, - број домаћинстава која су прошла обуку, - број сертификованих газдинстава, - вриједност укупних средстава пласираних по овој мјери,
1.3.1 Подршка организацијама пољопривредних произвођача	<ul style="list-style-type: none"> - број подржаних организација произвођача, - укупна вриједност производње подржаних група произвођача,
1.3.2 Подршка успостављању група приватних шумовласника	<ul style="list-style-type: none"> - број новооснованих удружења приватних шумовласника у РС, - број новооснованих задруга приватних шумовласника у РС, - број новозапослених лица у државном сектору шумарства РС,
1.4.1 Обезбјеђење кључних кадрова оспособљених за развој пољопривреде и шумарства	<ul style="list-style-type: none"> - број стипендираних ученика, - број уговора о обављању практичне наставе,
1.4.2 Повећање знања и вјештина пољопривредних произвођача и приватних шумовласника	<ul style="list-style-type: none"> - број обучених корисника, - број подржаних развојних пројеката, - укупна средства додијељена по овој мјери,
1.4.3 Унапређење савјетодавних услуга у области пољопривреде и руралног развоја	<ul style="list-style-type: none"> - број обучених савјетодавних радника, - број финансираних савјетодавних програма, - број новооснованих канцеларија државне савјетодавне службе,
1.4.4 Пружање савјетодавних услуга у сектору приватног шумарства	<ul style="list-style-type: none"> - Број израђених програма газдовања приватним шумама,
1.4.5 Успостављање тржишно-информативног система	<ul style="list-style-type: none"> - успостављена канцеларија за ТИС, - број публикованих извјештаја о цијенама пољопривредних производа и репроматеријала, - успостављен web site за ТИС, - број информативних програма о пољопривреди,
1.4.6 Подршка младим пољопривредним произвођачима	<ul style="list-style-type: none"> - број подржаних пољопривредних произвођача, - износ средстава усмјерених кроз подршку младим произвођачима,
1.5.1 Подршка кредитирању инвестиционих улагања у пољопривреди	<ul style="list-style-type: none"> - број подржаних корисника, - висина инвестиционих улагања.

2. Стратешки циљ - ОЧУВАЊЕ ПРИРОДЕ И РАЦИОНАЛНО ГАЗДОВАЊЕ ПРИРОДНИМ РЕСУРСИМА	
2.1.1 Подршка мјерама заштите животне средине	<ul style="list-style-type: none"> - број обучених корисника, - број изграђених катуна, - број ха пашњака датих на коришћење,
2.1.2 Подршка мјерама заштите биодиверзитета и одрживо коришћење генетских ресурса у пољопривреди	<ul style="list-style-type: none"> - број уговора за конзервацију на фарми, - број подржаних банки гена, пољских колекција и ботаничких башти, - број ха заштићених станишта, - број активности на подизању свијести,
2.1.3 Превенција и отклањање посљедица елементарних непогода у пољопривреди и шумарству	<ul style="list-style-type: none"> - број подржаних превентивних активности, - број исплаћених штета, - укупан износ подршке,
2.2.1 Пошумљавање земљишних површина слабе бонитетне класе или површина захваћених пожаром	<ul style="list-style-type: none"> - број ха пошумљеног земљишта,
2.2.2 Санитарна сјеча болесних и осушених стабала	<ul style="list-style-type: none"> - број ха очишћеног земљишта,
2.2.3 Заштита шума од шумских штетника и болести	<ul style="list-style-type: none"> - број проведених активности заштите од болести и штетника,
2.3.1 Подршка развоју лова	<ul style="list-style-type: none"> - број подржаних ловних удружења (газдинстава),
2.3.2 Приближавање риболовних подручја	<ul style="list-style-type: none"> - број ха порибљеног подручја,
2.4.1 Заштита природних извора и водотока	<ul style="list-style-type: none"> - укупна површина под заштитом,
2.4.2 Правилно одлагање и збрињавање чврстог отпада и природних ђубрива на селу	<ul style="list-style-type: none"> - број подржаних пројекта одлагања и збрињавања отпада, - укупан износ подршке,
2.4.3 Производња биоенергената	<ul style="list-style-type: none"> - број подржаних пројеката, - укупан износ подршке,
2.4.4 Разграничење и дефинисање мање повољних подручја у РС – LFA (<i>Less Favorable Areas</i>)	<ul style="list-style-type: none"> - дефинисана мање повољна подручја.

3. Стратешки циљ - ПОБОЉШАЊЕ УСЛОВА ЖИВОТА И УВОЂЕЊЕ ВЕЋЕ РАЗНОЛИКОСТИ КОД ОСТВАРИВАЊА ПРИХОДА У РУРАЛНОЈ ЕКОНОМИЈИ	
3.1.1 Побољшање мреже сеоских путева	- број км обновљених путева, - укупан износ инвестиција,
3.1.2 Побољшање водоснабдијевања у руралним подручјима	- број обновљених и изграђених система, - укупан износ подршке,
3.1.3 Побољшање електроснабдијевања руралним подручја	- број подржаних пројеката (домаћинстава/села), - укупан износ подршке,
3.1.4 Побољшање доступности радио и ТВ сигнала у руралним подручјима	- број подржаних пројеката (домаћинстава/села), - укупан износ подршке,
3.1.5 Побољшање доступности телекомуникација у руралним подручјима	- број подржаних пројеката (домаћинстава/села), - укупан износ подршке,
3.1.6 Изградња културно-забавних и спортско-рекреационих садаржаја у руралним подручјима	- број подржаних пројеката, - укупан износ подршке,
3.1.7 Побољшање начина збрињавања отпадних вода у руралним подручјима	- број подржаних пројеката, - укупан износ подршке, - укупан износ подршке,
3.2.1 Побољшање доступности и унапређење услуга основног и средњег образовања у руралним подручјима	- број подржаних образовних институција, - број подржаних ученика,
3.2.2 Побољшање доступности и унапређење здравствених услуга у руралним подручјима	- број подржаних здравствених институција, - укупан износ подршке,
3.2.3 Побољшање доступности јавног аутобуског превоза у руралним подручјима	- број подржаних превозничких линија, - укупан износ подршке,
3.2.4 Побољшање доступности осталих јавних услуга становништву у руралним подручјима	- број подржаних активности, - укупан износ подршке,
3.3.1 Истраживање и заштита природног наслеђа	- укупна површина заштићених подручја, - укупан износ подршке,
3.3.2 Истраживање и заштита културно-историјског наслеђа	- број заштићених локалитета, - укупан износ подршке,
3.4.1 Подршка развоју микробизниса у руралним подручјима	- број подржаних микро бизниса, - укупан износ подршке,

3.4.2 Унапређење продаје пољопривредних производа	<ul style="list-style-type: none"> - број подржаних активности на унапређењу продаје, - укупан износ подршке,
3.4.3 Подршка преради производа директно на газдинству и производња по регион специфичних производа	<ul style="list-style-type: none"> - број подржаних газдинстава, - број подржаних регионалних пројеката, - укупан износ подршке,
3.5.1 Подршка оснивању и раду нових микро, малих и средњих предузећа у руралним подручјима	<ul style="list-style-type: none"> - број подржаних МСП, - укупан износ подршке,
3.5.2 Повећање запослености сеоске радне снаге у МСП	<ul style="list-style-type: none"> - број активности на стимулацији запослења, - укупан износ подршке,
3.5.3 Модернизација дрвопрерађивачких капацитета	<ul style="list-style-type: none"> - број подржаних дрвопрерађивачких субјеката, - укупан износ подршке,
3.5.4 Подршка развоју женског предузетништва у руралном подручју	<ul style="list-style-type: none"> - број подржаних жена предузетника, - укупан износ подршке,
3.6.1 Промоција руралног туризма	<ul style="list-style-type: none"> - број подржаних активности на промоцији руралног туризма, - укупан износ подршке,
3.6.2 Унапређење капацитета за пружање туристичких- угоститељских услуга	<ul style="list-style-type: none"> - број подржаних домаћинстава/заједница, - укупан износ подршке,
3.6.3 Подршка организовању и повећање знања и вјештина за пружање туристичко- угоститељских услуга	<ul style="list-style-type: none"> - број обучених полазника, - укупан износ подршке,
3.7.1 Подршка изради и имплементацији локалних развојних стратегија	<ul style="list-style-type: none"> - број основаних ЛАГ-ова, - број обучених чланова ЛАГ-а, - број заједничких пројеката.

Табела бр. 40: Индикатори резултата

Ц и л њ е в и	И н д и к а т о р
<p>Побољшање конкурентности пољопривреде и шумарства</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Број учесника који су успјешно завршили обуку из области пољопривреде и шумарства, - Број додијељених сертификата, - Број пољопривредних газдинстава и привредних субјеката који примјењују нове технике/технологије, - Број пољопривредних газдинстава која производе за тржиште, - Број пољопривредних газдинстава и привредних субјеката који уводе нове производе, - Вриједност пољопривредних и прехранбених производа пласираних под препознатљивим сертификатом (стандардом) квалитета, - Повећање укупне додане вриједности (GVA) у подржаним пољопривредним домаћинствима и привредним субјектима.
<p>Очување природе и рационално газдовање природним ресурсима</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Број сертификованих произвођача за употребу пестицида, - Број произвођача у процесу органске сертификације, - Број и површине заштићених подручја или подручја на којима се проводе мјере заштите: биодиверзитета, квалитета воде, изгледа руралног пејзажа, квалитета земљишта, - Број заштићених биљних и животињских врста, - Број произвођача биоенергената, - Број санираних депонија.
<p>Побољшање услова живота и увођење веће разноликости код остваривања прихода у руралној економији</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Повећање додане вриједности из непољопривредних активности за подржане микро и средње бизнисе, - Укупан број нових радних мјеста, - Додатни број туриста обезбјеђен мјерама подршке, - Удио руралног становништва које је имало користи од унапређења услуга, - Повећање информатичке описмењености у руралном подручју, - Број корисника који су успјешно завршили обуку у стицању знања и вјештина (предузетништва, локалне акционе групе, рурални туризам и др.).

Табела бр. 41: Индикатори утицаја

Општи индикатори утицаја	Јединица мјере
<ul style="list-style-type: none"> - Економски раст - Могућности запослења - Продуктивност рада - Обогаћивање биодиверзитета - Заштита и одржавање подручја високе природне вриједности (<i>High Nature Value</i>) - Унапређење квалитета воде - Ублажавање климатских промјена 	<ul style="list-style-type: none"> - Нето додана вриједност изражена у PPS (<i>Purchasing Power Standards</i>-Куповна моћ становништва), - Додатно отворених радних мјеста са пуним радним временом, - Промјене у доданој вредности по запосленом раднику, - Промјене у тренд линији биодиверзитета, - Промјене у HNV подручјима, - Промјене у укупном нутритивном билансу, - Повећање производње из обновљивих извора енергије.
Индикатори утицаја по циљевима	
Мјере	Индикатор утицаја
<p>Побољшање конкурентности пољопривреде и шумарства</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Приход пољопривредних газдинстава, - Боља искоришћеност фактора производње, - Квалитет производа, - Услови рада на газдинству, - Добробит животиња, - Еколошки освјешћена производња, - Додана вриједност створена улагањем у прераду и маркетинг пољоп. производа, - Конкурентност прехранбених производа, - Обуке у складу са потребама и мјерама, - Стечене вјештине допринјеле унапређењу ситуације.
<p>Очување природе и рационално газдовање природним ресурсима</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Допринос мјера у заштити природних ресурса, - Стварање практичних искустава у примјене агроеколошких мјера на газдинству, - Практични примјери агроеколошких мјера на административном нивоу.
<p>Побољшање услова живота и увођење веће разноликости код остваривања прихода у руралној економији</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Приход руралне популације, - Стопа запослености и квалитет живота руралне популације, - Компатибилност са стварним потребама, - Конкурентност руралних подручја, - Квалитет живота руралне популације.